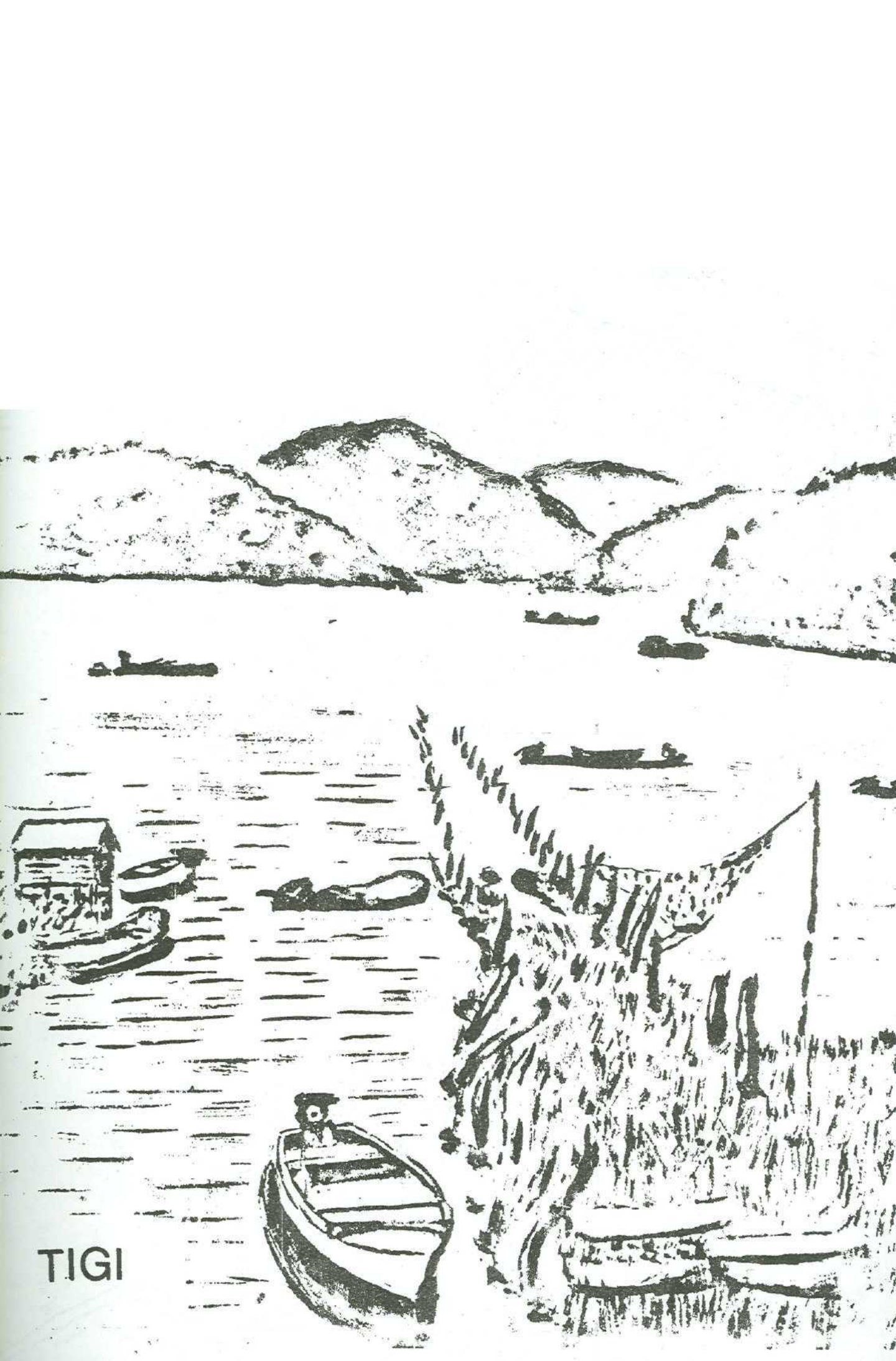

Hoe

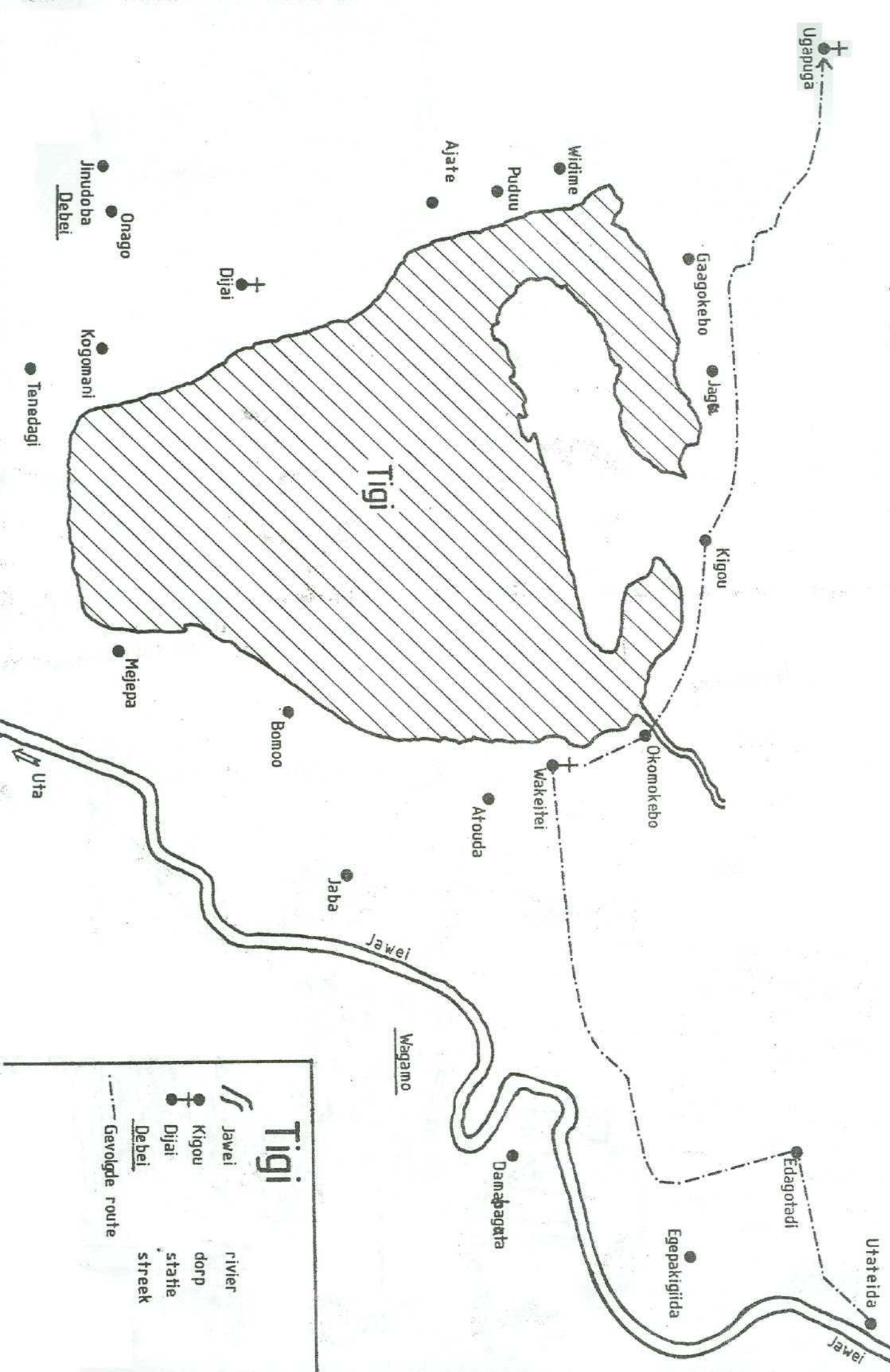
lyne altyd

alles anders liep.

DEEL VI
ROND TIGI

TIGI

Tigi

- Jawei
- Kigou
- Dijai
- Debei
- Gavoljde route
- river
- dorp
- statie
- streek

HOOFDSTUK 1 : VACANTIE

EEN MISSIONARIS IN HOLLAND

Een jaar lang vakantie. Het lijkt een hele tijd. Maar ik was dan ook dik tien jaar weg geweest. Er was intussen in Holland heel wat veranderd. Het uitgemergelde Holland van na de oorlog... ik kende het niet meer terug. Heel Holland leek wel op een nijvere mierenhoop. Overal werd er hard gewerkt. In fabrieken en op kantoren en op het land. Alles was in beweging. Overal zag je drukte. Heel Nederland leek wel één grote cinematograaf. Het was voor mij dan ook wennen aan een hele hoop dingen. Het leven was hier totaal anders. Wat thuis en voor iedereen gewoon was, vond ik dikwijls griezelig. Ergens was ik dan ook behoorlijk afgestompt in die rimboe-jaren. Ik was gewoonweg bang van gas en electriciteit en van alles wat een motor was. Een sigaretten-aansteker in mijn handen vond ik al gevaarlijk. Ik huiverde bijv. om een electrisch knopje in te drukken of ergens een stekker in te steken. Met een auto in het verkeer of met een trein door een tunnel en over al die bruggen met al dat water eronder... ik vond het allemaal vreselijk gevaarlijk.

In de Kamu had ik nooit geld in handen gehad en kappers waren er ook niet. Je kapte een minderbroeder die bij je op bezoek kwam en jezelf voor zover dat zonder spiegel mogelijk was. In Wognum moest ik zo gauw mogelijk naar een kapper, want het was geen gezicht. Ik naar kapper Commandeur. Ik had tevoren al vast een kwartje en een paar dubbeltjes in mijn tas gestoken. De kapper had er een heel werk aan gehad om van mijn kop weer iets fatsoenlijks te maken. Elke arbeider is zijn loon waard. Deze kapper dus ook.....maar ik schrok me rot toen ik de prijs van het knippen hoorde, ik meen dat het een gulden was of f 1,25. Gelukkig had ik weer een portemonnaie in mijn zak. Of ik hem nodig heb gehad, weet ik niet meer. Toen ik me de keer daarop, bij de niet-katholieke kapper in Middenmeer liet knippen, in elk geval niet. Gert Zwart, die ik verder helemaal niet kende, kwam met een sportblad aan, met daarin een lang verhaal van een journalist die bij mij in de Kamu was geweest. Gert was blij nu ook iets voor mij te kunnen doen. Hij wilde geen cent.

Zo werd je door allerlei mensen dikwijls aardig verwend. Vooral ook thuis. Vader en Moeder hadden er ongetwijfeld al van gedroomd. Ze konden nu eens echt "peut-an" (gezellig) zitten met hun Jan om naar zijn verhalen te luisteren. Een paar dagen kon ik dat wel, maar daarna werd het steeds moeilijker. Ik was het stilzitten niet meer gewoon en ergens drukte er misschien wel iets, waar ik hen buiten wilde houden. Ik werd dan stil en kon die stilte dan weer de baas worden als ik alleen op mijn kamer was, waar het grote logeerbed al ruimte had moeten maken om er op zijn tijd lekker rustig alleen te kunnen zitten.

De weken van acclamatiseren duurden me al heel gauw te lang en van het niets doen thuis werd ik alleen maar kregelig. Ik moest er op uit, want er moest op de Wisselmeren nog veel gebeuren. Overal waar het mogelijk was, wilde ik aankloppen om steun en hulp. Het duurde dan ook niet lang of ik was bijna elke dag op route.

Mijn ouders hadden daar wel eens zorgen over, maar ze waren toch ook weer intens blij als er weer iets bereikt was. Overal waar ik kwam, vertelde ik over de Wisselmeren en vooral over het werk in de Kamuvlakte. Heel West Friesland en vele plaatsen daarbuiten hoorden er van. Natuurlijk kwam ook de Noorderpers uit Doorn bij me op bezoek. De verslaggever putte daarbij uit z'n klassiek verleden :

"Enige duizenden jaren geleden bezat de Griekse wijsgeer Diogenes een ton, waarin hij zich kon terugtrekken, wanneer de zon te fel stak of de regen in stromen neerviel. Hij beschikte over een lamp om zich het

leven in het schamele vertek een hoetje te veraangenamen of om de spot te drijven met zijn medemensen. Hij bezat een scherpe geest om al wie naar hem luisteren wilde op een bijtende manier de waarheid te vertellen. Een paar duizend jaar na het veelbewoone leven van Diogenes trekt pater Steltenpool OIM uit Wognum, moederziel alleen de wildernis in van Centraal Nieuw Guinea. Om zich te beschermen tegen de gloeiende zonnestralen en de tropische regenbuien beschikt hij over een stuk tentzeil, meer niet... Een lamp heeft hij niet, maar wel een oude zaag. Met dit stompe, primitieve stuk gereedschap wil deze koppige Westfries, deze onversaagde hemelbestormer, kerken en scholen bouwen in een gebied, dat nog vrijwel nimmer door blanken betreden is, bij mensen die hij niet kent, waarvan hij niet weet of ze hem vijandig, dan wel vriendelijk gezind zullen zijn. Hij is de groene jungle niet ingetrokken om zijn medemensen op een hartige manier "de waarheid" te vertellen, maar om hen de "waarheid" te verkondigen.

Met zijn allerminimaalste uitrusting, zijn tentzeiltje, zijn zaag, enkele kilo's rijst waarmee hij zuinig moet omspringen en met een handvol kraaltjes, bij wijze van betaalmiddel, heeft deze onvermoeibare missionaris vele honderden kilometers gelopen door stinkende moerassen, is hij voortgetrokken langs smalle oerwoudpaadjes en over steile bergwanden. Als maar voort, op zoek naar de meest primitieve mensen ter wereld, de Panua's in de Kamu bij de Wisselmeren, een lang gerekte moerasvlakte, doorsneden door talloze riviertjes en beken, en gelegen ten Zuidosten van de Wisselmeren.

Vele dagen trekt pater Steltenpool door de Kamu-vlakte om het gebied te verkennen en hij besluit tenslotte zich te vestigen in Ugapuga, een gehucht dat op geen enkele landkaart is te vinden, behalve op de primitieve zelfgemaakte kaarten van de missionarissen en op de kaarten van de bestuurs-ambtenaren, die overigens te weinig in detail zijn. Om dit uitgestrekte gebied, waarin gezonde voeten en gezonde benen de enige betrouwbare vervoermiddelen zijn, voortdurend te bezoeken. Pater Steltenpool is op zichzelf aangewezen. Wanneer hem iets overkomt, kost het vele dagen eer men hem te hulp kan komen.

Het bestuur vindt het niet altijd leuk dat de missionarissen zo eenzaam de onbekende wildernis intrekken en - huns inziens - een "ongewenste" invloed kunnen uitoefenen op de bevolking, hoe zegenrijk die invloed op geestelijk en sociaal gebied ook is. Er bevindt zich in het corps bestuursambtenaren altijd wel een enkeling, die in zo'n nieuwe gebied graag zijn eigen haan koning zou willen laten kraaien en het de missionaris dan moeilijk probeerde te maken.

In onze eeuw met zijn moderne beschaving, waarin technisch kunnen, comfort en luxe een hoogtepunt bereikt hebben, moet Pater Steltenpool het met heel wat minder materiele zaken stellen dan een man als Diogenes... maar hij heeft meer bereikt dan onze Griekse wijsgeer. Dat weet evenwel vrijwel niemand, terwijl toch bijna iedereen wel eens gehoord heeft van de man die op klaarlichte dag uittrok met een lamp om mensen te zoeken.

Pater Steltenpool en zijn Medebroeders Franciscanen, Augustijnen en M.S.C.'ers op Nieuw Guinea zoeken daar mensen. Zij zoeken de autochtone bewoners van dit reusachtige eiland, veelal nog levend in een Stenen Tijdperk, voortdurend gemarteld door bijpelovige angsten en taboe's, slachtoffers van afzichtelijke ziekten en vaak lijdend aan voortdurende ondervoeding". Tot zover de Noorderpers.

In Deel V heb ik U al veel verteld over deze mensen met wie ik zo intens had samen geleefd. Ik kon ze dan ook tijdens mijn vakantie niet los laten. Ik kan me herinneren dat ik eens in de trein zat en al rijdende vielen mijn ogen op een bordje: "Asiel voor dieren". Ik kromp gewoonweg ineem en dacht aan het grote asiel waar mensen bij duizenden kreperen van de honger en ellende. De dieren hier hebben het beter, dan de meeste mensen in het hartje van Nieuw Guinea. Altijd aan deze mensen denkend, werd tijdens mijn vakantie elke cent omgekeerd. Ik was te beroerd om op reis

een paar centen neer te tellen voor een kop koffie. Ik logeerde dan ook altijd bij familie of in een klooster. Met foto'tjes gemaakt met mijn oude Box-toestelletje, ging ik al heel gauw naar de P.O.C. in Hilversum om daar plaatjes van te laten maken. Toen kon ik mijn ei kwijt. Overal waar ik gevraagd werd, hield ik daarna praatjes met lichtbeelden en dat lukte ook buiten Wognum altijd. Zo had ook Prof. Feron mij eens uitgenodigd om in Roermond voor de theologanten te komen spreken.

Hier werd me gevraagd welk een opleiding een missionaris wel moest hebben. Ik kon niets anders zeggen dan dit: Je komt als missionaris dikwijls voor geheel onvoorbereide dingen te staan. Hoofdzaak is dan dat je een gezond stel hersenen hebt, een paar flinke handen en je moet lichamelijk en geestelijk tegen een stootje kunnen. En dan ga je maar gewoon aan de slag. In een primitief gebied is een echte vooropleiding eigenlijk niet mogelijk. De taal, de pastorale problematiek zijn er onbekend. De mensen en het land ook. Bij zulk een primitief begin kan alleen een pioniersmentaliteit en een offers vragende ondernemingsgeest zorgen voor een passende levensvorm.

Ik assisteerde altijd graag om weer ergens een misintentie te verdienen en waar het maar enigszins kon, gaf ik een klap op de preekstoel. Ik had gelukkig nog al wat oude kennissen onder de pastoors uit mijn assistentietijd in Nieuwe Niedorp. Maar dat bedelen kon ook wel eens pijnlijk zijn. Uit de mond van de pastoor kreeg je dan bijv. te horen dat het niet ging omdat men in de parochie aan het sparen was voor een nieuwe loper in de kerk. Je dacht dan aan de lekkende daken op de Wisselmeren en aan je eigen primitieve leven. Maar soms voelde je het afhouden van de pastoor ook wel aan als redelijk, want er waren ook zo veel missionarissen. Je kon toch niet alle weken voor de Missie laten preken. Maar het kwam dikwijls hard aan. Want een missionaris die vooruit wilde moest zelf zijn zaakje bij elkaar scharrelen. De mensen begrepen dat ook wel en stopten ons arme drommels ongemerkt toch wel iets in handen. Zo was ik vroeger in de Dionysiusparochie inde Waard jaren lang Directeur van de Derde Orde geweest, maar de nieuwe pastoor kende me niet. Ik mocht er dan ook niet preken. Maar er werden vele oude D.O.-leden bijelkaar getrommeld, er werd een spreekbeurt met lichtbeelden georganiseerd en het legde me lang geen windeieren!

Overal werden oude kennissen opgezocht en overal werd verteld over de Wisselmeren. Natuurlijk ook in Nieuwe Niedorp. Zo was ik daar later ook toen er een receptie was. De paters gingen naar Hoorn om daar een nieuwe start te beginnen. Oecumenisch Apostolaat, heette het. Of de receptie kwam er iemand naar me toe. "Pater, dat ik U nu nog mag ontmoeten. Weet U nog van dat nachtwacht lopen vanwege de Duitsers daar vóór het klooster. U nodigde ons uit in het klooster een kop koffie te gaan drinken. Het was ontzettend koud toen. Maar nee...m'n maat en ik wilden toch niet naar die Papen. Toen U terug kwam van Terdijk liepen we er nog. U hebt ons toen meegetroffeld. Nu ben ik hier als gemeenteraadslid en afgevaardigde van de Gemeente. Wat is er wat veranderd en maar gelukkig ook. Nu vinden we het jammer dat de paters weggaan" Dat even tussen haakjes.

Ik had het over de missionarissen. Ze leken vroeger wel een soort hobbyisten. Missie was paterswerk en zelf moesten ze heel het land afstruinen om met duizenden in de missie de kop boven water te kunnen houden. De hollandse Kerkprovincie pronkte wel met zijn missionarissen - bij honderden werden er plechtig uitgezonden - maar de bisschoppen en de parochiebestuurders lieten de lasten en zorgen over aan de hobbyisten zelf. Gelukkig is er nu in de Kerkprovincie heel wat veranderd. Landelijk en interparochieel wordt er nu voor de missionarissen goed gezorgd. Om de 3 à 4 jaar zie je de lui op vakantie komen en ze kunnen nu ook echt vakantie houden. Ze krijgen veel van hun uitgaven vergoed. Ze krijgen tijd en geld om cursussen te volgen en op de "contactdagen" worden ze bijgespijkerd. Ze zijn op de hoogte van de ontwikkelingen hier en elders.

Maar wij dobberden altijd maar rond in 't eigen watertje! Toen ik in Holland kwam zwierf Pater Kammerer al enige maanden in ons land. Hij was de man die dood was gewaand (deel V pag.99), maar die gelukkig weer levend te voorschijn was gekomen. Over wat er gebeurd was met hem, had van Eechoud een boekje samengesteld. De verslagen van de betrokkenen, waar alles op steunde, waren wel interessant, maar toch erg droog en zakelijk. Nu mocht pater Kammerer het land afstropen voor de missie. Want de nieuwbenoemde bisschop, Mgr. Staverman, had grootse plannen. Er moest een betere communicatie komen tussen de verschillende missie-districten. Er moesten waar het mogelijk was, vliegtuigverbindingen komen met telecommunicatie. In de Mapija en achter Mauwa in de Kamu was men al met de aanleg van een strip begonnen. De MIVA had zich ingezet voor de eerste Cessna 180 op Nieuw Guinea en de Tijd propageerde de actie. Er ging in Nieuw Guinea een heel andere wind waaien en pater Kammerer deed overal zijn verhaal. Met de slogan " 't Hindert niet of je dood gaat, als je maar levend terug komt", trok hij door heel het land.

Op mijn strooptochten door het land had ik gelukkig weinig last van Misaël. Hij zocht trouwens ook heel andere contacten dan ik. Ik was meer laag bij de grond bezig. Misschien ook wat meer egoïstisch. In elk geval meer concreet met 't werk onder m'n mensen.

DE BISSCHOPSWIJDING

Mgr. Tillemans M.S.C. had zich bij zijn mensen in Nieuw Guinea laten wijden. Maar hij heeft 't geweten! Wat een soesa alleen al om een consecrator op tijd in Merauke te krijgen...om van de attributen, een bisschop eigen, maar niet te spreken. Pater Staverman zou zich in Leeuwarden in Friesland laten wijden. Als oud-gardiaan van Drachten was hij in het Friese land zeer bekend en zijn sporen waren nog overal te vinden. 10 Aug. '56 vertrok hij daarom vanuit Hollandia naar Holland. Op 12 Sept. was dan de grote dag, dat mijn klasgenoot tot bisschop gewijd zou worden. Ik logeerde bij Mari van Buijtenen, archivaris van Friesland. Hij was een oud student van Sittard en als keeper zeer gevreesd. Ik ging enthousiast naar Leeuwarden. Ik had een uitnodiging gekregen om de plechtigheid in de Bonifatiuskerk mee te maken. Maar eenmaal in de kerk vond ik toch dat ik als N.Guinea-man en klasgenoot aan het altaar had moeten staan, want naast de nieuwe bisschop stond daar nu pater Kammerer, het paradepaardje van die tijd, maar die was veel jonger. En als diaken stond daar Bertulf van Leeuwen, een achtenswaardig en zeer geleerd man, maar niet iemand uit het missie-veld. In de kerk hoorde ik dat Bertulf de plaats van Frans van Leeuwen had ingenomen. Frans durfde het niet vanwege zijn dysenterie. Mgr. Cremers was ook in de kerk. Op de eerste receptie waarop alleen de comité's en de hoge kerkelijke en burgerlijke autoriteiten mochten komen, herinnerde de Provinciaal C. v.d. Eijnden aan de grote stoot die Mgr. Cremers aan de Missie had gegeven. Zeer terec ht! Voor het mindere volk was er later nog een receptie. Ik heb toen Frans, Hoogendijk en Bisschop nog gesproken en in de veronderstelling dat ook zij voor het diner niet waren uitgenodigd ben ik na de receptie met Abdias v.d. Sande meegeleden en zo kwamen mijn vader en ik weer tijdig, maar hongerig in Wognum aan. Ik was ontvuld. Van heel de plechtigheid had men een friese zaak gemaakt. Als Franciscaan en missionaris voelde ik me aan mijn lot overgelaten. Ik begreep er eigenlijk niets van. Op een der volgende dagen kreeg ik van Manfred zijn eerste bisschoppelijk briefkaartje.

Beste Peul,

Het eerste wat ik na mijn thuiskomst wil doen, is jou een kaartje schrijven. Twee dagen vóór de wijding belde Adelphus op: durfde geen diaken te staan wegens dysenterie. Toen was jij aan de beurt, maar we durfden het niet aan. Je had geen instructie-papieren enz. en hebben toen Bertulf van Leeuwen maar genomen, die we direct alles konden overhandigen. Maar ik vond het jammer.

Nog erger is dat de commissieleden jou niet meer gezegd hebben dat je verwacht werd op het diner. Een grove fout die ik hard betreur. Goddijn en Bisschop vonden het ook erg naar. Adelphus, Bisschop en Kammerer waren er gelukkig wel. Ik heb nu genoteerd je op ga zoeken. Dan zie ik je moeder ook nog. Ik vond 't fijn dat je vader er was.

Peul, Gods beste zegen en tot ziens in X^o

+ Manfred Staverman ofm

Dit kaartje maakte weer veel goed. Er gebeuren altijd dingen buiten je wil om.

Na dit incident in Leeuwarden werd het schooierswerk weer voortgezet. Heel het jaar door trok ik met trein en bus door het land. Je had soms wel eens het gevoel in Holland de grote missionaris en woudloper uit te hangen. Maar ik vond dat het moest en voelde me daarbij altijd als één der velen. Toen mijn klasgenoot de pas benoemde bisschop, nog nét voor zijn vertrek naar Holland bij mij in Ugapuga kwam, had ik met hem ook over dit bedelen gesproken. Ik wilde tijdens mijn vakantie best voor de missie schooien, maar het moest wel voor de Wisselmeren bestemd zijn. Allereerst zou er - ook als ik er niet zou terugkomen - op de kerk in Ugapuga een aluminiumdak moeten komen. Er moest veel aluminium bijeen geschoooid worden, om zo het weggroten van de gebouwen te voorkomen. Ik zou een radio op de kop tikken en een bandrecorder op batterijen. Een multiplicator om de vruchten van mijn taal- en catechesewerk gemakkelijker aan anderen te kunnen geven. Een tractor en tuingereedschap voor Tage en ook mijn keik zou ik meenemen om opnieuw te worden verguld. Met al deze dingen was ik bezig en met nog een hoop andere akkefietjes. Thuis was men wel eens mopperig omdat ik steeds weg was. Ik was steeds met de Wisselmeren bezig en ik droef het guru-probleem ook altijd met me mee. Als ik gouvernementsambtenaar was geweest had ik net als Dr. Boelen indertijd, zeker een punt gezet....maar nu twijfelde ik nog, al liet ik het ook niet merken.

Natuurlijk schreef ik af en toe naar de mannen in het veld op de Wisselmeren. Leo stuurde me eens als antwoord een wat bijgewerkte ansichtkaart :Peul zat daarop aan de oever van de Pipijai heerlijk te vissen. Dit leven zag hij nu in Holland zo voortgezet. Hij vergat dat je in Holland behalve tijd ook nog een visacte nodig had.

HET GURU-PROBLEEM

Eind October kreeg ik als antwoord ook een brief (16/10'56) van Fons, de R.S.B. "Ik ben blij te horen dat je weer wat mens begint te worden. Heus, ondanks onze soms heftige disputen, kan ik me best begrijpen dat het laatste jaar erg zwaar voor je moet zijn geweest..en ik kan gerust wel zeggen dat ik er ook wel erg onder lijd, dat het zo moest gaan. Ja de Wisselmeren leken toen ook wel een proefveld voor practisch alleen maar ongetrouwe guru's en catechisten." Hij schrijft dat het met guru Manibuy in Obano nu ook weer was misgegaan. Hij had 1½ jaar gekregen. Dat had blijkbaar de deur dicht gedaan. Fons had daarna een telegram gekregen om in Hollandia de zaak met Mgr. en de A.S.B. te komen bespreken. Men heeft zich toen ook de vraag gesteld: hebben wij ook zelf misschien schuld? We stoppen zo'n ongetrouwe jonge kerel zo maar in een kampong, zonder afleiding, onder zeer moeilijke omstandigheden. De pastoor bezoekt hem dikwijls zeer schaars en hij krijgt lang niet altijd een maandelijks opwekkend woordje. De zaak werd nu eens goed van de andere kant bekeken. "Het guru-systeem afschaffen - ik had ooit gezegd geen guru meer op mijn erf te willen zien (deel V pag.167) - gaat niet zonder er iets anders voor in de plaats te stellen." Maar Fons had gelukkig toch goed nieuws en hij

vervolgt: "Ik heb nu eindelijk gedaan gekregen wat ik al jaren gevraagd heb, nl. dat we eindelijk eens wat meer getrouwen zouden krijgen. Dat is nog geen verzekering dat er nooit meer wat zou kunnen gebeuren, maar de concupiscentia zal enigszins worden geremedieerd."

Meteen daarop werd de volgende etappe genomen. Fons was naar de Mimica gegaan, want daar waren de meeste scholen met guru's. Bij de verdeling van de aburienten van Fakfak zouden aan de Wisselmeren 6 pas geslaagde guru's worden toegewezen. Fons zou in de Mimica proberen om die 6 vrijgezellen-guru's aan te bieden tegen getrouwen daar. De bedoeling was dan, dat in elke kampong op de Wisselmeren een getrouwde guru zou komen te zitten. Ook werden er getrouwde catechisten gevraagd. De kreet om hulp had succes. Enkele weken later kwam er voor Tage via Orawja al een getrouwde guru-normalist. Deze Freek Poame zou met Zr. Caria de pas gesubsidieerde school in Epouto gaan leiden. Met hem kwamen ook alvast vier getrouwde catechisten naar boven. De Hr. van Zeyl was naar Epouto gekomen om leiding te geven aan de niet gesubsidieerde 4e klas. Men hoopte hieruit later wat beter opgeleide Kapauku-catechisten te krijgen. Dat was een echt lichtpuntje. Het was of er een droom van me werkelijkheid werd. Eind October zouden de 4 getrouwde guru's al naar boven komen met nog eens 4 getrouwde catechisten. Via Biak kwamen er nog twee ongetrouwde guru's naar boven die als Tuntu (hulpguru) zouden worden aangesteld. Frans Rettoblaut zou terugkomen naar de Wisselmeren, maar nu getrouwd met een Keiese weduwe. De Keices Cornelis Welerebum zou gaan trouwen met Theresia Ukaago, een Kapauku-meisje. Ook dat was een zorg minder. Het eerste Keiese schaap was over de brug. Hij zou in Tigi blijven werken. Er werd nu dus echt iets aan het guru-probleem gedaan. De brief van Fons gaf de burger weer moed. Ik zag het weer wat zitten!

OPSTAND IN OBANO

Een maand later kreeg ik als antwoord op de mijne, ook van Leo een brief (dd. 21/11'56) Bij het lezen ervan schrik ik me het apezuur. In Obano waren de Missie en de Zending uitgemoord! En dat op de Wisselmeren waar zo veel goede mensen woonden. Mensen waar ik erg veel van hield. Onvoorstelbaar! Ook voor mij. Het was begonnen bij de CAMA. Daar was de nieuwe strip klaar en het eerste vliegtuig was er Zaterdag 3 Nov. geland. Zondagmorgen 4 Nov. waren toevallig de dames van de Zending met de piloot per boot naar Enagotadi gegaan. Meteen na de Zondagmorgendienst was het primitieve geweld van de bevolking losgebroken. De Ambonese guru Lenussa werd met vrouw en kind en nog een kind van guru Paksual dat op bezoek was, in blinde woede vermoord. Een Biakse guru uit Itogakebo die er op bezoek was en een politie-agent uit Biak Rumbiak, die bij het vliegtuig die nacht de wacht had gehouden, ondergingen hetzelfde lot. De slachtoffers werden met heel het gebouwencomplex verbrand en ook de splinternieuwe Cesna op het vliegveld werd in de fik gestoken. De Kapauku-agent Damiaan Peki, die ook op wacht had gestaan, was via de Ijadimi richting Ugapuga ontkomen.

Op slechts geringe afstand van het CAMA-terrein lag het terrein van de Missie. De Mimicaan Tiriuta was er guru. Vanaf 1 Augustus woonde hij hier met vrouw en kind. Dus net drie maanden. De man had hier wel een en ander goed te maken, want met zijn voorganger Manibuy, was het, zoals we al weten, misgegaan. De mensen hadden toen "de zaak" aangereven. Maar toen ze hoorden dat de guru 1½ jaar moest zitten, zeiden ze daar geen belang in te stellen. Ze eisten betaling: narangs, bijlen, kralen, dekens enz. Daarom hadden ze het aangegeven. Als de zaken zo staan mag de guru wel weer terug komen. Misschien hoopten ze zo toch ook nog iets te krijgen. Wat er van zij, de school liep weer goed en het aantal schoolkinderen nam zelfs toe. Niets wees hier op enige rancune vanwege z'n voorganger. De guru had die Zondag bezoek van een zuster van zijn vrouw, de pas verworven echtgenote van tukang Titus. Ook was de guru van Ugapuga, ook een Mimicaan, bij hem op bezoek. Blijkbaar hebben de mensen in het guru-huisje iets gezien van wat er op het zendingsterrein aan de hand was. Misschien ook zijn ze gewaarschuwd. Wat er ook van zij...toen de woeste, opgezweepte, redeloze massa bij de Zending alles had uitgemoord en toen alles in brand stond, ging men naar de

Missie. Het guru-huis was leeg. Meteen daarop werd het arme guru-huisje dat ik in 1951 zelf nog gebouwd had, samen met de school in brand gestoken. De guru bleek gevlucht en aanvankelijk als vermist opgegeven. Dagen later bleek dat de guru met z'n gezin een heel stuk verderop tegen de bergrug was achterhaald en daar neergepijld. Tiriuta met vrouw en kind en de zuster van zijn vrouw. De guru van Ugapuga had weten te ontkomen. Er waren bij de Missie dus 4 slachtoffers, met 6 bij de Zending! 10 mensen in woedende razernij vermoord...en intussen was men met de afgehakte vingers van de slachtoffers naar alle kanten vertrokken om medestanders te krijgen, want alle vreemdelingen, alle "ogai" moesten er nu uit ! De pijp van Obano was in één klap omgedoopt in een dodenvallei. Wat een brief ! Om koud van te worden !

Het verhaal dat ik uit rapporten en brieven heb gereconstrueerd wil ik U helemaal vertellen en er wat over filosoferen, want het lijkt me voor de verdere geschiedenis van de Wisselmeren niet onbelangrijk.

Wat er die Zondagmorgen in Obano gebeurde doet me denken aan wat Bertus Aafjes schrijft over de uitbarsting van de Vesuvius in het jaar '79. Want in een mum van tijd leken de Wisselmeren op een vuurspuwende berg, die heel het gebied in twee helften splitste. Naast de hoofdkrater in Obano barstten er overal kleine vuurspuwende kraters open en het ongebreidelde natuurgeweld der primitieven veranderde de vredige Wisselmeren in een gebied waar alleen maar dood en vernieling de scepter zwaaiden. Heel het Wisselmerengebied viel uiteen in twee grote delen, in twee kampen. In het gebied rond Panijai kozen Obano en het merendeel van de Muje-vallei voor de opstandelingen. Jagai, Badauwo en Timida (Weja-vallei) sloten zich daarbij aan. De rest van Panijai koos met Kuguapa (Moni's) partij voor de vreemdelingen. Kebo en de pijp van Okaitadi kozen ook partij voor het Bestuur, terwijl daar toch vroeger al eens moeilijkheden geweest waren. Tage was onbetrouwbaar op Epouto en Uwebutu na. Tipi en de Kamu-vlakte bleven het Bestuur trouw, terwijl P.Smits in het Mapija-gebied eind December (br.28/12) nog amper wist wat er op de Wisselmeren aan de hand was.

Op de Bestuursplaats in Enagotadi, was het die zondagmorgen stralend weer. Alles rond het Panijai leek wel te genieten van een weldadige rust en stilte. Dat duurde zo tot een uur of twee. Een prauwtje met internaatsjongens uit Onabo, zag, nog amper halfweg naar huis, in de Obano-vallei grote rookpluimen en oplaaiende vlammen. Ze peddelden meteen terug en al heel gauw kwam de kepala van Dagouto op de missie vertellen dat het huis van de guru in Obano in brand stond. Vanuit de Zendingstpost in Okaitadi, dat in het dal vlak naast dat van Obano ligt, had men seinen met spiegels opgevangen. Alles in Enagotadi was plotseling in rep en roer. Het Bestuur ging met een 25 pk. motor het Panijai-meer op, met in de boot rev.Troutman en de piloot van het vliegtuig. Nog amper bij het Geiteneiland zagen ze met een kijker al heel gauw dat Obano in lichter laaie stond. Vanuit een prauw werd hen verteld, dat alle guru's vermoord waren. De bestuursprauw is daarop direct terug gegaan om versterking te halen en met dezelfde boot werd er politie heen gebracht, tien Kapauku-agenten.

Ook de dokter was er bij. Dr. A.J. v.d. Hoeven heeft later in zijn boekje "RAZTEN AAN 't SPIT" over heel deze opstand een spannend en goed verhaal neergeschreven. In dat boekje herinnert hij zich ook nog zijn bezoek aan mij in de Kamu (deel V, pag.162). "De eerste pastoor uit de Kamu had 's avonds altijd vele gasten, die hem 's avonds in zijn zelfgebouwde pastorie kwamen bezoeken : soms om raad te vragen, meestal om een stukje tabak te veroveren. Ze kwamen tegen donker worden en zaten er 's avonds om tegen tien uur nog, want waar het gezellig is, is de Kapauku een grage gast. Sommigen deden het woord...."

Maar kom, de patrouille was rond vier uur vertrokken. Daarna vertrok ook de zendingsboot, waarin ook Pater Sees zat. De boot had maar een

5½ pk.-motortje en die kwam pas tegen het donker worden in Obsno aan. De politie was al naar de kampong, die een paar km. de pijp in ligt. Met het geweer in de aanslag, bang voor een pijlenregen, was de patrouille voortgekropen. Elk gevaar moest eerst onderzocht en dan vermeden worden. Bij het minste gevaar werd er geschoten. Als men bij de plaats des onheils aangekomen is, is het al stikdonker. Toen de mensen in de Zendingboot aan de overkant aankwamen, vonden ze de tippel naar de kampong te riskant, want het begon al donker te worden. Ze gingen daarom maar weer gauw de boot in. Ze bleven nog een tijdje in rot weer wat ronddobberen, maar al heel gauw konden ze niets meer zien en ze besloten daarom maar weer naar huis te gaan.

In de zendingboot zag men na 20 minuten varen huiswaarts, plots 2 lichtkogels afvuren. De patrouille wilde de omgeving wat verkennen. Wat ze zagen waren alleen maar de afgebrande gebouwen, een zwarte massa, stukken ijzer en soms iets dat leek op verkoold mensenvlees. Om half negen kwam de zendingboot weer thuis en men kon alleen maar zeggen, dat het wel waar zou zijn wat was verteld. Alles in Obano was verbrand. Zoeken in het stikdonker levert weinig op. Bovendien was het gevaar groot dat men de kleine patrouille zou omsingelen. Men vond het daarom raadzaam maar naar huis te gaan. Om half één kwam de patrouille in Enagotadi terug, met bij zich één politieagent die in een pijlenregen gewond was geraakt.

Vreselijk wat wilde driften hier hadden teweeggebracht ! Bij de CAMA had men vier lijken aangetroffen, zwaar verbrand en onherkenbaar. De Biakse politieagent was dood, maar nog niet gevonden. Van de Missie was ook alles verbrand, maar de mensen waren zoek.

In Enagotadi was intussen alles gekumpuld (samengebracht) in de passang-grahan, het HPB-huis en de vrijgezellen in de pastorie. Niemand vond dat toen eigenlijk nog nodig, maar 's nachts om 1 uur kwam de Mimi-caanse guru-normalist Freek Posane met zijn vrouw vanuit Wotai in Enagotadi aan. Hij vertelde dat de guru uit Uwebutu, aan de overzijde van het Tage-meer, was opgehaald. Net op tijd, want een tijd later kwamen de lui uit de Muje om hem van kant te maken. Ze hebben toen het zaakje maar leeggeroofd. Freek had ook een briefje bij zich uit Epouto. De broer van Kobus, die hem het briefje had gebracht, had met eigen open in Dimija de afgekapte vingers gezien. Deze vingers zouden doorgebracht worden naar Enagotadi om ook daar de mensen mee te krijgen. Het zal in Epouto ongetwijfeld een nacht vol spanning zijn geweest, want P. Ruigrok zat daar opgesloten met D.O.-zusters en intermaat, de Heer van Zeijl en nog een naar guru's, alles practisch zonder wapens, maar wel in een kampong die hen trouw was. De Hr. van Zeijl deed zijn uiterste best om de verdediging van deze missiepost te helpen organiseren en iedereen wilde wel helpen. Hij liet overal het lange gras weggakken. Dat diende om te voorkomen dat ongewilde sluipschutters ongemerkt naderbij zouden komen. Maar de zusters vonden het nu maar een kaal gezicht. Het bleek dat ook de Kapaukus hem niet altijd begrepen en geen wonder, want hij sprak geen Kapauku. De hr. van Zeijl vertrouwde dan zo iemand niet, als hij een opdracht niet uitvoerde. Ook de pastoor dacht daar dan wel eens anders over. Overigens was de verdediging goed georganiseerd. Overal stonden wachtposten en alles liep gewapend met pijl en boog. Vanuit Enagotadi werd de zaak in Tage goed in de gaten gehouden en bij de aanvallen, die ook daar later kwamen, werd steeds hulp verleend. Het werden daar in Tage spannende weken, maar geholpen door een kleine politiemacht later, hield de bevolking van Epouto stand.

Maandagmorgen 5 Nov. werd er al om 5 uur een telegram om versterkingen naar Biak verzonden. In de loop van de morgen kwam men met een Beaver en een Mariner. Fons had beloofd naar Tigi te komen, want Gem zou zijn verjaardag vieren in de nieuwe pastorie te Wakeitei. Severins was er tijdelijk pastoor en naar ik hoorde zeggen, zorgde hij er erg goed voor dat Gem op tijd z'n natje en droogje kreeg. Ondanks de droeve berichten vertrok Fons die Maandagmorgen om half 8 naar Wakeitei. Leo was er Zondag al vanuit Ugapuga aangeland.

Niet wetend welke dans hij ontsprongen was. Toen Fons in Tigi aankwam had men daar al een en ander over Obano gehoord, Fons bracht gelukkig wat meer nieuws, al was het allesbehalve mooi. In Tigi was het overigens erg rustig, maar het werd toch een prettige verjaardag.

In Ugapuga had men Zondagmiddag de berichten uit Obano al uit de eerste hand ontvangen, want daar waren de guru en de politieman Dam Pekei op hun vlucht uit Obano toen al aangekomen. Ugapuga wilde volstrekt niet meedoen. Maar voor alle veiligheid brachten Imoupai en Ajaiwija hun guru met vrouw maandagmiddag naar Eakeitei. Later bleek dat het net op tijd was geweest, want kort daarop zijn er een paar handlangers van Obano op het missieterrein geweest. Eén van hen is naar de pastorie gegaan. Heeft er geklopt en met pijl en boog gewapend gewacht, tot er zou worden open gedaan. Maar de pastoor zat gelukkig al in Tigi. Later hoorde ik zelf van de mensen dat het de kepala van Jameitagi was geweest, de man die daar indertijd mijn overnachtingshuisje had afgebrand en het weer had moeten opbouwen, zonder er voor betaald te worden. Mogelijk heeft hij op mij nog wraak willen nemen. Later is hij met de strafexpeditie vanuit Tigi en Ugapuga naar Obano bij z'n eigen huis doodgepijld.

Dinsdagmorgen ging Fons terug naar Enagotadi. Leo ging met hem mee. In het prauwbivak Utateida lag Sees al met de boot klaar. De guru van Edagotadi werd nog even opgepikt en met Jhannes van het Boswezen ging het terug naar Enagotadi. Daar bleek dat de bevolking alle heuvels in de omtrek, met pijl en boog bewaakte. Want als de Kapauku-telefoon rinkelde kon dat het teken zijn dat de schaamkokerdragers een aanval zouden ondernemen op de klerendragers, op allen die heulden met het Bestuur. Sluipend zochten de partijen elkaar dikwijls op. De opstandelingeen slachtten dikwijls hun varkens en trokken dan gewapend met pijl en boog de heuvels in. Hier concentreerden ze zich en deden dan aanvallen op plaatsen die trouw bleven. Het ging dikwijls hard tegen hard. Men groef valkuilen en bouwde beschutte schuilplaatsen van boomstammen en bladeren. Overal liep men spiedend rond. Door beide partijen werden er huizen verb rand en overal ook maakte de bevolking van de onrust gebruik om oude veten te vereffenen. Hier en daar was het voor het Bestuur wel eens précair en moest er soms zelfs hulp komen vanuit Hollandia. Er volgden dan strafexpedities. De plaatselijke bevolking sloot zich dikwijls daarbij aan en gewapend met pijl en boog probeerde men varkens te roven en te kelen waar ze maar konden.

Na een week waren de fronten scherp afgetekend. Verschillende dalen kwamen bij het HPB een witte lap halen om hun grensgebied af te bakenen. Wie er over kwam, had oorlog met dat dal. Zo was het Tigi-gebied al heel gauw gesloten verklaard. De Moni's en Kupuapa hadden op hun grensgebied, naar men zegt, zelfs twee kruisen opgesteld. Wie over die lijn kwam, werd neergeschoten. De missie-guru is daar altijd gebleven.

Obano werd door de mariniers bewaakt, maar over hun roemruchte daden valt weinig te vertellen. Waar het penibel werd, hebben de Kapauku-agenten de kastanjes uit het vuur gehaald. Soms was het heel precair, zoals bij de aanval met 500 man op de politiepost in Obano op Zaterdag 10 November, de munitie was op en moest zich zelfs terugtrekken.

Vanuit Tigi werd er op 13 Nov. geholpen door de politie, die een grote rooftocht samen met de Kamu had georganiseerd naar Obano. Later hoorde ik dat er zelfs vrouwen gestolen waren. Er is toen door de bevolking behoorlijk huis gehouden, die van Tigi en de politie. Je kunt respect hebben voor de Kapauku-politie want ze waren moedig en doortastend. Ze waren medestanders van de "nieuwe beschaving", maar ze veroorzaakten daarbij wel veel pijn en onrecht, er het onbegrip voor de nieuwe rechtsorde is er zeker niet door verminderd. Het ging hard tegen hard, terwijl het nieuwe toch altijd vrijwillig moet worden aanvaard. En dat kost altijd geduldige overleg, samenspraak en tijd. Dat alleen zal hard verzet en hard terugslaan kunnen voorkomen. Primitieven zijn niet minder gevoelig voor hun zaken, dan wij voor de onze. Zij hebben hun eigen wereld en met die "dege tege" (roodhuiden) waren al die vreemde veranderingen toch maar hun wereldje hinnengekomen. Jaren geleden waren de eersten vanuit Surabaja via de Mimica naar boven gelopen. Niet lang daarna waren ze vanuit de lucht met wanakoma's (vliegtuigen) op het water neergestreken. Ze werden beschouwd als halfgoden, mensen met magische krachten en ongekende rijkdom.

Eryon. . . ze ook wel een beetje bang voor die vreemdelingen geweest, maar dat stadium was nu al lang voorbij. Ze waren in Enagotadi gaan wonen. Er waren er steeds meer gekomen. Over heel het gebied verspreid hadden Missie en Zending nu hun scholen met meestal veel kinderen. De Zondagsdiensten in de schoolkerken werden door een groeiend aantal bezocht, maar in hun grote rijkdom hadden er eigenlijk maar weinigen gedeeld. Ja, wat rondging bij de Zending of de Missie, kreeg wel eens wat. Ze werden betaald voor de spullen die ze brachten, maar verder werd er eigenlijk niemand rijker van. Alleen wat werkte bij het Bestuur, de Landbouw VoorlichtingsDienst, L.V.D. en de R.W.D., het ziekenhuis of bij de politie, mocht later, toen er een toko (winkel) was, voor het verdiende geld bij het Bestuur een en ander kopen. De Kapauku-politie kwam er misschien nog wel het beste af. Die had ook wat status en invloed bij de bevolking. De gewone man kon net jaloerse blikken naar de rijkdom van de vreemdelingen kijken !

Toen ik in 1950 in Enagotadi kwam, had de bevolking daar nog heel wat huisjes. Maar langzamerhand was alles zowat vol gebouwd. De bevolking was weggekocht en naar de buitenkant weggedrukt. Van de aalscholvers weten we, dat hun nest dikwijls stukje bij beetje door de lepelaars wordt weggepikt. Zo hebben de Kapauku's de groei van Enagotadi misschien ook wel aan gevoeld, toen ze met hun varkens tenslotte aan de boskant mochten wonen. Ze voelden zich door de macht en het optreden van de blanken misschien toch echt wel in hun bestaan bedreigd. Het kan ook niet ontkend worden, dat de nieuwe rechtsorde en de moraal die van hogerhand langzamerhand was ingevoerd, het evenwicht in de samenleving toch wel behoorlijk verstoorde. "De vreemdelingen pikken steeds meer land van ons af, en gaan ons nog de les lezen ook". De Kapauku voelde zich geen baas meer in eigen huis. De omvormingen van de Kapauku-maatschappij gingen misschien toch wel te snel. Het kan ook zijn dat men met te weinig tact, toch wel wat al te gemakkelijk met klompen over adat en gewoonten is heengelopen. Misschien is de nieuwe rechtsorde, waar men toch maar weinig van begreep, door dik en dun ingevoerd? In de doorgevoerde veranderingen ziet men maar al te dikwijls te weinig voordeel. Als meisjes maar naar school gaan en alle vrijheid genieten bij huwelijkskeuze, leidt dit alleen maar tot losbandigheid. De mannen vrezen de greep op hun vrouwen te verliezen. Want al eeuwen lang hadden de vrouwen toch de landbouw en de economie draaiende gehouden. De mannen verloren misschien wel het geloof in hun drie-eenheid: vrouwen, varkens, schelpen ! Echtbreuk wordt alleen maar gestraft met gevangenisstraf. Ouders die recht hebben op de bruidsschat zijn ontevreden als men ogenschijnlijk . . . (zie pag 10 onderaan.) Achterstand in oorlog wordt niet bijgelegd door betaling en schadevergoeding. Politionele acties worden ook lang niet altijd begrepen. Zeker niet als er fouten worden gemaakt of als de zaak uit de hand liep, doordat de Kapauku-agenten soms tuinen plunderden en varkens pijlden.

Zo werd er na de bekendmaking van mij, omtrent namen aan het Bestuur een onderzoek ingesteld naar de daders van de inbraken bij de missie-guru in Obano (deel V, pag.90-94). De politie werd bij dat onderzoek toen behoorlijk dwarsgezeten door de zendingsguru aldaar. Hij nam het op voor de schuldigen en jaagde zo de bevolking tegen het Bestuur in het harnas. Het ging hard tegen hard. Er werd geschoten en gevochten. De missieguru vluchtte tijdens die ongeregelde heden naar Ugapuga. Er zijn mensen gearresteerd en meegenomen en het optreden van de politie tegen de bevolking was meer dan treurig. Er werden tuinen leeggestolen en varkens doodgepijld. "We konden ze niet meer eten. . . ." aldus de hemeltegende reactie van de patrouilleleider, de heer V. . . . Dat was in Febr. '52. Na de Debei-epeditie in Mei '54 (deel V, pag 143) hoorde Ico in Tipi een agent met veel branie vertellen, dat ze toen meerdere vrouwen op een rijtje te pakken hadden gehad. Ook elders zijn deze dingen gebeurd. Maar de bevolking wil zulke misstappen nooit vergeten !

Als je mensen nieuwe kleren aan wilt doen, moeten ze wel passend gemaakt worden voor wie ze bedoeld zijn !

opn. . . . zonde. . . . maar de partij kiest van het meisje.

Overal in het Wisselmerengebied woonden wel mensen die het nieuwe bestuur vijandig gezind waren. Mensen die het moeilijk hadden met de vele veranderingen. Maar de opstand begon in Obano. Waarom daar ? Vóór de oorlog had de Zending vanuit Mogaija al wat contacten met Obano gehad. Het bestuur en Tillemans waren door die pijp wel eens heengelopen. In Februari '51 kreeg ik opdracht in Obano een school te beginnen (deel V, pag. 70 vv.). Ik ging er toen als eerste blanke wonen met een Keiese guru. Later bezocht ik de kampong iedere maand vanuit Ugapuga. Ik vond de bevolking daar toen wat hard en erg hebbertig. Minder vriendelijk dan in de Kamu. Er kwam toen al gauw een dubbele zending met soms rare gevolgen in en rond het guru-huis. Heel langzaam groeide er met 't missieschooltje en met de guru toch wel aardige contacten.

In Nov-Dec. '52 begon men in Obano naar het meer een weg aan te leggen. Er werden ook voorbereidingen gemaakt voor een vliegveld van de zending. Daarna werd door de Cama-guru van de bevolking weer veel grond gevraagd om er tuinen van te maken. Intussen leveren Obano en de Muje geregeld gespleten planken en batatten aan Enagotadi en al heel gauw hebben de guru-tuinen om de opbrengst van de groenten aldaar een zeer goede naam. Daarna breekt er in Aug.-Sept. '54 een mazelen-epidemie uit onder de bevolking. Er wordt onder de mensen veel gepraat - en praten kunnen de Kapaukis - en gewaina't (driftdans). Komoopa komt in Sept.-Oct. '54 in opstand en in Obano wordt al verteld dat het HPB gedood is.

De Obano-bevolking wil ook in opstand komen. Er worden bijtijds maatregelen genomen. In Dec.-Jan. '55 breekt er in heel het Wisselmerengebied een kinkhoest-epidemie uit. De toestand voor de blanke vreemdelingen was toen zeer precair. Overal vertelden de medicijnmannen dat al die sterfgevallen en ziekten kwamen van de witte varkens. Alle witte varkens die door de blanken waren ingevoerd moesten worden geslacht. Anders zouden er nog meer slachtoffers vallen onder de varkens en de kinderen. Het verzet groeide met de dag.

In deze periode wordt er twee maal gestolen uit de tuinen in Epouto aan het Tage-meer. Er worden Kapauku-rechercheurs uitgestuurd. Dan komt het bericht dat 5 April '55 Epouto wordt aangevallen. Er dreigde inderdaad gevaar vanuit de Obano-vallei, geholpen door Poti en de Muje. Maar een politie-patrouille was tijdig aanwezig. Dan komt er weer wat rust. In Jan. '56 werd er bekend dat de CAMA-VVS van Enagotadi naar Obano zou worden overgeplaatst. 19 Febr. passeert Boersma Obano, op weg naar mij in Ugapuga en hem wordt gevraagd wanneer ze nu eens betaling zullen zien voor de grond. Hij kon toen alleen maar naar de CAMA verwijzen. Er moet al lange tijd iets gebroeid hebben. De tegenstanders van de nieuwe orde vonden het nu welletjes. Overal waar het kon, werden in alle stilte verzetshaarden georganiseerd na opruiende redevoeringen. We weten toch onderhand wel dat die vreemdelingen hun rijkdom alleen voor zich zelf houden. Ze sturen alles in de war en zijn door hun komst ook de Jappen niet op de Wisselmeren gekomen ? De Jappen hebben ze weggejaagd. Zouden ook wij de blanken niet kunnen verjagen ? Ze lezen ons de les maar ze kunnen niet eens nota's planten en hun vrouwen weten niet hoe ze kreeften moeten vangen. Ze lonen als oude mannen door ons land. Nu willen die lepelaars in Obano hetzelfde doen als in Enagotadi en alle land inpikken. We zullen ze uitroeien tot de laatste man de Ogai, de vreemdelingen en alle strooplikkers, de collaborateurs die allemaal behebt zijn met de kwade geest van die duivelse machten... al die klerendragers die onze adat en gewoonten aan hun laars lappen. Alles moet ons land uit ! We zullen zelf weer eigen baas in eigen land zijn ! Alle vreemdelingen, rood, bruin of zwart, moeten er uit ! Het krijgsplan was gereed. Op Zondag 4 Nov. '56 is het gebeurd....De Obano-vallei werd met bloed gedrenkt !

De berichten over Obano brachten mij weer volop aan de Wisselmeren. Niet dat ik bang was geworden, maar je denkt dan wel aan de slachtoffers.... tien stuks, tien mensenlevens ! Dat zoiets kon gebeuren !.... en dat het pas hierna tot je doordringt hoe menibel de situatie eigenlijk is, waarin de guru's zich bevinden. Want onder een primitieve bevolking kan blijkbaar toch altijd wel iets gebeuren, iets dat men nooit verwacht heeft. Je denkt na over de oorzaken. Ongetwijfeld een complex van oorzaken, maar daarover hebben we al wat nagedacht. Genoeg over Obano !

Eind October had ik van de programmaleiding van de radiorubriek "RIJKSDELEN OVERZEE" een briefje ontvangen. P. Kammerer had een tweede voordracht over de Wisselmeren toegezegd. "Het zou dus prettig zijn als U de toespraak van Z. Fervaarde zou willen aansluiten". Ik zegde er vier toe en de laatste dag van November vroeg de programmaleider B. Harst me of ik in December naar Den Haag, Plein 1, wilde komen om de eerste twee voordrachten op de band in te spreken. Tussen de bedrijven door ging ik thuis dus aan het werk. Ik dacht aan het boek van Echoud: "Vergeten aarde". Ik dacht ook aan het "asiel voor dieren", dat ik vanuit de trein gezien had. Ik koos toen als titel : "Vergeten Volk"

Ik dacht aan de Kapauku. Aan de mens. Een primitieve mens, maar niet minder mens dan wij en niet minder intelligent. Er kwam in de Kamuvlakte eens een geleerd man bij me. Maar het onderzoek bij de kinderen dat hij verrichtte vonden de ouderen heel vreemd (eten en feces) en ze maakten zich ongerust over de behulpzaamheid van de kinderen bij het zoeken naar wat deze geleerde wenste. De man vroeg mij om bemiddeling, want hij wilde toch niet dat er door dit onderzoek moeilijkheden zouden ontstaan. Ik riep toen Imoupai, een van de ouderen, om een verklaring. Hij gaf me dit antwoord : "Pastoor, toen U hier kwam, was U voor ons ook een vriendeling en wisten ook niet waarvoor U kwam. Maar nu bent U hier al onnoemelijk veel maanden. De mensen kennen U nu en ze weten dat U goed bent en veel van de kinderen houdt. Maar wat deze man komt doen, weten we nog niet. Als die man meer komt, zullen de mensen ook wel gaan begrijpen dat hij komt met goede bedoelingen." Uit dit antwoord van deze primitieve mens blijkt wel dat het intelligentie-peil van deze mensen nogal meevalt.

Over deze mensen zou het dus in de voordrachten gaan. Ik wilde elke lezing laten beginnen en eindigen met een eigen gemaakt lied, geschreven in het Kapauku, maar toen nog gemaakt op een Gregoriaanse melodie. Een musicale onlijsting dus. Ik schreef de tekst fonetisch uit en om het koor studeerde men het lied in met een stel jongens. Het werd een sfeervolle uitzending en velen in en buiten Westfriesland genoten er van.

Ik bleef na het werk in den Haag altijd een nachtje over bij de Medenblikker pastoor Livinus Moescops aan de Rijnstraat waar toen ook "Heerboom" Vrijmoed woonde. Ik vond het 'n feest als op 'n avond een van de paters op Hollandse Nieuwe tracteerde. En toen ik hoorde dat de deftige kapper daar, uit Wognum kwam en Jan Ridder heette, heb ik me daar ook eens laten kappen. Het gemengde bedrijfje van vader Bertus Ridder lag vroeger achter onze "bouw". Als het regende gingen we wel eens schuilen in de boet van vader Bertus, die eens respectvol tegen vader Manus had gezegd : "Steltenpool, tegen jou zeg ik II". Voor alle bouwers was het in die jaren amoe troef. Bertus had een groot gezin. Toen de kleine Jan Ridder wat groter werd, was hij inzeper in de zaak van broer Paul. Nu had hij zelf een sjiske tent. Ik kon geen gulden aan hem kwijt...en de missie werd zeer goed bedacht !

Mgr. Staverman was intussen (27 Dec. '56) al weer terug in zijn Nieuw Guinea. Op 4 Jan. '57 werd hij in Hollandia welkom geheten door de Gouverneur Dr. J. van Praal, tijdens een receptie in zijn paleis. Hier was ook Mgr. Tillemans aanwezig. De Gouverneur wijdde nog een extra woordje aan Mgr. Cromers "die met veel voortvarendheid en onverdroten ijver uit de roest en het ruis der oorlogse dagen de fundamenten van het nieuwe vicariaat had opgericht."

In de vele vriendschappelijke gesprekken met de Gouverneur is toen bij de bestuurlijke instanties door Mgr. Cremers dikwijls heel veel bereikt !

Om na de opstand op de Wisselmeren de bevolking weer wat naar zich toe te trekken, was de eerste controleur Dr. Vic. de Bruyn al eens uitgenodigd om er zijn gezicht weer eens te laten zien. De B.A. Patty was na een korte ballingschap weer terug geroepen. In dat andere gebied, waar alleen maar Missie was, had hij zich een viiend meer van de Missie getoond...en de man had invloed op de bevolking ! Op verzoek en op kosten van het gouvernement werden ook Mgr. Tillemans en Mgr. Staverman uitgenodigd om van 18 tot 22 Jan. '57 een bezoek aan de Wisselmeren te brengen, want ook hun advies werd op prijs gesteld. Till was tenslotte de eerste pastoor die vóór en ná de oorlog met de mensen een goed contact had gehad. Meteen daarna na zijn terugkomst in Hollandia schreef Mgr. Staverman mij een brief (dd.23 Jan'57). Aan de confraters op de Wisselmeren had hij beloofd binnen twee maanden terug te komen en hij hoopte er dan twee of drie weken te blijven...."Bij dat bezoek zal dan een en ander geregeld worden en het is verband daarmede dat ik je nu schrijf". Mgr. was zijn laatste bezoek bij mij in Urapuga zeker nog niet vergeten. Ik kon toen weer guru meer op mijn erf zien. En daarop volgde toen nog de cri de coeur in mijn laatste maandverslag na het bezoek van Leo en mij aan Mtouda. Hij wilde nu mijn reactie nog eens horen. "Voordat ik iets kan beslissen over jouw terugkeer naar de Wisselmeren en over je standplaats aldaar, wil ik van mijn kant enkele punten vaststellen:

1. Tage zal nog jarenlang het enige opvoedingscentrum voor jongens en meisjes moeten blijven....
2. Het missiewerk wordt met guru's voortgezet. Ook op de pastoorplaatsen zullen guru's blijven werken. In dit stadium wordt aan tewerkstelling van Europees personeel (zusters of leken) op de gewone pastoorplaatsen niet gedacht.
3. Ook Urapura blijft een normale pastoorplaats net als Waghete, met guru's in de andere kampongs van dat ressort.

Ik weet dat dit standpunt wordt gedeeld door Pater Superior en door de meerderheid der missionarissen op de Wisselmeren. Graag zie ik jou op de Wisselmeren terugkeren, maar dan vertrouw ik ook, dat je dit beleid aanvaardt. Kan je hiermee niet instemmen, zeg het dan ronduit en vraag dan om plaatsing in een ander gebied. Je weet zelf hoezeer de missie rond de Wisselmeren behoefte heeft aan meer censgezindheid en meer teamgeest en dit veronderstelt, dat de hoofdzaken van het beleid loyaal worden geaccepteerd.

Ik hoop dat je mij spoedig antwoord stuurt. Kan je dit beleid niet accepteren, dan zal ik je bezwaren accepteren en wij blijven even goede vrienden. Ik hoop echter dat je reactie zal zijn:"al zie ik het zelf anders, op deze basis wil ik toch graag verder werken".

Dan een opmerking over de te bestellen materialen en over contact met br. Marius over een tractor. Daarna". Ik hoop van harte dat je deze brief leest in de geest waarin hij is geschreven : zonder enige vooringegenomenheid, maar werkelijk alleen om tot klaarheid te komen." Nu ik deze brief nog eens overlees, moet ik er rekening mee houden, dat dit alles voor jou wat negatief klinkt. Laat ik je dan zeggen, dat wij gemeenschappelijk alles op alles zullen zetten, om van de Wisselmeren een mooie Missie te maken. Ik ben er mij van bewust dat dit meer mensen en meer geld zal kosten. Het zij zo. Het zal ook Europese krachten gaan vergen en ook dat wil ik niet tegenhouden. Het gaat alleen om het tempo, waarin dit alles moet gebeuren en om de planning die er achter staat. Het zijn deze punten die in gemeenschappelijk overleg kunnen worden besproken, die door gemeenschappelijke daadkracht gerealiseerd moeten worden, maar waarin het beleid

van bovenaf ook loyaal moet worden gevolgd. Van harte wens ik je nog een zeer aangenaam en vruchtbaar verlof. Doe veel groeten aan je ouders.'

t.t. in X^o
Manfred Staverman ofm.

Ja, het stond er zwart op wit : Ugapuga zou een gewone pastoorsplaats blijven. Dat kwam natuurlijk erg negatief bij me over. Ik had er hier en daar al eens mijn best voor gedaan, maar aan zusters voor Ugapuga hoefde ik nu niet meer te denken. Jammer voor mijn inspanningen. Voor mijzelf had ik Ugapuga al losgelaten. Toen ik er wegging was het alsof er een hele belasting van me afviel. Een ander moest het daar nu maar runnen...Het was duidelijk dat alle kaarten nu definitief op Epouto waren gezet. En van Fons, de RSB, had ik daarover (6.10'56) al enige positieve geluiden gehoord. Jongens met een betere opleiding vierde klas - zouden daar nu mogelijk catechist worden.

Van Fons (br. 6.10'56) wist ik ook dat men nu echt met het guru-probleem op de Wisselmeren bezig was. Mgr. schreef dat hij zich bewust was, dat de missie op de Wisselmeren nu meer mensen en meer geld zou gaan kosten. Van de guru's op de Wisselmeren waren nu pas nog grote offers gevraagd. Enkele Mimicanen hadden de benen genomen en waren naar huis gegaan, maar de rest was toch maar bereid om er het missiewerk voort te zetten. Ik begreep nu beter dat hun positie, bij zo maar een vreemde stam, niet zo aantrekkelijk was. We wisten nu ook beter dan ooit dat ze aan de plaatselijke primitieve bevolking waren overgeleverd. Uiteindelijk waren ook zij 'Ogai', vreemdelingen, door velen alleen geduld omdat de kampong er wat rijker van werd. Het kon, denk ik, zelfs gebeuren dat de kerels een perkara weer gauw waren vergeten als er maar betaald werd. Je kreeg soms wel eens het gevoel dat deze jongemannen door de Kapaukumannen zelf op het spek gebonden werden. Er was indertijd, naar ik later hoorde, ook naar Fakfak al eens een klacht gegaan over de opleiding. Het antwoord van P. Louter was toen heel nuchter : wie kan in drie jaar - later werd de opleiding veel langer - van produkten uit het heidendom fervente Christenen maken ? (Verslag Pastoorsvergadering Wisselmeren 15.3'57). Christen worden duurt wel enige generaties ! Gelukkig waren er tijdens mijn vakantie al enige guru's met Kapauku-meisjes getrouwd. En als de eerste Kapauku's in Fakfak klaar zouden zijn, verwachtte ik van hen in eigen streek ook veel minder perkara's. Zij zouden vanwege allerlei moeilijkheden wel voorzichtig zijn.

In de Mapija vroeg Smitje zich af (28.12'56) of ik het nog niet zat was in Holland. Of mijn hart nog niet verteerde van verlangen naar de Kamu ? Maar voor mij was de Kamu-periode al lang voorbij. Ik begon mijn vakantie zo langzamerhand te beschouwen als een blanco pagina, na het zetten van een komma om dan daarna ergens een punt te zetten. De ontvangen berichten gaven me weer vertrouwen in de leiding en de moed om terug te gaan. Ik zag het weer wat zitten, al zag ik in de praktijk toch nog wel wat moeilijkheden. Ik moet na die brief van Mgr. zoiets gedacht hebben, als wat ik pas nog ergens heb gelezen : "blijf maar waar je zit. Je zit nooit alleen en waar je ook zit, je kunt als je werkt ook niet altijd op het droge zitten. Als de zaak ook niet eens nat regent, groeit er ook niets. Bovendien zegt men dat je van natregenen ook 'knap' wordt...hoe je dat ook wilt verstaan."

Mijn antwoord aan Mgr. was in elk geval positief. Ik koos weer voor de Wisselmeren. 1 Februari '57 schreef ik hem als volgt:

'Monseigneur.

Ofschoon ik niet wil verhelen dat de lezing van Uw brief (23.1'57) me wel een beetje koud op mijn lijf valt, wil ik toch maar direct een ant-

woord sturen. Ik hoop dat het meevalt.

Daar ik alle vertrouwen heb dat de leiding met de Wisselmeren het beste voor heeft, kan ik niet anders doen, dan die leiding mijn volle medewerking geven. Gebeurtenissen en omstandigheden beïnvloeden nu eenmaal het tempo. En dat tempo heb ik niet aan te geven.

In de voorlaatste alinea van Uw brief staan gelukkig nog wel weer enkele dingen die moed geven. Alles bijeen Mgr. , U kunt op me rekenen. Dat het door U in de brief vastgelegde consequenties met zich meebrengt, voor mij persoonlijk en voor de missie in het algemeen, begrijp ik...."

Hierna volgen enige mededelingen over dakbedekking, bestellingen, taperecorder enz. enz..

Na mijn besluit om weer terug te gaan naar de Wisselmeren had ik meteen daarop mijn confraters aldaar ook geschreven. Ik hoopte na mijn verlof een meer prettige periode tegemoet te gaan. En ik schreef dat ik daar wel vertrouwen in had, want met de nieuwe "kopleiding" in Hollandia zou er wel een andere wind gaan waaien. Ik zal zeker wel gedacht hebben aan de brief van Fons (16.10'56), waardoor ik de overtuiging kreeg dat er nu daadwerkelijk aan het guru-probleem gesleuteld werd. Voor mij zat Ugapuga erop en ik voelde me ergens bevrijd van de tegenstelling Ugapuga - Epouto. Ik was er ook bijna zeker van dat Mgr. het me niet zou aandoen om me in Epouto te plaatsen. Daar zouden nog wel andere opleidingen komen, zodat een echte schoolfrik daar meer op z'n plaats zou zijn. Wel was ik altijd een voorstander van continuïteit en daarom wilde ik juist graag terug naar de Wisselmeren, want kennis van taal en volk brengen je ook dichterbij de mensen.

Eelco, die Staverman als Overste was opgevolgd, was juist tijdelijk in Epouto en'genoot in Tage van de rust en de vrolijke drukte. Mooi tijd om nu (18.2'56) eens de brief te beantwoorden, die Peul me zo keurig geschreven heeft na mijn benoeming als Overste." Ook hij hoopte dat ik naar de Wisselmeren zou terugkeren, maar hij zag mijn komst toch met enige zorg tegemoet. En dan is het alsof hij "de beker met schuimende kruidenwijn in zijn hand neemt en giet die met droesem en al leeg, opdat de zondaar toch naar zou drinken (ps.75,9)". Een beetje drinkt hij er zelf ook van. En wat hij zegt is zeker goed bedoeld. Allereerst reageert hij op mijn brief aan de confraters op de Wisselmeren. "De moeilijkheden van vroeger waren niet alleen aan de "kopleiding" c.q. de Apostolisch Prefect te wijten. Er zijn ook bij ons ernstige tekorten. Ik weet van mezelf, dat als ik de schoolzaken (als ASB) beter beheerd had, dat er dan heel wat minder teleurstelling en ergernis en moeilijkheden geweest zouden zijn.... en die tekorten worden dan maar al te gemakkelijk op naam van Mgr. geschreven." Inderdaad kreeg Mgr. het op zijn brood, als getrouwde guru's onze neus weer voorbij gingen. Maar over het guru-probleem dat mij persoonlijk vlek voor de vacantie zoveel teleurstelling had bezorgd, daarover schrijft hij alleen dat er ook door hem foute beslissingen genomen waren. Dat ik persoonlijk murw gemaakt, totaal ontmoedigd in Holland nieuwe kracht en moed moest vergaren, daar schrijft de man niet over. Geen schouderklopje, maar wel krijg ik de volle laag. "Ook jij hebt fouten die aanleiding gegeven hebben tot moeilijkheden." En dan komt het en in de kern ervan zit veel van wat ook waar is : "je hebt de onaangename eigenschap je eigen mening, zo nodig tegen alles in, door te drukken. Voorbeelden ? Het is toch geen stijl zomaar P. Drabbe aan kant te zetten en een eigen schrijfwijze door te voeren, al zou die ook honderd maal beter zijn dan de bestaande." Wel had ik Mgr. mogen attenderen op onjuistheden in de schrijfwijze en mogen aandringen om er correctie in aan te brengen. Overigens heeft hij geen linguïstische bezwaren tegen mijn schrijfwijze, maar wel tegen mijn doordrijverij. Ik was tenslotte geen "vakman" (als Drabbe?) Een loesmethode schrijven (bedoeld is PODEPAI) is vakwerk en het wekt alleen maar irritatie op, om met aanbevelingen van Pospisil e.a.

het multipliceren te willen doordrijven."(zie Deel V pag.156)
Veel zou terecht zijn opgemerkt als het over scholen in Holland zou zijn gegaan, maar ik ben nog altijd blij dat door de spellings-oorlog de komst van een vakman-linguist in de missie bespoedigd is. De schoolbeheerders zwoeren bij het beperkte materiaal van Drabbe en zeiden alleen maar : nee, wacht maar ! Niemand was er toen intensief met de streektaal bezig. In de school bemerkte ik bij het lezen vooral de moeilijkheden en impulsief als ik was, wilde ik doorwerken. Ik probeerde het uit op school en daarna stuurde ik het boekje "Podepai" met aanbeveling ter keuring aan de schoolbeheerder in Hollandia. Ik vond dat toen de beste manier van doen. Met minder eigengereidheid en met meer vertrouwen in de mensen die voor de missie de schoolzaken behartigden, had het misschien nog heel lang geduurd en was er misschien nooit iets uit mijn handen gekomen.

Het uitspelen van Ugapuga tegen Epouto werd me ook nog in de schoenen geschoven. Ja ik was niet blij met de keuze van Tage en liet dat toen meteen aan van Leeuwen weten (deel V pag.75). Mag dat ? Lac moest het botwen, maar toen Lac ziek werd heeft Peul het onderdak voor de zusters en de kinderen afgewerkt. Ik heb de zusters dikwijls opgezocht en was erg blij met hun internaatje daar. Ik kwam er graag, maar terwijl Eelco mij zijn brief schreef en "genoot van de rust en de vrolijke drukte van Tage ", keek ik als tuindersjongen altijd naar de grond en naar het armoedige eten, dat er ondanks het harde werken van de broeders, uit de grond kwam. Mgr. Cremers droomde ervan dat Tage selfsupporting zou worden, maar al heel in het begin hoorde ik Kammerer tegen Boersma zoiets zeggen als : klets....als er tekort eten is, komt er heus wel rijst.... en ik vond toen al dat men dat dan ook eerlijk aan Mgr. had moeten zeggen. Het kostte Mgr. Cremers al gauw veel te veel. Daarom ook gaf hij me later een kans in Ugapuga. Eerst f 1.000,-. en daarna twee broeders. Had ik die uitdaging niet met plezier mogen aannemen ?

Toen even vóór mijn verlof alles op Tage gegooid werd, heb ik Mgr. gezegd, dat dan alles grootser moest worden aangepakt. Ik zou tijdens mijn verlof uitkijken naar landbouwgereedschap en naar een tractor....en ik deed dat terwijl ik zelf in de hele onderneming nog weinig vertrouwen had. Wel hoopte ik dat ik er nooit geplaatst zou worden. Mocht dat ? Ik vreesde dat het "modderen" zou blijven.

Het derde punt was de spreuk op mijn huis in de Kamu "Libertas Vita carior". Lees hierover deel V pag. 169 nog maar eens na.

Een kleine week vóór Eelco schreef ontving Mgr. mijn brief. 12 Febr. klom hij in de pen :

Beste Pelinus,

"Vanmorgen je brief van 1 Febr. ontvangen. Hoewel het beslist niet mijn bedoeling is geweest, kan ik mij toch wel indenken, dat de bewuste brief wat hard is aangekomen. Des te meer waardeer ik het, dat je volkomen sportief en in die goede gezindheid je antwoord hebt opgesteld. Het spreekt vanzelf dat ik daar erg blij mee ben, en dat het mijn vertrouwen in een vruchtbare samenwerking meer dan ooit heeft versterkt....Na je loyaal antwoord, zie ik je nergens liever terug dan op de Wisselmeren en als ik mijn bezoek aan de Wisselmeren achter de rug heb, hoop ik je heel gauw te laten weten op welke plaats wij je het liefst terug zien. Afgezien van hetgeen je voor het directe missioneringswerk in de toekomst zult kunnen doen, geloof ik dat je de missie daar grote diensten kan bewijzen, wanneer je doorgaat met datgene, waarmede je reeds een aanvang had gemaakt: het verzorgen van lesmateriaal, godsdienstige lectuur, catechetisch materiaal, etc...."

t.t. in X⁰
+ Manfred Staverman ofm.

Hierna ging Mgr. enige weken naar de Mimica, maar half Maart zou hij weer op de Wisselmeren zijn. Dat was tijdens zijn bezoek midden Jan. al met de paters afgesproken. Er zou dan een plenaire vergadering van alle pastoors zijn en die zou wel enige dagen duren. Er was immers veel te bespreken.

DE PASTOORSVERGADERING

15 Maart had die vergadering plaats en meteen daarna klon Mgr. in de pen (18.3'57). Hij begon met de beste wensen van de verzamelde confraters en daarbij was ook Floor (Abonnee) die daarna weer naar Kokonao ging.

"Beste Pelinus,

....je zult wel verwacht hebben dat er tijdens dit bezoek enkele benoemingen zijn gevallen, en je zult natuurlijk wel benieuwd zijn. Om met je zelf te beginnen : ik zou graag zien dat je na je verlof Tigi voor je rekening neemt. Ik vertrouw dat je dit niet zult beschouwen als een miskennis van hetgeen je in de Kamu en met name in Ugapuga tot stand hebt gebracht. Ik wil niets liever dan dat jouw werk daar gehandhaafd zal blijven en daarom zal Cleophas daar heengaan, om daar de verdere ontwikkeling ter hand te nemen.

Er zal veel tact van je verwacht worden t.o.v. de guru's alsook t.o.v. Hr. van Zeijl, die zich in Tigi gaat vestigen om het experiment Nederlands daar in te voeren en uit te werken. Wanneer wij ons blijven realiseren, dat de guru's, zeker in de concrete situatie aan de Wisselmeren, onontbeerlijk zijn, verder dat ook zij nog pas Christen zijn én dat wij niet alleen hun werkgevers, maar ook hun "pastor" moeten zijn, dan kan er uit Tigi, onder jouw leiding, een mooi stuk Christendom groeien. Ik weet dat je zelf hiervoor zult bidden en wellicht weet je ook nog een biddende gemeenschap in Holland voor je nieuwe opdracht te interesseren....."

Het zou dus Tigi worden. Peul naar Tigi, waar ik met Leo zo dikwijls onze problemen had doorgepraat. De Ruige, een zoon van een bollenboer uit de Zilk zou vanuit Epouto naar de Kamu gaan. Cris zou Tigi weer verlaten en met Leo na Pasen naar het Oosten gaan, naar de Dugindura om daar een nieuw gebied te openen. Vanuit het Zuiden zouden P. Peeters en P. Jorna een poging doen om vandaaruit in het centrale bergland door te dringen. Aan het interregnum op de Wisselmeren kwam een einde. P. Kammerer werd aangesteld als ressortleider (RL) en Sees werd zijn wakil (plaatsvervanger). Samen in Enagotadi. P. Bisschop ging naar Epouto en Fons naar Kuguapa om zo mogelijk zijn ethnologische studie af te maken.

Zoals blijkt uit het verslag is er op die plenaire vergadering van 15 Maart '57 heel wat besproken. Epouto kwam aan bod en natuurlijk ook het guruprobleem. Lang werd er gesproken over het dopen, vooral van de meisjes. Over de eisen van de Kerk en de rechten van de ouders en over het risico dat genomen moet worden. De opvattingen van de pastoors verschillen nogal. Boersma zegt dat we eigenlijk niet voorzichtig genoeg kunnen zijn. Hij is erg bang voor de nukkigheid van de meisjes, die van de zin van het geloof nog totaal niets kunnen begrijpen. Dat kan nog wel 50 jaar duren. Het heeft ook geen zin de ouders van allerlei soorten beloften te vragen, zoals indertijd in Obano, want die ouders snappen er ook totaal niets van. Het meisje gebruikt gemakkelijk haar verkregen vrijheid en moeten wij niet alles doen om het gezag van de ouders te sauveren ? We mogen zeker niet bazig optreden en hen zomaar onze wil opleggen.

Meisjes zoeken o zo gemakkelijk steun bij de pastoor, maar als ze een lieve jongen tegenkomen waarmee ze willen trouwen, dan spreekt het bloed en de adat sterker dan het nieuwe geloof en als het uitkomt lopen ze zo over naar de CAMA. Maar ook als ze dat niet doen moeten we de ouders hun rechten niet ontnemen. We moeten zeker geen steun bij het Bestuur zoeken om z.g. de meisjes te beschermen. Roersma wil de meisjes voorlopig symphatisant maken en verder maar wachten met dopen tot ze getrouwd zijn. Hij wil wel jongens dopen. Maar zegt Kammerer, dan neem je ook een risico, want die kunnen altijd nog een tweede vrouw nemen. Dan met dopen maar wachten tot Sintjuttemis ?

Pater Overste meent dat de ouders de verantwoording moeten dragen zolang de meisjes niet meerderjarig zijn. Als ze meerderjarig zijn, de consequenties kennen en beloven zich daaraan te houden, dan zal het risico genomen moeten worden. Maar - dacht ik - geldt dit dan alleen maar voor het dopen ? Bij het huwelijk ligt dit wel een klein beetje anders. Immers, in een primitieve samenleving als op de Wisselmeren is ieder lid eigendom van de gemeenschap en onderworpen aan het gezag van de ouders en van de stam, of ze nu meerderjarig zijn of niet. En de man die de harta bij zijn stamgenoten bijeen moet garen, om die daarna in overleg met zijn stam als betaling voor een vrouw aan een andere stam te geven. En wat, zegt Cris, als het meisje met een flink pak slaag gedwongen wordt ? Als ze echt niet wil, moeten we maar wachten tot de ouders met een geschikte kandidaat komen. Nooit mogen we de normen van de Kerk doordrukken. De Kerk moet in dienst staan van de samenleving. We moeten blijven praten met de ouders om het klimaat te verbeteren als zij bijv. tegen het huwelijk of de doop zijn. Meestal lukt dat ook wel (Sees). Men is het er wel over eens dat wij het de dopelingen niet te gemakkelijk moeten maken.

P. Superior vraagt hoe het hier staat met het CATECHUMENAAT ? In Afrika bijv. kent men een langdurig catechumenaat. De kandidaten worden dan drie maanden naar een centrale plaats gebracht, waar ze dagelijks onderricht worden. Maar dit is hier niet mogelijk. Er moet wel onderzocht worden wat er aan catechesatie op de statie's en rond de scholen wordt gedaan! Als de guru de mensen goed heeft voorbereid moet het mogelijk zijn (Kammerer) dat de pastoor zelf de laatste twee weken vóór het Doopsel de puntjes op de i komt zetten.

In de Mapija wordt alles gedoopt wat er om vraagt. Het lijkt daar geen noemenswaardige moeilijkheden op te leveren. In Tigi had Leo nog geen enkel schoolkind gedoopt. In Epouto en Enagotadi had men wel gedoopt. Ook meisjes. In de Kamu had ik ook gedoopt, maar zeer beperkt en alleen in Ugapuga en daar werd van de dopelingen nogal een en ander geeist. Altijd ook was het gebeurd in overleg met de ouders. In Ugapuga was het klimaat tamelijk gunstig.

In Tigi lagen er nogal wat problemen op me te wachten. Maar gelukkig kende ik Tigi enigszins. Eigenlijk moest ik blij zijn met Tigi. Immers Enagotadi had ik al lang geleden afgeschreven (deel V pag.54). Voor de Mapija vond ik me al jaren geleden te oud (deel V pag. 89). De Kamu liet ik graag los en Epouto zag ik ook graag aan een ander toebedeeld (deel V pag 154). Tigi evenwel had de meeste guru's en daar zag ik wel wat tegen op. Maar ik wilde het toch proberen. Ergens vond ik het ook een soort uitdaging om het op een andere plaats nu eens helemaal anders te doen. In 't arme Tigi hoefde ik in ieder geval niet met een tuin te beginnen. Mgr. raakte in de brief aan mij slechts een paar problemen aan en die waren nog een verrassing, ook voor mij. De hr. van Zeijl ging nu plots naar Dijai om er het "experiment Nederlands" te starten. Wat gaat dat weer worden ? Later hoorde ik dat het in Tigi begon, omdat daar de meeste gesubsidieerde scholen dicht bij elkaar lagen en goed bereikbaar. Mooi, maar de hoop op eventueel nieuw opgeleide catechisten in Epouto (Fons, 16.10'56) bleek nu ineens achterhaald ? Leo had in Ugapuga 6 oudere jongens die de 3-klassige school af hadden, maar te oud waren voor de VWS te Fakfak, opgefokt tot catechist. Juist wat ik wenste. Maar nu hij wegging zag niemand die opleiding blijkbaar meer zitting, of zaten ze al ergens? Een algemene opleiding tot catechist voor het gehele Vicariaat zag men op de ver-

gadering ook niet. Daar waren er te weinig jongens voor. En alleen voor de Wisselmeren ? Niemand zag er kans toe. Zo werd op de vergadering besloten dat elke pastoor maar moest proberen jongens aan zich te binden en met of zonder hulp van de guru wat bij te werken. Tigi had misschien al genoeg catechisten, want die opgeleid waren in Ugapuga, kwamen uit Tigi.

In de brief van Mgr. stond terloops ook iets over een nieuwe kerk in Wakeitei. Van het overgemaakte geld mocht ik direct een deel voor de dakbedekking gebruiken. De brief van Mgr. sloot aldus : "tenslotte, nu het pad rond Tigi zo goed als klaar is, ben je niet noodzakelijk altijd op de boot aangewezen. Ik schrijf je dit, omdat ik begrijp dat angst voor het water bij ombak (golfslag) moeilijk te overwinnen is..."

HET VERTREK NADERT

Tja, ik denk dat de confraters op de vergadering Mgr. verteld hebben dat ik eens vlak vóór mijn vacantie, met Gem vanuit Wakeitei met het motorbootje meegevaren ben naar Okomokebo. Gem was toen het pastoorshuis in Wakeitei aan het bouwen. We waren de Wakei afgevaren en dat ging allemaal nog goed, maar eenmaal angekomen op het meer, had ik het niet meer. Het bootje was veel te zwaar beladen en dreigde onder water te verdwijnen. "Gem, ga naar de wal", had ik geroepen. Maar Gem ging niet. Ik heb 'm geknepen als een dief die door drie schutters achterna werd gezeten. En nu zou Peul met het ijlings behaalde zwemdiploma van Genua, nog stuurman moeten worden op het Tigi-meer !

In Ugapuga liet ik Br. Adelbert eens een foto zien van Gem met z'n volle zwarte baard in Tage. Adelbert begon te lachen en zei toen: "Echt Gem"! Waarom ? HIJ ZIT!!! ja, Gem stond niet in Tage. Gem zat daar. Als Gem ergens zat was hij toch meestal over een probleem aan het nadenken. Gem was op de Wisselmeren de technicus, Manusje van alles. In verband met de aanschaf van enige spullen had Mgr. me aangeraden daar maar eens met Gem over te praten. Hij had zich verdiept in de apparatuur voor telecommunicatie (walky-talky). Krijgt Wakeitei ook een zender met aggregaat? Dan had ik voor een handrecorder ook geen zware en dure batterijen nodig. Een projectie-lantaarn zou dan ook practisch zijn. Met plastic deed men nu wonderen in Holland. Zou een plastic dak misschien goedkoper zijn dan aluminium ? Wist Gem misschien iets van een vloeistof-multiplicator en wat voor soort tractor moest er voor Tage aangeschaft worden en van welke grootte ? enz. enz.. Ik trof Gem thuis in Maastricht. Ik werd deftig en gracieus binnengelaten en in een mooie grote kamer zat Gem, breeduit als een patriarch en rond hem de wanden, omzoomd door mooie grote gobelins met bos- en jachtaferelen... en ik dacht: dat moet Gem in Nieuw Guinea toch maar allemaal missen ! Gem genoot hier een verzorging, de bouwheer van mijn pastorie waardig !

Toen ik na mijn definitief vertrek uit Irian Barat in 1965 al lang in Holland zat, heeft de Ruige me eens een heel stel eigen gemaakte boekjes met vertalingen van Zondagevangelies, preken, het ontwerp van Podapai en de drie gedrukte delen van die schoolboekjes, de grammatica enz. enz. bij me in de Heerhugowaard gebracht. En daaronder waren ook een stel brieven van thuis enz. en ook brieven van mijn confraters op de Wisselmeren, die ik tijdens mijn vacantie ontvangen had. Zelf had ik niets uit de Wisselmeren naar Holland meegenomen. Van bijna alle confraters kreeg ik tijdens mijn vacantie een of meerdere brieven. Van de Ruige, van Fons, van Leo, van Sees, van Kammerer, van Cris Severins en zelfs van Smitje uit de Mapija. Nu allemaal mooi materiaal om er mijn geheugen mee op te frissen.

Cris was pas aangekomen pardoes in Tigi neergezet, toen Gem daar de pastorie aan het bouwen was. Uit eerbied voor de oudere Gem, had Cris het niet verder gebracht dan loopjongen en kokkie. Toen Gem op vacantie

ging, dacht hij de handen vrij te hebben voor Tigi. Maar dat viel tegen: die lelijke guru's. Hij schreef me (12.4'57) blij te zijn nu met Leo naar het Oosten te mogen gaan. 'Het zal niet meevallen, maar ik krijg nu hopelijk de kans om er een beetje in te groeien, om wat betreft de kennis van taal en land e.d. minstens gelijke tred te houden met de guru's, iets wat voor je prestige t.o.v. de guru's toch wel erg nodig is. Dat heb ik dit jaar in Tigi wel ondervonden...Ze zullen jou in ieder geval niet zo veel wijs kunnen maken. Vooral de guru van Wakeitei was erg lastig. Ik ben aan een memorie van overdracht bezig, maar aangezien een paar kampongs pas een nieuwe guru hebben, zal het wel niet allemaal even volledig zijn. Jij kent Tigi echter al en je kent de taal, dus je komt er toch wel achter. Het huis is nu min of meer klaar. Helemaal klaar kan ik het niet afleveren. Slagregens sloegen door de wanden van de ida (dik rietsoort) heen en door de kepolaag (witte kalklaag) aan de binnenkant. Br. Ambroos heeft nu tegen het inregenen luifels gemaakt..de tijd zal leren of het afdoende is."

Ik kreeg een hele waslijst van dingen die in de nieuwe pastorie ontbraken. Het moest blijkbaar een echt mensenhuis worden, met alles er op en er aan: messen, vorken, opscheplopels, theelepeltjes, borrelglaasjes, soepterrine, ontbijtlakens, servetten, azijn-peper en zoutstel, suikerpot, botervlootje, broodschaal, vergiet, melkkannetjes, pers voor tomaten in de soep, koffie- thee- suiker- en zoutbussen, vloermat, bloerenvaasjes, krantenbak, brievenhanger, schilderijen, theemuts, stenen theepot, lakens, kussenslopen, tafelkleed, gordijnstof met touw en wieltjes. Een wasstamper, beits, verf en vernis. Broodvormen, meelzoef, zeepbakje. Voor de Kerk zwarte misdienaarstoogjes, kruiswegstaties, knielkussens, canonborden enz. enz. Hier was de jonge generatie aan het woord. Voor verdere benodigdheden moest ik maar met Gom gaan praten. Kammerer vroeg me vooral bredere beitels en zagen met werkelijk grove tanden mee te nemen. En ook wat avegaar-erwinboren, 10 stuks van 1 duim, 3 stuks van 5/4 duim en twee stuk 1½ duim en ook raadde hij me aan veel dingen mee te nemen, vooral borden niet te vergeten, en pannen. Wat er eventueel te veel zou zijn, is goed voor andere staties. Hij schreef me verder dat de drie Mimicaanse catechisten waren afbesteld. Er is geen wind mee te bezellen, die er geweest waren leken wel op loslopende honden. We moeten het doen met de vijf Kapauku's die Leo heeft klaargemaakt. Wel komen er nog 6 Muju's. De Mimicaanse guru's zijn wat meer honkvast. Maar als die weglopen komen ze op de Wisselmeren ook nooit meer aan bod.

Vóór de maand om was kreeg ik van de Overste nog een brief over het bestellen en verzenden van een bepaald soort batterijen. Na mijn brief van 28 Maart was Mgr. naar de West gegaan. Zodoende kwam zijn antwoord wat laat. Mgr. schreef me ' Mei '57 :

"Je nieuwe opdracht is inderdaad niet eenvoudig en ik kan me indenken, dat je er wat tegen opziet. Maar gelukkig lees ik uit je brief ook, dat je er - als ik het zo zeggen mag - met moed, beleid en trouw aan zult beginnen en als je er in slaagt om je t.o.v. de guru's opnieuw te oriënteren, dan heb je alle kwaliteiten om van Tigi een prachtig geheel te maken".

Hij hoopte dat de f 6.000,-. die voor het dak van Ugapuga en Wakeitei gestort waren, daarvoor van de missiesecretaris pater Odulf ook door het Vicariaat gebruikt mochten worden. Zal hij er de reis naar Nieuw Guinea niet van afhouden? Maar ook dat kon nog wel, want de stortingen liepen rustig door. Kammerer was verteld dat de kerk voor Wakeitei in elk geval niet onderaan het urgentie-schouw moest komen te staan. Of Cris voor de kerk van Tigi nog hout zou kunnen verzamelen, werd betwijfeld, daar hij direct na Pasen naar het Oosten zou gaan. De tractor voor Tage mocht ik kopen. Op de landbouwtentoonstelling in Liege heb ik dat samen met Br. Marius gedaan. Ik mocht de rekening ervan opsturen naar Mgr. Bemelmans, die in het Limburgse zijn 40-jarig Priesterfeest vierde. Hij was geestelijk adviseur van de Boerenbond en die had hem

goed bedacht. De Tip kreeg ik van Jaques v.d. Ven.

Ik heb die laatste maanden het vuur uit mijn sloffen gelopen om al het gevraagde en ongevraagde aan te schaffen. In Blokker werd een bejaardenhuis gesloten en daar werd veel weggehaald. De algemene spullen werden naar Weert gestuurd en als vrachtgoed naar Biak verzonden. De rest kwam allemaal op de grote zolder van het oude gemeentehuis van Wognum te liggen. Het leek wel een groot pakhuis. Er waren grote rekken gemaakt waarin alles werd opgeborgen. Alle dagen kwam er wat bij. Zoals zovele missionarissen kreeg ik ook via Weert in Mei een uitnodiging om als reisleader met een touringcar mee te gaan naar Lourdes. Ik had eigenlijk niet veel zin in een bedevaart, maar het kostte niets en Vader en Moeder vonden het geweldig om mee te gaan. Het is mijn enige uitje geweest in mijn vacantiejaar en ik was later erg blij dat ik het gedaan had.

We deden er verschillende dagen over. Wat biddend en zingend werd af en toe ook wat verteld over Nieuw Guinea. We hadden een mooie reis. We zagen de kathedraal van Amiens. We namen wat tijd in La Rochelle, genoten van de waterval bij Pont d'Espagne en we kwamen zelfs heel in Biarritz. In Lourdes was ik vooral getroffen door de eenheid en de diepe geloofsbeleving. Duitsers, Fransen, Hollanders en noem maar op, al die mensen die in de oorlog elkaar nog bevochten hadden. Het leek wel een groot verzoeningsfeest. In het oord van Maria werden we weer tot elkaar en tot God gebracht. Getroffen was ik vooral door de berusting, de troost en het geluk dat je dikwijls kon aflezen van het gezicht van de velen, die er toch lichamelijk erg aan toe waren. En de steun die zieken elkaar gaven was dikwijls voelbaar aanwezig. In het stadje was het om zo te zeggen een grote kermis en men probeerde je van allerlei prullaria aan te smeren, maar op het bedevaartsplein kon ieder mens tot zichzelf komen. En ik vond het fijn juist hier in het bijzijn van Vader en Moeder de H.Mis te kunnen opdragen.

Opgefrist van de reis weer thuis gekomen moest de hele santekraam, die op zolder lag, worden ingepakt. De kisten kwamen uit de zuurkoolfabriek in Zuid Scharwoude. Keurig op maat gezaagd en netjes geschaafd. werden ze voor noppes nog netjes thuisbezorgd ook. In Wakeitei kon ik er zo een bureau en kasten van maken. 23 kisten werden er volgestouwd. Mijn noodkreten hadden wel gevolg gehad. Geweldig wat goedgeefse mensen ook allemaal naar Wognum hadden gebracht! Behalve vergoeding voor de verzendkosten had ik heel wat aan contanten naar Weert kunnen sturen. Soms was dat voor een bepaald project en dan kwam het direct bij de bisschop terecht. Het reispeld en de rest kwam in de pot van de Overste en ik hoopte maar dat deze me later in Nieuw Guinea genadig zou aanhoren, als ik hem daar zou vragen mij met een en ander te helpen.

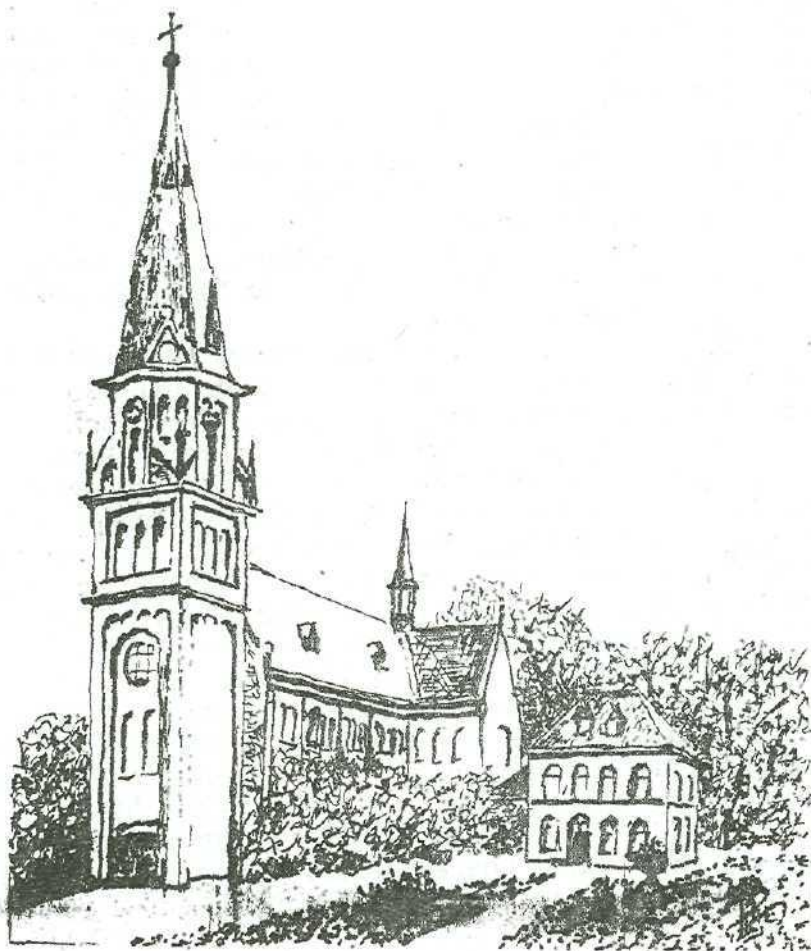
We vierden op 27 Juni in het gemeentehuis nog de eerste verjaardag van mijn naamgenoot. Het mannetje had een jaar tevoren mijn komst naar Holland en de doop door mij niet kunnen afwachten.

Daarna werd de verzending afgewerkt. De Procuur had gezorgd voor de uitvoervergunning en Marianus Coenen stuurde ons alle benodigde papieren en tips toe. Met een machine van de veiling werden alle kisten voorzien van ijzeren banden en met het wagentje van slager Dolf Stam werd het hele zaakje naar de Javakade in Amsterdam gebracht.

De zolder was weer lekker ruim, maar bij het sorteren had Veer wel een en ander apart gelegd. Dat moest worden genaaid. Er kon nog van alles van gemaakt worden. Zo gauw ik weg was begon Veer de zaak te verknippen, telkens weer, en ging er dan mee naar de zusters en samen met zuster Gerardine en Bardorada en een stel dames werd zo de missie-naaiclub opgericht. Met medewerking van deken Stammeijer werd een thuisfront opgericht en achter in de kerk werd een bus geplaatst. Er werd een bankrekening geopend en de dames Roozendaal en Korver richtten de ROKO's op. Met hun stem en hun banjo werden alle bruiloften afgestroopt.

Heel de parochie was enthousiast geworden en missie-minded. En bijna maandelijks zou er, bijna acht jaar lang, allemaal verzorgd door broer Ton en z'n Vrouw Veer, vanuit het Raadhuis een pak van 10 kg. verzonden worden naar de Wisselmeren en bijna altijd was er een verrassing in, iets leuks om samen met anderen iets te vieren. Er werden in deze periode 112 pakketten verstuurd en ze zijn allemaal goed overgekomen.

Alles kon bekostigd worden dank zij de ROKO's, die in die jaren f 24.000,- bij elkaar gezongen hebben!!! Door hen vooral is het thuisfront bij alle bezoekers in Wakeitei en op de Wisselmeren een begrip geworden !

DE DIONYSIUSPAROCHIE (p.3).

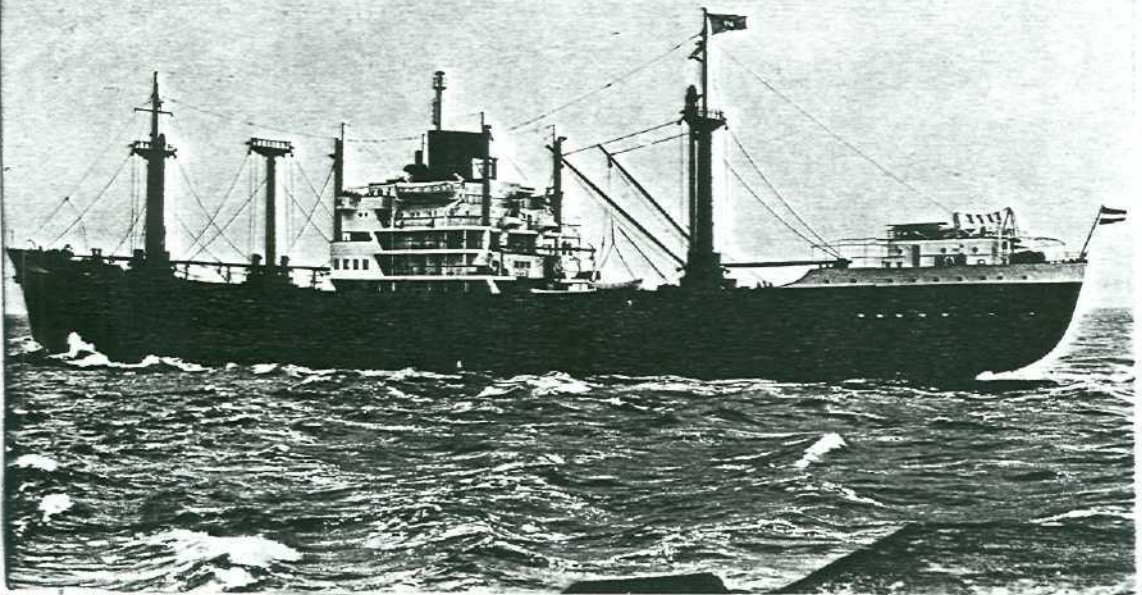
OP VACANTIE
THUIS

AFSCHEID IN
WOGNUM

De M.S. BENGALIS

DEZE SCHUIT KAN TENMINSTE NIET OMKIEPEREN

HOOFDSTUK II

DE REIS NAAR NIEUW GUINEA MET HET M.S. BENGALIS

VANAF DE JAVAKADE. HET ZFICAT UIT

De rare capriolen van de eerste reis was ik nog niet vergeten. Toch wilde ik met de boot terug, niet met het vliegtuig. Om de Noordzee en de Golf van Biskaye te vermijden had men in Weert nog pogingen gedaan om me in Genua of Napels te doen inschepen. Maar dat was mislukt.

Aan de Javakade in Amsterdam lag nu het m.s. Bengalis op me te wachten. Dinsdag 16 Juli '57 zou het vandaar vertrekken. De spullen waren er tevoren heengebracht, 25 kisten volgeladen met de duvel en z'n ouwe moer. Danzij de joviale medewerking van Marianus Coenen, was alles zonder moeite aan boord gekomen.

Alle bróers en zussen, schoonzusters en zwagers die ik toen had waren op de Javakade present. De missiesecretaris P.Odulphus van der Vat had zich verontschuldigd en in een briefje al afscheid van me genomen. Verder was de missieprocurer zwaar vertegenwoordigd. Ook de drie paters die in opleiding waren om in Nieuw Guinea piloot te worden, waren aanwezig. Alles stond daar te wachten toen daar tenslotte een deftige slee, een Jaguar kwam aangereden en tot aller verbazing stapte Peultje daaruit met zijn ouders, plechtig afgeleverd door neef Gem. Ik hoorde ze denken !

Vader en Moeder waren toen al 72, maar nog erg kwiek. Iedereen, maar vooral zij, hebben er alles aan gedaan om mijn vertrek zo licht mogelijk te maken. Er was helemaal geen uitvaart-stemming. De sfeer rond mijn vertrek werd gedragen door een grote Godsliefde en door een niet minder grote offerzin. Een hartelijk begrip verdrong elke opkomende pijn. Het was of het kwalijke van de natuur even werd weggedrukt en de bovennatuur in alles en iedereen de overhand kreeg. Voor het overige kon iedereen ook gerust zijn, want Jan vertrok deze keer niet met een vieze vrachtvaarder. Deze boot zag er appetijtelijk en geriefelijk uit. Zelfs mijn kleine nichtjes Harneke en Maria waren gerustgesteld, want " deze boot kon zeker niet omkieperen ". De boot kon er zijn.

We werden hartelijk ontvangen door 'n joviale kapitein. Overal was airconditioning, de passagiers-accomodatie was uitstekend. De eet- en conversatiezaak maakten een geweldige indruk en een heerlijk appartement lag al op me te wachten. Tegen vier uur kwam het afscheid.

Na anderhalf uur bleven we in de buurt van Buitenhuis liggen. Daar werden nog drie Rijnaken in de buik van het schip geladen. Hier brachten we ook de nacht door. 's Morgens ontving ik een klein briefje. Truus, Riet en Wim zouden me bij de sluizen van IJmuiden nog even komen uitzwaaien. Door een royale geste van de kapitein mocht de familie na het ontbijt nog even de boot op.

Woensdag verlieten we om half vier de sluizen en het duurde niet lang meer of we zagen IJmuiden al op een behoorlijke afstand liggen. Op zee varen we zo'n 30 km. en in de morgen van 18 Juli zitten we al op de hoogte van Le Havre. We passeren Jersey en moedig gaat het op de Golf van Biskaye af. Er stond geen harde wind, maar in de beruchte Golf was het toch erg roerig. Niemand had daar eigenlijk op gerekend, ook de bemanning niet. Tot nu toe was alles goed gegaan, maar 's nachts begon het me toch te spoken. Niet mooi meer ! Het werd in de keuken en in de eetzaal een gerinkel van jewelste. In de hutten vloog alles wat los, op elkaar. Ik rolde zelfs van bed af en gleed met de hutkoffer en de hele bubs die op de vloer stond, naar de andere deur en vandaar weer terug naar mijn bed. Het schip draaide toen en koos een andere richting. Dit is dan ook wel het hoogtepunt geweest. Het deed me, alles bij elkaar, denken aan de capriolen die ik hier ook 10 jaar geleden had meegemaakt.

De ondervinding had me geleerd maar zoveel mogelijk op bed te blijven liggen. Ik heb dan ook die nacht het voederen der vissen achterwege kunnen laten. Wel had ik geen tijd gehad om ook maar een minuut mijn ogen dicht te doen. Vrijdagmorgen 19 Juli was er dan ook geen H.Mis. Alleen Mevr. Janssen was die morgen met de kapitein aan tafel. In de loop van de morgen werd het al weer wat dragelijk, maar ik bleef toch maar liggen en probeerde zo de slaap wat in te halen. 's Avonds smaakte het eten me weer goed. Het eten is trouwens alle dagen even smakelijk. Van Vrijdag op Zaterdag werd weer heerlijk geslapen en Zaterdagmorgen zaten we al op de hoogte van Kaap Finistere (Nrd. Spanje).

De mede-passagiers waren Mevr. Janssen. Met haar twee kinderen ging zij naar Manokwari, waar haar man rechter was. Petertje, de oudste doet zijn best om me 's morgens bij de Mis van dienst te zijn. Dan is er nog een jonge man, de hr. Hellema, maar hij 'schrijdt' of hij de 50 gepasseerd is. Hij is het type van de ambtenaar en is bestemd voor ons consulaat in Hongkong. Hij gaat mee tot Singapore. Ik denk dat hij nog nooit een pater heeft gezien, maar hij is nu toch wel over de schrik heen. Dan is er nog een Amerikaanse zendeling met z'n vrouw en twee kinderen. Hun bestemming is de Mimica, maar ze gaan eerst naar Manokwari. Daar zaten tijdens mijn ballingschap ook al de Zevendedag-Adventisten. De bemanning heeft het niet erg op de Alleluja-mensen, die totaal geen contact zoeken en zich maar steeds in hun hut opsluiten. Ze voelen zich door de Heer geroepen en zijn blijkbaar alleen met Hem bezig. De bemanning, die er al velen aan boord heeft gehad, moet ze niet. Aan tafel zitten ze ook steeds wat apart. Kapitein Groenland heeft 't ook liever met paters te doen en hij nodigt me steeds uit om rechts naast hem aan tafel te gaan zitten.

Zaterdag passeeren we Lissabon. Van de stad was niets te zien. Die ligt nl. om een hoekje. In de avond zijn we om half elf al bij Kaap St. Vincent. De sterrenhemel is wel helder, maar we kunnen het beroemde nonnenklooster op de rots aldaar, toch niet zien. Als de Straat van Gibraltar binnengevaren wordt, gaan we naar de film, dat is niet veel.

LANGS DE AFRIKAANSE KUST

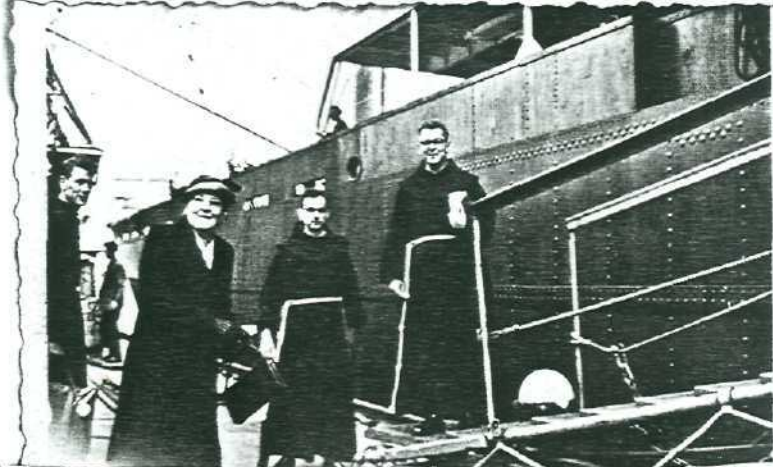
Zondag 21 Juli, de eerste Zondag aanboord, zijn er behalve Mevr. Janssen en haar 2 kinderen ook 2 lichtmatrozen in de H.Mis. Om half tien zien we in de verte de Spaanse kust. We zien uit naar Gibraltar. Ruim 10 jaar geleden had ik er, vanwege de duisternis, niets van gezien. Maar nu zijn we er al voorbij voor we het weten. Ik dacht dat we onder de schaduw van geweldige rotsen moesten varen, maar die rotsen zag ik niet. Ik zag alleen wat bebouwd akkerland tegen de heuvels. De Afrikaanse kust was in de verte zichtbaar. Verder zag ik alleen maar dorre bergtoppen. Op de eerste reis ging de boot noordelijk en volgden we de Spaanse kust richting Barcelona. Nu gingen we rechtdoor naar Algiers. Daar was de zee spiegelglad. Kust zien we niet meer. De meeste schepen die de zelfde kant uit varen, passeren we, want onze boot loopt gesmeerd. We hebben een heerlijke nacht en Maandag 22 Juli zien we om halftien de bewoonde Algerijnse kust. Dat is heel wat anders dan die kale bergtoppen rond Gibraltar. Een uur later zien we Algiers, rond een grote baai, tegen de bergen gebouwd, lijkt het me een geweldige stad. De haven viel tegen. Ik vond het daar een slappe boel. Er stonden alleen maar een paar kleine kranen op de kade. Met in de haven slechts een paar Franse schuiten. We zien hier ook niet de gebruikelijke marskramers-schuitjes. Ergens dus saai. Eerst maar eens rustig afwachten of het raadzaam is aan wal te gaan.

Op een afstand zagen we helicopters die geregeld bommen gooiden. Je zag dan grote stofwolken in de lucht. Het leken ook wel bommen die in het rond vlogen. De stad, die zo groot leek, telt toch maar 600.000 inwoners..

MET EEN DEFTIGE
SLEE : IK HOORDE
ZE DENKEN

DE BOOT OP

SAMEN AAN TAFEL
MAAR NIET
VOOR HET LAATST

ALLEMAAL OP DE
FOTO

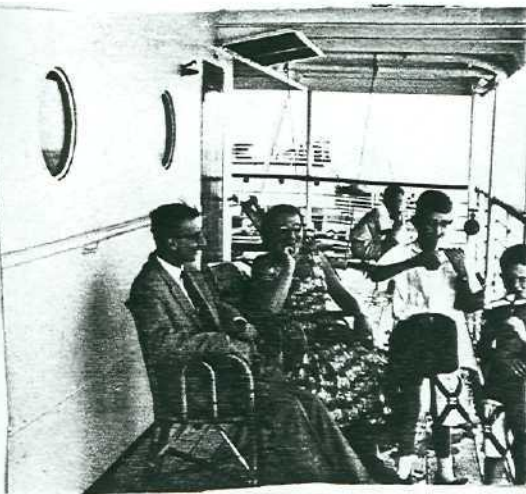

BIJ DE SLUIZEN VAN IJMUIDEN

'n ANDER
LEVEN

MEVR. JANSEN EN KINDEREN

Hr. HELLEMA

Hr. HOENDERBOS

Ik neem op advies van de kapitein maar geen risico om te gaan passagieren. In Algiers kreeg ik de eerste brief van Moeder met daarin de zoekgeraakte sleuteltjes van mijn hutkoffer. In de haven wordt zoiets als cement ingeladen, zodat de schuit op zee weer wat vaster zal liggen. Het was warm in Algiers, maar de airconditioning maakte het overal lekker fris. Sommige passagiers hadden het zelfs koud. Hun hut leek wel op een ijscel. Ze wisten niet dat je de zaak zelf even moest regelen. Toen we na de inname van de stoffige lading de zee weer opgingen, kregen we op het dek een echt zwembad, (8 x 5½ mtr.). Wie verfrissing wilde kon een bad nemen. Vanaf Algiers hadden we een prachtige kalme zee en dat bleef zo tot Port Said. De eerste dag hadden we nog een mooi gezicht op de Noordafrikaanse kust. Meestal zag je dorre zandheuvels, maar hier en daar toch ook bewoonde oorden met tuinen en stenen huizen.

Verderop varen we rond de punt van Tunis. Ten Zuiden van Sicilië passeren we het eiland Pantelleria. Daarna hebben we geen land meer gezien. We hoopten de morgen van Zaterdag 27 Juli om een uur of zeven in Port Said te zijn, om nog diezelfde dag met het convooi door het Suezkanaal te gaan. Er werd uit de motor gehaald wat er in zat, maar dat was blijkbaar te veel. Terwijl we gezellig met de kapitein aan de borrel zaten sloeg plotseling de motor af. De kapitein vloog overeind naar de machinekamer. De alarmbel klonk door heel het schip heen...een glaasje viel om...de spanning was te snijden. Het duurde misschien amper een minuut, tot de kapitein er weer was om ons perust te stellen. Op de stoel waarop Mevr. Janssen gezeten was, lagen wat druppeltjes water. De kapitein wilde ze met zijn zakdoek afwissen, maar Mevr. Janssen protesteerde. "Het is erg, maar het is van mij" en ze ging naar haar kamer om een bad te nemen....Ook ik was behoorlijk geschrokken, maar er was deze keer gelukkig geen brand. De motor was gewoon afgeslagen en gaf een tip om het toch maar wat kalmer aan te doen. We kwamen dan ook pas Zondag 28 Juli tegen de middag in PORT SAID. Om 1 uur lagen we er ten anker.

DOOR HET SUEZKANAAL NAAR ADEN

Pas Maandagmorgen om een uur of 5 konden we door het Suezkanaal. In de haven zagen we nog wat gezonken schepen. Ze herinnerden ons nog aan het einde van de Britse macht over het Suezkanaal. De inkomsten waren na die oorlog nu voor Egypte. Een schip als het onze moest voor de doortocht wel meen ik f 60.000,-. betalen.

Toen het kanaal in 1968 tijdens de Israelisch-Egyptische oorlog, door het tot zinken brengen van vele vrachtschepen, weer gestremd was, was dat een grote ramp voor de economie van het land. Pas in 1975 werd het weer heropend, nadat het verbreed en uitgediept was. In Port Said was niets vernield en hier kregen we Zondag in de namiddag de eerste koopmannetjes aan boord. EF was geen tijd om te gaan passagieren en Maandagmorgen om 5 uur, toen het convooi van het Zuiden binnen was, mochten wij in convooi door het kanaal. Het kanaal is 150 á 160 km. lang, maar is niet zo breed als ons Noordzeekanaal. Bij het kleine Bittermeer moesten we weer wachten op een convooi vanuit het Zuiden. Op het grote Bittermeer passeerden ons de hele dag schepen vanuit het Zuiden. Ik zit uren op het dek en krijg daar mijn natje en mijn droogje. Intussen leer ik Petertje Janssen op zijn blokfluit spelen, maar ik moet het zelf eerst nog leren. In mijn bagage heb ik ook wat blokfluiten en muziek zitten, in de hoop een of andere guru enthousiast te krijgen, zodat hij ook in het binnenland een bambu-orkestje kan beginnen.

De Rode Zee was spiegelglad. Nergens was de wal te zien. Het werd te warm om nog langer buiten te zitten. Maar als je dan in de Radiokrant leest van de koude en de regen in Holland, dan ben je toch blij net op tijd te zijn weggegaan. Behalve wat rottigheid in de Golf van Biskaye heb ik steeds heerlijk vacantieweer. Echt een bootvacantie om uit te rusten.

Wat een verschil met de tocht op de Stefan Kearny. De tijd gaat door en 2 Augustus zijn we om 10 uur in Aden.

Van Amsterdam naar Algiers was	1787	zeemijl (=1882 mtr.)
" Algiers naar Port Said "	1154	"
" Port Said naar Aden "	1337	"
Tot nu toe dus	4278	zeemijlen gevaren.

In Aden blijven we een halve dag liggen om er 1000 ton olie in te nemen voor de verdere reis. We kregen ook nog even de gelegenheid om de stad in te gaan. In de kathedraal was het net even stil met biecht-horen vlak voor 't Lof op eerste Vrijdag. In een gesprek met een Italiaanse Capucijn hoorde ik dat ze nu een school hadden met dik 300 leerlingen. De inlanders die naar de kerk gingen, zagen er keurig uit. Er zat in de parochie heel wat meer leven dan 10 jaar geleden, (deel II, pag. 42-43) toen we er ook een bezoek brachten. In Aden kreeg ik weer post en er werd ook een briefje naar Wognum gestuurd. In de avond van 2 Augustus vierlieten we 9 uur de haven weer.

DE GROTE OVERSTEEK NAAR SINGAPORE

Nu wacht ons de grote oversteek over de Indische Oceaan naar Singapore. Dat is me liefst 3358 zeemijlen. De eerste dag na Aden was alles nog mooi en rustig. De kapitein had me gevraagd of ik voor de bemanning een lezing wilde houden. Dat gebeurde Zaterdagmiddag voor de mindere goden. Gelukkig had ik nog een bandje waar een en ander op stond. De werktuigkundige Hoenderbos uit Castricum leende mij zijn bandrecorder. Het klonk magnifiek. Met een woordje er vóór en er ná was de spreekbeurt voor elkaar. Een werkjongen die in Amsterdam een zusje op school had, bracht me de groeten van Juffr. Blommestein, de verloofde van mijn jongste broer. Zondagmorgen zou ik voor de officieren een spreekbeurt houden, maar het feest ging niet door. Want na de eerste spreekbeurt werd de zee wat onrustig. Anderhalve dag lag ik plat en waagde het niet om wat te eten. Voor alle securiteit slikte ik wat pillen tegen zeeziekte en ik heb dan ook niet meer gehad. Dagen achtereenvolgende vulde ik daarna met slapen, eten, slapen en eten. Het kon niet anders of ik moest wel uitgeslapen in Biak aankomen. Het is een hele oversteek van Aden naar Ceylon (Sri Lanka). Je zag heel de week niets dan water. Donderdagmorgen zien we eindelijk heel vaag het eiland met rondom in het water tientallen bootjes. Evenals tien jaar geleden lieten we Ceylon liggen, het eiland waar het Christendom als een hele kleine minderheid woont, temidden van een overweldigende aanwezigheid van het Hindoeïsme en Boedisme en ik weet nu ook dat ook die godsdiensten bevrijdende elementen in zich bevatten.

Zaterdagmiddag 10 Augustus is om een of vier de Straat van Malakka zichtbaar. Dan is het uit met de deining. Het wordt weer warm en we hebben kans op een plasje water. Sinds ik uit Holland wegging, heb ik geen regen meer gezien.

Na een mooie nacht hield ik in de morgenuren van Zondag 11 Aug. dan eindelijk mijn beloofde spreekbeurt voor de kapitein en de hogere officieren. Het was een eenvoudig verhaal uit een wat vreemd leven. Je kon de aandacht voelen en de waardering voor dit soort werk staken ze niet onder stoelen of banken. De eerste machinist Hoenderbos kwam de volgende dag aandragen met een prachtig eigengemaakt koperen standaardje om er de microfoon aan te hangen. Je kon het op tafel zetten, maar ook zo ergens in de rumbu in de prut. Handig om in de buitenlucht iets op te nemen.

Als we in de namiddag de Straat van Malakka binnenvaren zien we nog steeds alleen maar zee, water ! Het eilandje Sabang zie we nog vaag even liggen. In Singapore zou de zoon van het Eerste Kamerlid Hellema van boord gaan. De kapitein sprak een afscheidswoordje en ook de pater kreeg een bijzondere beurt. Er werd tot een uur in de nacht doorgeboemd.

De kapitein is een humaan mens, humanist-altruïst. Hij zoekt zijn geluk in het goed doen aan anderen. Maar de pater zei dat hij toch vóór alles ergens eerst egoïst was, want ieder mens denkt in de grond van zijn hart allereerst aan zich zelf. Het leven heeft bovennatuurlijke waarden waaraan hij erg gehecht is en het goed doen aan anderen, wat de kapitein zo bewonderde, kwam bij de pater pas op de tweede plaats. Uit een soort zelfbehoud probeert hij God dankbaar te zijn en zo voor de mensen iets te betekenen, voor hen iets te doen. De pater probeerde een communist te zijn, maar dan van het goede soort. Dit communisme en altruïsme waren volgens de pater pas mogelijk, als men zijn geloof niet alleen stelde in het louter aardse. Het werd een avond vol disputen en de sfeer was zeer vertrouwelijk. De kapitein vertelde dat hij in Algiers eens met een katholieke dame de kerk was binnengegaan. Om haar te plezieren had hij daar met haar toen een dikke waskaars opgestoken. Ik vroeg hem of hij daarbij zijn vingers niet had gebrand. Hij ontkende het, maar wilde weten wat het branden van zo'n kaars dan wel betekende. Op de T.V. had hij eens naar een prachtige Mis gekeken. Ook had hij wel eens achter in de kerk een dienst bijgewoond, maar nooit van dichtbij. De man bestudeerde de H.Mis en had er veel belangstelling voor. Bijzondere interesse had hij voor de handen en de vingers van de priester tijdens de dienst.

Maandag 12 Aug. waren we vóór de middag in Singapore. Daar kreeg ik weer wat post. Met Mevr. Janssen ging ik de stad in om voor haar een verrekijker te kopen. Ik kocht er ook wat sloffen sigaretten. Ik hoopte ze in Biak goedkoop aan de wal te krijgen en zo op de Wisselmeren eens royaal te kunnen tracteren. Er werd weer olie ingeladen, want onze boot die f 12.000.000,- vertegenwoordigt drinkt heel wat liters per dag.

PATER PIET EN STOELTJES IN BRITS BORNEO

Om half zes verlieten we Kuala Lumpur en Singapore en gingen naar Labuan in het Noorden van Brits Borneo, een afstand van 738 mijlen. De zee was prachtig en Woensdagnmiddag liggen we om een uur of vier bij het Britse eilandje weer ten anker. Het is een olie-haventje als Sorong. Iets groter dan Manokwari. De boot komt hier iedere reis een 2000 ton brengen. We liggen een paar km. van de kust en alles moet op zee worden gelost. Er is dus gevaarlijk spul op de boot en het lossen duurt wel enige dagen. We hebben dan ook alle tijd om aan wal te gaan. Bij een kappertje hoorde ik van een R.K. Kerk. We zien heel wat Chinese winkeltjes, maar geen kerk. Op de weg terug naar de boot, boodt een Engelsman me een lift aan. Op het wegje terug werd ik door hem als een loslopend stuk wild opgepikt. Een blanke die loopt, daar is wel iets mee aan de hand.

De dag daarop vond ik de R.K. kerk en trof daar een Ierse pastoor aan. Uit een seminarium in het binnenland was daar juist even P.Piet de Wit op bezoek. Na enig zoeken vonden we hem. Hij komt uit Bovenkarspel. Ik heb hem maar even gesproken, want hij moest weer weg. Ruim 20 jaar later zou hij daar bezoek krijgen van een paar familieleden en daarbij zou ook mijn zus Tine zijn. Zij was na de dood van Piet zijn zuster, toen getrouwd met zijn zwager Thijs Visser. Begin September '83 is hij bij een roofmoord om het leven gekomen.

We bleven 4 dagen in Labuan en we hadden steeds alle service om aan land te komen. Met Hoenderbos zag ik eens ergens een paar mooie rieten stoeltjes staan. Alle muntjes bij elkaar gelegd, kon ik er net één kopen. In Hollands geld omgerekend net f 10,-. We vertelden het aan boord en er werd meteen aangeboden om wat Hollands geld te wisselen. Weer ging ik met Hoenderbos op pad. We moesten wel wat afpingelen, maar tenslotte kochten we nog drie stoeltjes. We moesten ze wel zelf naar de boot brengen, het mannetje weigerde daarbij elke medewerking. Wij met de stoeltjes op onze nek naar de boot. We werden er hartelijk verwelkomd. De eerste stuurman de Hr. Vogtsmis, klant bij Ab Hoes in Alkmaar, bood me aan om de stoeltjes keurig te lakken. Voor Wakeitei dus deftige stoeltjes ! Ik zocht de pastoor nog eens op en de zusters. Zondag 18 Aug. was er om 1 uur een deftige lunch aan boord met een twaalftal genodigden. Allemaal

ollemensen. Een kaurischelp en een keurig geschreven brief van Natalia in het Kapauku trokken nog al veel belangstelling.

Na de lunch vertrokken we diezelfde Zondag naar Sandakan, dat noordelijk aan de andere kant van het eiland ligt. Nauwelijks van wal werdte boot eerst geschrobt, want bij al dat lossen in Labuan was de boot aardig vuil geworden. De vaargeul rond de Noordpunt van Brits Borneo is erg slecht. We hebben wel anderhalve dag nodig. We varen ten zuiden van het eilandje Balabak, een van de duizenden eilandjes die de Philipijnen vormen. Dan gaan we weer naar het Zuiden. De boot slingerde hier nog al wat, maar ik had er geen last van. Wel viel op, dat juist hier mijn korte broeken in het kruis begonnen te scheuren. Ik wordt te dik!

Dinsdagmorgen 20 Augustus zo tegen vijfen zijn we in Sandakan. We blijven er 17 uur. Op zoek naar een katholieke kerk bleek ik verkeerd te zijn. Want vóór de pastorie stond een kindervagen met een baby erin en er hingen babykleertjes aan de lijn. Er woonde een Engelse clergyman. Maar in de kerk zag het er net uit als bij ons. Een zuster gaf de kinderen zangles in de kerk.

Bij de R.K. kerk trof ik father Mulder aan, een Millhiller uit Tilburg. De school kon er zijn en ik hoorde dat er in het plaatsje een 2000 katholieken woonden, meestal Chinezen. In het afgelopen jaar waren er 280 kinderen gedoopt en 60 volwassenen. Hij liet me een foto zien van 70 jaar geleden en ik dacht: hoe zal het er over 70 jaar op de Wisselmeren uitzien?

We verlieten Sandakan Dinsdagavond om 10 uur. Toen ik bij Vogtsmid een biertje dronk, zei hij dat we Vrijdag in de namiddag in Sorong zouden zijn. Het was bij ons vertrek alsof heel de zee gefosforiseerd was. Een pracht gezicht! Woensdag passeren we de Sulu-eilanden. Donderdagmorgen zijn we bij de Songgi-eilanden...Vrijdagmorgen passeren we om 9 uur de Equator, maar Neptunus kwam niet aan boord.

DE NIEUW GUINEA - KUST

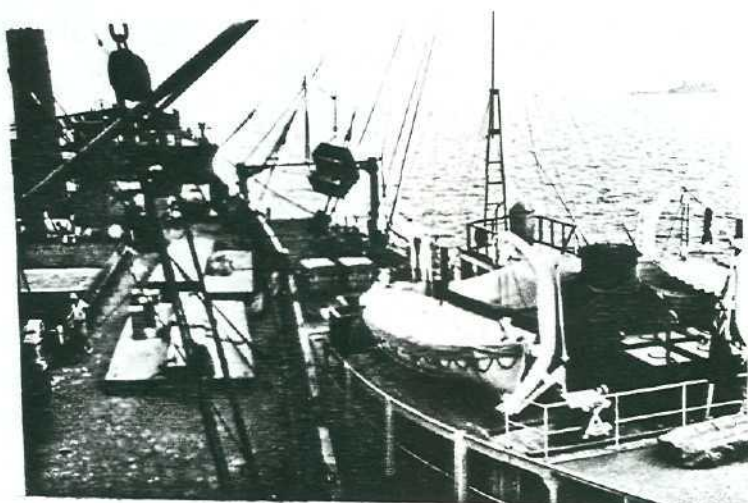
Het regent wat als we Waigeo passeren. Tegen elf uur tekent zich Nieuw Guinea-kust al vaag af tegen de horizon. Om kwart over één liggen we aan wal bij Sorong-Doom, waar juist de kruiser Groningen passcoert. In Sorong trof ik pater van Diepen, die later bisschop zou worden en mijn oude pastoor uit Batavia, pater v.d. Veld. Hij hoopte in Nieuw Guinea nog wat onder Hollands sprekende mensen te kunnen werken. Het waren in Sorong een paar leuke dagen. We maakten een rondritje en ik zag ook mijnheer van Ernden nog even. Op doorreis naar Fakfak had P. Overste (Bruinsma) in Sorong een brief voor me achtergelaten gedateerd 11 Aug. '57.

Natuurlijk was ik hartelijk welkom en hij wenste me nog "van harte proficiat met het prachtige resultaat van al mijn werk in Nederland." Er zijn er meer die hard gewerkt hebben en die heel wat bij elkaar gehaald hebben, maar zoals jij, zijn er niet veel. Het restant, dat nog niet een bepaalde bestemming heeft, wordt bijgeschreven op de rekening van de superior van Nieuw Guinea. Dat jij, als je bij gelegenheid eens een beroep op de superior zou doen, voor een of ander object dat eigenlijk misschien ten laste van het Vicariaat zou moeten komen, een redelijke kans maakt geholpen te worden, spreekt vanzelf enz." Heerlijk zo'n gunst....!

Zondagmiddag 25 Aug. vertrokken we naar Menokwari. Hier ging Mevr. Janssen met de kinderen van boord. We bleven er 2 dagen. Op verzoek van een zekere Mevr. Opland, haar op te zoeken, ben ik niet ingegaan. Het was te warm. Snikheet! Op de pastorie in Manokwari zag ik de eerste twee Kapauku's terug nl. Marcus Takimai en z'n vrouwtje Bejata.

LABUAN

(p.27)

SORONG-DOOM

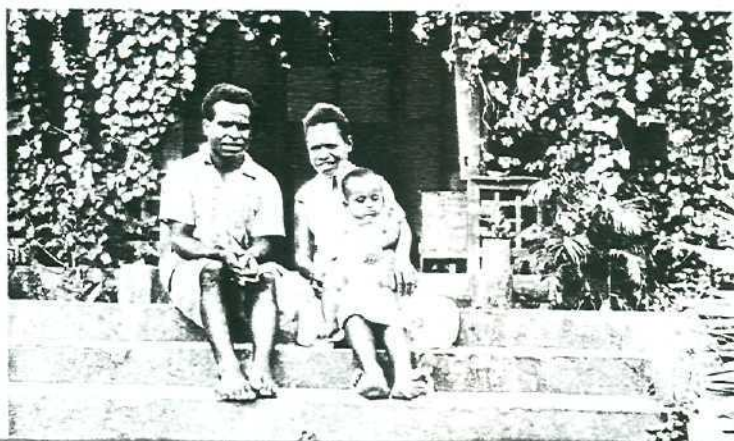
MANOKWARI

MARCUS

EN

BEJATA

(p.28)

ENGOTADI

28 Aug.

1957

(p.29)

Toen ik Dinsdagmorgen 27 Augustus om acht uur in Biak aankwam, was pater Claudius v.d. Westenlaken al present om me van boord te halen. De hutbagage stond al heel gauw op de kade en daar er nog niemand was om de zaak te visiteren bracht Claudius de sloffen sigaretten alvast maar gauw naar de pastorie. Toen de douane present was, was de zaak gauw bekeken. We mochten alles zo meenemen. 's Middags nam ik afscheid van de bemanning. Meneer Hoenderbos gaf me nog een pracht blik met sigaren en meneer Vogtsmid bracht een lekkere fles wijn mee om met mijn confraters op te drinken en nog wat lak voor de stoeltjes. De kapitein was jammer genoeg "de stad" in. Ik schreef hem een afscheidsbriefje. Twee dagen later kwam er een hartelijk briefje terug. Voor de laatste keer keek ik naar de BENGALIS en bracht de nacht door bij Claud. Een rustige nacht aan de wal, net als de nachten in Sorong.

Vanwege de Aziatische griep waren de Wisselmeren lange tijd gesloten geweest, de volgende dag zouden de eerste personen er weer worden heengebracht. Ik mocht daarom maar 10 kg. bagage meenemen. Claudius zei dat hij de sigaretten en heel de rest met de boot naar Nabire zou sturen. Van daaruit was het goedkoper, want korter vliegen. De sigaretten heb ik nooit meer gezien. De zak waarin ze zaten was opengesneden en dan vallen ze er uit....Ja, als je zoiets gewoon in een zak verzendt...zonder dat er iemand op de boot is, die op de spullen let...dan vraag je er ook om !

MET DE KROONDUIF NAAR ENAGOTADI

Reeds voor zessen stond ik 28 Aug. al op het vliegveld, maar pas om half acht ging ik de lucht in. Eerst moesten we nog wat mensen brengen naar de zendingsschool in Seroei op Jappen en toen nog weer naar Napan aan de Geelvinkbaai. Dat was naar de Hollandse zending daar. Daarna had ik nog een heerlijke vlucht van een dik uur naar de Wisselmeren. Het was mooi helder weer en ik had een pracht gezicht op het Tage- en Panijai-meer. De ruiten waren wel een beetje vuil, maar met de Zeiss Ikon die ik van de Botjes gekregen had, maakte ik er toch een heel mooie foto van.

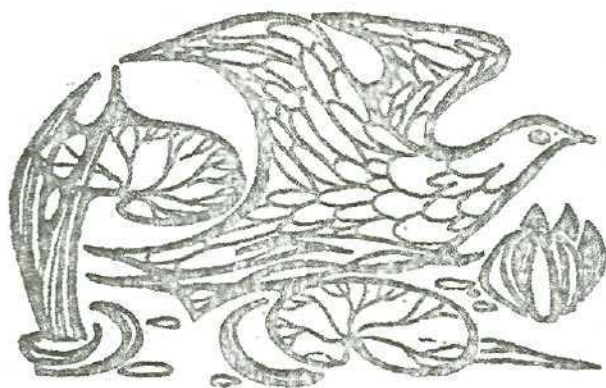
De aankomst viel bar tegen. De Ressorst Leider Kammerer was met een leverziekte naar Hollandia gegaan. Leō zat met Severins in de BILERAI en in Tage wist men van niets. Want pas één uur vóór ik aankwam wist de pastoor van Enagotadi, onze Sees, van mijn komst. Hij was dus van al mijn confraters alleen aanwezig.

Ik was blij dat ik de Kroonduif kon verlaten en buiten weer een heerlijke frisse wind kon opsnuiven. Om wat kilo's barang uit te sparen had ik mijn pij over mijn gewone pak aangedaan. Maar in het vliegtuig ging ik bijna om zeep van de warmte. Er was nóg een reden waarom ik blij was er weer te zijn. Ik vind reizen nog altijd rot. De reis was wel mooi geweest, maar er was 285 ton munitie aan boord van dat schip en dat gaf de reis toch weer een bijzondere druk.

Maar ik stond nu weer aan de Wisselmeren. Deze keer was er geen guru met een "fluitorkestje" zoals de eerste keer toen ik in Enagotadi aankwam. "Kojaa mei, potaga" had het toen uit vele kindermonden geklonken: "Nu zijt wellekome"! Bertus Aafjes is bij zijn aankomst in Mykene ook zoiets overkomen. Hij volgde toen Odysseus in zijn voetsporen. Plots hoorde hij een spreekkoor van 30 kinderen zijn naam scanderen. Daarop werd hem toen zelfs een ezeltje met de christennaam "Anna" aangeboden. Hij moest er bovenop gaan zitten en vanuit de hoogte zag hij neer op de joelende kinderschaar die hem naar de herberg bracht. Maar zo'n blijde intocht in Mykene vond hij toch wat al te grappig. Hij sprong daarom weer op de begane grond en wandelde rustig verder. Bertus Aafjes is er nooit een tweede keer geweest. Maar dan gaat het heel anders. Zonder kinderschaar met alleen Sees aan mijn zijde. klom ik de heuvel op naar de pastorie

Die was voor een paar dagen mijn herberg. Ik weet er niet veel meer van. Alleen dat Piet Agapaa, de man van het boerderijtje in Ugapuga, al heel gauw kwam aangehold. Hij werkte nu bij de politie en huilde tranen met tuiten. En een zekere Theresia liet haar tranen de vrije loop, omdat zij plots haar doopvader weer zag.

Zaterdag 31 Aug. bracht Sees me met de boot naar Wotai. Vandaar liep ik naar Epouto om te zien hoe Bisschop, br. Faust en de zusters het maakten. Zondag kwamen ook Fons en de Ruige daar en van hem hoorde ik dat ik pas Woensdag in Wakeitei verwacht werd. We gingen daarom Maandag samen terug naar Enagotadi, Woensdag 4 Sept. ging het met de boot de oude bekende weg door de Jawei naar Utateida. Daar begon de klim. De Ruige voorop, ik volgde. In de klim naar boven waren nu trappen gemaakt en ofschoon tamelijk gezet vanwege het vakantie-eten kwam ik toch gemakkelijk boven. Er was nu een goed pad gemaakt. Bij Edagotadi lag zelfs een zijpad en een olijke guru had er een bordje neergezet "schoolweg". Jaren geleden hadden de mensen van hier veel hout naar Udateida gebracht, hout voor mijn 'maagdenhuis'. Het pad liep weer verder en waar het vroeger ontaarde in de blubberbrei, was nu een knuppelweg gemaakt. De Ruige liep te glorieëren of hij de weg zelf gemaakt had. Vroeger was het 6 uur baggeren. Nu wandelden we binnen 3 uur naar Wakeitei. De Ruige had als waarnemend herder de ontvangst georganiseerd. De guru's en catechisten met eventuele eega's stonden met hun kinderen in groepjes te wachten, vol verwachting en soms misschien ook wel met kloppend hart. Want aan het vrije ongecontroleerde leventje van sommigen zou misschien nu wel gauw een einde komen.

HOOFDSTUK III

WAKEITEI AAN HET TIGI-MEER

ALLES STOND TE WACHTEN

In de meest erbarmelijke omstandigheden was Leo halfweg 1949 in Tigi begonnen. Eerst ruim drie jaar in Wakeitei. Zijn huisje stond er op een droge zandvlakte en ergens beneden was er een miezerig geultje, dat hem van water moest voorzien. De karige nota's die hij zijn jongens kon geven, was hem tot ergernis geworden en telkens als hij in de Kamu bij me kwam, moest ik het horen, want daar was eten en water in overvloed. En toen er na de komst van de Kapauku-politie nog enige malen bij hem werd ingebroken, had hij het daar erg moeilijk mee, want die politie heulde met de daders, die hun kennissen of verwanten waren. (deel V pag. 100) Hij had het moeilijk met de politie en zo kwam hij misschien mede door mij in Okookebo terecht, vlak aan de rivier. Daar bouwde hij een pastorie en een schoolkerkje en hoopte hij uit de tuin daar eten te krijgen voor zijn werkjongens. Vanuit Wakeitei en later nog een paar jaar vanuit Okookebo had Leo geploeterd om, met en voor de guru's en catechisten, schooltjes en guru-huizen uit de grond te stampen, en alles gedaan om de missie wat gezicht te geven.

16 Sept. '54 zat Leo in Holland, want zijn Moeder was zwaar ziek geworden. Na haar dood kwam hij 20 Nov. '55 weer op de Wisselmeren. Hij bleef toen in Enagotadi hangen, want Tigi durfde hij niet meer aan. Leo had hard gewerkt, maar kinderen dopen durfde hij niet. Toen ze getrouwd waren doopte hij slechts een paar oudere werkjongens, enkelen die als catechist wat waren opgeleid. Ondanks het vele andere werk in Enagotadi kreeg Misaël Kammerer tijdens Leo's afwezigheid Tigi er ook nog even bij. In die tijd heeft hij zo af en toe vanuit Okookebo de kampongs en scholen wat afgelopen. Het catechismus-onderricht gebeurde toen noodzakelijkerwijs alleen door de guru's en daarbij werd practisch geen Kapauku gebruikt.

Misaël had grote bewondering voor guru Rahawarin, die op zijn eentje in Wakeitei een prachtige school aan het bouwen was. De laatste week voor P. Kammerer op vacantie ging, trok hij Tigi rond om te dopen. Ongetwijfeld steunde hij helemaal op de voorbereiding door de guru's. Hij heeft zeker geen twee weken in de kampong gezeten voor de laatste voorbereiding. Op de plenaire vergadering an 15 Maart '57 zou hij dit later als minimum voorstellen. Want 23 Nov. '55 doopte hij 18 kinderen in Dijai (2 uit Onago). De dag daarop had eerste Communie plaats. Eenzelfde feestelijk gebeuren had daarop plaats in Jaba (9kinderen), in Wakeitei (13 kinderen), in Mejepa (13 kinderen) en 10 uit Widime. Daarna ging hij 28 Nov. '55 naar Holland. Na het vertrek van Misaël kwam Gem naar Okookebo met de opdracht een nieuwe pastorie te gaan bouwen in Wakeitei. De overplaatsing naar Okookebo was toch niet zo gelukkig geweest. Wakeitei nam steeds toe in omvang en uiteindelijk zou de pastoor weer op de bestuursplaats moeten zitten. In Maart '56 kwam Cris Severins kersvers uit Holland en werd voorlopig pastoor in Tigi. Erg gelukkig was hij er niet. De taal speelde hem parten en hij had het gevoel dat de guru's hem de baas waren, vooral die van Wakeitei. Leo had het met de Kapauku-politie indertijd erg moeilijk gehad, maar guru Rahawarin had er goede relaties mee en toen ik er als nieuwe pastoor aankwam en alles klaar stond om mij te ontvangen had guru Rahawarin andere bezigheden. Hij gaf in zijn mooie nieuwe school les aan de politie !

Hij keek heel verwonderd op toen ik met de Ruige heel brutaal zijn schoollokaal binnenstapte. Hij voelde toen wel dat hij wat vreemd spoorde en even later voegde hij zich heel gedwee, gauw in deftig pak gestoken, bij het illustere gezelschap van het Tigisch onderwijscorps

en was verder bij alle plechtigheden aanwezig. Alle guru's en catechisten werden met hun schooltjes op de foto gezet. Toen dat klaar was begon het heel triest te regenen en ik kroop gauw met de Clep de statige pastorie binnen met zijn grote luifels en een echte planken vloer. Maar hoe vorstelijk mijn nieuwe pastorie er van buiten ook uitzag, eenmaal binnen sloeg alles me even koud op de maag. De achtergelaten erfenis in huis was alles behalve benijdenswaardig. Maar daar had de Ruige, als plaatsvervanger, ook weinig aan kunnen doen. Want na Pasen was Cris tot zijn grote opluchting met Leo naar het Oosten gegaan en de Ruige kreeg er toen behalve de Kamu ook Tigi nog even bij....tot de Peul zou komen. Als hij de Kamu rond was geweest kon hij op een holletje naar Wakeitei om van daaruit de 16 bijstaties in Tigi nog even te nemen, of om te zorgen dat hij er was als de guru's en catechisten bijeen kwamen om hun loon of spullen uit de gudang op te halen. De Ruige heeft het vuur uit zijn sloffen gelopen, maar misschien was juist daarom de pastorie in Wakeitei zo kil, stoffig, leeg en toch rommelig.

De Ruige was in de eerste dagen van mijn grote eenzaamheid mijn enige aanspraak en troost. Daar zat ik dan nu op mijn nieuwe statie met praktisch alleen een verschoning, want de plane moest de rest nog brengen. Om het huis wat tochtvrij te maken had Gem de idaa (dik riet) met kepo (kalkaarde) bepleisterd. Wit maakt blij zal hij wel gedacht hebben. 't Was ingenieus bedacht, maar de regen had van de witte wand binnen in korte tijd een verzameling van bruin-zwarte aardrijkskundige schilderijen gemaakt, modern misschien van aanpak, maar angstwekkend in het oog. Om het huis wat leefbaar te maken zou er nog heel wat moeten gebeuren. Gelukkig lag er naast mijn huis nog al wat mooi hout, door Gem keurig gezaagd, en met mijn kisten die nog komen moesten, zal er nog wel een en ander in elkaar worden getimmerd. Donderdag bleven we rustig thuis om de zaak wat op te nemen. In overleg met de Ruige zou Augustinus Adii in de Wagaamo geplaatst worden. Hij mocht in Gidouja beginnen en Rufus Ukaago mocht naar de Deb ei om daar in Jinudoba te starten als catechist. Het oude bootje van Leo, jaren geleden door Keiese guru's gemaakt, bracht ons Vrijdagnorgen naar Dijai. De Ruige zat achter het stuur. Een motortje van 1½ pk hing er achter. Even kennis maken met de school en Manubuy die er schoolhoofd was. Daarna gingen we naar de hr. van Zeijl, een Indisch Nederlander. De deur van de oude guru-woning waarin hij toen woonde, ging wagenwijd voor ons open. Zoals ook later altijd, maakte hij een erg vriendelijke indruk.

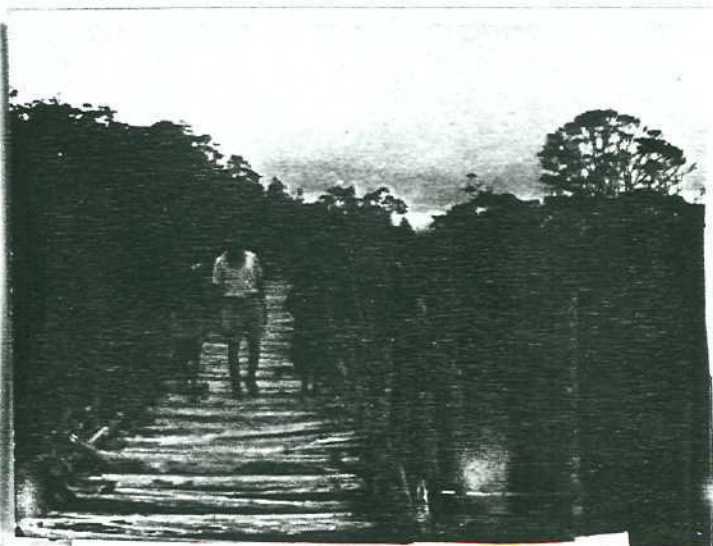
Hier in Dijai was hij begonnen om het experiment Nederlands van de grond te krijgen. Er werd over koetjes en kalfjes gepraat, zoals dat bij een kennismaking dikwijls gaat. Er werd uitgebreid koffie gedronken. Daarna ging het weer terug naar Wakeitei. De Ruige startte de motor en gaf mij het stuur in handen. Zo werd ik kapitein en stuurman tevens. En ik dacht: "Peul, probeer nu maar te varen over de baren. 't Is wel rot, maar 't mot." Zo maakte ik mijn eerste proefvaart. Toen ik startte was het meer nog spiegelglad, maar amper halfweg stond er al een behoorlijke ombak (golfslag). Het angstzweet werd naar buiten geperst, maar gelukkig sloeg de motor niet af. Of ik een goeie waterman zal worden? De tijd zal het leren. Er ligt in elk geval nu altijd nog een weg rond het meer! Die avond had in de schaduw van een Bokma de overdracht plaats. Of de memorie van overdracht van Cris nog ter sprake gekomen is, weet ik niet meer.

Zaterdagmorgen ging de Ruige weer naar zijn Kamu, blij dat ie Tigi weer kwijt was. Drie dagen waren we samen geweest en in die drie dagen had alleen de oude Wakepode zijn gezicht laten zien en nog 3 kinderen. Verder kwam er geen kop de pastorie binnen. Ik werd koud van de stilte, want in Ugapuga zat mijn huis altijd vol.

Zondag 8 September was voor mij een dag van afwachten. Wat zou er in de Mis komen? Maar de oude school die Zondags ook gebruikt werd als

LEO (p.31)

HET KNUPPELWEGGETJE (p.30)

DE PASTORIE
BIJ AANKOMST

NA EEN PAAR WEKEN WAS IK INGERICHT

kerk, liep gelukkig behoorlijk vol. Ook tamelijk veel mannen. Ik vertelde hen wie de pastoor gestuurd had en wat hij hier kwam doen. Gestuurd door Jezus, kwam hij evenals Jezus vertellen over God die Vader is van alle mensen. Van Jezus had de pastoor veel geleerd en hij probeerde ook goed te zijn voor alle mensen. Pastoor Tillemans was hier, al vóór de Jappen kwamen, begonnen en na de oorlog had pastoor Boersma jarenlang in Tigi gewerkt. Hij had met de mensen gepraat. Scholen gebouwd en de kinderen leren rekenen, lezen en schrijven en in alle dorpen zaten nu guru's of catechisten, mensen die pastoor weer op hun beurt moesten helpen. Ook zij vertelden de mensen over God en alles zou worden gedaan om hen onderricht te geven in hun eigen taal. Van de meisjes die ijverig waren, waren er naar de huishoudschool in Epouto gestuurd en de pienterste jongens naar Fakfak om daar guru te worden. De scholen hadden nu nog maar drie klassen, maar alles zou worden gedaan om in Wakeitei een centrale vierde klas te krijgen en later een vervolgschool of VVS. Ik hield mijn maidenspeech net als Leo vroeger in hun eigen taal...en dat sloeg in: Want na de Mis liep mijn huis vol en onder hen waren er meerdere oude bekenden van het maagdenhuis, Modesta, Pegonika, Bibijana en Antonija. Ze waren nu getrouwd en soms zelfs gedoopt en woonden nu in Wakeitei. Er waren veel vrouwen met baby's die allemaal zowat obat (medicijn) kwamen vragen. Een heel stel kinderen had huiduitslag door vervuiling. Het was allemaal niet zo gemakkelijk met al die warme piesdoeken en natte billetjes en...ook niet zo erg fris. De kinderen waren die behandeling ook blijkbaar niet gewend, want op de vloer lagen na afloop heel wat kleine plasjes. Het schaamtegevoel van de moeder had dat niet kunnen verhinderen. Maar Sesilija, mijn huishoudstertje maakte later met water alles weer schoon. Sesilija is in Epouto geweest. Ze is nog piepjong, een echt kind nog, maar ze heeft op de huishoudschool veel geleerd. Ze is ook erg ijverig, want Maandagmorgen begon ze meteen aan de was. Maar dat gepriek en gewrijf op dat plankje was niet om aan te zien en ik dacht: het zou fijn zijn als morgen met de kisten ook de nieuwe wasstamper zou komen. Water was er nu in Wakcitei genoeg, want drie drums vingen het dakwater op.

Om wat aan de huislucht te wennen werd het eetkamertje wat uitgemest. Een vuile kast, met daarin de duvel en z'n grootje werd uitgeboend en de eerste plankjes werden vastgetimmerd. Dinsdagmorgen zat ik om half acht al in mijn prauwtje te wachten op de plane. Het werd uren wachten in de brandende zon. Intussen repareerde ik mijn bootje wat, zodat ik in elk geval de motor niet zou verliezen. Maar er kwam die dag geen plane. De dag daarna en die daarop volgde, ook niet. Dinsdag in de namiddag stuurde de Ruije me vanuit de Kamu mijn oude typemachientje en wat kleine pisangetjes. Ze waren erg welkom want in Wakeitei had men mij in al die dagen alleen wat aardappeltjes gebracht en als groente had ik nu al 6 dagen gegeten van de grote rauwe witte kool, die de zorgzame Sees, de Ruije en mij had meegegeven. Ik miste toen de vruchten van de tuin in Ugapuga en de aardbeien. Maar wat ik vooral miste was Podedpai, mijn poes. Maar het lijkt erop dat de Wisselmeren geen jonge poes meer te vinden is. Er zijn blijkbaar alleen maar katers.

EEN AKELIG BERICHT

Terwijl ik Dinsdagavond wat zat te typen en daar tussendoor wat zat te mijmeren, bestudeerde ik een tjetjak (muurhagedis) die zich voortbewoog over de bruin-zwarte landkaarten op de muur. Maar plots werd ik opgeschrikt door een vreemd geluid. Het waren geen ratten, maar stappen van mensen. Het zal half negen geweest zijn. Er werd geklopt. Nog amper had ik iets gezegd of Pascalis Urong stond met een Kapauku-jongen bij me binnen.

Pascalis was als Bantu in Kogemani geplaatst met de bedoeling om daar guru Wanewop te gaan vervangen. Want de geloofsijver van Wanewop was zo groot dat de pastoor deze betrouwbare huisvader al meerdere keren had gewaarschuwd er voor te zorgen dat er toch geen brokken zouden komen. Wanewop joeg de mensen naar het bidden en de kinderen naar de school en daarbij had hij zijn handen nogal los aan zijn lijf zitten. Er was nu zeker iets ernstigs gebeurd nu beide heren zo laat nog in alle donkerte op bezoek kwamen. Ze brachten een akelig bericht, onvoorstelbaar : Wanewop had een man uit Tendagi doodgeslagen ! Het klonk als een benauwde droom. Obano lag nog vers in het geheugen. Er kon van alles gebeuren. Ik ben stante pede naar het hoofd van de politie gestapt en heb meneer Linthout gevraagd er meteen een paar Kapauku-agenten naar toe te sturen om de zaak te verkennen. Het mocht soms nodig zijn voor de veiligheid van Wanewop en de andere guru's. Om diezelfde reden heb ik Pascalis die nacht maar in Wakeitei gehouden tot ik nadere berichten zou ontvangen. Ik sliep slecht en al heel vroeg in de morgen kreeg ik een brief van Wanewop die hij 's nachts had geschreven.

Hij vertelde daarin dat hij het huis niet uit durfde. Het ging inderdaad over het van school thuishouden van een meisje. In zijn ijver de mensen het goede bij te brengen, had Wanewop de vader geslagen en een schop gegeven. De man was naar huis gegaan en een half uur later was ie gestorven. Dat thuishouden van school is dikwijls heel begrijpelijk. Het gebeurt dan ook heus niet altijd omdat ouders bang zijn dat hun meisjes zich later misschien zullen verzetten, als de tijd van uithuwelijken daar is. Het naar school gaan en gedoopt worden heeft ook wel voordelen, want zo'n meisje mag nooit van haar man weglopen en dit geeft altijd veel soesa, want dan moeten de schelpen terug. Hier werd de guru alleen maar verteerd door z'n geloofsijver...en z'n handen zaten wat te los. Maar het zal nog wel lang duren voor de guru's begrijpen dat ze niet hard mogen optreden en erkennen dat alleen de ouders het recht hebben op de kinderen en niet de guru's, de missie of de zending.

Die morgen had ik tussen de bedrijven door mijn eerste trouwtje, een Kapauku-catechist. In de loop van de dag was ook meneer Linthout naar Kogemani geweest en op zijn terugweg had hij Wanewop, zijn Kapauku-vrouw en zijn kinderen meegenomen. Zo kwamen ze bij mij in Wakeitei. Daar Wanewop een Muju'er was, kwamen ook de Muju-guru's Henricus en Aloisyus al gauw naar hier. En de Kapauku-catechist Bernardus Goo met z'n vrouw volgde hen zelfs al op de voet. Om de zaak niet te beïnvloeden was ik zelf nog niet naar Kogemani gegaan, maar na de middag ging ik toch even naar meneer Linthout om even naar de stemming in de hoek van Kogemani te informeren. Hij vertelde me, dat hij zich alleen met de politionele kant van de zaak had bemoeid. Hij had zelfs niemand in Tendagi gezien of gesproken. De eventuele betaling viel onder de bestuursmacht. De BA Rumbiak was er nog niet geweest, want hij was naar Enagotadi. De mantri (ziekenverpleger) had het slachtoffer gezien. Eerst werd er niets geconstateerd, maar later meende meneer Linthout dat er toch wel een paar gebroken ribben waren. Alles leek toch wel op een ongeluk. Natuurlijk was de guru wel fout, want hij had niet mogen slaan en zeker geen schop mogen geven.

Wat later op de dag kwamen de guru's van Wakeitei en Kigou me vragen of er aan de bevolking van Tendagi ook 'betaald' zou worden. Ik stel hen gerust en zeg, dat er afgezien van de politionele zaak, aan de Kapauku's ook recht zal worden gedaan ! Intussen was ik wel nieuwsgierig of de mensen van Tendagi al om een betaling gevraagd hadden. Dat zou een geruststelling zijn en een bewijs dat ze verder geen wraakplannen koesteren. Ik zeg de guru's van Mejepa en Onago luistervinken uit te zetten, om te horen wat de bevolking wil. Als er Woensdag verder niets gebeurt, laat ik de guru's weten dat er nu geen enkele reden voor hen meer is om naar Wakeitei te komen. De Muju-catechisten die in Wakeitei zijn, vraag ik om wat te gaan werken aan de guru-pasanggrahan, want het is een schande dat er voor de guru's geen onderdak is om de nacht door te brengen.

Er ligt al heel wat hout, ga maar naar de guru van Wakeitei, die heeft onderhand wel een tekening klaar.

Donderdag 12 Sept. ging ik naar Enagotadi om daar met de HPB te praten over de betaling aan de gedupeerden. Ik kon wel even weg, want het was overal rustig. Obano heeft ook het HPB in Enagotadi wel wat geleerd. Hij begrijpt dat de Kapauku's geen genoeg meer nemen met alleen maar de bestraffing van de catechist, in een rechtspraak volgens onze begrippen. Maar er was gelukkig al iemand om betaling bij hem geweest. Ik vond dat alles moest worden gedaan om de familieleden tevreden te stellen. 16 Sept. gaat de BA Rumbiak terug naar Tigi. Het HPB zegt toe dat hij direct daarna over de betaling zal gaan praten. Ik vroeg hem nog de betaling door de delinquent te laten geschieden, zodat de pastoor of de missie er niet weer voor opdraaien.

Vrijdag ging ik weer naar Tigi terug met de hr. Smeets die in Enagotadi de gudang beheert en met Jan van Leeuwen, die de kerk moet bouwen. Jan ging daarom de volgende dag direct door naar Ugapuga om daar de kerk te bekijken. Thuis gekomen was het overal rustig in Tigi. Aan de pasanggrahan was totaal niet gewerkt. Rahawarin was nog niet klaar met z'n tekening, die hij toch beloofd had te maken.

Zondag 15 Sept. werd Wanewop weer vader en ter ere van zijn zoon werd er 's avonds een varkentje geslacht. Wat ik vreesde kwam wel uit. Toen de BA met de mensen in Tendagi de betaling regelde, was er bij Wanewop niets meer te halen. Na het 'feest' zijn de Muju-catechisten weer naar hun kampong gegaan. Ze hadden een week lang de kantjes er af gelopen. Ze gingen nu weer ijverig aan 't werk. Wanewop loopt nog steeds te niksen. Betaald heeft hij nog niets. Hij vindt het, geloof ik, vanzelfsprekend dat de pastoor dat doet. 2 Oct., vlak voor de maandelijkse bijeenkomst van de guru's en de catechisten, moet hij voor het gerecht verschijnen in Enagotadi. Pascalis Urong moet getuigen. Van dat proces begrijpt Wanewop niets. Waarvoor?...als er maar betaald wordt!

18 Sept. kwam er een halfvolle plane met de spullen. Met het timmerhout dat er na het uitpakken overbleef, ben ik direct in huis aan het werk gegaan.

GASTHEER IN UGAPUGA

Medio Sept. '57 was de Ruige vanuit de Kamu naar de Mimica vertrokken om daar retraite te geven. Via Tigi zouden er Maandag 23 Sept. gasten van hoog kaliber, op bestuurlijk- en op landbouwgebied, komen, om eerst in Tigi, daarna in de Kamu een kijkje te gaan nemen. Ik deed dat wel graag en Zaterdag 21 Sept. tegen de avond stond ik al naar de pijp te kijken, die aan de overkant van het meer naar de Kamu leidt. Vanuit Wakeitei bekeek ik de zonsondergang aan de overkant. Het is altijd een onvergetelijk natuurgebeuren wanneer de je de zon achter de bergen ziet wegzinken. Soms zie je die ondergang als een grote gouden bal, dan weer zie je de zon wegzinken als in een schilderij van bloedig rood. Altijd ziet het er weer anders uit en altijd is het weer een imposant en machtig tafereel. Meestal duurt het niet lang. Je ziet het maar heel kort. Ik stond daar zo te kijken en in gedachten zat ik al in Ugapuga, in heel de Kamu-vlakte.

In Ugapuga was ik begonnen met timmeren, tuinieren, land draineren en daar was ook een begin gemaakt met de catechistenopleiding en het taalwerk. De woorden 'bezetting' van kampongs en de 'strijd' om dat klaar te spelen, waren niet louter maar beelden gebleven. Naar aanleiding van het geval POSPISIL stond tenminste in het B.B.-blad, dat ik de Kamu-vlakte op het gebied van de zielzorg beschouwde als 'chasse gardé' van me zelf en ingelicht door de Kapauku-agenten, die voor de inlichtingen zorgden, maakte het Bestuur een soort Don Quichotte van pastoor Steltenpool (deel V, pag.147-149) alsof de bevolking hem wel op korte termijn naar de eeuwige jachtvelden zou willen helpen, om zo het verblijf van de hr. Pospisil te Itouda tot in lengte van dagen veilig te stellen.

De harde omstandigheden hadden me dikwijls tot een vechter gemaakt,

++ De ruige had me gevraagd om dan in Ugapuga als gastheer op te treden

maar ik heb nooit ongeoorloofde middelen, tegen wie dan ook, gebruikt. Het werken met de catechisten was een grote tegenvaller geworden, ook de catechisten-opleiding niet te vergeten. Ik had soms wel eens de bekoring het bijltje er bij neer te leggen. Maar dan dacht ik weer ergens bij een vrijwillig vreemdelingenlegioen te zitten, het legioen van Christus. In dit land, waar de dood op zovelen verliefd was, bleef, ik voor mij, toch altijd verliefd op mijn leven en op dat van de mensen waar ik mee samenleefde. Ergens wilde ik, aan de schepping daar, iets toevoegen zo proberen voor de mensen, die nog echt met de natuur verbonden waren, een nieuw stuk geschiedenis te maken. Daarbij mocht het goede uit hun verleden niet in de knel komen. Misschien was ik ook wel ergens een geestelijk imperialist, want heel de Kamu wilde ik veroveren voor Christus. Ik wilde trouwens de mensen ook wat meer geven dan alleen maar de beloften voor het hiernamaals. Ik wilde in elk geval voor deze mensen iets doen. Hen bevrijden van de angst voor hun magische wereld en van de fatalistische druk van de natuurelementen op hun leven. Er was in deze samenleving heel veel onkunde en onvoorstelbare armoede. In het rijke Westen zie je veel mensen die ongelukkig zijn "met veel". Zou ik hier de mensen dan moeten leren gelukkig te zijn met niets? Want de meest elementaire behoeften ontbraken.

Ik heb eens ergens gelezen dat armoede nooit op zichzelf staat. Het is altijd een gevolg van een bepaalde sociaal-economische situatie. Alleen door de politieke wil ter plaatse en elders in de wereld (ontwikkelingssamenwerking) kan deze worden opgelost. Maar Prof. Camps merkt hierbij ergens op, dat er dan toch altijd nog meer nodig is, dan alleen maar economische veranderingen. Er zijn nl. ook culturele en religieuze veranderingen nodig. En uiteindelijk zullen dan de mensen zelf moeten kiezen voor een nieuwe samenleving en een nieuwe mens.

Ons aller leven is een opdracht, waarbij je niet kunt blijven stilzitten om alleen maar toe te zien. Mijn opdracht was het Evangelie te verkondigen aan mensen die God nog niet kenden. Na Enagotadi en de Kamu zou ik nu rond het Tigi-meer van Christus' boodschap moeten getuigen...Het wáár moeten maken in eigen leven, om zo een stukje christendom te doen oplichten. En voor de mensen zou ik ook hier het enige argument moeten worden voor hun keuze. Want mede door ons leven en werk zou het Christendom, nu en later, beoordeeld worden. Van ons zelf en onze liefde voor de Papua's zou dan ook nogal iets gevraagd worden. Van de bevrijdingstheologie had ik toen nog nooit gehoord, maar wel van de bevrijding waarover heel de bijbel spreekt. En deze zou ook hier verwachting en toekomst moeten brengen. En dat ging niet zo maar!

Zondag 22 Sept. na de H.Mis verliet ik Wakeitei en over land liep ik naar Ugapuga. Ik had nog niet veel gelopen. Ja, een paar dagen had ik door de bossen gelopen, op zoek naar hout voor de kerk, in de buurt van Wakeitei. Ik liep de weg naar Ugapuga in de gewone tijd, maar toen ik op de top van de Ijadimi, de waterscheiding, zat, was dat in mijn benen toch aardig te voelen. Bij de afdaling zag ik in de verte het kerkje al op de heuvelrug liggen, maar dichterbij gekomen, wist ik niet wat ik zag. Het boerderijtje, de hogeschool, overal manshoge rumput, en de internaatjes die geen dienst meer deden, stonden metershoog in het onkruid. Een trieste boel! Maar voor de mensen was mijn komst een ontzettende verrassing. 't Weerzien was geweldig! Van alle kanten kwamen ze aangelopen, en eenmaal in de pastorie aangeland, bestormden ze me met 'n grote hoeveelheid eten. In huis was eigenlijk alles nog hetzelfde, afgezien dan van de vreselijke rommel die ik overal aantrof. De Ruige was Woensdag daarvoor (18 Sept.) al naar de kust vertrokken en ik hoorde dat de pastoor, met Tigi erbij, al maanden lang alleen maar aan het tourneren was geweest. De pastoor was, zoals het liedje zegt: overal en nergens. Dit in tegenstelling tot O.L.Heer, die overal is en ook altijd ergens. Hij had geen tijd gehad om ook maar iets in Ugapuga te doen. Ze zagen hem bijna nooit meer. Marta en Maria kwamen al heel gauw te hulp en de

volgende morgen werd heel het keetje keurig geveegd. Uit eigen beweging waren Maandagmorgen een heel stel mannen en vrouwen het erf en de weg aan het schoonmaken. Het was alsof ze alles in het werk stelden om te blijven. Na de schoonmaak gaf ik de vrouwen wat kraaltjes en zuurtjes, die ik in huis had gevonden en van de mannen kregen er enkelen een mooie pijp. Alles zag er weer pico bello uit toen ik mijn zes logé's de pastorie binnen leidde. En weer kwam er eten in overvloed vooral ook voor de dragers. De resident was vooral getroffen door de mooie ligging van het kerkje en de eerste kennismaking met de Kamuvlakte in Ugapuga, deed het gezelschap goed. Ik had zo mijn eigen gedachten. Want het kerkje bijv. stond er nog net zo bij, als toen ik het verlaten had. Leo had er geen raampje bijgemaakt en van de verf die ik bijeen gebedeld had, was nergens iets te zien. Ook het hout voor deuren lag er nog op precies dezelfde plaats.

Maar....de mensen waren geweldig ! 's Avonds liet ik al pratend met mijn hoge gasten, duidelijk uitkomen, dat wij blanken, van de mensen steeds van alles vragen, maar zouden we niet iets meer voor de mensen kunnen doen ? Neem bijv. de ondervoeding. We zouden toch kunnen beginnen met een eenvoudige drainering van het land, door het graven van goten en zo de bevolking aan meer bruikbaar land kunnen helpen. Ja, iedereen wilde dat ook wel....maar er is geen geld voor. De heer Stackivh, de man van de landbouw, zou wel een stuk van het missieterrein willen hebben, om er koffie te planten. Later heeft hij dat ook gekregen!!

Verder werd er nagepraat over Obano en over de aanleg en de verbetering van de vliegvelden. Het gezelschap ging weer verder. Na nog een rustige dag in Ugapuga ging ik Woensdag 25 Sept. weer naar Tigi terug. Terloops bezoek ik even het catechistenschooltje van Pius Tekege in Jagu. Het aantal kinderen was beslist aardig. Het schooltje erg primitief, maar toch een moedig begin. Verderop in Kigou zat Renjaan, een gediplomeerde guru. Met zijn schooltje en met het guru-huis was het erbarmelijk gesteld. Ik gaf er catechismusles. Vandaar naar Okomokebo. Er is veel volk present, want er is waka-mana-wegai, schelpenbespreking.

Mijn 'vriend' Otto en de politie zijn over de meiden niet zo erg tevreden, nu de bruid zoek blijkt te zijn. Ze is gevlucht. Maar Otto vindt de pastoor toch wel goed. Het schoolkerkje lekte erbarmelijk. Willem mag kralen halen om boomschors te kopen.

De volgende dag 26 Sept. werd er voor mijn deur een meisje afgeranseld door een jonge man. "Vriend" Otto was ook weer in de buurt. Het leek me het beste dat het kind maar naar de politie ging om hem te zeggen waarom ze niet wilde trouwen en waarom ze geslagen was. Tegen Otto zei ik dat hij als kepala niet moest meewerken een meisje te slaan en haar te dwingen om te trouwen. De waarn. politiemann, een Menadonees heeft Otto gelukkig ook verteld dat de pastoor een goede man is.

Zaterdagmorgen 28 Sept. zit ik om half negen al in de boot om 't weekend aan de overkant van het meer door te brengen. Het gaat naar Mejepa, maar de motor vertikt het. De olie, één op tien, bleek te dik te zijn. We moeten roeien. Pas om half elf zijn we in Mejepa. Het eerste fatsoenlijke schooltje. Veel kinderen. Piet Balebum doet het hier goed. Ik geef catechismus. De boot met de mis-spullen is intussen doorgevaren naar Dijai. Zelf loop ik even naar Kogemani waar nu Pascalis Urong zit. De mensen zijn gelukkig heel vriendelijk. De familie van het slachtoffer was tevreden met de betaling. De guru's moeten de Kapuku's als volwaardig mens behandelen, maar als de pastoor de heren hierop controleert, is dat niet altijd aangekaart. En als alles dan met de guru misloopt, komt ie met hangende pootjes bij de pastoor., maar die is er niet om hun misdaad voor hen af te betalen. Toch moet dat wel eens. Ik geef wat tabak aan de mannen en catechismus op school, die hier op 'n laag peil staat. De mensen wordt ook hier verteld wat de pastoor voor een man is en wat hij komt doen.

Vandaar ging het naar Dijai. Vanuit Ajatei had de catechist Cornelis Welerebun de hr. van Zeijl flink geholpen met de bouw van zijn nieuwe woning en gastvrij werd ik uitgenodigd om bij hem in zijn "villa" de nacht door te brengen, al was er aan het huis nog heel wat te doen. Ik zou er later vele avonden en nachten doorbrengen. In het avondgebied was ook de hr. van Zeijl aanwezig. Daarna leek het wel Pasen : er wachtte een heel stel biechtelingen.

HET EXPERIMENT NEDERLANDS

Bij de overdracht van Nederlands Indie werd Nieuw Guinea buiten Indonesie gehouden. Men droomde in Nederland van een vrij Papua-land, dat zich op den duur met het Australische deel zou verenigen. Om de Papua's een goede ontwikkelingskans te geven wilde het Bestuur hen via het Nederlands omhoog brengen. De nieuwe guru's zouden Nederlands moeten leren en toen men met de opleiding daarvan klaar was, wilde het Gouvernement o.a. met een experiment Nederlands op de Wisselmeren starten. Daarvoor werd aangezocht de hr. van Zeijl, die hoofd was van de gouvernementsschool in Merauke. Hij woonde daar mooi. Maar op verzoek van pater Hoebroer en Mgr. Tillemans MSC, verbrandde hij zijn schepen in Merauke. Zo kwam hij in Epouto waar het experiment zou beginnen.

Er waren daar zusters en Hollands personeel. Net als de onderwijsinstanties in Hollandia, wilde hij vanuit de autochtone taal beginnen. Daardoor geholpen zouden de kinderen het Nederlands eerst passief en daarna actief gaan beheersen. De lucht was er vol van om de Papua's zo vlug mogelijk op allerlei gebied zelfstandig te maken. Vol ijver wilde de hr. van Zeijl in Epouto beginnen. Hij vroeg pater Seesink om taalgegevens. Sees bracht hem de Kapauku-boekjes van Pater Drabbe MSC. Geen materiaal om er op school mee te starten. Je had er alleen wat aan, als je al wat Kapauku kende. Dit was voor hem een geweldige tegenvaller. De eerste die hij kreeg te incasseren. De man van het onderwijs in Hollandia, de heer Correelmond vond Epouto niet zo geschikt en hij besloot daarom het experiment Nederlands naar Tigi over te plaatsen. Daar lagen op korte afstand zes gesubsidieerde scholen. Zo kwam de hr. van Zeijl in Dijai terecht, mogelijk omdat daar op de school wel 100 leerlingen zaten. In Tigi was, na het vertrek van Pastoor Severins, nog geen nieuwe pastoor. De hr. van Zeijl kwam te wonen in een oud, nat en vochtig guru-huisje. 's Nachts kon hij door de boomschors heen de sterren aan de hemel zien. De man had ook nog nooit gekookt en zelf voor zijn eten gezorgd. Woopi, z'n huisjongen moest geregeld heel naar Enagotadi om vandaar uit de gouvernementsgudang de spullen voor hem op te halen. Hij moest zich maar zien te redden, net als de pastoors en de guru's. Dat was zijn tweede tegenvaller. Een erbarmelijke behuizing, vreselijk eenzaam en aan zijn lot overgelaten.

Na een paar dagen begonnen de mensen en de kinderen hem wat op te zoeken. Maar toen zaten ze dan ook heel de dag om hem heen, terwijl hij altijd op een afstand van de bevolking gewoond had. Hij wist niet wat hem overkwam en 's avonds bleef hij dan weer onthutst en alleen in zijn hutje achter. Woopie, die ook zijn kokje was, was dikwijls zoek als hij hem nodig had. Gelukkig was 16 Sept. Frans Rettoblaut als bantua naar Dijai gekomen. Diens vrouw wilde wel voor hem koken en zo werd er die avond ook voor mij door haar iets lekkers klaargemaakt. eerste

De Hr. van Zeijl vroeg me of Cornelis nog wat blijven helpen om z'n huis af te maken. Dat mocht temeer daar de man alles zelf bekostigde. Hij wilde ook graag in Dijai een nieuwe school bouwen. Ook dat kon ik alleen maar toejuichen.

Op een van de eerste dagen was van Zeijl er getuige van geweest hoe een man zijn vrouw afranselde. Zoiets had hij van dichtbij nog nooit meegemaakt. Dat greep hem erg aan en toen hij daarna wat meer contact met de mensen had gekregen, maakte hij kennis met hun onvoorstelbare armoede. En daar wilde hij iets aan doen. En in beperkte mate heeft hij later ook geprobeerd iets aan de voedselvoorziening te doen, want de man had hart voor de mensen.

Uit het gesprek die avond bleek dat de hr. van Zeijl zo'n beetje zat te wachten op mijn medewerking wat betreft de invoering van het Kapauku op de scholen. Alles deed me denken aan het gesprek met pastoor-Stevens in Ugapuga over de centrale volksschool met de volkstaal (deel V pag. 117). Hij laat me een brief zien over de gevolgen van de invoering ervan, ondertekend door Mgr. en de ASB. Ik vond het fijn dit te horen, want het is wel een groot voordeel als de onderwijzer het kind in zijn moedertaal kan benaderen. Juist ook bij het leren van een vreemde taal, zoals het Nederlands. De eerst gevormde woordjes spreken dan ook meteen tot het kind. Ze hebben inhoud en betekenis. Verbalisme wordt vermeden. Woorden of zinnen blijven bij de guru, die de moedertaal niet gebruikt, maar al te gemakkelijk holle frasen, onbegrepen klanken. Het was voor de hr. van Zeijl min of meer een prestige geworden de globaal-analitische methode (woordjes analyseren naar lettergrepen en dan naar de letters) bij het Nederlands toe te passen op de autochtonen. Dat wilde hij dan ook toepassen op het Ekarisch (Kapauku). Hij vroeg me "Podapai" te mogen gebruiken, ofschoon de methode daarin tegengesteld was aan de zijne. Podapai begint met de letters en werkt dan naar lettergrepen en woordjes toe. Daar was nog iets. Rond Podapai woedde nog altijd een spelling-oorlog. Hollandia moest de zaak nog doorhakken. Wel had ik gehoord dat er een rapportje van de ASB (v.Nunen) bestond, daarin stond dat de nieuwe schrijfwijze er wel zou doorkomen.

Ik wilde daarom met plezier wat helpen. Ik zegde hem toe, mijn verhalen over het O.T. zo gauw mogelijk opnieuw te multipliceren en die aan Dijai als leeslesjes in de 2e en 3e klas te gebruiken. Willem mag als bantju bij het Kapauku-onderricht in de 1ste klas wat helpen.

Zondag 29 Sept. is de Mis in de open lucht. Evenals bij het Avondgebed is de hr. van Zeijl ook hier aanwezig. Na afloop vroeg hij me om Kapauku-liederen voor de kerkdiensten. Ook die beloofde ik te zullen multipliceren. Alle schoolkinderen vanaf Mejepa tot en met Ajatei waren in de Mis present. Er werd afgesproken dat voortaan allen die gedoopt waren aan deze kant van het meer, voortaan naar de Mis moesten komen, in de Mis waren ook veel ouderen.

In de namiddag ga ik met de prauw naar Widime. Na veel roepen zijn er 's avonds in de gebedsdienst nog heel wat grote mensen en alle kinderen zijn wel zowat present. Ook hier wordt weer verteld, wat de pastoor komt doen en waarom hij scholen opricht. Na afloop van de gebedsdienst bleek dat de guru alle namen keurig noteerde. 's Avonds bleek dat guru Kees (G.Ginuni) de maandstaat van de school in zijn ijver al had ingevuld tot en met de volgende dag! Ik raadde hem aan het nieuwe schooltje mettertijd wat dichterbij het meer te zetten. Daar woonden ook heel wat mensen en het stond dan tevens wat dichterbij de Zending en dat kan geen kwaad. Maandagmorgen lees ik er de Mis en ook daarin zijn weer veel grote mensen en kinderen. Ik had hem gezegd daarbij gebruik te maken van de verklaring van de Mis in het Kapauku en Kees deed zijn best. Daar de guru de cursus Nederlands gehad heeft, zeg ik hem in de 2e en 3e klas ook maar met het Nederlands te beginnen en verklaar dan de zaak in het Kapauku en niet in het Maleis. Er waren 43 kinderen op school. Uit een blik in het bezoekschrift blijkt dat pater Ruigrok er een paar maanden geleden geweest is en vroeger P.Kammerer ook nog een keer. Verder was er nooit iemand geweest.

Op weg naar huis wipte ik om 9 uur nog even het schooltje van Pudu binnen. Daar was een week of drie geleden Pius Tekege begonnen. Ik tel 44 aardige kindertjes. Al jaren lang zat men hier op een guru van de pastoor te wachten. De Zending had de kinderen nog niet weg kunnen lokken. Er kwamen veel mensen even kijken. Ze kregen een toespraakje en de mannen na afloop een pruimpje tabak. Daarna ging het de prauw weer in en na een paar uur roeien zat ik weer in Wakeitei. Nog amper aan wal werd me daar een briefje vanuit Enagotadi in de hand gestopt: Morgen komt er een plane.

Thuis gekomen staat guru Renjaan uit Kigou op mijn erf met een groot aantal mensen. Een meisje uit Kigou wil niet trouwen met de man, die de bruidschat al betaald heeft. Gelukkig is de bruidschat nog niet verdeeld. Ik praat wat met vader en moeder en het lukt : de bruidschat wordt teruggegeven. Ja, het is gevaarlijk een meisje te nemen dat niet met je wil trouwen. Ze zal dan zeker niet naar haar man luisteren en hem zo beschaamd maken. Misschien zelfs van hem wegllopen. Maar als er echt van liefde sprake is, is het ook gevaarlijk. Want als ze haar zin niet krijgt, loopt ze ook weg, maar...dan weet ze : hij komt toch weer bij me ! De man moet bij het huwelijk dus een zekere onverschilligheid aan de dag leggen en zij moet oppassen haar man niet kwijt te raken. Hij kan ook naar een ander gaan.

Al drie keer heb ik guru Rahawarin gevraagd met de pastoor mee te werken. Niet alleen 's morgens bij het morgengebed en bij de Mis, maar ook bij het avondgebed moet er regelmaat komen. Het is al lang half zes geweest en de guru geeft al vanaf 3 uur les aan de politie. Ik heb hem al eens gezegd dat ik ook verplaatsing kan aanvragen en dan mist hij zijn extra inkomsten van het lesgeven. De schorsing van enkele weken geleden is hij blijkbaar ook al weer vergeten en de bouw van de passanggrahan wordt nog steeds geboycot. Tegen zessen begint hij toch met het avondgebed, want hij ziet dat de pastoor weer thuis is. Voor beiden niet zo lolliq !

Dinsdag 1 Oct. komt de plane. Het vlotje bij het watervliegtuig is niet zo groot, maar het is weer gelukt. Dan moeten de spullen nog in het prauwtje en vanaf het prauwbivak naar huis worden gedragen. Terwijl ik thuis met de spullen en de kisten bezig ben, komt Augustinus uit Gidouwija, of ik even wil komen, want er is veel eten verzameld en er is een varkentje geslacht. Het komt me slecht uit. Ik zeg hem dat ik de volgende week via Jaba naar Wagaamo kom. Misschien willen de mensen een deel van de lekkernijen wel hierheen brengen. Hij terug en 's middags ligt er in huis al een vloer vol eten en een heerlijke varkenspoot ! Wat kralen, een paar spiegeltjes, een mes en wat tabak voor de mannen en alles ging weer blij terug naar Gidouwija. Wat later op de middag kwam Benediktus uit Ugapuga met de groeten van Marius en Doortje, een grote tros pisang brengen, vruchten van mijn vroegere arbeid. Tussen de bedrijven door was het verder heel de dag uitpakken. Even kwam Rahawarin om z'n horloge gelijk te zetten en dat deed hij ook de volgende dag, maar op die Woensdagmorgen was er vóór de Mis ook weer geen morgengebed in de Kerk. Wel begon de school keurig op tijd, maar ook zonder bidden. Ik ging toen zelf naar de school, bad het morgengebed en gaf daarna catechismus. Ik zei verder niets en ging weer naar huis. Daar werd de morgen besteed om inzicht te krijgen in de loonstaten en de schulden van de guru's, want 3 Oct. zou om 11 uur de kumpulan beginnen. De 6 gesubsidieerde guru's van Tigi zouden met de catechisten in Wakeitei samenkomen. Voor de afwisseling werd die dag de varkenspoot uit Gidouwija ontleed en door Sesilia in de keuken lekker gebraden. Tegen de avond kwamen er al enkele guru's. Dorisara en Retteblaut kwamen vanwege de ombak zelfs te voet en die avond was Rahawarin op tijd in het avondgebed en bad zelfs met de aanwezigen twee tientjes van de Rozenkrans !

DE EERSTE BIJeenKOMST VAN GURU'S EN CATECHISTEN

De guru's van Jaba en Mejepa kwamen een dagje later. Ik denk vanwege slaapmoeilijkheden in het kleine guru-huisje, want met de bouw van een passanggrahan voor de guru's zijn we nog niets verder. De gesubsidieerde guru's wordt nog eens verteld dat ze hun etensbonnen moeten inleveren bij het Bestuur. Ze kunnen alleen via de bestuursgudang aan hun spullen komen. De catechisten kunnen hun loon bij de pastoor besteden, maar zijn gudang is alleen op kumpulandagen open. Voor de gesubsidieerde guru's heb

ik 14 punten op papier gezet. Er wordt hen gesproken over de verhouding met de pastoor. Over pastoor, zijn werk. Wie hem stuurt en dat de guru's zijn helpers zijn in missiedienst en ze zijn er voor de mensen! Ze moeten met de kampong meeleven en zich niet onsluiten in hun guru-huisje en in de school. In verband met het experiment Nederlands werden de guru's verzocht ter verduidelijking daarvan het Kapauka te hanteren en het bestaande lesmateriaal te gebruiken, vooral ook bij het catechismus-onderricht. Er komt nieuw materiaal, ook van het Nederlands. Voorlopig is het nog wat behelpen. Apart krijgen ook de catechisten een beurt. Ze zijn er op de eerste plaats voor het agama (godsdienst). Op school moeten ze de kinderen het Kapauku leren en ze klaar maken voor de 2e klas van de gesubsidieerde scholen. Ik geef daarme nog catechismus aan hen die van school af en gedoopt zijn. Dan is er avondgebed, waarna de guru's in het guru-huisje kruipen en de catechisten thuis of elders een onderdak zoeken voor de nacht.

De volgende dag is het 4 Oct. De guru's zongen de H. Mis uit het graduale en 's avonds is er lof en daar het eerste Vrijdag is, bid ik de Toewijding aan het Heilig Hart, maar dank zij de medewerking van Bernardus Goo, doe ik dat in het Kapauku. Tussen de bedrijven door sta ik in de gudang en help daar een ieder aan de spullen die gevraagd worden. Na het avondeten luister ik nog even naar Radio Holland en niet lang daarna zoek ik de koezemat op. Vóór de Zondag waren alle guru's en catechisten weer in de kampong om daar hun werk te doen. Zaterdagmorgen na de Mis komt guru Renjaan van Kigou bij me. Hij meent naar Enagotadi te moeten voor doktersonderzoek. Guru Rahawarin vraagt me om met hem mee te gaan, want hij heeft bij het bestuur geen bon ingeleverd en wil nu zelf proberen zijn spullen in Enagotadi op te halen. Amper twee uur later zag ik ze weer terug. Ze waren moe! Ze konden niet verder! Ik heb ze toen maar een paar pilletjes gegeven, want die helpen altijd! Over het halen van rantsoenen heb ik van guru Rahawarin daarna niets meer gehoord.

Om vijf uur kom t Zr. Muis langs met de hr. Schrama, een aspirant-bestuursman. Ze gaan logeren bij Linthout. Ze treffen het, want Zondag 6 Oct. houd ik een rustige Zondag in Wakeitei. Na de Zondagsmis drinken ze een lekker bakje troost en zoals was afgesproken, bleven ze eten en het span ging pas na het eten terug naar Enagotadi. Zij waren de eersten. Er zouden nog vele gasten en logé's volgen.

Als de kat van honk is, dansen de muizen. De pastoor van Ugapuga zit nog steeds aan de kust, de guru's hebben dus vrij baan. Ze hadden geen tijd om naar de kumpulan in Wakeitei te komen, ofschoon hun pastoor hen dat wel gezegd had. Wel is er drie dagen vrij van school in Ugapuga, misschien wel meer. Maar Maandag 7 Oct. komen er maar liefst 10 kinderen uit Ugapuga om de rantsoenen op te halen voor guru Akimuri en hij heeft weer geen bon bij het Bestuur ingediend. Een paar weken geleden heeft hij ook al spullen uit mijn gudang geleend. Hij vraagt ook om kralen, want er is in de Kamu weer ergens een juwo. Guru Simon van Pijakebo, een stuk familie van hem, is ook aan 't buurten in Ugapuga en vraagt meteen ook maar om kralen voor de juwo. Ik stuur Akimuri de brief van de RSB, waarin Simon zijn ontslag wordt aangezegd met het verzoek om onmiddellijk naar de Mimica te vertrekken. Ook Akimuri krijgt de kous op z'n kop, al vrees ik dat ik nu wel naar de peleende rantsoenen kan fluiten. Ik zeg hem dat hij uit moet kijken en dat ik Zaterdag naar Ugapuga kom, waarschijnlijk zonder kralen.

Dinsdag ga ik via Jaba naar de Wagaamo om ook daar eens een kijkje te nemen. In Jaba lees ik in het buku tamu (bezoekschrift) dat de RSB in '55 de school prijst. Dank zij "Koto maida" zijn er goede resultaten bereikt! Ik vind het boekje onder de stof in de boekenkast en het onderricht in de Kapauku-taal is totaal verwaarloosd. Guru Erya blijkt ook in ander opzicht geen held te zijn. Je moet hem precies zeggen wat hij moet doen. Hij lijkt meer op een pantoffelheld, want twee dagen later kwam hij tegen de avond bij me. Hij wilde trouwen met Augustina. Haar vader en moeder waren er niet voor. Maar de kepala wel en die was naar het bestuur gegaan om de ouders te dwingen. Augustina wilde wel en het bestuur had haar nu bij de zusters in Epouto weggehaald. Ik zei Erya dat hij geen perkara had begaan, geen misdad.

Maar als een jongen een meisje wil, gaat hij wel op zoek naar schelpen. Anders is het een sufferd. Je hebt geld, dan moet je ze kopen. En ik heb je daarvoor toch ook kralen gegeven. Koop schelpen en laat die de familie zien. Als ze goed zijn willen ze heus wel, geld hebben ze dikwijls ook wel graag! Jan Welerebum van Itouda heeft de schelpen voor Natalia op 13 na, al bij elkaar. Die heb ik ook kralen gegeven en dank zij de goede hulp van zijn oude pastoor, is de zaak bijna rond.

Na een uur lopen kwam ik bij Augustinus en Domitilla in Gidouwija. Ik had dat beloofd. Alles was provisorisch maar zag er keurig uit. Zonder enige hulp van mijn kant had hij een schooltje gebouwd. Ik zie daarin een 40 kinderen. Ik koop de bouwmaterialen met wat kralen en een parang voor zover er nog iets niet betaald was. Er komen veel mensen op de been en ze zijn verwonderd nu ze een blanke in hun eigen taal horen spreken. Geef mij maar zo'n Kapauku-hulp-catechistje. Augustinus heeft heel wat minder eisen dan iemand van de kust en hij doet het goed.

Na weer een uur lopen kwam ik in Dammabagata. Daar was Petrus Dogopija gestart. Huizen had ik eigenlijk niet gezien, maar plots kwam ik op een keurig schoongemaakt terrein met daarop een grote school. Alles was gebonden met rotan en gedekt met boomschors. Er was zelfs iets van banken in de school. Het was groots! Een paar weken geleden had Petrus het bijltje er bij neer willen gooien omdat de grote mensen niet kwamen bidden. Ik troostte hem en zei dat ik dan ook dikwijls mijn koffers wel kon pakken. Alles moet langzaam komen. Ik zag ook nog een mooie grote schooltuin. Keurig! Met Petrus heeft het everwel in Dammabagata niet lang geduurd. Want Petrus was weer kwaad geworden op de grote mensen. Hij had daarom een huisje verbrand. Op 7 Nov. moest hij voorkomen. Met de betaling van 2 pop en 2 parangs werd de zaak weer geregeld. De RSB had voor hem geen opvolger en liet het maar aan mij over. Begin Dec. heb ik er toen David Mote maar neergezet. Hij was nog een blauwe maandag bij me in Ugapuga geweest. De slachtoffers gaven, toen ik er weer kwam, in elk geval geen teken van kwade gezindheid. Maar David maakte er niets van. Ik heb er later Jozef Badii maar neergezet. Elders had hij er niets van terecht gebracht, maar hier deed hij het wel aardig. Hij had 34 kinderen op school.

Thuisgekomen zit pastoor Bisschop voor de deur. Hij vervangt de RSB die nog steeds ziek is. Hij komt de scholen in Tigi inspecteren. Vanwege het experiment Nederlands zitten alle scholen te wachten op nieuw materiaal. Sommige guru's rommelen wat met het Nederlands materiaal dat ze zelf in Fakkak gehad hebben. Anderen gaan rustig door met het Maleis. Van het nieuwe lesrooster en het gebruik van de moedertaal i.p.v. het Maleis, was zelfs de waarn.schoolbeheerder niet op de hoogte. Maar bij de inspectie constateerde hij dat in elk geval de guru in Wakeitei in vele dingen tekort schoot. Pastoor Bisschop liet ik 's morgens de Mis doen - het was toen allemaal nog in het Latijn - en ter lering van de guru die ook aanwezig was, gaf ik zelf uitleg van de Mis in het Kapauku. Het hielp want de volgende dag gaf Rahawarin de verklaring, zoals ik dat wenste.

Toen het na het gebeurde van Wanewop in Kogemani weer overal rustig was geworden, had ik maar één zorg: de scholen moesten overal weer zo gauw mogelijk draaien. Om Rufus in Jinudoba wat te helpen, kreeg Henricus Okmonghep opdracht hem bij de bouw van zo'n schooltje te helpen. Maar ik had al gehoord, dat hij dikwijls in Wagonani zat, om met z'n streekgenoot Aloysius de dagen wat genoegelijker door te brengen. Aloysius ging ook wel eens mee naar Jinudoba en vandaar kwam hij Donderdag 10 Oct. bij mij in Wakeitei. Hij had een zakdoek om zijn been en vroeg om obat. Toen ik de gefingeerde wond zag, kreeg hij de wind van voren en bevel om direct naar de Kamu terug te gaan. Vrijdag kwam de dokter even aanwippen om een kop koffie. Aloysius was met z'n zere doekje toen weer rustig bij Henricus in Jinudoba blijven hangen.... In de namiddag stuurt Akimuri me twee jongens met de kwartaalstaten, terwijl ik toch duidelijk geschreven

had, dat ik Zaterdag naar Ugapuga zou komen. Zaterdag vertrok ik naar Ugapuga. Het was al weer drie weken geleden dat ik er geweest was. De mensen, vooral de gedoopten, hadden er rocht op weer eens een pastoor te zien. Wat ik over de guru hoorde was allemaal niet zo mooi. Er werd bijna geen school gegeven. Vooral de meisjes moeten er op uit om brandhout te halen en bij de guru thuis gekomen zijn ze niet meer veilig. Katherina is al naar Tage gevlucht. Antonija, Paulina, Jahama, Esterlina en Jovinija durven niet meer naar school. Rosaliya en Klementina zijn reeds naar elders gelaried. Men zegt dat Akimuri het ook met vrouwen aanlegt, maar de twee die ik het gevraagd heb ontkennen het natuurlijk ! Maar vrouwen en mannen bevestigen het dat de angst niet ongegrond is. Ik dacht aan mijn vacantie. Ik had serieuze pogingen gedaan om Zusters te krijgen, ook voor Ugapuga. Zusters om de vrouwen en meisjes op te vangen. Toen kwam die brief van Mpr. (23 Jan. '57). 'Ook Ugapuga blijft een normale pastoorsplaats. In dit stadium wordt aan tewerkstelling van Europees personeel (leken, zusters) niet gedacht". Pater Overste en de meeste missionarissen waren het daarmee eens. Ik heb toen de pogingen om zusters te krijgen, maar opgegeven, maar nu kreeg ik in Ugapuga toch weer een draai in mijn lijf...o, wat zijn die producten uit de Mimica toch zwak !

Ik roep de zwakkeling tegen de avond bij me en zeg hem wat ik zo al gehoord heb...en dat ik het de pastoor en de RSB zal rapporteren. Hij is 's avonds wel in het Lof en Maandagmorgen in de Mis. Meisjes zie ik er heel weinig; en daarom zeg ik hem nog: "ik zal de meisjes niet dwingen om bij zulk een guru te kerken of naar school te gaan". Want ook de mannen hadden bij me geklaagd dat niet één guru te vertrouwen is. En ze betalen ook niet ! De meisjes moeten maar bij de zusters op school werd me gezegd. Ondanks alles ging ik Maandag na de Mis, weer beladen met pisangs en nota's, naar Wakeitei terug. Dat Bisschop die Maandagavond naar Ugapuga zou komen om de school te inspecteren, heb ik hem maar niet gezegd.

In Wakeitei is het ijs intussen wat aan 't breken. Er komen wat meer kinderen over de vloer. In de Mis komt steeds meer volk. Zelfs in het avondgebed komen steeds meer bidders, ook getrouwden. Guru Rahawarin is dikwijls present en geeft Woensdag 16 Oct. zelfs catechismus aan de groten. We gaan vooruit !

Donderdag 17 Oct. krijg ik om drie uur bericht dat guru Renjaan van Kigou morgen per plane moet vertrekken. Hij zit heel bij Piet in Mejepa en ontvangt daar 't bericht. Zonder van mij afscheid te nemen vertrekt hij. Want Rahawarin had hem gezegd dat de pastoor het 's avonds te druk had met vertaalwerk ! Dus geen afscheid van pastoor. Er is sprake van momenteel, dat er een groot nieuw vliegveld komt op de plaats waar nu de school staat en zo ben ik Zaterdag 19 Oct. een groot bos-moeras tussen de pastorie en de politie aan het schoon- en droogmaken. Daar moet dan de kerk komen en eventueel ook de school. Terwijl ik daarmee bezig ben komt Jan van Leeuwen met Kajemot, de nieuwe guru voor Kigou en zijn eega. Jan komt om het zaagwerk voor de kerk voor te bereiden. Hij moet daarvoor grote stellingen bouwen om planken te zagen, maar...de zagen zijn nog niet gekomen. Hij is met de tekening bezig. Maandag bracht ik de nieuwe guru naar Kigou. Onderweg was er een groot tumult bij het brugje dat Leo bij Okomokebo over de rivier had gemaakt. Er was een vrouw in het water gevallen, maar ze was er meteen weer door haar man uitgehaald. Ze had in elk geval geen water binnengekregen. Ze kwam weer wat bij. De polsslagen was goed, maar ze mocht nergens een huis in, men was bang dat ze dood zou gaan en dat wilde niemand op zijn geweten hebben. Want dan moet je betalen. Het leek wel oorlog. Ik kon praten wat ik wilde, maar ook Willem, de catechist van Okomokebo, wilde haar niet in huis hebben, de flapdrol ! Ze mocht zelfs de brug niet over en de man liep met z'n vrouw in het draagnet maar heen en weer. Hij kon geen kant uit. Ik zei nog haar met een prauw over de Okomo naar Wakeitei te brengen, maar niemand wilde het doen. Geen prauw was er te

krijgen. Tenslotte zei ik : stuur iemand naar de politie in Wakeitei en vraag daar of ze met een prauw willen komen om de vrouw op te halen. Dat was de oplossing ! Daarop liep ik met de nieuwe guru naar Kigou. Het viel de man erg tegen, z'n vrouw hield ertan. Want de school en het guru-huisje zagen er slecht uit. In de school lagen de Kapauku-boekjes onder het stof. Ze waren nooit gebruikt. Ik liet Mathias, mijn oude kokje die nu kepala was, roepen. Ik wees hem op de erbarmelijke toestand in Kigou. Hij beloofde me er iets aan te zullen doen. Mathias wilde dat ook wel, maar... weer terug in Okomokebo was de vrouw, die ook nog gek bleek te zijn, inderdaad door de politie opgehaald, maar er stond weer een hele troep mensen en Willem de catechist stond er als een zoutzak bij. Een zekere Dogoteja wilde niet trouwen met de man die voor haar was uitgezocht. Ik zeg hen een jongeman te zoeken, die ze wél wil. Anderen hebben ook goede schelpen. Wat geduld bracht ook hier weer uitkomst, want 30 Oct. werd het conflict opgelost. Paulus Pekei, die ook gedoopt was, wilde haar wel hebben....tot grote vreugde van de schelpenliefhebbers : uit Ugapuga

Net even in Wakeitei thuis, komt de vader van Dipega ~~klagen~~ en zegt: "wat moet ik nou ? De guru's zijn allemaal rot en ze betalen ook niet. Moet ik Dipega maar bij de pendita in Itogakebo op school doen ? Ik denk wel dat ik naar de politie ga." Dat had Akimuri gehoord en evenals de slimme onrechtvaardige rentmeester was hij aan het werk gegaan. De volgende dag kreeg ik al een brief van hem. Hij schreef dat hij vier man had "betaald" en of ik van dit betaling kennis wilde nemen. Meneer hoopte, denk ik, dat hij daarmee van de zaak af was. Ik liet er geen gras over groeien. Want Kammerer, de RL en de RSB, was na zijn leverziekte nu ook uit Hollandia teruggekeerd. Hij zat bij de Zusters in Tage en daar was ook Br. Marius na zijn vakantie weer aangeland. Ik wilde ze beiden even verwelkomen. Het geval Akimuri werd besproken en hij werd meteen geschorst. Kammerer verzocht mij het schorsingsbesluit persoonlijk naar Ugapuga te brengen. De politie had ons verteld dat Akimuri 7 Nov. moest voorkomen. Er zou zeker 'brommen' op volgen.

Na ruim zes weken vakantie in de Mimica zou de Ruige op 3 Nov. in het prauwbivak Orawja aankomen. Daar Akimuri toch moest zitten, zou het mooi zijn om zijn vrouw meteen met de kuli's naar Orawja te brengen, om zo met de prauwen naar de de Mimica af te zakken. Dat was de bedoeling. Ik ging daarom naar het HPB, de hr. Massing, in Enagotadi en vroeg om een brief waarin het Akimuri werd toegestaan, zijn vrouw persoonlijk naar het prauwbivak te brengen. Dat mocht. Maar er was nog iets, de Ruige had Akimuri gevraagd voor 20 kuli's, maar vanuit de Mimica had hij er via Enagotadi 30 bijgevraagd. Dit was doorgegeven aan Kammerer in Tage. Maar Kammerer dacht dat de pastoor van Enagotadi die zaak zou regelen. In Enagotadi bleek niets geregeld. Voor mij een reden te meer om naar Ugapuga te gaan en de zaak daar te regelen. Na veel motorpech met de bestuursprauw, kwam ik Vrijdag 25 Oct. om 4 uur in Wakeitei terug. Zaterdagmorgen zat ik al weer vroeg in de prauw om naar de overkant van het meer te gaan voor de weekend-diensten. Ik had weer pech die morgen. De motor liet het afweten en al roeiend ben ik naar Bomo gegaan. Daar ben ik uitgestapt en naar Mejepa gelopen, de school bezocht. Wat grote mensen catechismus gegeven en toen doorgelopen via Kogemani naar Dijai. Daar weer het inmiddels gebruikelijke onderricht van gedoopten en ongedoopten, tenslotte het avondgebed. Het gewone Zaterdagmiddagprogramma in Dijai. Ik genoot weer de gebruikelijke gastvrijheid in de bekende villa. Zondag vierden we Christus Koning en daarna was er om 11 uur nog een H.Mis in Widime. Daar werd gegoten en Zondagmiddag liep ik naar Ugapuga. In de namiddag werden de mensen opgetrommeld om bijeen te komen voor de gebedsdienst. Daarna ging ik met het schorsingsbesluit naar de guru. Hier bleek dat zijn vrouw in zulk een staat was, dat een reis naar het prauwbivak onverantwoordelijk was. Zo was er alle tijd om voor de rechtszitting met haar in Enagotadi te zijn. Daar was een dokter en eventueel een plane om haar naar de Mimica te brengen. Na de gebedsdienst werd de mensen verteld dat de guru 7 Nov. vóór moest komen. Het zal nu in Ugapuga meer dan ooit moeilijk zijn en de meisjes weer naar school te krijgen.

Ik heb de mensen wel gevraagd mee te willen werken, dat de meisjes die naar school gaan, voortaan na schooltijd direct naar de tuin of naar moeder zullen gaan.

Marius Bobii, mijn hulp en toeverlaat in vroeger dagen, was bereid het transport naar 't prauwhivak te regelen. De pastoor van Ugapuga zou 7 Nov. weer uit de Mimica thuis komen. Voor mij echt een opluchting! Maandag hield ik een stille dag in Ugapuga. Het regende bijna de hele dag en ik praatte wat mensen en met de kinderen die me in huis opzochten.

Dinsdag liep ik weer naar Tigi. In Itogakeho liet ik de dragers met de prauw naar Wakeitei gaan. Zelf ging ik te voet verder en ik had het gevoel in Tigi echt weer thuis te zijn. Ik bezocht nog even het schooltje in Jagu. Ik was nieuwsgierig naar Kigou. Maar Kajemot en zijn vrouw waren al aardig over hun eerste schrik heen, ze reddden het wel. Gerustgesteld ga ik verder en wordt dan geroepen bij de moeder van Marius' Doortje. Ze is ziek, thuisgekomen laat ik haar direct wat obat bezorgen.

Eenmaal thuis hoor ik al direct van de kinderen dat de guru geen school heeft gegeven. De kinderen moesten voor de guru 'eten' zoeken. Ja, als je niet thuis bent is men wel vindingrijk om geen school te moeten geven. Je moet eten om op krachten te kunnen zijn.'

DE NOVEMBER-KUMPULAN

Na ruim 2 maanden vol verkenningen en evenementen kwamen begin November alle guru's en catechisten weer samen voor de kumpulan. We vierden Allerheiligen en Allerzielen. In Fakfak hebben de guru's de Gregoriaanse gezangen goed geleerd, maar tot mijn grote verbazing kraait de guru van Wakeitei alles op z'n eentje. Hij vond het blijkbaar niet nodig om ook voor de guru's de boeken voor de dag te halen. Er was dan ook niets gerepeteerd. Er wordt weer over allerlei punten met hen gesproken, ook weer over de bouw van een passanggrahan. Er lag eigenlijk al genoeg hout om te gaan bouwen, maar de guru's zagen geen kans om de boomschors voor het dak bij elkaar te krijgen. En de tekning zou wel nooit komen. Er werd besloten een fonds met elkaar te maken voor de aankoop van aluminium. Er werd al f21,- geofferd. Men hoopte dat Mr. of de pastoor later wel wat zou hijspringen. Pas als er aluminium was, zouden ze de passanggrahan overeind zetten. Dit om verrotten door de regen te voorkomen. Daar het met de voedselvoorziening van de gesubsidieerde guru's in Wakeitei nog steeds pet is, moeten er al verschillende guru's naar Enagotadi om eten op te halen. De catechisten blijven nog wat. Ook voor hen is een onderdak tijdens het samenzijn wel erg perlu. Temeer daar het in de bedoeling ligt deze mannen in de toekomst een dag of vier in Wakeitei te houden om ze wat bij te brengen en ze dan ook wat materiaal mee te geven voor de komende maand thuis. De heren beloven allemaal voor een rol of tien boomschors te zorgen, dan kan er in elk geval voorlopig wat gebouwd worden.

Als de kumpulan voorbij is begint de pastoor op 4 Nov. met het schoonmaken van het terrein voor de nieuwe kerk. De kepala Didymus Mote, nu vader van de eerste priester uit Tigi, heeft afgelopen week een feestje gegeven, waarbij ook het Bestuur en de pastoor waren uitgenodigd. De pastoor maakte met zijn Kapauku een goede beurt en Didymus deed een beroep op de vrouwen om de pastoor goed te helpen bij het schoonmaken van het terrein. Didymus had hen verteld dat ze tot aan de politie het terrein konden schoonmaken. Maar toen ze de volgende dag bezig waren, kwam de heer Lint-hout hen vertellen dat ze al op het politieterrein zaten. Didymus kwam er bij en wees wel erg in het voordeel van de pastoor een boomstronk aan. Dat was de grens die indertijd met de adama patago was afgesproken. Pastoor Tillemans heeft natuurlijk indertijd met een grote zwaai gezegd: dat is dus allemaal van de missie. De zaak was opgelost er kon worden gebouwd.

Al op 7 Nov. stond ineens de Ruige voor mijn deur. Hij heeft een guru meegebracht en twee Kapauku's uit Fakfak. Bij het streven het hogere

te bereiken zijn ze afgevallen. Het zijn Antonius Mote uit Wakeitei en Paulus Ukaago uit Dijai. De Ruige blijft een nachtje over en gaat Zaterdag naar Enagotadi. Ik doe die morgen de ronde aan de overkant van 't meer, bezoek Melena en neem nog even een kijkje in Kogemani. Hier had Wanewop het immers behoorlijk verprutst. Hij sloeg de kinderen en een deel was zelfs naar de Zending gegaan. Vorige keer waren er 20 kinderen van school verdwenen. De nieuwe guru Jozef Badii kon nu laten zien dat er weer 15 kinderen waren teruggekomen. Hij hoefde nu dus niet bang te zijn aan de kant te worden geschoven. Met de mensen werd weer gepraat en de kepala zei hen dat het dom was de kinderen thuis te houden nu er een goede guru was. Ik hoorde in Kogemani ook dat Martha Eduwai, die daar gedoopt was, tegen haar wil was uitgehuwlijkt en was meegevoerd naar Kigou. Maar zij was nu ondergedoken. De vader zei mij dat hij de schelpen al teruggeven had, maar de anderen hadden hun deel nog niet teruggegeven. De kepala en de vrouwen zeiden voortaan eerst de pastoor te zullen vragen. Ik had nu al drie van die gevallen met mensen uit Kigou gehad en ik hoopte dat, mede door invloed van Mathias, ook deze zaak wel weer goed zou aflopen.

Zaterdagmiddag loop ik door naar Dijai, waar het gebruikelijke programma weer wordt afgewerkt. Zondag na de Mis, ga ik naar Ajate om daar gebedsdienst te houden. Ik had nog graag de gedoopten die van school waren, nog wat les gegeven, maar die waren, net als de catechist, na de dienst meteen verdwenen. Bernardus Goo gaf het voorbeeld. Gauw eten thuis en dan voetballen.

Maandagmorgen loop ik toch nog even naar Debei. In Jinudoba is Cornelis Rufus aan het helpen een huisje te bouwen. Het wordt daar wel iets. Even doorgelopen naar Pijakedimi. Jozef Badii was hier begonnen, maar er na enige tijd ontmoedigd mee opgehouden. Want de Zending was er ook gekomen en hij had bijna geen kind meer over. Nu zit hij in Kogemani en doet het daar wel aardig. Eligius had in Pijakedimi het werk van Jozef overgenomen. Ik zag hoe hij in de open lucht 15 kinderen met ontzettend beperkte middelen, de geheimen van het lezen en schrijven aan het onderrichten was. Enkele kinderen waren afwezig. De mensen waren daar een weg aan het maken. Toen ik kwam werden ze bijeengeroepen en toegesproken. Onder hen waren vele bekenden uit de Kamu. Ik raadde ze aan hun huizen allemaal in Jinudoba bijeen te zetten of in elk geval aan de weg. Ik herinnerde hen aan de adama patoga die het eerst hier was, en waren ze hem nu ontrouw? Geen Zending dus. Ik zei hen dat er in Debei maar plaats was voor hoogop één ouer. Op de terugweg liep ik naar Dedoutei, waar de kepala van Ajate ook zijn huis zou bouwen. Zet daar alle huizen neer. Het is een pracht plaats om daar ook een school neer te zetten. Dat zou een hele vooruitgang zijn. Want dan staan van Dedoutei tot Dijai alle huizen dorpsgewijs aan de weg. Je zou er nu al kunnen fietsen!

Na deze rondgang wilde ik weer naar Wakeitei. Maar 's middags stond er op het meer een behoorlijke ombak. Ik moest een paar uur wachten, tot tegen de avond. Zo kwam ik pas Maandagavond in het donker aan de overkant. De schemering is hier maar kort en was me overvallen. Ik kon de monding van de Wakei niet zien. Ik was bang met de motor in de blubber vast te lopen. We moesten wachten, maar Mozes en Gerrit namen het nogal gelaten op. Ga maar slapen tot de maan op komt. Gelukkig duurde dat niet lang en plots zagen we de Wakei als een glimworm gekronkeld tussen de rietvelden glinsteren. De motor werd weer aangezet en het duurde niet lang of we stapten bij de aanlegplaats aan wal. Nog een kwartier pruttrappen en we waren om half acht weer lekker thuis, waar voor de komende dagen weer heel wat werk te wachten staat.

Het weekend van 16-17 Nov. is Wakeitei weer aan de beurt. Na de Mis op Zondag ga ik nog een gebedsdienst doen in Okomokeho. Er is veel volk.

Dinsdag had Rahawarin schoolinspectie van de hr. Evenhuis en de Schoolopziener. Antonius Mote had ik aangesteld om Rahawarin in de school wat te helpen, maar tijdens de inspectie zag ik hem wel heel de morgen met 26 kinderen buiten zitten. Hij was door de guru te licht bevonden. Zijn moedertaal had Antonius nooit geschreven en bij het uitspreken ervan stotterde hij ook nog al eens. Daarom gaf ik hem af en toe wat bijles. Ondanks de voorzorgsmaatregelen van de guru verliet de inspectie voor Rahawarin heel slecht. De volgende dag komt hij bij me klagen dat hij al langere tijd last van disenterie had. Ik zeg hem dat hij er dan goed aan doet om eens naar de dokter in Enagotadi te gaan. Ik verzocht hem in elk geval geen meisjes mee te nemen. Later bleek dat er in Enagotadi 5 schoolkinderen zaten, 2 meisjes en 3 jongens ! Toen de guru weg was moest Antonius alleen de school runnen. De eerste dag sta ik zelf de hele dag in de school. Later zo af en toe. Wat Antonius wist en kon, was overigens erg weinig. Gelukkig kwam na Kerstmis de hulpguru van Enagotadi, Rahawarin vervangen. Pas 18 Jan. kwam de guru terug en de bantu vertrok daags daarna met stille trom. Vrijdagmorgen krijg ik vanuit de Kamu 3 logé's. Een landbouwer van Enagotadi en de heren Hofman en Reinders. Ze doen grondonderzoek in verband met het zoeken van hota-gewassen geloof ik.

Daar de bantu geen Kapauku kent en Antonius met zijn gestotter in het Kapauku zeker nog geen gebedsdienst kan leiden, blijf ik dit weekend maar in Wakeitei. Na de Zondagsmis ga ik weer naar Kigou om daar een gebedsdienst te doen. Er is veel volk, ook uit Jagu. De mensen en de kepala's wordt dringend verzocht er alles aan te doen opdat de school en het guru-huis er fatsoenlijk gaan uitzien. Guru Kajemot en Pius in Jagu doen toch ook alles voor jullie ! Het wordt weer beloofd.

De komende weken thuis verlopen als gewoonlijk, met dit verschil, dat ik Antonius in de school nogal eens moet helpen. Er wordt intussen hout verzameld voor de kerk en er wordt gewerkt aan het schoonmaken en afwateren van het terrein waar de kerk moet komen. Ook moeten er pennen en gaten gemaakt worden voor het onderdak van de catechisten en tussen alles door ben ik nog een nieuw gebedenboekje aan het maken. Daarbij moet Pius Tekege uit Jagu, mijn infirmant, af en toe wat helpen. Het laatste weekend van November ga ik weer met de prauw naar Ajate en vandaar loop ik naar Dijai om daar het weekendwerk weer te doen. Na de Mis ga ik nog naar Meiepa, maar de guru heeft het verkeerd begrepen. De dienst met mensen is al geweest.

Als de guru's in Dec. voor de maandelijkse bijeenkomst naar Wakeitei komen is het guru-huisje op slot. Rahawarin zit nog steeds in Enagotadi. Piet Balubun zei dat hij met zijn eigen sleutel het huisje open kon krijgen. Doe dat dan maar, had ik gezegd. Jullie moeten ook onderdak hebben. Later maakte Rahawarin tegenover de RSB zijn beklag er over dat de pastoor de deur had geopend vóór Balubun kwam, die hij zijn sleutel in bewaring had gegeven. Maar Balubun heeft die sleutel nooit gehad en er was geen pastoor bijgeweest om de zaak open te breken. Bij een bezoek van Augusta, zijn vrouw, later, bleek er nog al een en ander verdwenen te zijn. Bij inspectie bleek dat eigenlijk iedereen over het afdakje achter het huis, zo maar kon binnenkomen. Ik vermoed dat dan ook de spullen hier en daar wel zullen rondzwerven. Ja, zo gaat het als er geen passangrahan is. Tot Sept.'61, dus drie jaar lang, heeft de herder van Tigj moeten wachten op een goedgunstige beslissing van hogerhand om aluminium beschikbaar te stellen. En al die tijd zag ik de guru's van armoe hokken in het kleine guru-huisje, maar daar lag het laatste jaar al aluminium op, dankzij de hulp van het gouvernement. Met de passangrahan voor de catechisten ging het beter. Dank zij hun hulp, kon het geraamte twee weken voor Kerstmis worden opgezet en met Kerstmis hadden de heren onderdak. Alle catechisten en guru's kregen Kapauku-liedjes mee voor de kerkdiensten en wat Kerstliedjes van eigen fabrikaat in de Kapauku-taal.

Eerst werd er wat gewerkt met de vloeistof-multiplicator, maar in Jan. '58 werden ze gestencilde en ik werd verzocht van de gestencilde vellen boekjes te maken, Zo kon men er in de Kamu, de Mapija en overal elders ook gebruik van maken.

Na de kumpulan leverden de guru's de bonnen bij me in en ik stuurde een stel dragers naar Enagotadi om hun eten op te halen. Vijf van hen, kwamen met niets terug. De opvoer van eten en spullen is wat in de soep geraakt vanwege vliegtuig-ongelukken. Het Beaver-vliegtuigje heeft al 120 keer verstek laten gaan.

De tweede week van December kreeg ik hoog bezoek. Op de afgesproken tijd lag ik met mijn prauwtje in Itogakebo klaar, want Mgr. zou via de Kamu komen. Zijn secretaris Januarius Münninghoff en pater Kammerer waren er ook bij en natuurlijk ook de Kamu-pastoor. Het gezelschap wilde ook in Dijai even een kijkje nemen. De motor vertikte het maar de Ruige wist het ding weer op gang te krijgen. Ik kon weer tuffen. Terug deed hij het in elk geval tot aan de Wakei en toen moesten we verder roeien.

Thuis werd natuurlijk het experiment streektaal-Nederlands besproken en men hoopte dat de bemoedigende resultaten niet lang op zich zouden laten wachten. De Ruige bleef nog een dagje, maar de rest van het bezoek ging na een nachtje slapen over het kuppelwegje naar Utateida, waar de motor klaar lag om Mgr. naar Tage te brengen. De rest ging door naar Enagotadi.

Nadat 6 keer het afgesproken vliegtuig op zich had laten wachten, kreeg ik 14 Dec. weer een plane met hoofdzakelijk rijst, meel, zout en een jerrycan benzine voor de buitenboordmotor. Ik kon weer tuffen. Zagen voor de kerk zijn er nog steeds niet gekomen.

Met de plane kwam er weer wat van mijn eigen spullen boven. De helft is er nu zowat. In het weekend werd ook de overkant van het meer weer bezocht en intussen leefde ik alweer naar Kerstmis toe. Er zouden uit al die kampongs mensen komen, mannen, vrouwen en erg veel kinderen. Ze zouden van takken en bladeren hutten bouwen om er in te overnachten. Het was al lange tijd heel erg droog geweest. De waterdrummen waren leeg en ik moest water uit het meer halen. Als het nu ook nog maar droog bleef. En daar gokte ik op. Ik brak de zijwand uit het oude schoolkerkje en plaatste het altaar in het midden. Zo zouden de mensen buiten alles kunnen meemaken. Vlak voor Kerstmis kwam Cornelis Welerebun om me daarbij te helpen. Alles werd zo gemaakt dat de zijwand er elke Zondag kon worden uitgenomen.

Het werd een mooie droge Kerstnacht. De guru's zongen de Gregoriaanse gezangen, afgewisseld door de Kerstliederen in het Kapauku. Er was een Nachtmis en een Hoogmis en na de missen was het feest. Rijst was er niet. Maar men liep dansend en jolend in het rond om daarna kampong bij kampong de meegebrachte nota's en groenten en soms zelfs een kip of een varkentje op te peuzelen. Het was allemaal primitief maar toch groots en de herder zag met voldoening op zijn eerste Kerstfeest neer.

Erg verrast was ik, toen ik daags voor Kerstmis, Leo plots zag opdagen. Pas begonnen in de Bilerai kon Kerstmis daar de mensen toch niet boeien. Daarom was Leo met Cris naar de confraters in Enagotadi gegaan en Leo was doorgelopen naar zijn dierbaar Tigi. Zo deed Leo de Hoogmis temidden van vele oude bekenden, die hun eerste pastoor nog niet vergeten waren. Natuurlijk liet ik Leo de vruchten van mijn taalwerk zien - ik was druk bezig met een gebedenboek in het Kapauku - maar Leo hapte niet toe, hoe ik ook probeerde me met z'n kritiek wat te helpen. Hij was vriendelijk en prees mijn ijver, maar ik kon niets van hem los krijgen. Na een prettig samenzijn met mij en met vele bekenden ging Leo na de feestdagen weer naar Enagotadi terug. Een paar dagen later kwam de Ruige nog een nachtje over, want hij ging Oud en Nieuw in Enagotadi vieren.

EEN PRIL BEGIN
IN DE DEBEI (p.46)

IN DE WAGAAMO:
GIDOUWIJA (p. 42)

KERSTMIS '57 IN
WAKEITEI (p.48)

FEESTGANGERS
NA DE MIS

JABA DOET ZIJN
RONDEDANS
(AGABI)

Zelf vierde ik de overgang naar het nieuwe jaar in mijn bed, in mijn eentje dus. Ik kon niet slapen, want heel de nacht was er een joelend feest tot 's morgens 7 uur in de politie-waaksie. 2 Jan. kwam de Ruige weer langs op weg naar huis. 4 Jan. kreeg ik weer nieuwe logé's. Pater Kammerer kwam met de ASB uit Hollandia om het experiment Nederlands aan de overkant te inspecteren. Ze gingen met mijn bootje. Men wil in Hollandia wel eens schoolboekjes zien. Medio Dec. bij het bezoek van Mgr. en de schoolbeheerder was het beloofd., dat er hard aan gewerkt zou worden.

Met de boot waarmee het gezelschap in Udatoida was gekomen, was ook de klok voor de nieuwe kerk al meegenomen. Ik had hem in Holland al gekocht en dat loodzware ding was bij vergissing naar Enagotadi gebracht met een stel andere spullen. Er moest weer een hele karavaan dragers worden georganiseerd. Tussen de bedrijven door hielpen Bibijana, van wie ik afgelopen week het tweede kind gedoopt had en Sesilia me de komende week met het vertaalwerk.

Zaterdag 11 Jan. stond er een grote ombak. Ik ging daarom maar lopend langs Bombo*over Mejena en Kogemani naar Pijai. Als je loopt zie en spreek je ook weer andere mensen. Na de Mis ging ik nog even bidden in Kogemani, waar weer veel volk aanwezig was. De joncvens hadden de boot daags tevoren roeiend naar de overkant gebracht, maar aan de wal liggend, was door de ombak de achterkant behoorlijk beschadigd. Gelukkig bleef de motor nog wat hangen en ofschoon ik de olie weer niet zo goed gemengd had, bracht het ding me toch weer veilig thuis.

Vrijdagmorgen kreeg ik weer een plane met spullen op Tioi. De eerste pakketten van het thuisfront kwamen met de spullen ook al binnen. Allemaal goede berichten. De parochie wil me zo'n beetje adopteren. Het was een goed idee een Kerstactie te starten. De naalclub werkt erp hard. Een stel fabrieken was om stoffen aangeschreven. De ROKO's gingen alle bruiloften af om te zingen en ik kon voorlopig roken en dampen als een herenboer en voor de gasten stond er weer wat lekkers te wachten. Geholpen door mijn infirmanten zat ik afgelopen week min of meer geregeld achter mijn bureau en was druk bezig met mijn kerkboek.

Zondag 19 Jan. ging ik na de Mis nog even naar Jaba. Toen ik er aankwam zaten er wel een paar honderd mensen te wachten. Ik liet de guru de gewone gebeden doen, maar het ging nog erp stuntelig. Het wordt tijd dat hij met een Kapauku-vrouw trouwt! De guru van Kigou deed het beter. Niet dat hij nu ineens al Kapauku spreekt, maar hij bracht me die avond een lekkere varkenspoot. De BA zou naar Kokonao gaan en enkele opperhoofden van Kigou zouden meegaan. Ze wilden er met geld een hoop gaan kopen en zo werd de guru een varkentje aangeboden. Ze waren warm gemaakt voor niets., want de BA mocht niet verder dan Orawia. Zo kwamen de BA en de mantri, die zonder verlof ook was meegegaan, de mensen uit Kigou na 5 dagen zonder spullen weer thuis. De Mimica zagen ze niet.

'n PLAN RIJPT

In Ugapuga had ik in de bijstaties nog nooit durven dopen, Eerst moest Ugapuga zelf een centrum van Christendom worden. Ik ben daar eigenlijk in blijven steken. Er moest eerst een groepje mensen wonen die weten van God. Die iets van hun Geloof en van die God laten zien in hun doen en laten, in hun manier van leven. Het begon in Ugapuga na verloop van tijd met een paar gedoopte echtparen. Er was geregeld catechismus-onderricht voor gedoopten en ongedoopten. Er was morgen- en avondgebed, er werd met de mensen gepraat, ook over dopen en daarna durfde ik de verantwoordelijkheid voor het dopen van kinderen ook nemen. De gedoopten werd geleerd vanuit andere waarden te leven en dat zou op den duur ook ouderen trekken.

De zendingsguru riep me om even binnen te komen. Ik had daar geen moeite mee. Maar wel schrok ik toen bij het gebed gevraagd werd om een goede reis, en dat de pastoor de weg naar de waarheid zou vinden!

In Tipi lagen de zaken anders. De missie had er al jarenlang gewerkt aan de verheffing van de bevolking. De kampongs met hun scholen lagen dicht bij elkaar, dan waar dan ook. In de afgelopen maanden had ik alle scholen en kampongs rustig bekeken, ook in de Debei en Wagaambo. Zes scholen waren gesubsidieerd, dan waren er nog een twaalfstal catechistenschooltjes met nog enkele catechisten die hier of daar wat bijsprongen. Maar behalve het onderwijs bij een primitieve bevolking, heeft een pastoor ook nog andere taken. Altijd is hij wel ergens bezig met het bouwen van een schooltje, maar belangrijker is dat de bevolking zijn plaats weet in de schepping van God.

Ik trof Tipi aan als een los agglomeraat van kampongs en scholen. Iedere guru en kampong boerde voor zichzelf. Je zou wel alles willen nahollen, maar dat is weinig effectief en op den duur zou je jezelf nog voorbijhollen ook. De pastoor kan echt niet gereisd in elke kampong komen. Op verschillende plaatsen was er in Tipi wel gedoopt. De statistiek zegt dat er 189 gedoopten waren, maar door allerlei omstandigheden waren de gedoopten losserukt. Er waren er naar Fakfak gegaan, sommige meisjes waren bij de zusters in Fpauto. Er waren er ook in Enagotadi op school of niet meer op school. Guru's en catechisten wisten dikwijls niet meer waar ze zaten. Mer zeer veler was het contact verloren, er was geen band meer met hen. Nazore was er nergens meer. Alleen als de pastoor in de kampong kwam, kwamen er wat opdagen. Het leek wel of de guru's hun werk gedaan hadden, de meesten verstonden ook niet de kunst om de kampong in te duiken. Er werd nog wel godsdienst-onderricht op de gesubsidieerde scholen gegeven, maar dat gebeurde bijna altijd in het Maleis. Men kende wat Kapauku-gebeden van Drabbe, maar z'n bijbelse verhalen en ook "Foto maida" van Lac., trof ik meestal onder het stof aan in de boekenkast.

In de Zondagsdiensten werd Maleis gesproken en daar kwamen dan ook meestal weinig ouderen. Alleen Piet Rolubun in Mejena en Frans Retteblaut in Dijai spraken wat Kapauku. Daar kwamen dan ook wat meer ouderen, de Kapauku-catechisten deden het beter. Zij kenden de taal, hadden contact met de kampong en daar kwamen dan ook meer ouderen naar hen luisteren.

Na drie maanden verkennen zie ik de balans nu als volgt: Tipi kan gemakkelijk in tweeën gedeeld worden, aan beide kanten zitten dan zowat evenveel mensen en schoolkinderen. Tegenover Wakeitei ligt aan de overkant van het meer, Dijai, precies in het midden. Als je de pens trekt van Mejena naar Widime, dan ligt daar aan de overkant eigenlijk het mooiste deel van de parochie. Daar zijn 3 gesubsidieerde missiescholen en 6 catechistenschooltjes. Daar zijn ruim 400 schoolkinderen, daar wonen de meeste gedoopten en daar komen zeker een 800 bidders in de diensten. Behalve Tapuuto bij Mejena, Omaaso, een klein kampongetje in de Debei en een klein deel bij Widime, voelt alles zich "van de pastoor" en dat zijn er toch zeker een paar duizend.

Aan de Wakeitei-kant is Bomo, Gaagokebo en een deel van Jaba van de Zending. Met de komst van de politie en van andere bestuursinstanties zit er ook in Wakeitei zending. Missie en zending zijn in Tipi nu wel ongedeeld. Aan de Wakeitei-kant zijn ook 3 gesubsidieerde scholen, die met de catechistenschooltjes toch ook zeker meer dan 300 kinderen hebben. Ook hier zijn honderden bidders en ook een paar duizend mensen die "van de pastoor" zijn. Ik was eigenlijk al begonnen met het werk te centraliseren in Dijai en Wakeitei. Om de twee weken ging ik naar de overkant en begon daar op Zaterdagmorgen een school of een kampong te bezoeken. In Dijai gelukte het al heel gauw om de guru's en catechisten zover te krijgen, dat alle gedoopten om 3 uur in Dijai samenkwamen voor catechismus-onderricht. En Zondagmorgen was er dan in de school een H.Mis voor de gedoopten. Zo werd geprobeerd om, als de pastoor er was, de Zondagslicht er in te krijgen. Om de twee weken gaf de pastoor godsdienstonderricht om een uur of vier, voor alle ongedoopten, voor alle belangstellenden overal vandaan, oud en jong. Na de Mis was er voor hen Zondags een gebedsdienst in de open lucht, daar het schooltje veel te klein was.

Aan de overkant werkten guru's en catechisten goed mee en in de kampongs was er alle dagen morgen- en avondgebed. Bij de catechismusles, buiten schooltijd, werden alle namen genoteerd en de bedoeling was dat trouwe bezoekers dan ook later gedoopt zouden worden. Na de Mis ging de pastoor dan altijd nog naar een kampong om te bidden. In alle kampongs waar de pastoor niet kwam, werd door guru's of catechisten Zondags gebeden. In Wakeitei lukte het niet om Zondags een aparte dienst te houden voor de ongedoopten. Alles kwam samen naar de Mis. Wel was er alle Woensdagen arama voor de gedoopten en daarna voor de ongedoopten, ook van elders. Dat centraliseren had tot voordeel dat de individualistische mentaliteit van guru's en kampong werd doorbroken. Zo werd geprobeerd van het losse agglomeraat één geheel te maken. Het werkte effectief.

Begin Jan. '58 was het zo, dat ik het nog in geen enkele kampong aan zou durven om te dopen, tenzij misschien in Dijai en Mejena. Enkele guru's zitten nog maar pas in de kampong. Enige van hen geven wel wat hoop en zeker de catechisten. Daarom worden de namen van hen die trouw de catechismus volgen in de kampong en op de centrale godsdienstles, trouw opgeschreven. Op den duur zal er door die selectie gerust wel weer gedoopt kunnen worden. Maar het vraagt nu wat tijd. In Dijai loopt alles goed. In Wakeitei is de medewerking van het schoolhoofd niet zo best. Het morgen- en avondgebed blijft dikwijls achterwege en in de school wordt meestal zonder gebed begonnen. De guru die ijverig begonnen was, heeft de pijp aan Maarten gegeven. Al lange tijd zijn er moeilijkheden. De man is nogal grillig en onberekenbaar. Wakeitei moest als pastoorplaats nog worden opgebouwd. Dat is dan moeilijk en dat geeft de pastoor veel extra werk.

DE KOP IN DE WIND

Daags nadat hij uit Enagotadi was thuisgekomen kwam Rahawarin bij me. Het was Zondag 19 Jan. '58. Hij wilde 's avonds wel eens praten over 'djalan kerdia' (werkwijze). Ik zei hem, kom vanavond, maar hij kwam die avond niet. Maandagmorgen kwam hij voor schooltijd zijn horloge gelijk zetten. Hij vertelde dat hij met Hollands op school wou beginnen en het nieuwe program wilde volgen. Kom dan vanavond bij me, zei ik, dan zal ik je elke week wat les geven. Ik gaf hem alvast "De Nieuwe Wereld" met de Kapaukuvertaling er achter. Hij zou de lessen doornemen en dan overmorgen komen. Ik zei hem nog in de school wat te willen helpen door de lessen eerst met de kinderen door te nemen. De school begon daarna weer zonder bidden. Hij kwam inderdaad twee dagen later, zonder boekje, maar met een paniertje waarop drie woorden stonden die zeker niet in het betreffende boekje voorkwamen. De uitspraak van het boekje kende hij wel, maar die drie woorden waren erg moeilijk. Ik zei hem nog, haal eerst het boekje, want als je Hollands wil leren, zal je toch eerst wat les moeten hebben. Ik zag evenwel in een betere samenwerking nog niet veel heil.

Met Kerstmis was Leo bij me geweest. Afgelopen week had Kammerer me gevraagd om met Leo in Enagotadi eens te komen praten over het vertaalwerk. En laat dan nu een maand later, Zaterdag 24 Jan, Leo plotseling voor m'n neus staan met van Leeuwen, die ik gevraagd had om de prauw te komen maken. Ik had weer goede moed. Daar Leo in Enagotadi toch op dragers zat te wachten en zich verveelde, stelde ik hem voor, mij wat te helpen met het vertaalwerk. Geen antwoord. Toen vroeg ik hem om Tigi tijdelijk waar te nemen, ik zou dan vrij achter de typemachine kunnen zitten. Ik kreeg geen enkele reactie. Daar Zr. Muis en de BA Schrama ook nog zouden komen, liet ik Dijai maar afzeggen. Het Muisje kwam die dag niet. Maar Leo was intussen al naar de Kamau geeclipseerd, zovenaamd om plaats te maken voor het bezoek. Niet prettig als ze je laten modderen, terwijl Leo het 10x beter zou kunnen dan ik. Jammer! Wakeitei trok hem. Hij had respect voor mijn inspanningen. Hij hield van de Kapauku's en toch...hij kon het niet, of beter gezegd misschien, hij durfde het niet, want vroeger had hij dat ook al.

Een paar dagen later is Pijus Tekege uit Jagu me aan het helpen. Naast de school ligt al 1½ jaar een heleboel afbraakhout van de pastorie uit Okomokebo. Daartussen liggen ook wat balkjes en tengeltjes door Pater Keizer gezaagd. Op mijn aanwijzing gebruikte Pijus dat voor het maken van ramen voor de passanggrahan van de catechisten. Plots komt de guru aangerend en zegt: dat is mijn hout! Afbliven! Ik zei: het is missie-hout en is het dan fout als Pijus daarvan gebruik maakt? Als jij de school af wilt werken, dan komt er heus wel ander hout. Hij droop af.

De prauw was weer gemaakt en gedreven door echt zuivere benzine ging ik Zaterdag 1 Febr. weer naar de overkant. Ik tufte naar Ajatef. Daar zat al langere tijd Cornelis, een Keiees, als catechist, die wat ontsierd was door cascado. Hij was dus niet knap, maar hij timmerde goed en graag. Ik was daarom wel blij met hem, want hij sprong dikwijls bij als er timmerklusjes waren. Hij was nu aan het bouwen in Dijai. Om het schoolgaan door te laten gaan had ik daarom Paulinus Ukaago als bantu in Ajatef geplaatst. Hij was al eens bij me geweest, dat hij ander werk wilde zoeken. Hij had in Ajatef geen eigen huis, maar klaagde over hoofdpijn en een zeer been. Hij wilde naar de politie en ik zei dat die hem dan wel gauw van zijn kwalen zou afhelfen. Vanuit Dijai had ik gehoord dat hij nu hopeloze ruzie had met Cornelis. Ik trof hem aan in het schooltje, hij zei verder niets. Alles leek normaal en goed. Wel woonde Paulinus alleen in het guru-huisje. Cornelis, z'n kapaukuvrouwje en de kleine baby die ik een paar weken geleden gedoopt had, waren in een Kapauku-hutje getrokken, maar ik hoorde dat ze dat alleen maar gedaan hadden om de warmte. Ik liep maar weer door naar Dijai en daar vertelde Cornelis dat Paulinus hem busuk maakte bij de mensen. Hij kreeg zelfs geen eten meer in de kampong. Paulinus had tot de kinderen gezegd: wacht maar, want straks gaan al die vreemdelingen eruit. Ook dat cascado-mannetje. We kunnen nu beter les geven dan zij! Een rot geluid zo'n paar jaar na de opstand.

's Avonds liet ik Paulinus bij me komen, maar hij ontkende dit. Wel had hij woorden gehad met Cornelis, want de meisjes hadden twee dagen achtereen paggerhouten voor hem moeten halen en "ik ben er om school te geven"! Allemaal misschien ook wel waar. Ik wist dat Cornelis de kinderen wel eens uitbuitte voor zichzelf...udi's vangen op het meer, of nota's halen uit de tuin. In elk geval drukte ik Paulinus op het hart dat hij slechts bantu was en Cornelis nog altijd de catechist in Ajatef. Jullie zitten hier samen voor de mensen! Ik was in Dijai gauw klaar want ik had de Hosties vergeten, dus geen H.Mis, maar gewoon gebedsdienst. Ik ging nog bidden in Mejepa. Om half één was ik weer thuis, want ik had gehoord dat er bezoek gekomen was: Pastoor Severins met Zr. Muis en de BA Schrama. Ze kwamen kedaa, op een heen en weertje.

Al meteen toen ik thuis was, vertelde Sesilija dat de guru daags tevoren een kip had gevangen. Ze was van hem, zei hij. Toen ik maanden geleden in Wakeitei kwam waren er negen. Pater Severins had er 13 gehad. Alle dagen had ik ze 's avonds in het hok laten doen en laten tellen. Ik had het gevoel alsof iemand tot me zei: die broek die je aanhebt al ruim 5 maanden, is van mij! Het bezoek bleef maar kort. Vertrok na het eten en de rust keerde weer. Beiden om er van te genieten!

's Avonds waren de twee kuikens die nog waren overgebleven, ook zoek. De guru was weer aan het vangen geweest. Ook zag ik dat al het bruikbare hout vanuit het loodsje bij de school nu allemaal verborgen lag onder het guru-huisje. Ik naar binnen. Aan de wand in zijn huis zag ik een uitdaging hangen van de haat tegen pastoor Severins. Ik zei daar niets van en vroeg hem even op de pastorie te komen. Thuis vroeg ik hem naar de kip, maar die was van hem! Nee, die is van de pastoor! Als de pastoor een perkara met de politie wil....enfin, hij werd brutaal. Ik zei hem nog: als ik het mis heb, waarom doe je dan ruim 5 maanden je mond niet open, door even met de pastoor te praten. Man, ik laat me geen kippen afstelen! Ik zei hem nog, leg het hout weer terug

en maak je excuus, dan zal ik het nog weer met je proberen. Ik ving bot. Een slapeloze nacht volgde. Na Severins en de Ruige was ik nu al 5 maanden een prooi van allerlei gesar. Al vóór de inspectie had ik overplaatsing gevraagd. Ik wist dat de guru van Uwebutu ook overplaatsing had gevraagd en ik besloot de RSB nogmaals een guru-ruil aan te vragen. Toen ik Maandag 3 Febr. op het punt stond naar Enagotadi te gaan, zei ik hem nog: ik wil het nog met je proberen, guru, maar dan moet het echt anders. Toen zei hij :IK GA NAAR DE PENDITA ! Mijn poging om van een vijand een vriend, of althans een partner, te maken, was mislukt.

Ik ging die Maandag over de heuvelrug bij Omeepa, eerst naar Epouto om daar met Zr. Tiny Jacobs kennis te gaan maken en om er tevens de andere zusters weer eens te ontmoeten. Ik deed dat altijd graag. Ze kwamen ook altijd, dacht ik, graag naar Tigi om daar voor een nacht of voor twee nachten bij "Teeroom" te blijven. Br. Marius knipte mijn haren. Even het vliegveld en de tractor bekeken en de pastoor gevraagd daarvan met de broeder erbij, een foto te maken om zo Mgr. Bemelmans en de landbouwbond in Limburg te bedanken. De volgende dag ging ik met een klein prautje naar Enagotadi om daar verder de dag met de RSB, de pastoor en de Bilarai-mannen door te brengen. Hun dragers waren eindelijk gekomen om hen af te halen, maar van Leo hoorde ik dat hij het niet meer kon onbrengen, daar te blijven. Het verwonderde mij niet.

Woensdag ging ik weer terug naar Wakeitei met een brief voor Rahawarin bij me. Hij was overgeplaatst naar Uwebutu. Thuisgekomen gaf ik hem de brief, maar de volgende dag bracht hij hem mij terug. Hij wenste niet meer beschouwd te worden als missie-guru! Hij wist nu dat de pedita-agama het ware was. Hij zou naar de pendita gaan had hij Maandag gezegd. Maar geen guru of catechist had me daar iets over verteld. Want er zal toch wel iets over gemompeld zijn. Ik wist niet wat ik aan zijn antwoord had. Van een jongen hoorde ik dat Paksaul Zondag bij het bidden de politie gezegd had, dat de pastoor zich Tuhan Allah waande, want hij zegt zonden te vergeven en dat doet alleen Onze Lieve Heer als we bij Hem komen. Ik had dit weekend ook weer kumpulan. Alles had ik weer uiterekend. Voorschotten en schulden van de lonen afgetrokken en iedereen zou weer komen om spullen uit de gudang te halen. De guru van Wakeitei speelde bij alles door mijn hoofd. De eersten die kwamen waren de Kapauku-catechisten. Van hen hoorde ik dat vanuit Bomo het praatje ging dat Rahawarin Zaterdag bij hen zou komen. Daarna kwamen Piet Balubun, met hem naar ik meen, Frans Retteblaut bij me. Piet was al bij Rahawarin geweest en hij vertelde dat Rahawarin inderdaad Maandag j.l. naar Bomo was gegaan. Daar had hij van 3 tot 10 uur met Rev. Troutman en guru Paksual gesproken. Dat was dus wel afgesproken. De guru had met hen gesproken over het geloof. Zij hadden het zuivere evangelie. De R.K. Kerk had er maar van alles aan toegevoegd, enz. enz.. Er werden boeken uitgewisseld en Rahawarin ging met hun Bijbel naar Wakeitei terug. Volgens Piet was er niet met hem te praten. Hij luisterde trouwens niet eens. Hij was vastbesloten om naar de Zending te gaan. Maar wij, de andere guru's, zullen onze poot stijf houden. Die vent is gek....en Piet vertelde hoe hij, samen met Rahawarin, indertijd de striid tegen Paksual had ongenomen. Hoe hij in het begin een en al ijver was, maar met de bouw van de nieuwe school at hij niet en sliep hij niet en ik zei: je bent kierewiet ! Werk normaal! Volgens mij is er toen een streep doorgekomen. Het was in de tijd dat de pastoor nog in Okomokebo zat. Wat moest ik doen? Piet had ook nog gezegd: pastoor, wij kunnen moeilijk met hem praten, want van die barang waar hij het over heeft, die geloofszaken, weten wij eigenlijk ook niets. Ik hielp die eerste kumpulan-dag de catechisten wat aan hun srullen, snuffelde 's avonds nog wat in de oude kerkgeschiedenis, want ik wilde over de kerk toch wel iets zeggen. Daarna ging ik toen maar slapen.

Ik had een rot nacht. 'Mijn oven konden de slaan niet vatten. Ik kon van verwarring niet spreken'(Ps. 77,5) De volgende morgen stuurde ik de RSB een brief en vertelde daarin dat Rahawarin van geen overneming wilde weten. Dat hij de brief van de RSB teruggeven had en dat hij geen missie-guru meer wilde zijn, voorts dat het gerucht ging dat hij Zaterdag 8 Febr. naar de Zending zou overgaan. In de loop van de morgen vroeg ik alle guru's en catechisten en ook heel netjes Rahawarin om te komen luisteren, daar ik met hen zou spreken over de barang die Maandag met Rev. Troutman in Bomo was besproken. Tot Rahawarin zei ik nog : luister eerst en besluit dan ! Ik sprak niet meer over de bakerpraatjes, zoals een zendingscatechist die in de Manija had rondgestrooid. Pastoor is van de duivel, want als ie de Mis leest doet hij dat op kinderlijkjes die in het altaar verborgen zijn. Ik vertelde de heren over de oude kerk. Wat daarover in de Handelingen staat. Over de Didachè die ik ook bij me had, over de Kerkvaders etc. Over de taak van die priester bij de zondenvergeving. Over de stichtingsdatum van de Cama enz. enz. Rahawarin vroeg na afloop wel een en ander. Jezus had ook zusters en broers gehad. Spreken Kapauku's ook niet van wenekaane en de Indonesiers van Adik? Dat kan toch ook neef en nicht betekenen? Dat was het wel zo wat. Ik had de indruk dat het niet voor niets geweest was. Voor de Kapauku-catechisten, voor de guru's die Kapauku kenden en voor Rahawarin was het voldoende. Wat pastoor verteld heeft, zei Baluhun, moest aan de Indonesische guru's ook nog eens in het Maleis gezegd worden.

Na afloop van de zitting in de school, zat de RSB bij me in huis. We hadden een gesprek met Rahawarin, maar ook de RSB kon toen de juiste woorden in het Maleis niet vinden. Ik vroeg me af waarom Kammerer als een duiveltje in een doosje zo plots naar Tigi was gekomen. Het bleek ook dat hij onderweg mijn brief niet had ontvangen. Maar hij wist van de kumpulán en de guru van Uwebutu had bij hem bezwaar gemaakt om naar Wakeitei te gaan. Daar woonde de familie van zijn vrouw. Bovendien had hij ook gehoord dat de guru van Wakeitei naar de Zending ging. Troutman had in Enagotadi verteld dat hun geloof het ware was, want de grote missie-guru van Wakeitei komt nu ook bij ons ! Na de bijeenkomst komen de guru's hun loon halen. Ook Rahawarin doet dat en hij betaalt tevens zijn schulden waarvan ik hem ook een nota had gegeven. Daarna gaat hij er op in, om na het eten nog eens met de RSB te komen praten. Hij zei dat hij kwaad was op de pastoor en daarom was hij naar de Zending gegaan. Ik wist wel dat hij zoiets zou zeggen en toch in Tigi wilde blijven. Daarom had ik, om erger te voorkomen, Kammerer gezegd: goed, als het niet anders kan mag hij in Tigi blijven. Het werd om een accoordie gevraagd en Rahawarin nam genoegen met overplaatsing naar Kigou. Kammerer vroeg hem netjes een brief naar de Zending te schrijven, maar hij wilde die avond zelf naar Bomo gaan om te praten. Hij zei nog : ik ga naar Kigou zoals Kaiemot vanuit Enagotadi weer in Kigou zit en ik heb reeds gekozen. Gekozen waarvoor? Ik vertrouwde het niet. Maar ik hoopte dat de vreugde in Bomo nu toch wel wat zou verstommen, maar er is hier intussen wel heel wat kapot gemaakt. De Zending had op de overgang van Rahawarin echt gerekend, want Troutman gaf 8-9 Feb r. een schrijven uit gericht aan RSB, HPR en Culturele zaken, waarin hij de overgang herroept !! 's Avonds gaat Rahawarin niet naar Bomo, maar ze hadden het zeker gehoord.

Zaterdag komt Jan van Leeuwen eindelijk met zagen. Er kan nu met zagen begonnen worden. Zondag 9 Febr. zie ik Rahawarin niet in de Mis. Ook de bantú Antonius Mote is er niet. Hij is ziek naar Enagotadi gegaan. Ik vraag een stel dames, zoals gewoonlijk samen de liedjes te zingen. De vrouw van Rahawarin was er ook bij. Over de guru werd in de preek geen woord gezegd. De pastoor sprak over het woord van St. Paulus : wat ik jullie geef, heb ik zelf ook ontvangen en wel van de Heer zelf. Hij heeft mij ook naar jullie gestuurd om zijn ene Kerk naar hier te brengen.

Als ik met Jan van Leeuwen wat buiten loop zie ik dat Antonius Mote thuis is. Hij is dat al enige dagen zonder zich te melden. Wat het onderzoek heeft opgeleverd weet ik niet, maar ik zag wel dat hij door een deskundige buiten naast het huis werd bezworen. Ik heb hem nooit meer gezien. Niet lang daarna is hij gestorven en, zonder dat ik het wist, ergens in alle stilte begraven. Wakeitei had toen nog geen kerkhof.

Om half vijf zie ik Rahawarin richting tanksi lopen. Ik denk dat hij naar Paksual gaat, die om deze tijd bij de politie bidt. Augusta, zijn vrouw, is nog in het Lof, maar daarna heb ik haar niet meer gezien. Ze wilde zeker van geen overgang weten.

Zondagmiddag was Kajemot langs gekomen op weg naar Kigou en daar heeft mogelijk Maandag de overdracht plaats gehad. In elk geval staat Kajemot Dinsdagmorgen 11 Febr. in de school van Wakeitei. Rahawarin lijkt die Dinsdag met de school in Kigou te zijn begonnen.

Kajemot is een goeie vent, nog jong, maar hij kent een Kapauku. Hij zal wel willen samenwerken en altijd wel present zijn in morgen- en avondgebed. Maar 't is geen krachtige figuur, die Wakeitei juist nu zo nodig heeft. Want de Zending blijft stoken en er gaan nog steeds allerlei praatjes dat er veel kinderen van school zullen gaan. De eerste dag ontbreken er al 35. Bij de politiecursus die dinsdags middags is, helpt Rahawarin de nieuwe guru. Niet zo gek dus. Buitengewoon! Maar Woensdagmiddag, als ik naar gewoonte catechismus geef, zie ik er van de 11 gedoopte kinderen niet één, terwijl er toch altijd nog een paar kwamen. Ik had ze Zondag wel allemaal naar de guru zien lopen en dacht toen: ze durven zich nu weer te laten zien. Wat was er gebeurd? Vijf kregen er die laatste Zondagmiddag hun surat tamat (school goed gevolgd) en wel gedateerd op 31.8'57 en één op 31.8'56. Vier andere gedoopte kinderen, die nog niet in de derde klas zaten, waren in het stamboek 'verhuisd' of 'van school gestuurd'. Allemaal geknoei in het stamboek. Twee jongens had hij meegenomen naar Kigou. Toen ik hen liet roepen kwam er niemand. Twee van de kinderen lieten weten: alleen als de blanke (Keiese) guru het zegt, komen we weer. Waarom moesten al die kinderen nu ineens allemaal van school? Evenals P. Severins kon ik er alleen maar een poging in zien om de kinderen zoveel mogelijk van de pastoor te verwijderen. Ik schreef Rahawarin nog een briefje, maar die twee had hij meegenomen in overleg met de nieuwe guru en wat de agama betreft, daaraan wilde hij zijn handen niet meer vuil maken: *tentang agama- saia tidak jampur tanan.*

Er zat niets anders op dan het met de nieuwe guru te proberen voor de kinderen zo aantrekkelijk mogelijk te maken om zo weer ze terug te winnen. Maar wat het in Kigou moet worden? Eigenlijk had ik er helemaal geen vertrouwen meer in.

In mijn maandverslag dat afsloot op 12 Febr. had ik dat ook zo geschreven. Maar twee dagen later heb ik er voor Mgr. nog een velletje aan toegevoegd. Want de Kapauku's begonnen wat meer te praten. Bibijana, die dikwijls bij me kwam, vertelde het me ronduit: jij bent nu al de derde pastoor die het in Wakeitei met hem aan de stok heeft.....want hij deugt niet. Toen pastoor Kammerer nog in Okomokebo woonde, bouwde Rahawarin de nieuwe school. Hij was altijd aan het werk en gaf nooit geen les. Zelfs zijn eega, Augusta, liep toen weg en ging korte tijd in Jaba op school. Hij liet een van de kinderen wat les geven en catechismus. Bij het bidden 's morgens en 's avonds was hij nooit. Een kind moest gaan bidden. Dat gebeurde ook als de gedoopten naar Okomokebo moesten om Mis te horen. Zelf ging hij er nooit heen en hij had ook niet met de ouderen in Wakeitei. Toen de school klaar was gaf hij alleen nog les in de school. Maar waarom heb je Kammerer daar nooit iets over verteld? Och, zei ze, die verstond onze taal niet. Die guru heeft nooit iets anders gedaan dan de zaak beduvelde, tot er een pastoor kwam in Wakeitei.

Bij pastoor Severins moest hij 's morgens en 's avonds bidden en ook in de school. In zijn poging om, althans in Wakeitei, wat orde op zaken te stellen, heeft die guru alles gedaan om zijn invloed te breken. P. Ruigrok heeft het ook een paar keer met hem aan de stok gehad. De pastoors werd verweten dat de guru zo kwaad nog niet was... ja, ja, zolang hij de zaak kon beduvelen. Het simpele Kapauku-vrouwetje had dit volledig door: toen jij weg was, heb ik het ook wel eens gehad dat ik 's avonds ging bidden en hij zei toen : er is al gebeden... maar hij loog ! In de tanksi werd verteld dat de guru bij de pendita gezegd had : bij een nastoor wonen is geen leven. Je moet 's morgens bidden en 's avonds en Zondags ook in het Lof. Ridden kan ik thuis ook wel.

Het heerschap zit nu in Kigou. Alle gedoopte kinderen zijn hier door hem van school gestuurd. Hij zal nu ook in Kigou alle contacten van de kinderen met de pastoor kapot blijven maken. Ik ben er van overtuigd dat hij zal pesten, zolang hij kan. Ik hoorde het pas nog weer: alleen als die blanke guru het zegt, nu zit er een zwarte, een Miju, komen we weer. Dat zijn de gedoopte kinderen van Wakeitei. En voor de pastoor is het heel pijnlijk dat de RSB er nog van overtuigd is, dat wij, de pastoors, voor die guru niet soepel genoeg geweest zijn. Voor mij - zo schreef ik Mgr. - is er maar één weg : deze man moet van de Wisselmeren verwijderd worden ! Hoe ? dat weet ik ook niet, want als guru zal hij aan de kust zijn bidlust ook niet terug krijgen. Mocht er nog iets gebeuren, dan zal ik weinig meer kunnen zeggen, of hij loopt zo over naar de CAMA. Want wat hij bij de Pendita over bidden en Mis-bijwonen heeft gezegd, laat weinig goeds verwachten. Maar...ik hoop dat ik het mis heb.

Op de gecopieerde brief aan Mgr. las ik 25 jaar later de aantekening : "Dank voor uitvoerig verslag. Geval Rahawarin zeer onaangenaam. Over ontslag of overplaatsing naar elders, zal ik contact onnemen met de RSB"

Het werden 3 weken van zorgen, want bij al mijn werk zat ik in gedachten dikwijls in Kigou die weken. Ik had het te doen met Augusta, zijn Kapauku-vrouw. Ze was wel al eens bij mij wezen klagen, behalve dat ie getikt was, was hij ook nog een sadist. Meerdere keren had hij haar handen en voeten vastgebonden, haar afschuwelijk behandeld, uit angst dat ze weer zou weglopen. Ik nam een dikke week een wat afwachtende houding aan...maar na de viering in Wakeitei ging ik Zondag 23 Febr. toch maar eens naar Kigou om te bidden. Het was er rommelig, maar bij het bidden was er toch nog heel wat volk. De guru kwam niet opdagen. Ik had wel in de gaten dat het met de school niet al te best ging. De week daarop hoorde allerlei geruchten. Met Wakeitei zou ook de kampong Kigou overgaan naar de Zending. Met het varkensfeest in Wakeitei zou heel Tigi overlopen. Rahawarin deed zijn uiterste best om ook de guru's voor zijn karretje te spannen. Tussen de bedrijven door kwam ook de kepala, Mathias, mijn oude kokje, bij me. Ze wilden in Kigou die guru niet ! Er was geen morgen- en avondgebed, geen bidden in school, geen catechismus enz. enz.. De mensen wilden de kinderen niet meer naar school sturen en de kampong wilde Zondags met hem niet meer bidden...en van de RSB hoorde ik maar niets.

Ik hakte zelf de knoop maar door en zei Mathias dat het mijn goedkeuring had als ze de school nu gingen boycotten en het bidden op Zondag 2 Maart. Die week ook, speelden de guru's mij een brief van Rahawarin in handen. Ze weigerden en bloc op zijn chicanes in te gaan om en bloc over te gaan naar de Zending. Daarop wilde hij zijn stamgenoten, de Keiezen, niet meer zien. Ik wist toen dat het definitief mis met hem was. Van alles had hij gedaan om een wig te drijven tussen de pastoor en de guru's. De juwo van Wakeitei werd gevierd, maar de mensen bleven de missie trouw!

De eerste week van Maart had Paksual" de grote guru van Wakeitei bij zich in Bomo, maar toen hij door de missie oneervol ontslagen werd, kon hij niet zomaar in gouvernementsdienst bij de Zending. Hij werd wel aan de school geplaatst, maar hij was voor hen geen snippie, ook niet wat zijn eten betrof, want de gouvernementsgudang was nu voor hem gesloten. Maar Rahawarin wilde zich verdienstelijk maken., was erg ijverig. Meerdere keren zag ik 's morgens voor de Mis in Wakeitei, op een 50 mtr. afstand een tentje verrijzen langs de openbare weg. Hij probeerde dan kinderen en mensen van het bidden af te houden, maar hij had weinig succes en heeft het ook niet zo lang volgehouden. Hij tekende tegen zijn oneervol ontslag beroep aan. Er werd drie maanden later een commissie ingesteld betaande uit een pater, een zending en nog iemand. De resultaten op school waren al lange tijd erg slecht, maar - hoe precies weet ik niet meer - hij mocht weer gaan werken in gouvernementsdienst. Het heeft in Tigi niet lang geduurd, want de man kreeg ook hier weer, na een dik jaar, herrie met de Zending. Op hangende beentjes kwam hij weer terug, niet bij mij, maar bij de RSB in Enagotadi. In het binnenland, achter Hollandia, kreeg hij nog weer een kans. Niet zo lang daarna kreeg ik het bericht dat zijn Kapauku-vrouw Augusta Mote daar was gestorven. Arm kind ! En ik mocht het de familie vertellen.

Dat eerste halfjaar van 1958 was niet gemakkelijk, maar er waren gelukkig toch ook altijd nog weer dingetjes waar je weer wat van opkikkerde. Een lange hartelijk brief van de kapitein van het ms BENGALIS, nu op weg naar San Francisco. 'n Bezoekje, kort of lang, van een medebroeder, van een Zuster, 'n goede kennis of vreemdeling. En als ik 'savonds zat te werken bij het licht van Alledin-lamp, gaf de muziek uit Biak me weer wat verstrooing, zodat ik de minder mooie muziek van de dag weer wat kon vergeten. De blokfluiten die ik had meegebracht, bleven bij gebrek aan tijd onaangeroerd.

Er kwam gelukkig ook steeds veel post en het lezen van de verkwikkende berichten van het thuisfront, bracht me veel plezier. Er waren ook veel spullen van me aangekomen, meestal met de plane in Wakeitei, maar soms ook kwam het in Enagotadi terecht, dan moest ik het weer in Utateida ophalen. De twee luid stoelen van Leo sierden nog steeds mijn kamer, want mijn zitje dat ik in Brits Borneo gekocht had, was nog steeds zoek. Met de spullen waren er al heel wat pakketten uit Wognum aangekomen en het uitpakken ervan was altijd een plezierig werkje. Meerdere keren plaatste het Westfriesche Dagblad een oproep tot steun en bij de SPIJKERACTIE werd ook Mgr. Tillemans nog voor mijn karretje gesparmen.

„Spijkers” voor pater Steltenpool

„Ondanks het nodige idealisme en voldoende goede wil waren wij niet in staat de zuidkust van Nieuw-Guinea voor het katholicisme te winnen. De lege plekken zullen worden ingenomen door niet-katholieken. De Amerikaanse zending zal straks op onze misde sterk voorliggen, omdat men in Amerika grote belangstelling aan de dag legt voor de stammen van Nieuw-Guinea. Amerikaanse wereldbedrijven stellen aan de zending belangrijke bedragen ter beschikking. De toestand is voor onze misde kritiek en spoedig moet hier geholpen worden” aldus Mgr Tillemans, Apostolisch Vicaris van Zuid Nieuw-Guinea in zijn deser dagen gehouden inleiding tijdens de internationale misteweek.

Mgr Tillemans had onze actie voor pater Steltenpool, pastoor aan de Wisselmeren, niet duidelijker kunnen onderstrepen dan juist precies met deze woorden. Ook in het gebied van de Wisselmeren wordt de Amerikaanse zending gesteund met het geld van miljonairs en leiders van wereldconcerns. Pater Steltenpool moet het doen met het geld, dat wij voor hem bijeen weten te brengen. Hij heeft „spijkers” nodig om zijn kerken en schooltjes te bouwen! De lezers die nog een „spijkertje” willen bijdragen kunnen dit doen per postwissel of door storting op het gironummer van onze krant nr 110894 t.n.v. N.V. Noorderpers, Hoorn, onder vermelding dat het geld bestemd is voor pater Steltenpool.

De volgende bedragen mochten we reeds ontvangen:

E. v. R.-K. Hoorn f 10.-; M. de W Hoogkarspel f 10.-; C. W. Bergen f 5.-; K. B. Spierdijk f 10.-; W. S. Spierdijk f 10.-; D. K.-T. Bovenkarspel f 2.50; J. F. v. D. Limmen f 5.-; P. A. Heerhugowaard f 2.50; Dames H. Schagen f 25.-; mevr. M. Alkmaar f 2.50; Ph. J. de K. HH'waard f 20.-; P. v.d. P. Limmen f 2.50; A. G. Oosterblokker f 5.-; P. V. Opmeer f 10.-; N.N. Warmenhuisen f 1.-; J. R. Alkmaar f 10.-; N. de W. Bergen f 5.-; J. D. Westerblokker f 25.-; J. B. Westwoud f 10.-; J. D.-S. Obdam f 2.50; E. v. d. P. Heerhugowaard f 2.50; S. B. Heiloo f 2.50; J. B. Grootebroek f 5.-; G. J. V. Lutjebroek f 10.-; P. L. Benningbroek f 3.-; L. A. E. Hoorn f 10.-; T.-L. Venhuizen f 2.50; H. Th. v. d. W. Medemblik f 10.-; W. A. R. Alkmaar f 2.50; D. D. Heerhugowaard; f 2.-; Fam. de K. Alkmaar f 15.-; H. S. Schagen f 15.-; M. C. S. Bergen f 5.-; W. O. T. Alkmaar f 1.-; Th. K. Schagen f 2.-; N. C. C. Spanbroek f 10.- M. K. Oudorp f 1.-; C. K. Blokker f 10.-; Mej. de G. Gastricum f 5.-; F. v. O. Alkmaar f 1.50; V. L. Alkmaar f 1.-; N. N. f 1.-; P.S. Westwoud f 25.-; D. v. D. Alkmaar f 10.-; N. N. Alkmaar f 5.-; N. N. f 2.50; N.N. f 10.-; Dames K. Alkmaar f 25.-; N.N. Alkmaar 1.50; G. H. Alkmaar f 20.- en P. C. K. Alkmaar f 50.-.

Leuk al dat meeleven. Nee, ik mag niet mopperen ! Het begon in Wakeitei heel slecht met het eten, maar nu eet ik alle dagen aardappeltjes. Een paar keer heb ik al een heerlijke varkenspoot gehad en dan niet te vergeten de stukjes varkensvlees, die vrouwen mij op de juwo aanreiken. Danzij Wognum drink ik nu dagelijks filterkoffie en als er bezoek is, wordt er een blik appelmoes opengetrokken. Er is een rokertje en krentenbrood, een stuk kaas of iets anders wat lekker is. En voor de mannen heb ik meestal wel een half litertje, een 'Schermertje' achter de hand.

Maar toen het HPR Massing en de PA met hun vrouwen bij de politiecommandant op bezoek kwamen, had ik net niets meer in huis. Mijn laatste fles was opgegaan toen guru Erya trouwde. Er was toen veel bezoek van "blanke" guru's. De heren hadden niets te drinken. Wat doe je dan? Ik hoopte nu maar dat het 's avonds flink ging regenen, want dan zou ik 's avonds bij de commandant op bezoek gaan. Bij goed weer zou alle bezoek bij mij komen. Het regende gelukkig ! Van het HPR hoorde ik dat alle verdere bouw in Enagotadi was stopgezet. Wakeitei zou nu de hoofdplaats worden van Centraal Nieuw Guinea. De keuze van een strip voor de vliegtuigen, zou nu wel pauw worden beslist. Het HPR dacht dat de Dakota-strip beneden wel de voorrang zou krijgen. De missiegebouwen zouden dan allemaal kunnen blijven staan en de nieuwe kerk op de uitgezochte plaats gebouwd kunnen worden. Ik zou dan centraal blijven wonen tussen de mensen. Het HPR had al een plaats uitgezocht, waar, voorlopig voor een honderd mensen, de gebouwen zouden verrijzen.

Er waren zelfs plannen om een autoweg aan te leggen naar Utateida, het prauwbivak, en zo verder misschien wel heel naar Enagotadi. Ik zag me al op een scooter of bromfiets naar Enagotadi gaan. En rond Tigi zou ook een grote weg worden aangelegd voor dergelijke voertuigen. Ik kwam die avond weer enthousiast thuis.

Weken lang had ik als een herdershond in Tigi de wacht gehouden, maar halfweg Maart ging ik toch even naar de Kamu om er wat te buurten. Daarna begonnen al weer de voorbereidingen voor Pasen, dat was dat jaar op 6 April. Uit alle hoeken van Tigi waren de mensen voor het feest in Wakeitei samengekomen. Honderden mensen en kinderen brachten de nachten weer door in de hutten die ze rond het missie-erf ergens gebouwd hadden. Witte Donderdag, Coede Vrijdag en Paaszaterdag was het mooi droog weer. Alle vieringen waren in de open lucht. Maar in de Paasnacht regende het. De school zat stikvol en rond de school zaten er nog honderden weggedoken in hun regenscherm. Onder de Hoopmis was het gelukkig weer droog en een grote menigte beleefde zittend in de open lucht, biddend en zingend, het Paasgebeuren. Voor het eerst werd in hun eigen taal een Paaslied gezongen:

Marija, haar verdriet is ten einde, alleluja
want haar enig geboren Zoon, alleluja
is levend uit het graf opgestaan, alleluja
de Apostelen waren er getuige van, alleluja
enz. enz.

Het feest gaf me weer veel voldoening, want ondanks alles waren er toch maar weer heel veel mensen. De heer van Zeijl was deze dagen mijn gast en zijn verblijf in Wakeitei zal de mensen in Dijai nu wel niet zo'n schrik aangejaagd hebben als toen hij met Kerstmis naar Enagotadi was gegaan. De mensen die het Kerstfeest in de kampong waren achter gebleven bestierden het in de Kerstnacht van angst. Het was alsof een duivel of een kwade geest door de duistere nacht heensloot. Nog nooit hadden ze zulke akelige geluiden gehoord. Ieder deed de boomschors voor de deuropening extra stevig dicht, omdat de kwade geest toch maar niet binnen zou komen.

En na die vreselijke Kerstnacht nog een, en nog eens vreselijke nachten waren het geweest. En wat was er gebeurd? De hr. van Zeijl had bij zijn vertrek, zijn poes achteloos huiten gelaten. En die nachten ontponde die lieve poes zich als een krolse kater !

Toen ik in Wakeitei kwam, bracht Sesilija met een vriendinnetje de nacht door in een vertrekje naast de keuken. Als de bruidsschat is neergelegd en geaccepteerd, dan heeft de man alle rechten op de bruid. Zij is van hem ! Toen Mozes de bruidsschat had neergelegd, was Sesilija van Mozes. En hij liet er geen gras over groeien. 's Avonds laat en 's nachts probeerde hij de deur van het vertrekje te forceren. Ik joeg hem dan weer weg, want je moest eerst kerkelijk getrouwd zijn en dat kan pas na drie afkondigingen. Mozes begreep er niets van. Heel begrijpelijk. Kapauku's leggen de bruidsschat neer als het hún past. Soms komen ze met de besprekingen in een dag klaar. Soms duurt het meerdere dagen of worden ze afgebroken. Je kunt daarom de afkondigingen ook moeilijk tevoren doen. En drie Zondagen, zoals in het Westen, na de afkondigingen... daar moet je wel een beetje Christen voor zijn. Kortom, drie dagen hield ik mijn poot stijf. Twee afkondigingen na het avondgebed en één op de Zondagmorgen. Daarna trouwden Mozes en Sesilija. Moeilijk voor een pastoor. De zegen van hogerhand kan men er moeilijk voor krijgen, maar wat moet je? Zo is Mozes getrouwd. Heel geldig, maar het ideaal werd nog niet gehaald! Mozes heeft dat in elk opzicht ook nooit gehaald. Mozes was dikwijls lui en zat me al te veel in de keuken en toen ik nog gebrek kreeg aan berg-ruimte, zei ik Mozes, het wordt tijd dat je nu een eigen huis bouwt en daarin met Sesilija gaat wonen.

Na Pasen hadden ook Doortje en Marijus de Kamu verlaten. Ze vroegen bij mij weer om werk. Nu, voor mij kwamen ze als uit de lucht gevallen en hun vertrouwde warme hartelijkheid deed me goed. Marijus kan je werk toevertrouwen. Hij zal voortaan weer mijn trouwe paladijn zijn. Sesilija, die zoveel bij de zusters geleerd heeft, blijft mijn huishouden verzorgen. Doortje is voor de klusjes en houdt het erf wat schoon. Ze kan me goed helpen bij het vertaalwerk. Marijus gaat eerst vlak naast mijn erf een huis bouwen en daarna krijg ik zeker veel meer aanspraak, want Doortje en Marijus zullen ook zeker 's avonds mijn deur weten te vinden. En voor het contact met de mensen zijn ze een goede trait d'union.

Een paar dagen na Pasen kwamen Kammerer en de Ruige bij me om de uitgave van mijn kerkboek te bespreken en wat stencilwerk klaar te maken. Het wordt nodig tijd dat de curu's en catechisten wat in handen krijgen om daardoor geholpen, wat van zich af te kunnen praten want er wordt ondergronds en bovengronds nog steeds hard gewerkt.

EINDELIJK FEN DESKUNDICE IN DE TENT

Thuiszitten is altijd een beetje taai. Daarom werden de kampongs in de afgelopen maanden ook geregeld bezocht. Maar toen ik op mijn verjaardag vanuit Dijai op Wakeitei aftufte, sloeg de motor af. Ik kon hem niet meer aan de praat krijgen en er zat niets anders op dan maar te roeien. Ik trof het niet want het regende erg hard en ik kwam door en door nat thuis. Ik heb me toen maar getracteerd op een late middagdut. De avond viel en de morgen kwam en tegen de middag kreeg ik de volgende dag drie logé's. Daarmede was mijn huisje weer zowat vol. Behalve Zr. Muis, die van de gelegenheid ook even gebruik wilde maken, had pastoor Smits, een linguist met zich meegebracht, pater Piet van der Stap. Piet had al een paar weken in Enagotadi en Enouto rondgenezd en nu wilde hij, via Wakeitei, ook de Manija oven verkennen. Eindelijk had ik een deskundige in de tent, want Piet vroeg me: Poul heb je er een zin in om samen met mij een grammatica te schrijven. Ik ging er direct op in. Hij zou na zijn bezoek aan de Manija, de zaak in Hollandia bespreken. We vierden allemaal samen een plezierige verjaardag. Ik was 45 jaar geworden, er was intussen wel weer een en ander aangekomen om eens lekker te tracteren.

Als het bezoek weg is, begin ik met Doortje, alle tijd die ik over heb, het gebedenboekje van het begin af aan nog eens goed door te nemen. Voor het drukklaar is zal er nog heel wat werk in de Juni-maand verricht moeten worden.

Op doorreis naar Holland kwam half Juni br. Manuel Meester vanuit Kokonao 'n paar dagen in Tigi. Een mooie gelegenheid om er tussen-door ook de overkant weer eens te bezoeken. Ik denk dat onze linguïst samen met p. Superior vanuit Hollandia op 5 Juli '58 naar Enagotadi gekomen is en zo kwam Piet begin Juli naar Wakeitei om daar zijn werk te beginnen. We hebben eerst de zaak wat doorgespit en de grote lijnen getrokken. Een beetje de indeling gemaakt enz.enz.. Het zijn vijf turbulente maanden geworden. Soms werden de dagen van aanpezen gevolgd door een rustig bezoek. Zo kwam Leo al heel gauw na zijn terugkeer uit de Bilerai een paar dagen in Wakeitei om kennis te maken met de linguïst en misschien ook wel uit nieuwsgierigheid naar ons werk. Ook Mgr. kwam langs, maar die ging de volgende dag weer door naar de Kamu en de Mapija. Als Piet een tijdje bijna onbesuisd gewerkt had, dan moest hij weer een dag rotzooien. Zo werd er al heel gauw van drums en stukken slang een badkamer gemaakt met douche en stromend water. "Water zal hem nu nooit weer ontbreken" (Jes.33.16) moet Piet wel gedacht hebben. Maar als Piet dan weer met de taal bezig was, kon ik niet hard genoeg werken om voorbeelden of taalvormen aan te dragen.

31 Juli kwam de Ruipe ons ophalen en samen gingen we voor de afwisseling op retraite in Fnouto. Daarna was Mgr. uit de Mapija terug om met ons pastoorsvergadering te houden. De tweede week van Augustus begon het werk weer in Wakeitei, maar ik was ook pastoor. Op een middag kwamen er heel veel mensen want de bruidsschat was betaald. Ze hadden de schelpen, kralen, dedege enz. nog bij zich en met de bruid in hun midden kwamen ze bij de pastoor. De bruid was een zuster van David, de catechist van Damadamabagata. Ik nam het bruidje afzonderlijk mee in huis en vroeg haar of zij wilde trouwen. Zij protesteerde hevig. Die oude man wilde ze niet. Ik weer naar buiten. Met de mensen gepraat en met de catechist. Hij mocht zijn zuster niet dwingen enz. Terwijl ik zo voor het huis stond, begonnen er een paar een driftdans (waina) uit te voeren. In huis zat Piet te kijken. Hij zag mij als enige tegenover al die mensen staan. Het angstzweet brak hem uit. Pastoor gaat er aan ! Ik dacht zelf ook : ik red het niet en toen begon ik plotseling zelf ook met een driftdans, zij het zonder pijl en boog. De toestand veranderde ineens, het werd stil onder de mensen. Een heilige vreesbeving hen. Terwijl ik met de driftdans bezig was, was Piet zo attent zijn fototoestel te pakken. Ik won het. De schelpen werden teruggegeven en de mensen zouden een andere bruidegom zoeken. Dit meisje bofte en het gelukte mij de zaak op m'n eentje op te lossen.

Met de schrijfwijze was het mij op de Wisselmeren nog steeds niet gelukt. Maar nu was er een deskundige. Piet was het gelukkig al heel gauw met me eens. Als je nu bijv. aan het Fnwels denkt, is het een uitdaging om een nas ontdekte taal als het Kanauku, nu uitgaande van het "fonologisch principe" de taalklanken vast te leggen. We kwamen tot 20 taalklanken: 5 klinkers: i, e, a, o, u ; 5 tweeklanken : ei, ai, au, eu en ou; 10 medeklinkers : b, n, t, d, k, s, w, j, m en n. Bij lange klinkers wordt 2x het symbool gebruikt : ii, oo enz.. De lange klinkers zijn dikwijls nog een praktisch probleem. Je schrijft wat je hoort. Echt goed kan dat pas later gebeuren en Piet zei: dat moet ij voortaan vastleggen, gewoon schrijven wat je hoort. We schrijven nooit twee medeklinkers achter elkaar, zoals Drabbe bijv. Waghete schreef. De medeklinker is dikwijls een keuzeletter bijv. Uganuga (geen r). De "j" en de "w" worden uitgeschreven bijv. pi^hja (hout), Mapi^hja, o^hwaa enz.. Piet zijn studiegenoot Arceaux was ook in het land. Op een gegeven dag kwam hij ook in Wakeitei. We waren het gauw met elkaar eens en daarna werd door beide linguïsten in gezamenlijk overleg met Mario Doble van de Zendino deze spellingswijze ook geaccepteerd.

Toen ik 10 jaar later in verband met mijn woordenboek Arceaux in Leiden opzocht, herinnerde hij zich nog heel goed het gezellig samenzijn en het "Schermertje" in Wakeitei.

Na de vaststelling van de schrijfwijze door de 3 linguïsten kon ik in elk geval met een gerust hart mijn gebedenboekje drukklaar maken. Ik was eigenlijk met 2 dingen tegelijk bezig. Als ik met Doortje werkte aan het kerkboek en Piet al tikkende dan ook zijn wensen uitte, dacht ik wel eens : niemand kan twee heren dienen. Als regel won Piet het. Piet werkte zich kapot. Af en toe moest hij rotzooien of er eens uit gaan. Op een dag zou Piet naar de Kamu. In mijn onnozelheid had ik verteld, dat de planken die ik voor de kerkdeur bestemd had, er nog net zo bij lagen als toen ik de Kamu verliet. De Ruige had er echt nog geen tijd voor gehad en hij had ook geen hulp. Na twee dagen kwam Piet thuis. Een dag lang had hij zich met een oude schaaf rot gewerkt op die planken. Hij was bekaf en ik zei : Piet, ga maar direct naar bed en blijf maar slapen, als het kan drie dagen lang. Maar zo was Piet niet. De volgende dag zat hij weer te hengsten op zijn type-machine. Er begon al wat schot in het werk te komen en af en toe las Piet me dan wat voor tot ik zei : Piet, 't klinkt geweldig, maar het is allemaal veel te geleerd. Je schrijft niet voor je professor ! We moeten praktisch zijn. Bij ieder hoofdstukje moeten wat voorbeeldjes staan. Iedereen moet het boek kunnen gebruiken. En bij Piet was 't dan ook meteen goed. De doordouwer was dan meteen weer een helper.

Doortje en Marijus waren precies op tijd bij me gekomen. Al deze maanden moest ik de spullen, ook voor alle guru's en catechisten geregeld uit Enagotadi halen. Marijus regelde dan de dragers naar Utateida en thuis kon ik hem alles toevertrouwen. Hij nam me ontzettend veel werk uit handen. De W.C. aan het eind van het overdekte gangetje stonk ontzettend. Maar er kwam een echte closetpot in met waterleiding en Marijus maakte een overdekte goot wel 20 meter lang. Het dakwater werd zo geleid dat bij elke bui alles onder de W.C. door geregeld schoon spoelde. Weg stank.

Piet v.d. Stap, die van alle markten thuis is, helpt me met vele dingen. Als ik 24 Aug. van de overkant weer nat thuis kom, lees ik in een brief van zus Mart dat mijn oudste zuster Aaf met Toon 25 jaar ge trouwd zijn. Ik schreef meteen een brief, stelde een telegram op, maar door een stomiteit van de drager kwam het hele zaakje twee dagen later weer in Wakeitei. Niet leuk, maar met Piet dronk ik 's avonds toch een borrel op het bruidspaar. Jan van Leeuwen, die in Kokonao br. Manuel vervangt, komt 25 Aug. naar Wakeitei. Van de zaamotor daar is een vliegwiel kapot en dat moet heel uit Amerika komen. Dus als hij komt gaat hij hier met de kerk beginnen.

Ik wilde mijn 25-jarijs kloosterfeest op 7 Sept. vieren alleen met drie Wisselmeren-broeders en ik nodigde ook de Ruige uit, maar hij moest wel een stuk varken meebrengen. Met de kerkwijding zou ik het later groots overdoen, maar waarschijnlijk zou ik het wel vergeten, zoals ik ook verjaardagen zo dikwijls vergeet. Bovendien, men heeft graag dat priesters maar één feest vieren, nl. hun priesterfeest.

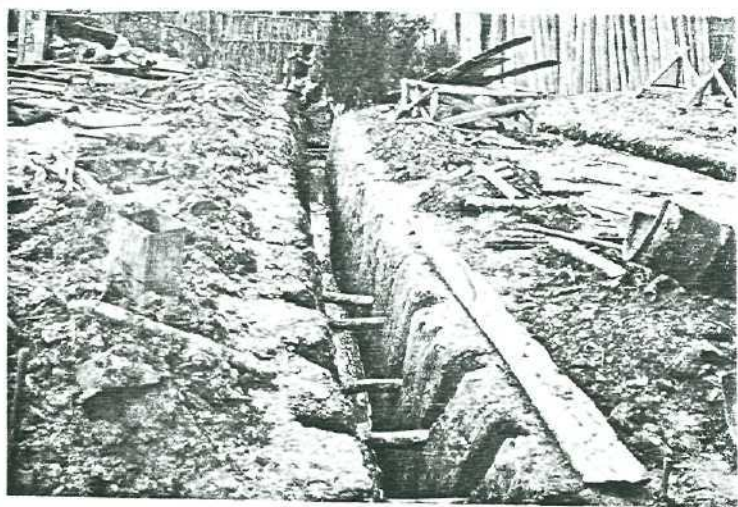
De komende maanden was het in huis ontzettend druk met alles. Maar Piet had toch nog tijd om naar de Australische radio te luisteren. En zo hoorden we half Oct. dat Joannes XXIII paus was geworden. De post hoopte zich intussen op en tamelijk geregeld kwamen er weer nieuwe pakketten binnen, soms met wat brokken aan serviesgoed, een andere keer met een gestikt en bedorven stuk rookvlees en laatst zelfs met een stuk kaas dat het huis uit stonk. Maar Piet heeft het lekker schoon gemaakt en met een stuk krentenbrood heerlijk opgegeten. Meestal komen de spullen evenwel goed over. Tussen de bedrijven door genieten we dan ook dikwijls lekker van de heerlijke spullen. En als gastheer geniet ik er dan ook dubbel van. Half Oct. zat Zr. Muis even tussen de deur en buitengekomen hoorde ik dat Sesilija met de weeën bezig was. "Ze wilde als een barende vrouw" (Jes. 42.14) „Patoga, natoga mei. Pastoor, nastoor kom toch!" Ik zei Zr. Muis, je komt als geroepen ga jij Sesilija maar even helpen.

PIET VAN DER STAP
BIJ DE KAPPER (p.61)

Br. MANUEL EVEN IN TIGI (p.61)

EEN OVERDEKTE W.C. GOOT (p.62)

PIET PAKTE ZIJN FOTOTOESTEL (p.61)

Ze hing aan de deurpost met ^{naast} haar twee mannen, die "Yamu tai" aan het nleggen waren. Verder was er niemand. De zuster stuurde die mannetjes gauw weg. Doortje werd in'schakeld om warm water te maken enz. enz.. Sesilija kreeg haar eerste, een dochter. Ik doonte haar Johanna. Doortje valt wat in als keukenprinses. Ik haar voor 't gebedenboek ^{thet} niet meer zo nodig. Ik kan het nu drukklaar maken. Intussen wacht ik op de tekeningen van Henny Nootenboom, als die er zijn kan het naar Hongkong ongestuurd worden, waar een bevriende relatie van P. Kammerer voor het drukken zal zorgen.

Het leerboek voor het Kapauku schiet ook al aardig op. Op zolder ligt nog in een kast een oud boek met aantekeningen van bijzondere werkwoordvormen, van Leo. Het wordt voor de dag gehaald en uitgeplozen. Nog een week of wat moet ik Piet terzijde staan. Maar ik moet mijn tijd wel overal vandaan halen. Want de catechismus, de bezoeken aan de overkant, de guru's, de kumpulans, de gudang, de timmerman die om hout vraagt, enz. enz. alles moet doorgaan.

Alle dagen zit onze linguïst als een bezetene achter zijn type-machine. Als een vervroegd Sinterklaascadeautje werd het LEERBOEK VOOR HET KAPAUKU door Piet eind November aan Monseigneur aangeboden. Het werd ook in Gouvernementskringen zeer verzezen en het Kantoor voor Bevolkingszaken heeft de taak van de vermenigvuldiging op zich genomen. Ik hoop dan ook maar dat het boek voor velen een hulp zal zijn bij het praktische werk. Dit leerboek is de vrucht van onze samenwerking. Ik mocht het materiaal aanreiken en Piet kon zijn wetenschap aan de praktijk toetsen. Wat is het voor een taal? De mensen aan de Wisselmeren konden lezen noch schrijven vóór de Missie er begon. Hun taal zal ook wel erg primitief zijn. Ja, dat zou je denken! Hun taal is een juweeltje van perfectheid. Ze doet me eigenlijk denken aan het Grieks. Alles is even perfect afgewerkt. Om een voorbeeld te geven. Bij de werkwoorden werkt men met subliem uitgebalanceerde persoonsuffixen. Ze staan achter de tijdssuffixen. Vóór het werkwoord staan dan soms nog de prefixen voor het lijdend- of belanghebbend voorwerp bijvoorbeeld, pai = geboren worden. Waar ben je geboren = Kapata maki kaaja? Ka = je ta = geboren zijn. De Kapauku's hebben drie verleden tijden en zelfs een dualis, een persoonswijzer voor 't tweevoud. Afwijkingen of uitzonderingen komen bij 't werkwoord praktisch niet voor. Wel hoort men dialectische verschillen en soms ook slordig taalgebruik. Maar het is onvoorstelbaar mooi uitgebouwd. Invloed van andere talen is, door de beslotenheid van hun woongebied, onbekend.

Na het vertrek van Piet viel er in Wakeitei een geweldige stilte. Geen taalkronkels meer. Het kerkboek is vlak daarom ook naar Hongkong gestuurd. Binnenkort komen er nog alleen de drukproeven ervan, dan kan ik weer opgelucht ademen en voel ik me weer vrij voor het gewone werk en voor de mensen. Het met de wetenschap bezig zijn is wel erg belangrijk en ik weet dat Mr. het erg apprecieerde, maar je moet er eigenlijk vrij voor zijn. Ik heb nooit een hang gehad naar wetenschappelijk werk. Ik voelde me meer capabel voor het praktisch doen en laten, maar omdat beter te kunnen doen ben ik er uiteindelijk toch ingerold.

De laatste tijd had het contact met de mensen er echter wel ondergeleden. Ouderen en kinderen kwamen bijna niet meer in huis. Ik denk dat ze onderhand bang waren geworden dat er ook op hen weer een wetenschappelijke aanval zou worden gedaan. Het werd hoog tijd hier weer verandering in aan te brengen en na een paar moeilijke maanden was het contact met de mensen buiten en in huis al weer aardig verbeterd.

EIN KERK VERRIJST

Met Kerstmis '58 was het gelukkig weer een drukte van jewelste. 25 Guru's en catechisten waren met de kinderen van 21 schooltjes en met een groot deel van de kampong in Wakeitei samen gekomen. De hutjes, die overal weer

tijdelijk gebouwd waren, puilden uit van de mensen. Het werd weer een heerlijke Kerstnacht in de open lucht en na de H oogmis begon het feest weer. Ik nam toen een heel stel foto's, want de kampongs liepen dansend hun ererondje rond de pastorie. In hun midden bengelde aan lange stokken enkele kippen en een paar mapere varkentjes, vastgebonden aan stevige houten, die op hun schouders rustten. Daarna was het smullen.

De tweede Kerstdag gaat, na de H. Mis, alles weer naar huis en de guru's, die nu vakantie hebben, gaan voor vertier naar Enagotadi! Tot opluchting van de pastoor kunnen ze nu in Enagotadi zelf hun spullen ophalen uit de bestuurstoko. Toen alles weer weg was kon ik genieten van de rust, want als enige vast had ik de hr. van Zeijl bij me. Samen luisterden we naar de mooie kerstmuziek die me uit Haarlem was toegerstuurd.

Als Kerstmis voorbij is heb ik eens de tijd om wat post te beantwoorden. Ik zag nota bene dat er 31 brieven van broer Ton lagen en nog een heel stel van anderen. Allemaal met nieuws van het thuisfront en met mededelingen over de activiteiten in het gemeentehuis van Wognum, dat me steeds weer opnieuw verrassingen bezorgt.

Begin 1959 vierde de parochiegemeenschap in Wognum, die zo veel voor me doet, het honderdjarige bestaan van haar Kerk. Om een handje had ik mijn felicitatie ingesproken en daarna volgden wat vreugdegezangen van de Kapauku's. Hoe heeft ie ze dat kunnen leren, was de spontane vraag. Heel eenvoudig. Ik had die gezangen gewoon ongenomen toen de verschillende kampongs met Kerstmis, zingend en dansend rond de pastorie liepen. Geweldig vond men het!

Oud en Nieuw '58-'59 vierde ik op mijn eentje, want de bouwheer van de kerk was, om weer wat uit te waaien, een week vóór Kerstmis, naar de Marija gegaan. Op 5 Jan. kwam hij met de pastoors van de Marija en de Kamu in Wakeitei aan. Terwijl de heren pastoors naar Enagotadi gingen om daar wat gedachten uit te wisselen, begon onze timmerman met het onzetten van de kerk. Weer thuisgekomen dronk ik met Jan van Leeuwen op 15 Jan. een horreltje op de 25ste verjaardag van vader Steltenpool. Nu het vliegveld definitief beneden komt, had ik de kerk ook wel kunnen zetten op de plaats waar nu de school staat, maar....dat is achteraf gepraat. Met het oog op de aanleg van het vliegveld heeft Wakeitei sinds Jan '59 een AA gekregen, een aspirant assistent voor het Bestuur. Hij is katholiek en mogelijk krijg ik dus voortaan een blanke in de dienst. Hij is zelfs organist, maar daar zit hij nog niet om te springen. De politie-commandant is nu ook katholiek. Misschien dat dit in de tanksi de geest wat doet veranderen. De school in Wakeitei loopt nog niet zo bijster, maar Woensdags wordt de catechismus voor de proten steeds beter bezet en Zondags komen er na de dienst al weer heel wat vrouwen en kinderen bij me thuis.

In de eerste maanden van '59 werd er weer bijzonder veel aandacht besteed aan het contact met de scholen in de kampongs. Alle guru's en catechisten werden aangespoord dit contact te zoeken en aan iedereen catechismusonderricht te geven. Bij de gediplomeerde guru's gelukte dat contact nog niet zo goed. Voor een beter contact met de bevolking, schreef de hr. van Zeijl in keurig Maleis, een eenvoudig leerboekje om het Kapauku te leren. Het was een vereenvoudiging van ons leerboek. Ik meen dat het eerste deeltje door Hollandia prompt werd teruggestuurd. Toch is zoiets onontbeerlijk. Zelf heb ik, als ik Zondags in een kampong kom, altijd heel wat bidders. In Jaba laatst zelfs 150. Maar de guru's van Widime, Kioou, Jaba en Wakeitei hebben praktisch geen contact met de bevolking. Mejepe rust velloof ik zo'n beetje op zijn lauweren. Ondanks een bantu, is het aantal schoolkinderen niets vergroot. Tanuuto heeft hij praktisch aan de zending moeten afstaan. En als ik daar kom, zijn er

een 40 à 50 grote bidders, veel te kort. Wel stuurt de guru een stel schoolkinderen en groteren naar het catechismusonderricht in Dijai. En gedoopten zijn er wel altijd in Mis. In Dijai is de godsdienstige verzorging goed. De catechisten, die maandelijks drie dagen in Wakeitei zijn, wordt ingenrent dat ze er in de kampong practisch alleen zijn voor de agama van jong en oud. Ze mogen wat les geven aan de kinderen in het Kapauku. Ik oeff ze daartoe materiaal. Maar de goeden moeten ze na een jaar of twee overhevelen naar de gesubsidieerde scholen. Al de catechisten hebben wel een goede band met de bevolking. Ze moeten de kinderen en de groteren die gedoopt willen worden, naar de onderrichtingen van de pastoor sturen in Dijai of in Wakeitei.

De catechisten begrijpen al aardig wat van de komst van de pastoor. Een van hen hoorde ik eens tot de mensen zegen "pastoor legt voor ons de mutaida, de grondbalken, maar de gebinten daarop en de afwerking moeten wij zelf doen!" Als allen de handen ineen slaan, rijst zo de kerk in Tigi overeind !

De bouw van de nieuwe kerk in Wakeitei is er het symbool van. Op de grote stellages in het bos zijn nu met twee hele grote trekzagen altijd enige mannen aan het zagen. Eerst balken, toen planken. De kerk rijst nu snel omhoog. De sacristie met de zijbeuken stonden er al heel gauw en boven het altaar komt een deftig torentje omhoog. Aan de voorkant komen nog twee torens. Een kerk met drie toren: twee groten en een kleintje. Nog groter dan de kerk in Wognum, want die heeft maar één grote toren bovenop en twee hele kleintjes aan de voorkant. Ja, de kerk in Wakeitei krijgt echt de allure van een kathedraal !

Bij het gouvernement was het nog altijd vanzelfsprekend dat de kampongs de scholen bouwen en de guru-huizen. Maar op de Wisselmeren doet men niets voor niets en pas als men het nut van een school inziet, kan men er warm voor lopen. Een school in een kampong is misschien wel een eer, maar de Kapauku is zakelijk ingesteld. Worden we er ook wat beter van, zeggen de mensen en die hebben niks. Als ze dan een stukje bouwgrond geven en hout halen, wilde de pastoor dan ook altijd wel wat over de brug komen. Maar de dakbedekking is al jaren lang een groot probleem en toch is een bepaald soort boomschors het enige materiaal dat voor het dak bruikbaar is. Voor hun eigen kleine huisjes is het al bijna niet meer te krijgen. Men moet soms dagen lang lopen om het op te halen en de huisjes worden er steeds dunner mee bedekt. Voor de grotere gebouwen, zoals scholen en guru-huizen, wordt het een onmogelijke opgave.

Toen ik in Tigi kwam zag ik overal lekkages en weggrottende scholen. En toch, Leo had ze twee maal in Tigi opgebouwd. Wat zal die een penne en gaten gemaakt hebben ! Bij elke schoolinspectie kwam het dak ter sprake. Afgelopen jaar was er op 5 Nov. ook vanuit Hollandia weer inspectie geweest. Nu komt er Nederlands personeel vanwege het experiment Nederlands en...het helpt. In Dijai wordt nu een flinke nieuwe school gebouwd en het is de eerste school die bedekt zal worden met aluminium. In Juni '60 zijn alle scholen met aluminium bedekt, maar het vereist meestal wel volledige nieuwbouw. Een aardig klusje extra werk !

In de tweede helft van Febr. '59 kwam Kammerer als RSB de scholen nog eens inspecteren. Hij zal toen wel bemerk hebben dat de guru's nog steeds met het Maleis hun stand ophouden. Ook in Wakeitei, ondanks het experiment Nederlands. Practisch alleen Mejena en Dijai volgen het experiment en vooral Dijai trekt aardig wat leerlingen.

Er wordt intussen van alles gedaan om van Wakeitei een "stad" te maken. Zr. Muis was half Febr. al eens een weekendje geweest om van de vorderingen kennis te nemen, want zij komt in Wakeitei wonen. Binnenkort komt de Gouverneur op bezoek. Maar vóór de Gouverneur komt, moet de grote weg in de kampong klaar zijn. Richting Utateida is de weg al doorgetrokken naar Kenejaapa en begin Maart zien we zelfs een jeep over de weg naar Wakeitei.

Mijn brommer hebben ze ook meegenomen en na wat aanwijzingen van mijnheer Bös, tuf ik 'm nu raak. De weg is hier en daar wel erg hobbelig en daar het ding nog niet is ingelopen, moet ik bij een helling wel eens duwen. Waar nog nooit iemand van gedroomd heeft, is dan nu toch werkelijk gebeurd : Wakeitei heeft een jeep binnen haar muren ! En als de Gouverneur op 15 Maart komt, zal er een grote oprij-laan liggen, vanaf het platje vóór mijn huis, naar de grote weg en Jan van Leeuwen zal er voor zorgen dat er vóór de pastorie een heel grote vlaggemast staat. Maar boven aan de top ervan zal slechts een klein vlaggetje hangen, zonder pauselijke wimpel, want een grote vlag hebben wij nog niet. Toch zal het wel indruk maken, nu we toch "stad" aan het worden zijn. U begrijpt het wellicht al. Met een zekere trots mocht ik op die dag Gouverneur Platté met zijn vrouw in de pastorie ontvangen en samen bezichtigden we daarna het kerkgebouw. De gouverneur liep rechts van het HPB en zijn eega rechts van mij....Ik vond het een groot gebeuren !

Op 29 Maart vierden we Pasen. De nieuwe kerk was nog wel lang niet klaar, maar we hebben er toch ter ere van de Verrijzenis al Pasen in gevierd. We hadden in elk geval een dak boven ons hoofd en zaten droog. Veel meer was het niet. Maar het is ons goed bevallen. Voortaan zou ik alle diensten op Zondag in de nieuwe kerk doen. Alle weken werd het beter, want er werd intussen flink aan de kerk gewerkt.

Na Pasen kwamen de pastoors van de Mapija en de Kamu langs met br. Ambroos en samen gingen we 8 April naar de pastoorsvergadering in Tage.

Met het godsdienstonderricht ging het in Tigi nu echt wel naar mijn zin. De catechisten deden hun werk goed. Als de tijd het toeliet, bezocht ik zelf de kampongs en op de vastgestelde tijden was ik ook voor het godsdienstonderricht in Dijai altijd present.

Begin 1959 was het nieuwe kerkboek uitgekomen. Een kerkboek in de autochtone taal, terwijl nog later in de tijd in het Mededelingenblad Pater v.d. Pavert om inlichtingen vroeg en om bijdragen om zo voor de rest van het missiegebied een kerkboekje in het Maleis te kunnen samenstellen. Ik mocht er dus echt wel trots op zijn, op dit werkje. Gelukkig bleek later dat er een goed en zeer bruikbaar Indonesisch kerkboek bestond. Wat mijn boekje betreft, was ik erg nieuwsgierig naar de reactie erop van de mensen. Alle muziek in het kerkboek was uitgeschreven in cijferschrift, want dat konden alle guru's goed lezen. De vaste Gregoriaanse gezangen waren fonetisch uitgeschreven. Daar ik nog wat op de tekeningen van Henny Nootenboom had moeten wachten, had ik nog de gelegenheid om op de melodie van de kindermis van Dr. Kangaren, kapauku-woorden te maken. Een complete kindermis dus met nog 14 Kapauku-liedjes op bekende Hollandse melodieën, ... Een liederenbundel bezat ik niet. De vertaling van bijv. de dagelijkse gebeden, heeft me veel hoofdbreken gekost, want Kapauku's kennen geen abstracte begrippen. En vertaal dan "het Koninkrijk Gods" maar eens, vooral als de mensen niet weten wat een "rijk" is of een "koning". Bij sommige woorden die onvertaalbaar waren, gaf ik de voorkeur aan aangepast Latijn boven het Maleis. Er stond een morgengebed in en een avondgebed, ook de akte's nog, twee series gebeden onder de Mis, een kruisweg, een Litanie enz. 180 pag. dun papier, keurig uitgegeven in harde kaft, 14x9.5 cm. groot. Het kostte toen in Hongkong f 1,-. De uitgever had er nog een stuk of 10 exemplaren, goud op snee, aan toegevoegd. Mogelijk bedoeld voor de schrijver, maar ik heb ze nooit gezien !

Het kerkboekje heeft me ontzettend veel voldoening gegeven en ik geniet nog van het feit, dat men aan de Wisselmeren nu nog liedjes zingt van de man, die helemaal niet kon zingen ! Wat ik voor open had is bereikt ik wilde dat de mensen in de kerk zouden meebidden en meezingen. En dat is goed gelukt.

En nu de reactie op het kerkboekje ! "Kou ko sembajam mana ko beu" (dit zijn geen woorden die we tot nu toe gebruikten bij het bidden) "Kou ko me-mana" (dit is de taal zoals wij die spreken). Dit werd ook in Panijai en in de Kamu gezegd. Met de gebeden die wij voorheen hadden, waren we maar wat aan het brabbelen geweest !

Op 3 Mei vierden mijn ouders hun 50-jarig Huwelijksfeest. Maar het pas opgestuurde "Schemertje" was gebroken en het krentenbrood was met het spul doordrenkt. Pech ! Een paar weken later was ik jarig en ik kon weer volop tracteren, want het Thuisfront was weer present! Maar niet zolang daarna ging het mis met Jan.

DE TETAA'S : OUDE VERHALEN

Het vele werk van het afgelopen jaar was me blijkbaar toch niet in mijn koude kleren gaan zitten. Je bent iong en pakt van alles aan. Je spaart jezelf eigenlijk nooit. Je lijkt ook wel van alles te kunnen, maar.....!

Maandenlang was ik met de tetaa's, de oude verhalen, in de weer geweest. Ik wilde de verhalen die ik op de hand had opgenomen, opschrijven. Langzamerhand was het begonnen, dat opnemen op 'n bandje. De eerste vertellers waren kinderen die hier en daar wel eens iets gehoord hadden. Maar het begon pas echt toen de moeder van Sesiija in een keurig sereen gezang (ugaa) de weldaden bezong, die met de komst van de blanken was begonnen. Als een vader was de blanke tot hen gekomen om de naakten te kleden, de schurftigen te genezen, om overal vrede te brengen enz. enz.. Zij zong het lied uit het blote hoofd, onbegrijpelijk, want het was ontzettend lang. Het was wat men noemt een Ugaa, een lied om te likkebaarden. Toen men dit op de hand had gehoord, kwamen ook de oudere mannen en vrouwen. Ik kreeg zo de hele rits verhalen met op de hoogtepunten van het verhaal (tetaa) zo af en toe een klein stukje dat gezongen werd (ugaa). Ik wil er één voor U uitschrijven:

De vrouw van Petebedo, mijn kokje vroeger in eer en deugd uit de tijd van het maagdenhuis in Enagotadi, vertelt het. Zij was toen 26 jaar oud en heette BunaKotouki. Ik geef U de vertaling, de moeilijke Kanauku-tekst zal ik U onthouden.

"Er waren eens twee broers die nog nooit een geluid hadden gehoord van vogels of van mensen. Ze hadden veel batatten. Ander eten was er niet, alleen maar die batatten. Ze hadden veel susah. Na weer een nacht van slapen hoorden ze, tegen het aanbreken van de volgende dag, het geluid van vogels. De oudste broer ging er achteraan. Hij vloog naar hier, hij vloog naar daar, alsmaar achter die vogels aan, tot hij kwam bij het punt van een rattenvallen-reeks. Daar aangekomen liet hij in de vallen, waar een rat in zat, die er om de beurt in zitten, en dan weer haalde hij hem eruit. Zo ging hij steeds verder tot hij een grote oude heer zag, die vanaf de tegenovergestelde kant ratten aan het inzamelen was. Het was een oude heer met zeven voorhoofden. Toen deze zag wat er door die oudere broer allemaal al uitgehaald was, zei de oude heer: "waarom hebben ze die er potdorie allemaal al uitgehaald?" Die jonge man (de oudere broer) zat verborgen naar hem te kijken. De oude heer ging nu terug met een vrachtje bladeren, wat wilde groenten en een bundeltje ratten. De jonge man volgde hem en zo kwam hij bij een witte steenrots aan. De oude heer duwde met zijn bihs tegen de toegangsdeur en deze ging toen wagenwijd open. De jonge man ging daarop langs de kwade oest naar binnen. De kwade geest maakte met stenen de smoorkuil klaar. Toen dat klaar was maakte hij alles voor het smoren gereed. Een hoopje ingewanden, een hoopje lever en een hoopje rattenlijfjes. Nadat die jonge man er die nacht met hem had doorgebracht, kwamen ze samen naar buiten, die jonge man dus ook. De jonge man begon toen weer overal ratten te verzamelen en leede ze bij die van de vorige dag. Toen hij ze weer zo had neergelegd, kwam ook de kwade oest

weer hij die rattenvallen en hij zei: "waarom halen ze er die ratten potdorie steeds weer uit?" Kort daarop ging hij weer met een bundeltje bladeren, ratten en wilde groenten naar huis terug. Zo kwam de kwade geest weer ginds bij de steenrots aan. De jonge man deed weer hetzelfde als daags tevoren en ook hij kwam weer bij die steenrots aan. Toen het daarop weer morgen werd, ging hij weer op huis aan. Hij kwam thuis met wat-ie de vorige dag, de dag daarvoor en wat hij pas nog verzameld had. Hij kwam met vier draagnetten vol ratten bij zijn jongere broer thuis.

Thuisgekomen zag hij zijn jongste broer bezig met het noffen van vier netten batatten, die hij her- en derwaarts in de as had neergelegd. Hij was erg blij en zei: "Broer waar heb je dit allemaal voor mij vandaan gehaald?" Toen ze daarna de bundels van die oudere broer hadden opgegeten, zei de jongste broer: "nu ga ik er voor jou op uit. Blijf op me wachten." Daarop vertrok de jongste. "Zeg, je moet net doen als ik gedaan heb", zei de oudste. De jongste deed precies zo en kwam bij de steenrots aan. Hij bracht daar één nacht in door. Toen hij (de jongere broer) daar die nacht doorbracht en voor de tweede keer wat van een bundeltje afnam, hoorde hij tot zijn grote schrik, de kwade geest, terwijl deze met zijn handen de zaak aftastte, zeggen: "Grietjandorie nog an toe, wie heeft er nu weer wat weggepakt? Er is een mens aangeweest." Daarop raakten ze behoorlijk met elkaar aan 't vechten en de jonge man maakte de kwade geest van kant. Maar toen hij die kwade geest gedood had, was er 's morgens bij het aanbreeken van de dag, geen oude heer meer om de deur open te duwen. Want door de kwade geest omhoog te tillen, kon hij met diens hijs de deur niet open krijgen. Toen die jongste broer daar zo vier dagen in die steenrots had gezeten en maar niet thuis kwam, ging zijn oudere broer hem zoeken en bij de steenrots aangekomen, zei hij: "mijn jongste broer, waar zit je toch,"

"Ik heb al van alles geprobeerd om (de deur open te maken), maar ook met die vermoorde kwade geest (omhoog te tillen), kan ik het niet." De oudere broer nam toen vier jipi-bomen en legde die tegen de steenrots aan. Daarop zette hij daar een vat water neer. Onder tegen de voet van de steenrots maakte hij (toen) een vuurtje. Toen stortte hij het water er over heen en zie: de rots brak in stukken. Zo werd zijn broer daar uit bevrijd. Toen ze daarop, met de ratten die nog door de kwade geest inbladeren gewikkeld, waren thuisgekomen, zagen ze plots onder het mannenhuis een hele troep ratten en aan de zijkanten van het huis zat het tjokvol met vogels. Ze hebben die toen allemaal gevangen en lekker opgegeten. Nu is het verhaal uit."

Deze verhalen hebben een speciale verteltrant met diwijs heel vreemde taalvormen. Die verhalen boeien de mensen. Alles valt stil als iemand ze vertelt. Ze klinken sereen en hebben iets heiligs. En ik dacht "misschien zou ik deze verhalen wel kunnen gebruiken bij de vertaling van bepaalde evangelie-periconen. Dag en nacht was ik er mee bezig. Steeds maar weer terugdraaien op de recorder. Al maar luisteren, nog eens en nog eens. En dat had me uiteindelijk de das om gedaan. Toen ik een van de laatste dagen van Juni in het weekend in Dijai nog van alles had gedaan, klapte ik plots in elkaar. Zoals altijd logeerde ik weer bij mijnheer van Zeijl, maar met al zijn voorkomendheid kwam ik niet tot rust. Met alles stond hij voor me klaar, maar het lukte niet. Ik kon eten noch drinken en het huisje, hoe liefelijk ook van buiten, was en bleef erg koud en tochtig. Ik kon ook totaal niet slapen. Zo heb ik daar een dag of drie, vier gelegen. Toen ben ik opgestapt en naar de prauw gegaan en met de guru, die nog nooit gestuurd had, ben ik toen het meer overgestoken. Het was gelukkig bladstil en we kregen geen motorpech. Eenmaal thuisgekomen kon ik direct weer slapen. Na een paar dagen in de lappenmand begon de maag weer wat te vragen en, mede dankzij de blikjes fruit van het Thuisfront, begon ik langzaam aan weer alles te eten. Sesilija en Doortje waren onbetaalbaar. Ik heb acht dagen geen Mis gelezen en dat liet je toch niet gemakkelijk schieten.

Ik knapte al weer aardig op en Jan van Leeuwen stond altijd klaar om met de beslommeringen rond het huis, wat te helpen. Ik kreeg ook direct wel aanbiedingen om ergens anders heen te gaan, om wat verpozing te zoeken, maar ik vond het toen nergens zo goed en gezellig als thuis. Door de goede contacten met de Kapauku-politie kreeg ik toen volop koffie voor een habbekrats. Want de heren kregen het in hun rantsoen... en lustten het niet. De perculator van thuis deed blijkbaar wonderen, ook het pijpje smaakte al gauw weer lekker. Ik vermeed zoveel mogelijk alle hersenwerk en begon langzaam rond huis weer wat te klungelen.

Met het plastic van het Thuisfront had Jan van Leeuwen de kerk in het rond, ramen gemaakt. Met wat over was maakte ik beneden in mijn pastorie de ramen, want schoongewassen röntgenplaten begonnen al aardig te barsten.

Op 23 Maart '59 werd het eerste missievliegtuig in Ned. Nieuw Guinea ingezet. Half Augustus zou de eerste missieplane landen op de nieuwe strip in Enouto. Dat willen de nastors wel even zien. Nu ik dit schrijf zijn we 25 jaar later en is er op Irian Java gelukkig een bloeiend missie-vliegbedrijf. Jan van Leeuwen ging ook met me mee, want hij moest in Enagotadi een begin maken met de bouw van een nieuwe kerk. Ik zal hem twee maanden moeten missen, maar intussen kan het hout worden gezaagd, om de bewanding van de kerk af te maken. Ik ga wat op vakantie...de scholen hebben het ook nog, en daarna op retraite. Het was volop regentijd, het regende hard. Alle dagen "joegen de berebeken hun water omlaag en de regen joeg neer uit de nevels. Het water vormde een pad voor onze schreden en wiste onze voetsporen weer uit"(Ps 77,17-20) De weg naar het prauwbivak in Utateida was een en al "pap". Ik had daarom mijn bromfiets maar thuisgelaten. Indertijd had ik het op zo'n weg al eens geprobeerd en toen het voorwiel vastzat, kieperde ik om, viel in de blubber en had mijn been pittig verbrand aan de uitlaatpijp. Ik heb toen het voorspatbord er maar afgehaald. Nu ging ik maar lonen.

In Enagotadi liet ik me bij de dokter eerst nog eens goed nakiiken. Het klokhuis was prima, alleen de bloeddruk was wat verhoogd. Ik ging vandaag naar Enouto en na een paar rustige dagen weer naar huis. Na een maand was Jan van Leeuwen ook weer in Wakeitei om zijn werk af te maken...en ik besloot mijn oude verhalen voorlopig maar op te bergen. Geen maand later zat ik alweer in Enagotadi, want ook daar zou nu de eerste Cessna landen. Ik zag daar toen een van onze eigen piloten die me in Amsterdam mede had afgeduwd. Ook Mpr. was meevakomen. Hij was erg belangstellend naar mijn gezondheid, maar ik hem toch gezegd dat er grenzen zijn aan mijn kunnen, want nog eens een keer wat teveel aanpakken zou me dan wel eens duur te staan kunnen komen. En het gepraat van doe nu maar eens wat kalm aan, is voor een buitenstaander wel erg gemakkelijk. Je moet er maar inzitten. Maar ik begreep dat er nu nog geen kapelaan vanaf kon. Wel kwam er in Enagotadi een nieuwe pater, P. Rozen moest P. Houdijk vervangen, die op vakantie ging. Misschien dat na die vakantie Wakeitei aan de beurt is. Terug naar huis is de weg zeer behoorlijk en vanaf Utateitei krijg ik een deftige lift met de bestuurs-leep die me vóór de pastorie afzet. Thuisgekomen werk ik natuurlijk wel wat kalmer aan en ik weet dat ik nu wel een en ander zal moeten laten schieten.

Intussen is het nieuwe schooljaar begonnen. Het experiment Nederlands kreeg begin Oct. een nieuwe leider, die Theo Jansen heette. In alle gesubsidieerde scholen is het nu voortaan alles Nederlands wat de klok slaat. De Kapauku-voorlopers doen hun werk met de gestencilde boekjes met tekeningen en al, door mij zelf gemaakt en...ze doen het goed in de kampong!

BEZOEK IN DE HERBERG

Half Nov. kwam Theo Jansen kennismaken in Tipi en bezocht er voor de eerste keer de scholen. Zijn vrouw was die dagen mijn logée. Toen hij jaren later in Holland was schreef hij over de herder van Tigi het volgende:

"Zo had men over hem tegenover ons gesproken. 'Morgen moet je maar even naar de Peul wandelen. Als je hem kent, dan ken je ook het gebied rondom het Tipimeer'. Aldus Pater Seesink, toen ik in October 1959 in Enarotali was aangekomen, om vandaaruit de zorg op me te nemen voor de dorpscholen van de Missie in het ressort van de Wisselmeren. En pater Steltenmool had een voor het onderwijs heel belangrijk district: op veel van zijn scholen was sinds enkele jaren het onderwijs met buitengewone zorg omgeven. En dus gingen we die morgen op weg: mijn vrouw en ik; enkele Kapauku's droegen onze blikken met bagage mee. Een motorbootje bracht ons een stuk de Jawei-rivier op en toen begon de voettocht. Blazend en hijgend stonden we na een steile klim hoog boven de brede rivier. Voor een kustbewoner viel dit niet mee, hier in de ijle lucht op bijna 1800 meter hoogte. En we liepen, rustten, en lienen verder. Laat in de middag prikten cindelijk twee torenpunten boven de groene eindeloosheid uit. 'Als je de kathedraal ziet, dan ben je er zowat.' had broeder Karel ons gezegd. Even later werden ook de school en het huis zichtbaar en spreidde het Tigimeer zich wijd voor ons uit. We waren er, na urenlang berg-op hiepen en berg-af glijden. We hadden het eerste deel van een echt tournee er heelhuids afgebracht.

Luid piepend ging de voordeur van de pastorie open. Een forse gestalte kwam te voorschijn. Een kort rijpje pruttelde onder donker-omlijste brilleglazen. De bruine pij zag er nu niet uit, alsof hij pas uit de stomerij kwam. Maar wat wil ie dan ook in het hart van Nieuw-Guinea? 'He, die rotdeur! Moet nodig wat olie hebben'. De pij keek even naar ons op: 'O, ja ga maar binnen. Even die deur. Pak maar een stoel. Welkom in Tipi.' Aarzelend gingen we de woning binnen en lieten ons voorzichtig op protesterende rieten stoelen zakken. Intussen werd de deur heel ijverig gesmeerd en met een forse zwaai dichtgedreund. 'Zo, en nu maar hopen dat die deur voorlopig z'n fatsoen houdt en jullie het hier zullen uithouden in de bergen. Kwam jij naar mijn schooltjes kijken????'

Dit was 'm dus: de Peul. 'trek je schoenen maar uit en dan eerst maar wat drinken. Zeker lang over gedaan?' Ik zei er vier en half uur voor nodig gehad te hebben. 'O, niks waard' was het commentaar van Pater Steltenmool, 'zul je morgen eens wat beleven als je naar.....loopt' En toen kwam er een hele reeks onuitsprekelijke namen over zijn lippen. Strak bleven zijn ogen op ons gevestigd, terwijl hij druk het rijpje schoon peuterde. Kennelijk zat hij met voldoening te bekijken, hoe wij het interieur van zijn pastorie in ogenschouw namen. Kleine pretoogjes glansden achter de brilleglazen. 'Tja, Peul zit er nog zo gek niet bij, he? Ja, dit heeft Gem nog niet zo gek gedaan'. Later zou ik er achter komen dat hiermede pater Geminianus Keizer bedoeld werd. En inderdaad, vergeleken bij andere woningen aan de Wisselmeren was dit een echt patriërshuis, met een net plafond van bruin papier en wanden met klei en kalk 'gestucadoord', met nette plastic ramen. Niet die gewone, die gemaakt waren van schoongewassen röntgenfoto's, maar van mooi doorzichtig plastic. Zelfs vitrages voor de ramen. Het schrijfbureau was een grote massa ongeorganiseerde wetenschap en overal in het vertrek lagen flarden van op schrift gestelde taalstudies.

Opeens veerde hij op, sneller dan ik voor mogelijk had gehouden voor iemand van zo forse gestalte. Als een schicht schoot hij door de kamer, in de hoek een doffe dreun op de vloer en even later vertelde een gele vlek, dat daar zo juist een enorme kakkerlak geleefd had.

"Ach, alles went, ook die krennen. Maar je moet ze wel een beetje in de gaten houden", en tevreden liet hij zijn pijp snorkelen. "Gaaf er weer een". Even werd de afstand geschat tot de kakkerlak die zich tegen de wand omhoog werkte. En toen met een diene berusting: "Kan er niet bij, te ver weg."

Met veel lawaai werd de achterdeur geonend. Een Kapauku-meisie met een dienblad met schalen en een pot koffie kwam binnen. Achter haar aan een groot gezelschap, kinderen en volwassenen. "Ze moeten even 't vreemd volk komen bekijken", lichtte de pastoor toe. 'Tn dit is Sesilija", terwijl de pijp naar het meisje wees, kennelijk de huishoudster. De Kapauku's hadden intussen al de beschikbare ruimte op de vloer ingenomen. Ze vonden het heel gewoon dat pater Steltenpool, hun eigen "patoga" tenslotte, hen zou vertellen wie wij waren. Toen Sesilija gesnaterd had, dat het eten klaar was en koud stond te worden, werd de vergadering met een "vooruit jongens, juuwa tou, inii naine" naar buiten gestuurd en gingen we aan tafel.

"Kijk, Wognums thuisfront", zei pater Steltenpool, terwijl hij ons een heerlijk stuk kaas voorsneed. Maar ook aan andere dingen dan dat stuk kaas was te merken, dat een klein stukje West-Friesland werd voortgezet in het Nieuwguinese bergland. Dit was mijn eerste ontmoeting, die me altijd zal biiblijven.

Al vroeg in de morgen luidde de Wognumse klok over het nog roerloze Tigimeer. Een laag bij de grond hangende mist trok in dichte sluiers over het dorpie en tussen de hutten van Wakeitei. Toen wat later de zon de mistdeken wat oprolde, zag ik tussen het groen langs de oevers van het meer kleine torentjes on-blikkeren. Ik zou mijn tocht langs de rond het meer gelegen schooltjes beginnen. Met trots wees de pastoor zijn scholen aan: Okomokebo, Kivou, Widime, Dijai, Meiepa. Ja, dit was zijn gebied. "Enfin je loont maar door. 't Kan niet missen. Als je onderweg ergens in de blubber blijft steken, komen m'n mensen het wel zeggen. Kojaa." En met deze afscheidsgroet werd de conversatie afgebroken. De deur knalde weer dicht. En daar ging ik dan."

(Sint Antonius)

D.M.Jansen, Budel.

Toen de week om was kwamen er in het weekend nog 6 logé's. Twee Derde Orde-zusters uit Tage, Zr. Muis, twee broeders en de nieuwe pater. Het hele spul sliiep op kermisbedden. Na de koffie zouden ze met de bestuursboot even naar Dijai, maar net zowat aan de overkant, hield de motor op. Om 2 uur had ik alle eten klaar staan, maar de heren en dames kwamen pas om half 6 aantippelen. Toen moest het spul nog eten en de ruime helft moest nog naar Enagotadi. Over de weg is dat nu 3 uur lopen en daarna nog een ruim half uur met de motorpraauw. Ze vertrokken om 7 uur, maar gelukkig was het nieuwe maan. Ondanks alles had het bezoek reuze genoten.

Het bezoek was amper een paar dagen weg of Peul begon weer te rotzooien. Er was nu mooi tijd om het huis wat op te knappen. Al lange tijd hadden die sombere doorrepende schilderijtjes aan de wand me aangekeken. Die moesten nu zo gauw mogelijk verwijderd. Alle kepo, die als stucadoorwerk had gediend, werd er uitgeslagen. Een stofhoel van jewelste! Maar Doortje was weer onbetaalbaar. Ze was al begonnen van nandanobladeren matten te maken. Kapauku's maken daar ook hun revenschermen van. Vooral de schoolkinderen van Gidouwija brachten een heleboel van die bladeren. Buiten lagen de jaga, de gespletten planken, geschaafd en wel, klaar. Zij werden aan de buitenkant tegen het huis oetimmerd en tussen de jaga en het riet binnen, waarvan ook de pijlen worden gemaakt, werden als isolatiemateriaal de matten geplaatst. Buiten werden de luifels weggehaald en de geïsoleerde bewanding doorgetrokken tot aan het dak. Nu konden ook mijn logé's heerlijk slapen in een kamer die niet meer koud en tochtig was. Beneden was intussen het riet aan de binnenwand afgewassen de vloer geschrobt.

Zo werd alles fris en schoon en ik voelde me wrinsheerlijk in de vernieuwde pastorie. Door toedoen van een bezoeker of kennis werd me later door het schildersbedrijf v.d. Werf uit Hoopezand (Gr) drie drummeties groene glansverf gestuurd. Het werd zo een gezellige villa! Voor de ramen hingen nu echte groene gordijnen. Een kleedje lag er op de tafel en daarop stond een vaasje met bloemen. Geen ouwe kroes meer voor thee of koffie en de etenstafel werd voortaan netjes gedekt met een schoon tafellaken en met nette borden, lepels en vorken. Kortom, het werd een TENT waarin het plezierig was om te wonen en om gasten te ontvangen.

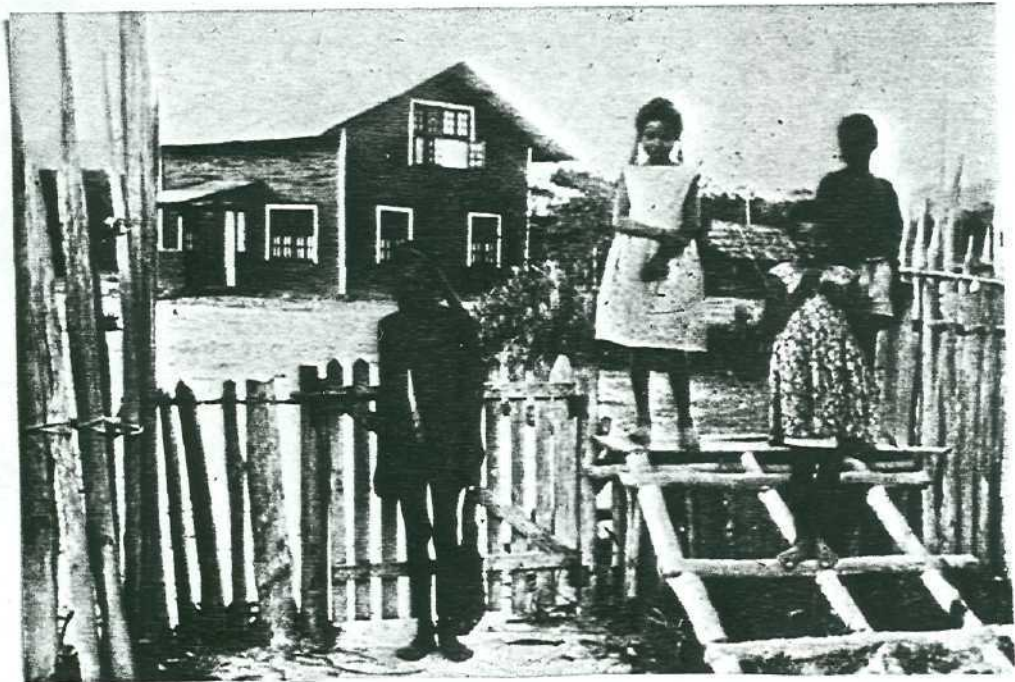
Later heb ik tegen het huis een plankje getimmerd en daarop schreef ik toen: "Vita mutatur, non tollitur". Ik dacht daarbij aan Leo. Hij had immers de fundamenten in Tigi gelegd. Daarop wilde ik voortbouwen, zonder afbraak. Maar wel op mijn manier en gelukkig met meer middelen om handen. Het zou anders gaan. Natuurlijk! "Vita mutatur". Het leven zou doorgaan. Niet worden weggenomen: "non tollitur". Toen de bisschop later de spreuk op het huis zag, zei hij: leuk, aardig! Maar de overste kon het minder goed appreciëren: weer echt Peul, zei hij...en dacht er het zijne van. Zo gaat het in het leven.

EINDELIJK WERD ER IN TIGI GEDOOPT

Amper een week na het opknappen van mijn huis voelde ik me weer erg rot. Mijn buik was totaal van streek. Ik at vijf dagen lang verroosterd brood en rijst. Ik wist maar niet waar het vandaan kwam...tot ik in de vleespot keek. In een emmertje werd, afgesloten door een laag vet, het vlees bewaard, dat ik bijv. op een juwo gekregen had of dat ik gekocht had. Als je er normaal iets uithaalt, moet je het vet weer dichtsmelten. Maar op een keer had Sesilija wat veel hotter in de pan gebruikt en dat na het eten zo een paar keer weer in de vleespot geoten. Ze had er daarna weer vlees uitveest en het mij gegeven en er ook wat van in de soep gedaan... tot ik op een middag tot mijn grote schrik dat vetemmertje zag...met allemaal groen spul erin, kopervroen! Ik Sesilija erbij gehaald: lieve meid, kijk toch eens. Begrijp je nu waarom ik steeds zo rot ben? Vleesvergiftiging! Ik had wel dood kunnen zijn. De goeie Sesilija heeft er, hoop ik, nu toch wel veel van geleerd.

Gelukkig was alles weer geneesd toen ik op 11 Dec. de Ruige en Theo Jansen op bezoek kreeg. Samen vierden we wat verlaat, het Sinterklaasfeest. Meteen daarna kwam het grote werk, waarop ik nu dit twee jaar gewacht had. Behalve een enkel borelingske van christenouders had ik in Tigi nog niemand durven dopen., maar ik vond het op de twee hoofdplaatsen wel verantwoord. In Dijai liep het godsdienstonderwijs allemaal naar wens. Het klimaat daar was gunstig. Zondag 13 Dec. ging ik na de Mis in Wakeitei naar Dijai. Daar deed ik de Avondmis en vier dagen lang was ik daarna bezig met de voorbereiding op het Doopsel. Die week werden er in Dijai 28 gedoopt. Twee jonggehuwden en vijf meisjes die van school af waren, de rest waren schoolkinderen. Bijna twee jaar lang hadden ze trouw het catechismus-onderricht gevolgd en bijna een jaar lang de H. Mis bijgewoond. Ze hadden er dikwijls heel lang voor moeten lopen en ik vond de trouw dan ook belangrijker dan de kennis.

In en rond Wakeitei was alles wel minder gesmeerd gegaan, maar er was nu toch al veel verbeterd. Na Rahawarin kwam Philippus Pigi in Kigou. Maar hij heeft daar weinig gedaan. Na hem kwam daar Paulus Mamajao. Met de kamong heeft hij zo goed als geen contact. Wel geeft hij trouw les op school, aan een 30 kinderen, waaronder niet één meisje. Hiermede evenaarde hij de guru van Widime, waar hij mijn bezoek op school begin Febr. '59 ook niet één meisje was! De guru houdt in Kigou trouw morgen- en avondgebed en de meeste gedoopten komen wel trouw naar de mis in Wakeitei. Zelf is hij niet zo erg bidderig, maar zijn vrouw komt wel

VITA MUTATUR, NON TOLLITUR (p.72)

DE BOUWHEER VAN DE KERK "NEEMT" (p.75)

DE JEEP (p.65)
EN
DE BROMMER (p.66)

OP BEZOEK: Zr ANNIE, TRUUS
COUVEN EN WILLY SMIDT.

Hr. BOS GEEFT INSTRUCTIE

dikwijls naar de Mis. Aan godsdienstonderwijs was hij nog niet begonnen en als ik er Zondags kom om te bidden, zijn er slechts een honderd. Ook bij Frya in Jaba is het niet zo, dat je erover naar huis hoeft te schrijven, maar daar heb ik toch altijd een 150 bidders. Wakeitei zelf, de pastoorsplaats begint nu toch perspectieven te bieden. Er wordt nu 's morgens en 's avonds steeds gebeden. De catechismus op Woensdag loopt nu goed, maar ook de Kanauku-bantu is nog steeds niet begonnen met catechismus-onderricht. Maar in Wakeitei kan ik dat zelf wel wat opvangen. In de pastorie komen gelukkig steeds meer kinderen en vrouwen en ook de mannen beginnen nu wat te komen. De Kanauku-catechisten in de omtrek doen het goed, maar ik moet hen er steeds op wijzen, dat ze toch wat minder de guru moeten spelen. Ze moeten meer achter de zieltjes aan! Nu ook de kerk in Wakeitei al aardig begint te verrijzen, krijgt ook de missie in Wakeitei wat meer gezicht. Bij de strubbelingen met de guru's die ik moest meemaken, voelde ik me dikwijls erg onbegrepen, eenzaam en verlaten, maar de entourage is nu heel wat beter. De sfeer om te werken is nu wel goed. Het klimaat op de pastoorsplaats is nu goed en zo verbeterd, dat ik het nu wel verantwoord vind om ook in Wakeitei vóór de Kerstdagen tot donen over te gaan. En zo doonte ik er daars vóór Kerstmis 13 :een weduwe, een grote jongen, 2 meisjes en 9 schooljongens.

Met Kerstmis waren er wel 1500 mensen in de nieuwe kerk, geweldig ! En rond de villa was het ook dit jaar weer een en al reuring. Oud en Nieuw hebben de Ruige en ik slanend in Ugapuga doorgebracht en dat viel daar helemaal niet op, want niemand in die omgeving, had toen ook maar enig begrip van wat de overgang van Oud naar Nieuw betekende. Ik was er een jaar lang niet geweest. Ik bleef er drie dagen.

Op Driekoningen was ik zelf weer gastheer. Er waren twee Derde Ordezusters uit Epouto op bezoek. We smulden van de heerlijke kip die P.Lunter ons namens de Christus Koning-parochie had opgestuurd.

Na een paar rustige dagen begon het pastoorswerk weer...en ik had er zin in. Het Dooponderricht kreeg weer de volle aandacht. Vooral in Dijai waren er vele wachtenden. Een heel stel schooljongens, wat grotere jongens die van school af waren en een aardig stel jong getrouwde vrouwtjes. Eind Februari en begin Maart werden er weer twee groepen gedoopt.

In Wakeitei had ik Woensdagmiddag wel een paar honderd mensen op mijn erf of rond de kerk. In het catechismus-onderricht voor ongedoopten kwamen er van heinde en verre, van alle soorten wel een 150. Gedoopten waren er in die tijd ook altijd wel een 50. Ik was wat blij met een V.V.S.-er uit Fakfak, maar deze Simon Dogonija kon ik maar niet bijbrengen wat er als guru-bantu van hem in Wakeitei verlangd werd. Vier avonden in de week gaf ik daarom zelf na het avondgebed catechismus-onderricht als naaste voorbereiding op het Doopsel. Ik had al gauw 49 vaste klanten. Zeven zelfs uit Okomokebo. De mensen wilden wel. Het zou dan ook niet lang meer duren of ook in Wakeitei zou het doopwater volop gaan vloeien. Het werd zonnig in Tigi. Maar die doopvoorbereidingen eisten toch wel heel veel tijd van me.

Overall in Tigi en elders, was men intussen begonnen met het NIEUWE KERKBOEK. Men was de nieuwe gebeden aan het leren en de catechisten gaf het weer vuur om te werken. Aan hun injecties was de toename van het kindertal op de gesubsidieerde scholen dan ook heel goed te merken. Zij wisten kinderen te werven. Zo had ik in Dijai al 20 kinderen uit Jinudoba gedoopt en die moesten er toch maar even twee maal anderhalf uur voor lopen, om catechismus-onderricht te krijgen.

Ook in Wakeitei ging het nu goed zodat er vóór Pasen een groep gedoopt kon worden. Er zouden er spoedig meerderen volgen.

Om het de dopelingen nog een beetje begrijpelijker te maken had ik intussen het DOOPRITUAAL vertaald. Ik had er ontzettend mijn best op gedaan. Maar het oude doopritueel was niet alleen voor ons, maar zeker

voor de doopleerlingen abacadabra, onbegrijpelijk van inhoud ! Maar ik dacht: deze vertaling is altijd nog beter dan het Latijn.

Tussen alle catechismuslessen door, bezocht ik zoveel mogelijk de kampongs en had afwisselend in een kampong, waar een gesubsidieerde school stond. Soms deed ik daar ook nog een H. Mis. Ik kan me herinneren dat ik eens na de mis in Wakeitei naar Jaba ging om ook daar de Mis te lezen. De weg was gewoonweg slecht. Het was anderhalf uur prutten... in die tijd....op je nuchtere maar...Ik durfde geen slokje water te drinken. Zo was dat toen...ofschoon het, denk ik, wel mocht. Ik probeerde me zoveel mogelijk te ontmruten. Daarna begon de Mis...maar ik had de keik vergeten. In een kommetje heb ik toen geconsacreerd. Je kunt het je nu niet voorstellen hoe dat toen ging.

Drie maanden lang had ik weer de kumpulan's van guru's en catechisten, die allemaal hun salaris en meestal ook hun rantsoenen kwamen ophalen. De catechisten hield ik altijd drie dagen, want die moesten weer extra toegerust naar de kampong.

Altijd heb ik er voor gewaakt rijstchristenen te kweken. Nooit speelde ik voor Sinterklaas. De dopelingen moesten werken voor hun broekje of hun jurkje. Alleen zij, die bij me werkten, kregen geld en mochten daarvoor spullen kopen. Zo verkocht ik ook de kleertjes van het Thuisfront en zo kon ik deze maand duizend pen afdraren om er spullen voor het ongesubsidieerd onderwijs voor te kopen. Dankzij de pakketten-regen kon ik dat ook later nog eens doen.

We vierden op 17 April samen Pasen. Er zaten in Wakeitei weer een 1500 mensen in de nieuwe kerk en, zowel hier als in Dijai, werd voor het eerst de Kanauku-mis uit het kerkboek gezongen op de melodie van Dr. Kaarsgaren. De guru's deden het goed, alles ging even keurig. Er begint werkelijk iets te groeien.

In de week na Pasen kreeg ik vijf maal de Beaver van het gouvernement. Dat bracht mij in elk geval 2000kg. eten en spullen. Want al vijf maanden was het missievliegtuig kapot en in die tijd moest ik alle spullen met koeli's uit Utateida halen, ook voor de guru's. Om pek van te worden. Maar ik kon nu weer vooruit.

Toen de Beaver na Pasen kwam, waren ook P. Smits en br. Ambroos hier aangekomen. Ze konden mooi wat helpen, maar ze deelden ook in de tractatie die uit de pakketten kwam. Er was gelukkig ook wat aluminium voor de scholen. Er kwamen ook veel spullen van het Thuisfront die in Kokonao lagen te wachten. Ik had ze daarheen laten sturen om wat opvoergeld uit te sparen. Maar gelukkig kwam nu de Beaver. Ja, in Kokonao lag alles op het strand, toen werd er een dakje boven gemaakt, omdat het missievliegtuig kapot was. Daarop kwam de stortvloed. Heel Kokonao ging met vliegveld en al onder water. Men heeft toen alles op het droge moeten brengen. Ik zit nu nog te wachten op aluminium voor de school in Wakeitei.

Ik wil die school gaan bewanden, net als mijn huis en bij de kerkwijding kan die school dan meteen als feestzaal dienen. Dit gaat dus weer tussen alles door. Als Smitje en Ambroos weg zijn, krijg ik Zaterdag daarop 23 April, weer vijf logé's. Smitje komt weer langs met P. Keizer, die in de Marija radotelefonie moet rlaatsen. Met hen is ook Theo Jansen meegekomen met twee onderwijzers die op vakantie zijn en de uit Fakfak geleverde guru's wel eens willen onzoeken. Gelukkig had mijn politie-buurman net 20 biefstukjes uit Biak gekregen. Ze kostten f1,90 per stuk. Ik kocht er vijf. Met de gasten die er nog waren, hebben we er heerlijk van gesmuld. Zo gaat dat. In het binnenland zijn nu eenmaal geen hotels, maar bij de pastoor vindt iedereen onderdak.

Behalve de missie-statie in Wakeitei, groeide het dorp ook als "stad". Sinds 1 Febr. '60 hebben we hier ook een HPB, de heer Haring. Ik heb dus een blanke buur gekregen en ging er dus wel eens buurten.

Als het mooi weer was kon je ons soms allebei zien "brommen" over 's Heren wegen. Aan het vliegveld werd nog steeds hard gewerkt en de gouvernementsdiensten waren druk bezig de nieuwe gebouwen neer te zetten.

Via Hollandia heb ik nu ook een dik DOOPBOEK aangeschaft. De oude cahiers werden daarin overgeschreven. De burgerlijke stand begint meestal met de doorboeken. Zo ook hier. De Kanakulu's zullen later die doorboeken inkiiken om te zien waar hun voorouders vandaan komen, en wanneer ze zelf gedoopt zijn.

Vóór de nieuwe kerk werd ingewijd, maakte ik achter de kerk een lang droog pad naar de plaats die later het nieuwe kerkhof zou worden. Tussen de bedrijven door was ook de nieuwe kerk klaar gekomen.

We leefden nu in de tijd dat de priester tijdens de Mis met zijn gezicht naar het volk omhoog staat. Na het Vaticaanse Concilie werd dit algemeen. Maar ik vond het maar niks dat er dan achter zijn rug, ergens tegen de wand, een tabernakel zou komen te staan. Daarom had ik al bij de bouw gekozen voor een Kruiskerk. In een van de zijbeuken plaatste ik het Sacramentsaltaar en zo las ik daar met de schoolkinderen dagelijks de M. Mis. Later zou men in Holland van een dakkerk spreken. In Maastricht had ik, met giften van de familie Aendekerk uit Stramproy, een mooie zwarte Madonna gekocht en die werd nu in de dakkerk geplaatst. In dat kapelletje baden we ook samen ons avondgebed.

INZEGENING VAN DE NIEUWE KERK TE WAKEITEI

"Op Sacramentsdag 16 Juni 1960 werd de nieuwe kerk van Waghete door Mgr. Staverman ingezegend. Vrijwel alle missionarissen van de Wisselmeren waren hierbij aanwezig, alsmede talrijke andere gasten: de HPB's van Enarotali en Waghete, de gouvernementsarts van Enarotali en de marine-arts van Biak e.a.. Het was een feestelijke dag. De heer Jan van Leeuwen, bouwheer van de kerk, kon bij deze gelegenheid helaas niet tegenwoordig zijn, daar hij nog met verlof in Nederland vertoeft. (Seraf, Tifa. 29 Juli 1960)"

WELKOM, IN ONS TIGI-MEER....

Dit welkomstlied, gemaakt door de puru van Wakeitei, betrof natuurlijk op de eerste plaats de Apostolisch Vicaris van Hollandia. In "Anthonius", het missietijdschrift van de Franciscanen lezen we over de kerkwijding het volgende:

"Op het feest van het Heilig Sacrament zou hij de eerste protekerk komen wijden, die door de missie gebouwd is aan de Wisselmeren. De missionarissen spreken van 'de kathedraal van Waghete', en het is inderdaad ook een indrukwekkend bouwwerk. Nu ja....U moet hem niet neerzetten ergens in een Nederlandse stad; hier wordt nu eenmaal met andere maatstaven gemeten. Maar als je met de boot over het Tigi-meer komt aanvaren en Waghete nadert, dan zie je al van ver de zinken daken van de kerk blinken in de zon, tegen een achtergrond van zon in alle schakeringen, en dan doet het je toch iets.

Alle eer aan de Amsterdamse jongen, die architect en uitvoerder gelijk was: aan Jan van Leeuwen, die als U dit leest, waarschijnlijk hier al weer terug is, na een welverdiend verlof van enige maanden. Drie jaar heeft hij nu al gewerkt voor de Missie hier, voor een salaris van nu-ja-daar-gaat-het-niet-om!

Van dat soort mensen moesten er veel meer zijn!
Maar om terug te komen op de kerkwijding: op het laatste moment dreigde er een kink in de kabel te komen.

Van alle kanten waren de rimboe-Franciscanen komen opdruiven: uit Mapija en uit de verre Kamu-vlakte, uit Enarotali en zelfs uit Bilogai

kwam Jan Severins, die er tien dagen over had gelonen. En tussen al deze baardige woudlopers, die een voor een uit de bossen ondoken, en van de bergen omlaag kwamen, verschenen dan ook zo ineens twee echte Zusters, die met ere de duidelijke tekens droegen van een lange tocht, in een onophoudelijke regen, over met een oemeen en spekglad kleilaagje bedekte berghellingen, die bovendien nog behoorlijk steil zijn. (Natuurlijk waren ook de Derde Orde-Zusters en het schoolpersoneel van de VVS uit Epouto present).

Woensdagavond voor Sacramentsdag waren we allemaal bijeen in de gezellige pastorie van Pastoor Pater Steltenpool, herder van Waghete. Rond het huis gonsde het van de stemmen van de honderden Kapauku's. Ze waren in de beste stemming en dat was geen wonder, want de varkens waren geslacht en dat is op zich al een feest eerste klas voor deze mensen.

Echter, één man onthrak, en dat was... Monseigneur Manfred Staverman. De weergoden wilden niet meewerken. Monseigneur was in Kokonao, aan de zuidkust. Van daar zou hij naar de Wisselmeren vliegen. Dinsdag al was de Beaver, het eenmotorig watervliegtuigje van de Nieuw-Guinese luchtvaartmaatschappij "De Kroonduif", op weg gegaan om hem uit Kokonao op te halen. Maar helaas: lage wolken, stromende regen en de piloot kon Kokonao nergens ontdekken en moest terug. Woensdagmorgen weer eens geprobeerd. Weer mis! Donderdagmorgen: de laatste kans. We hoorden de Beaver overkomen op weg naar het gat tussen de bergen rond de Meren, waardoor hij zijn enige weg naar de zuidkust kan vinden. Na een kwartier was hij nog niet terug. Na een half uur: nu zal hij er wel doorgekomen zijn, anders was hij al terug. En dan, twintig minuten voor de plechtigheid zou beginnen, zeilde de Beaver over het meer en daalde in fontein van schuim vlak bij de boot waarin de pastoor al zat te wachten.

Bij het botenhuisje aangekomen, zei een vriendelijke pastoor: Monseigneur, doe nu uw beste nak maar uit en stroop uw broekspijnen maar wat omhoog....

De aankomst was indrukwekkend, al was Monseigneur dan niet in groot ornaat. Maar wat wilt U, hij moest nog een kwartiertje modder trappen, voor hij de kerk kon bereiken, waar een zeer bloot maar ook zeer vergenoegd koor van vijftig kleine Kapauku's hem toezongen: Wel, kom in ons Tigi-meer, Wel, kom in ons Tigi-meer...

En de klok hing....

Het was een mooie klok. Enkele dagen tevoren was hij pas gearriveerd. Door het eigen missie-vliegtuig binnengevlogen uit Kokonao, waar hij door de boot was afgeleverd namens het missiethuisfront in het Noord-Hollandse Wognum, als geschenk voor Pastoor Steltenpool die uit Wognum afkomstig is. Een heel stel Kapauku-jongens hadden er nog enkele uren mee over de berghellingen moeten sjouwen, om hem van de vliegstrip in Enarotali naar Waghete te brengen. En deze eigen morgen nog was de timmerman enkele uren in de weer geweest om de klok stevig te bevestigen in de toren.

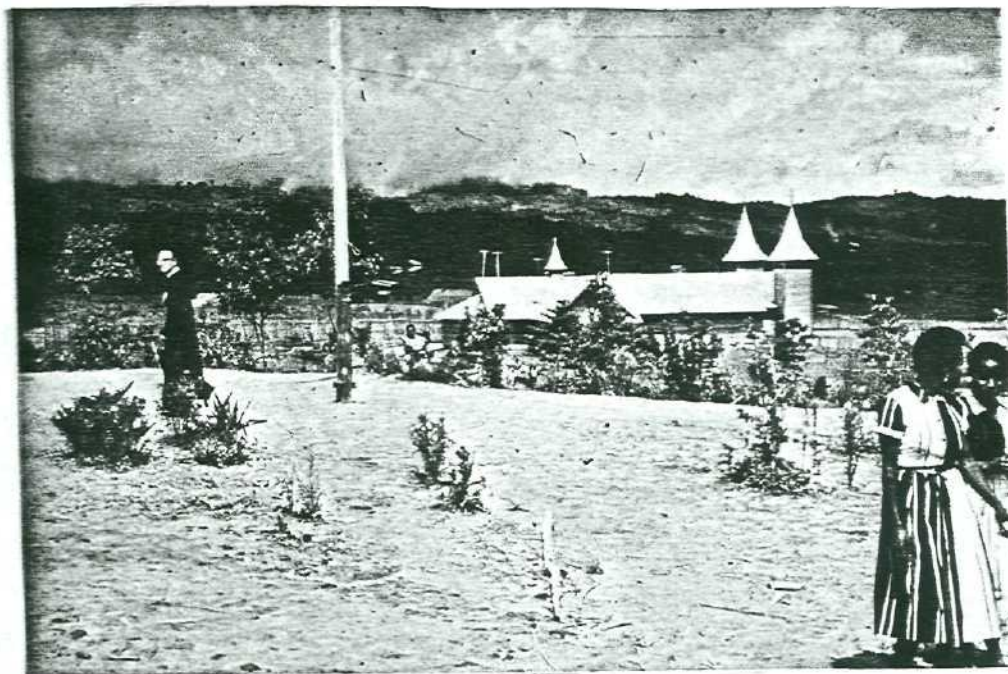
Maar toen Monseigneur, nu in zwarte toog met paarse randjes, naar de kerk trok, luidde hij en er ging een rilling van ontroering door de verzamelde menigte voor de kerk.

Toen we na de wijdingsplechtigheid en de li. Mis in de nieuwe kerk, bijeen zaten aan de koffietafel in de school, waarvan het dak niet meer lekte omdat er juist een week te voren een aluminium dak ongekomen was, toen waren we het er allemaal over eens dat het zeer schoon geweest was!

Monseigneur was zegenend rond de kerk gegaan, begeleid door Papoea-jongens die er in hun rode toepjes en helderwitte superplictjes ineens heel anders uitzagen. Honderden mannen en vrouwen waren onder

17 JUNI 1960 . MONSEIGNEUR MET OPGESTROOPE BROEK(p.76)

" NU IN ZWARTE TOOG MET PAARSE RANDJES "(p.76)

het zingen van de Litanie van Alle Heiligen de kerk binnengetrokken. En laat het dan in de kerk benauwd geweest zijn onder de H.Mis, zodat we voor deze keer blij waren niet aan het altaar te hoeven assisteren, de Kapauku's zongen de Mis in hun eigen taal en het was bijzonder mooi en bijzonder ontroerend.

Als beginnend missionaris hebben we van de preek van Pater Ruigrok lang niet alles verstaan. Maar de Papoea's luisterden met grote aandacht en dat is, zeker hier, het beste bewijs dat het goed was.

Na de koffietafel traden een voor een de groepen leerlingen van de missieschooltjes rond de Wisselmeren naar voren en brachten een aubade. Maar alleen die van Waghete kenden het: Wel, kom in ons Tigi-meer....

Maar Waghete heeft dan ook nu de grootste kerk van de Wisselmeren, een met twee torens en een heuse klok. Pastoor Steltenpool mag na een lange periode van hard werken en veel zorgen heel voldaan zijn.

Nog diep in de nacht, toen wij al in onze slaapzak gekropen waren, hoorden we het eentonig gezang van de Papoea's die in hun bivakken van takken en gras, nog lang niet aan slapen dachten. "

P.Hildebrand Roozen ofm
Enarotali

ER GROEIT WEL IETS IN TIGI

Het valt niet mee om alle bijeengeraapte aantekeningen en herinneringen aaneen te rijgen tot een leesbaar verhaal. Maar U zult wel begrepen hebben dat het er in de jaren '59-'61 in Tigi al aardig begint uit te zien. Het is nog steeds de bedoeling dat Wakeitei de hoofdplaats wordt van het Centrale Bergland. De eerste Hollandse gezinnen wonen er al. Er wordt door de RWD en de Biakkers volop gebouwd, er wordt gewerkt aan de wegen en aan het vliegveld. De twinstrip moet worden vergroot tot een veld waarop ook Dakota's kunnen landen.

Er is veel land gekocht, eigenlijk arm land, om daarop proeven te nemen met allerlei soorten zoete aardappelen. De mensen geven het niet graag, maar bezweken toch toen hen een huisje met aluminium dak werd beloofd. Het AGRARISCH PROEFSTATION gaat nu gebouwd worden tussen de kerk en de politie. Er is een postkantoor en er zijn plannen voor een ziekenhuisje. Er komt een zender en binnenkort komt de FAM om het "stadje" en de "Cama-VVS" uit de grond te stampen. Er gebeurt dus heel wat, maar economisch betekent de vooruitgang voor de mensen nog niet zoveel. Om wat geld te verdienen moet men al "geregeld" werken. Dat is voor velen nog te veel gevraagd en voor het geld dat ze verdienen is nog maar steeds weinig te koop. De Twin komt nu wel eenmaal per week, maar de spullen die hij brengt, zijn nog steeds te weinig voor de doorgang van het werk, om van de behoeften van de vreemdelingen maar niet te spreken. De Twin brengt wel steeds veel spullen, maar de bevolking ziet daar practisch niets van.

De LVD geeft wel voorlichting en zaaizaad, maar dikwijls eet men de bonen al op, vóór ze gezaaid zijn. Er komt in elk geval bijna niets uit de tuintjes en op de markt die er nu is voor de buitenlanders, is nog maar heel weinig te koop. Het is trouwens altijd heel moeilijk om het verdiende geld in spullen om te zetten. Bij de Missie lukt dat nog het beste, want wie daar geld krijgt van de pastoor, heeft ook recht op spullen. Dat is de stelregel. De LVD heeft ook elders nog wel een paar cacao-plantages aangelegd, maar de oogst duurt nog wel even. Kortom: de mensen worden van de blanken nog weinig rijker.

Juli 1960 was voor de Wisselmeren een heel bijzondere maand. Want toen kwamen de eerste Kapauku's uit Fakfak terug, maar nu als volwaardige guru's. Tigi kreeg er drie, Paulus Ukaago werd in Dijai geplaatst en

David Pelei zou met Apollonia de school van Wakeitei versterken. Maar de eerste vrouwelijke guru liet het in Wakeitei meteen al afweten. In haar plaats kwam Kujami, de bantu uit Widime. Wakeitei kreeg nu een centrale vierde klas en de trek daarheen was groter dan naar de VVS in Epouto, ofschoon ik wel alles gedaan heb om Epouto de eerste keus te geven. Als vierde guru werd Paulus Psakor nog verwacht. Hij zou in Okomokebo kunnen gaan wonen en de schoolkinderen vandaar dagelijks mee kunnen nemen naar Wakeitei. Voor twee guru's moest ik nog een onderdak zoeken.

Voor het huis van de zes gesubsidieerde scholen had ik in de loop van het jaar van het gouvernement aluminium gekregen. Een nieuw dak eist ook een goed gebouw. Ik heb het vuur uit mijn sloffen gelopen om overal alle spullen, dakhouten en planken voor de bewanding, bij elkaar te krijgen. Soms moest er zelfs een totaal nieuwe school worden gebouwd. Er is met mijn jongens dan ook heel wat afgetimmerd. Slechts sporadisch kreeg ik wat hulp van de guru's. Na veelaandrang tenslotte gingen de guru's van Mejena, Widime en Kigou ook wat meehelpen.

In Juli was dit werk klaar en bij de inspectie daarna, vanuit Hollandia, kreeg ik een pluimpje voor de mooie scholen in Wakeitei en Dijai. Ook de guru's moesten nog bijna allemaal een goed dak boven hun hoofd hebben. Het eerste aluminium dat daarop boven kwam, was voor het schoolhoofd van Wakeitei. Maar deze geloofde het wel. Het was een geduldig man en hij had alle tijd om op de pastoor te wachten. Alles moest ik zelf doen en alles moest ik zelf nalopen. Want guru Arjesam stond van 8 tot 1 uur in de school en dat vond hij mooi genoeg. Maar zijn huis met bovenverdieping is tenslotte nog tamelijk gauw klaar gekomen. Tussen het vertaalwerk door, was ik naast mijn huis, steeds bezig met het aftekenen van pennen en gaten, en toen het klaar was begon ik weer met een ander guru-huis en zo maakte ik ook het lokaal voor de vierde klas. Ik maakte alles dus prefab. En het schoolhoofd zag van verre rustig toe en was dus helemaal geen voorbeeld voor de nieuwe guru's die, tenslotte pas van school, nog van alles moesten leren. Je kon hen hun afzijdigheid eigenlijk amper kwalijk nemen, maar verlamd was het wel.

De mensen van Atouda dringen er erg op aan dat een van de bantu's van Wakeitei in Atouda komt wonen. Maar de Cama wilde nu op de bestuursplaats Wakeitei een VVS beginnen, een zesklassige school mét internaat. Ze opeerden een ontzettend groot stuk grond en de Cama-guru van Bomo begon, naast de plek waar ik het guru-huisje wilde zetten, een schooltje te bouwen. Ik zat weer helemaal klem. Maar Hollandia besliste dat een derde deel van het terrein voor de Cama voldoende was en dat terrein moest achter de VVS komen. Met aandring werd mij door de mensen van Atouda ook die grond aangeboden, maar ik wilde voor de Cama geen pestkop zijn. De Cama-RSB, de hr. Strenger wist niets van de bouw van dat schooltje en dat ging dan ook mooi niet door. Het HPB, de hr. Harine, zorgde daarop voor een definitieve scheiding van Cama- en Missieterrein door er een weggetje te projecteren.

Het contact met de bevolking groeide steeds in Wakeitei en het schooljaar startte dan ook met 160 leerlingen. Er was 's morgens een H. Mis. Er was morgen- en avondgebed en er werd op de school gebeden. Godsdienstig liep nu alles naar wens.

Ik vond het nu tijd om in Wakeitei gehoor te geven aan de roep naar wetenschap van politie en anderen. Als erfenis van Patty is de politie meestal nog van de Cama. Andere contacten zou hen geen kwaad doen. Ik had wel veel te doen, maar na bespreking met de politie, besloot ik om zelf Maandag en Dinsdagmiddag de leiding van een NAZORG-CURSUS op me te nemen. Ze kregen les in het Nederlands en in het Kapauku met wat algemene ontwikkeling, die in elk geval van een christelijke levensbeschouwing uitging. De opkomst was geweldig en zelfs de felle postcommandant was aanwezig en zeer tevreden. Ik startte met 80 leerlingen. De guru's namen steeds een deel, van het werk over als ik de

vakken op gang had gebracht. Niet te zeggen dat door deze cursus mijn contacten met de politie en de mensen die bij het bestuur werkten, behoorlijk verbeterden.

Rond huis had ik altijd wel mijn beslommeringen. De zorg voor wat kippen en konijnen, een hoekje vember, dat waren mijn dieren en mijn tuin. Verder altijd wel ergens wat houten waar ik mee bezig ben, want alles moest er rond mijn huis altijd netjes uitzien.

Ook dit schooljaar had ik weer maandelijks de kumpulans. Ik moest er voor zorgen dat er eten was in de gudang voor al het personeel. Zoveel mogelijk bezocht ik af en toe een kampong en om de twee weken bracht ik een weekend door aan de overkant in Dijai. Sinds zijn ontslag op 1 April '60 zat daar nog altijd de Hr. van Zeijl. Hij had via het autochtone onderwijs in het Kapauku willen proberen het "experiment Nederlands" ingang te doen vinden, maar hij vond geen leesmethode in het Kapauku die paste bij de zijne. Dat was een ontzettende tegenvaller voor hem. Hij probeerde het nog wel, maar het ging niet zoals hij zich dat had voorgesteld. Wat hij maakte vond in Hollandia geen begrip en erkenning. Hij was aangesteld als ambulante leider, maar toen zijn taalwerk niet vlotte was er voor hem ook geen reden om de andere scholen te bezoeken. De correspondentie met Hollandia stakte van beide kanten en zo langzamerhand had hij er de brui aan gegeven. Hij kreeg ontslag maar weigerde een tijdelijke overplaatsing naar elders. Hij kwam er toen helemaal naast te zitten, wel met behoud van zijn pensioen. In zijn plaats werd toen de heer Jansen aangesteld.

Alles was eigenlijk buiten mij om gegaan. Heel gewoon, want schoolzaken werden behartigd door de RSB en de ASB. Als pastoor zag je nooit een inspectie-rapport of ontslagbrief. Je kreeg het alleen te horen en soms mocht je het aan de betrokkene doorgeven. Als pastoor mocht je zorgen voor de schoolgebouwen, voor het uitbetalen van het salaris en voor het eten van de gesubsidieerde guru's als er bij het gouvernement niets of weinig was te halen. Je verzorgde het godsdienstonderricht en moest proberen de guru's missie-minded te maken. Van de hr. van Zeijl wist ik alleen dat hij ontslagen was en dat men ontevreden over zijn werk was. Voor mij was dat natuurlijk ook lang niet leuk. Maar ik was op de eerste plaats pastoor en de goede verstandhouding die er met hem was, bleef ook na die tijd bestaan. Ik bleef ook gebruik maken van zijn gastvrijheid. Vanaf het begin was deze man bewogen door de ontzettende armoede die hij overal zag. Ongemerkt was hij missionair aan het werk gegaan en hij entameerde dingen, waardoor hij meende de mensen vooruit te kunnen helpen. Via de man van de LVD, die hem eens kwam bezoeken, kreeg hij konijnen. Hij wilde de mensen leren die te fokken. Hokken maken was onmogelijk, zeker voor Kapauku's. Hij liet ze daarom heuvels maken, die tot diep in de grond met stokken waren afgezet. Via de dokter uit Enagotadi kreeg hij van Dr. Bierdrager in Hollandia, een stel karpers uit Australië. Precies volgens de voorschriften maakte hij vijvers. De vissen bleven in leven en kregen zelfs broed. Hij was daar, na zijn échec, erg enthousiast mee bezig. Op een dag wilde hij, denk ik om zijn tijd en eenzaamheid wat te verdrijven met muziek, een Marialiedje maken. Hij vroeg me om Kapauku-woorden. Ik kon natuurlijk ook niet goochelen. Ik vroeg hem het melodietje voor me te neuriën. Ik scandeerde het wat en maakte thuis een paar regeltjes tekst. Twee weken later verbeterde ik in Dijai, de tekst toen die gezongen werd. Hij schreef dan de melodie in cijferschrift op, maar voor ik weg ging om thuis de tekst af te maken, had hij al weer een ander melodietje. Ik maakte een Aspergeslied, een Kyrie, Confitorenz. Hij maakte er weer een tweede stem bij en zo maakten we in een klein half jaar in Dijai een complete twee-stemmige mis van 11 liederen.

Een pracht afleiding voor ons beiden in die lange Dijai-avonden. En als twaalfde kwam later in het gestencilde boekje een Maria-liedje, gebaseerd op een Kapauku-wiegenliedje van moeder en kind, een Kerstliedje dus. Voor de liturgie een vruchtbare tijd. Na revisie van wat er met hem gebeurd was, kreeg de hr. van Zeijl alsnog eervol ontslag als onderwijzer in Dijai. Hij werd tijdelijk aangesteld in Sorong, waar hij begin 1961 werd verwacht. Voor ons beiden is het nu nog erg leuk als je hoort dat ze de meerstemmige Mis nu nog zingen en dat hij ook in het nieuwe kerkboek van 1971 weer is opgenomen.

Zo werd er uit iets kwaads toch nog iets goeds geboren. Met de konijnen van Mr. van Zeijl is het net zo gegaan als met mijn kippen in de Kamu. In een mum van tijd waren ze allemaal opgegeten. Of zijn vissen de weg naar het Tigi-meer gevonden hebben, weet ik niet. Ik vrees. Wel heeft het Indonesisch bestuur, algedurende mijn tijd, later vis in het meer gepoot. Maar ik heb er alleen een dooie vis van gezien. Sesilija braadde hem voor mij in de lekkere boter, maar...hij smaakte niet. Het kreng was zeker al een week dood!

Van de meeste bezoeken herinner ik me datum, noch personen. Een enkele keer is het opgetekend. Zo kreeg ik op 27 Oct. '60 zeven gasten tegelijk. Twee vertrokken er na het eten, maar vijf bleven er logeren, dat geeft dan weer extra drukte. Mej. Crefeur was stewardess van de KLM. Zij mocht een maand lang tripjes maken in N. Guinea. Zo kwam ze ook in Wakeitei. De kerk vond ze geweldig...de mooiste van N. Guinea...en zo stemmig!!! Dan was er een piloot. Meneer Jansen, die geregeld komt, had het hoofd van de onderwijzersopleiding in Fakfak meegenomen. De man wilde zijn oudleerlingen hier aan het werk zien. De vijfde die ik onderdak mocht verschaffen, was de secretaris van de bisschop, Herman Mürminhoff, nu de bisschop van Jayapura!

Jaarlijks wordt er eigenlijk van je verwacht dat je ook eens een briefje schrijft naar P. Provinciaal. Dat is heel redelijk, maar hoe gaat 't? Ik had het nu gedaan. Hij stelde het zeer op prijs en hij waarschuwde mij, niet te veel hooi op mijn vork te nemen. "Je bent geen dertig meer" Ja, mooi praten. Maar ik dacht: zag ik in Tigi maar eens 'n tweede man om mij te helpen. Eind Nov. '60 zou Mgr. naar Holland gaan. Nu Wakeitei hoofdplaats gaat worden, denkt hij ook zeker wel aan zusters in Wakeitei. Misschien wel een ziekenhuisje. Maar of dat lukt? Er zijn ook andere geruchten nu Wakeitei hoofdplaats wordt. Er is nl. ook sprake van een tweede Prefectuur naast het Vicariaat Hollandia: de Wisselmeren samen met Biak en de Mimica. Zouden de Franciscanen daar mensen voor hebben, of zal Mgr. proberen er ergens anders mensen voor te interesseren?

Het zal begin Dec. geweest zijn, dat ik bij het bezoeken van de kampongs ook eens naar Jinudoba ging. Het was in elk geval in de droge tijd. Ik stikte van de dorst, toen ik aankwam vroeg ik of de guru water had. Gekookt water had hij niet, maar wel ander...als ik even wilde wachten. Ik kreeg daarop een pannetje water aangereikt, maar het was zo vies en troebel...Dat wilde ik wel eens zien. Ik wilde weten waar dát vandaan kwam. Ik werd naar een poel gebracht, een poel vol geel water, op een honderd meter afstand. Ontzettend! Dat was dáár toen het enige water! Ik heb toen maar een potje thee gekookt en voortaan had ik altijd een fles drinkwater bij me. In het avondgebed kwamen veel mensen en ik hield maar weer een speechje over het werk van de pastoor en de catechisten. 's Morgens bezocht ik de school. Een leuk stel kinderen. Afgelopen jaar had ik er 20 uit Jinudoba in Dijai gedoopt. Ze waren, ik weet niet hoe lang, steeds naar de pastoorscatechismus geweest. Ze hadden een lange proeftijd achter de rug. In de Zondagsmis in Dijai waren ze ook altijd present geweest.

Op 30 Juni '58 waren er in Tigi 189 gedoopten. Na een voorbereiding van lang wachten waren er nu 139 Kapauku's bijgekomen, 19 daarvan waren borelingskes. 328 gedoopten had Tigi nu en daar zouden er de komende tijd heel wat bijkomen. Aan beide kanten van het meer lag nu iets dat op een christelijk centrum begon te lijken. Er kwamen nu ook meer ouderen die ge-

doopt wilden worden. Christen-worden doe je niet in een blauwe maandag. Het is een lange weg om te gaan. De pasgedoopten hadden geleerd er iets voor te doen, ze waren getraind. Ze moesten nu proberen in hun eigen omgeving iets van het Christendom waar te maken. Ik beschouwde ze zo'n beetje als de 72 leerlingen (Luc.10, 1-5) die nu, op hun beurt, in de kampong moesten getuigen van Jezus om daar Zijn komst bij anderen voor te bereiden, vóór hij zelf komt om daar zelf Zijn werk te doen. Natuurlijk hadden de jonge Christenen daarbij Gods genade hard nodig. Vooral de vrouwen, want zij hadden misschien wel de meeste last van de scherpe kantjes van de adat. De groei naar een vrije partnerkeuze en naar respectvol samenzijn is een heel lang proces. Christen-zijn duurt dan wel meer dan één generatie, maar wat ik daarvan tot eind 1960 al had meegemaakt, was eigenlijk onvoorstelbaar. Uit de ca. 45 huwelijksverbintenissen die er eind Mei 1960 al hadden plaats gehad, blijkt heel duidelijk dat de families er al echt rekening mee gaan houden of de dame wil of niet. Waar eerst moeilijkheden waren kon ik in menig geval erger voorkomen. Als de eerste Kapauku-onderwijzers uit Fakfak komen, wordt Paulus Ukaago in Dijai geplaatst. Hij krijgt dan kennis met, ik meen, Helena Pekei uit Mejepa. Ook zij is uit Fakfak gekomen. Vanuit Mejepa komen grote bezwaren naar voren tegen dit huwelijk. Dit kan niet, want er is toen en toen een Pekei vermoord door een Ukaago. Er werd gepraat en gepraat en tenslotte vond men dat er nu zoveel veranderd was, dat dit nu maar vergeten moest worden. Beiden hadden malkander zo lief ! Natuurlijk ging het soms wel eens minder gemakkelijk en probeerde men een meisje met slaan te dwingen. Zo was er eens, uit angst voor een nieuw pak slaag, een meisje naar mij toe gevlucht. Ze was 's nachts heel stiekum in de trapkast gekropen. Toevallig deed ik 's morgens de deur open en ik vond daar onder een oude zak, een net, dat vrouwen over hun hoofd dragen en dat over de rug afhangt, met daarin, schrik niet, een onderduikster. Daar vrouwen in deze zaken elkaar nooit verraden, liet ik haar door Sesilija naar boven brengen. Zij zou verder wel voor haar zorgen. De mannen vertrouwden het niet en dagen lang werd mijn huis in de gaten gehouden. Pas 's avonds heel laat waagde Sesilija het om de grote po, met de kostbare inhoud van 24 uur, naar de WC te brengen. Ze zagen niets, maar ik werd wel verdacht. Ik ben nu haar naam kwijt, maar toen ze insinueerden dat ze bij mij in huis was, zei ik : vraag maar aan Sesilija en keihard zei ik, ga maar zoeken in mijn huis, als je denkt dat ze daar is. Gelukkig deden ze het niet. Ik hoorde van hen dat ze haar geld hadden gegeven om met die man de nacht door te brengen - ik meen f10,-. à f15,-. - maar na het gedwongen samenzijn, was ze weggelopen en had het geld ingepikt. Of die man gezegd heeft : ze kan van mijn kant barsten, ik weet het niet, maar...dat geld ging hen in elk geval erg ter harte. Als jullie het geld terug hebben, laten jullie haar dan vrij rondlopen? Ze zeiden: ja, dat "gestolen" geld moet terug! Zonder verder iets te zeggen ging ik naar de dame en vroeg haar het geld. Ze gaf me het, en tot de lui buiten zei ik: Hier hebben jullie je geld, hoepel maar gauw op en val het meisje niet meer lastig ! Ze dropen af en hoe het met het eventueel teruggeven van de schelpen gegaan is, weet ik niet. Maar die meid bracht me later wel in een heel moeilijk parket, want via via, had ze het bewuste geld toch weer gestolen. Ze had daar "recht op" dacht ze blijkbaar ! Er waren onder de dames soms echt wel eens krenge die het je erg moeilijk konden maken.

Op Maandagmorgen 5 Dec.'60 kwamen er drie oude heren bij me: de oude kepala van Bomo Ibo-Ijaawode, Agabi uit Jaba en Wakepode, de oude kepala van Wakeitei. Ibo-Ijaawode was zeer verontrust over wat er gebeurd was te Tapuuto in de nacht van 3 op 4 Dec. In het huis van Johannes Dogopija, de kepala van Tapuuto was een grote bijeenkomst geweest van wegee-bage, rampokkers, mensen die alles kapot maken. Mannen met name genoemd uit de Debei, de Kamu en zelfs uit Panijai. Met verontwaardiging vertelde Ibo-Ijaawode dat de mannen ongekleeft waren, zonder koteka en dat vooral Johannes Dogopija het woord voerde. De heren waren blijkbaar in een feestroes. Nomo werd er uit de

grond gerukt en suikerriet werd met blad en al op het vuur gegooid. Een varken werd de kop afgeslagen. Van nu af aan moesten er geen tuinen meer gemaakt worden. Alle tamme dieren moest men doodslaan. Men moest geen varkens meer piaren (verzorgen) en geen kippen. Geen kreeften gaan vangen. De schelpen kapot maken en niet meer verzamelen. Jullie blanken willen toch niet dat de mensen zo gaan doen? Die mensen beweren en doen de gekste dingen !

David Pekei, de Kapauku guru aan de school in Wakeitei was bij dit relaas aanwezig. Het was me bekend dat de wegee-bage steeds actiever werden en de laatste tijd alles deden om hun invloed uit te breiden. Reeds 12 en 24 Nov. had ik daarvan in Dijai al gehoord van Jacobus Pakere, de kepala van Mejepa. Daar had Petrus Ukaago al een poging gedaan om de mensen bij zich te doen wonen. Toen dat niet lukte had hij gedreigd met : we zullen jullie, die van de pastoor zijn, de nek afsnijden. Men liet zich in Dijai niet intimideren !

Een ruim half jaar daarvoor had ik Germanus Pakege al als catechist in Gotijai geplaatst, in een poging om uitbreiding van de wegee-bage in die hoek te voorkomen. Maar ik hoorde al gauw dat Johannes Dogopija van Tapuuto ook daar al was geweest om propaganda te voeren. Hij had er twee schoolkinderen van de Missie weggehaald en houten inde grond geslagen om aan te duiden dat dat land en mensen van hem waren. Alles moest naar het grote feest dat in de Kamu op touw gezet zou worden. De kepala van Ajate noemde me 14 enclaves in Tigi en de Debei waar al wegee-bage woonden. Als een vampier breidde de beweging zich uit. Toen ik 15 Dec. Kogemani bezocht was ook daar heftig propaganda gevoerd. Er waren 15 kinderen van school verdwenen. Ik trof er wat schooltjes aan, waar een jongen de scepter zwaaide. Camaschooltje ? Ik zocht daarom maar geen contact. Ik hoorde wel Camaliedereren zingen. Inspecteur van het Onderwijs de Hr. Wetters, zei me later dat het geen Cama-schooltjes waren. Maar het zijn wel propagandisten van de wegee-bage. Victor Edowai "zegt" huwelijken in van gestolen vrouwen en wat hij propageert is zuiver communisme. De Schepper doet nota's en alles groeien. Je mag die zaken daarom niet voor schelpen of kralen kopen. Varkens die gekocht zijn, mag je niet eten. Alles is van iedereen. Geen wonder dat de Kapauku's bang zijn dat er straks voor hen niets meer veilig is. Vrouwen mag je ook niet kopen en wie er drie heeft, moet er een geven aan wie geen vrouw heeft. Daarom worden er volgens de Kapauku's veel vrouwen "gestolen". "Die van de patroon zijn, moeten er aan denken dat ze van de kust zullen komen om jullie een kopje kleiner te maken." Ik hoorde dit al vóór de laatste infiltratie plaats had. Heeft het er verband mee? Of is het aloude cargo-idee dat Zacheus of Jordaan zullen terugkeren van de kust met alle rijkdom en macht. Daarom misschien die propaganda om geen tuinen te maken en geen kreeften te vangen enz. Daarom misschien ook overal die feesten ?

Toen het feest in de Kamu begon werd er vandaar alarm geslagen. Er waren infiltranten op komst. Vanuit Tigi ging Waum er op 13 Dec.'60 met enige agenten op af om de moeilijkheden op te lossen. De dragers en tolken waren wegee-bage uit Kokobaija. De 17e kwam Waum terug. Er was niets. Bangmakerij van de bevolking? Maar de Kapauku's zeggen: tegenover het Bestuur praten ze allemaal erg mooi, ook de Bestuurskepala's. De heren vinden alleen de Missie op hun weg. Ziet het Bestuur haar taak wel ernstig? In een uitgebreide brief schreef ik het Hoofd van het Plaatselijk Bestuur een zo volledig mogelijk rapport.

De laatste stunt is dat de z.g. guru's van Odeekotu en Tenegadi uit een krant die het Bestuur aan guru's en catechisten heeft, uit PADAMARA no. 1 16 Sept., voorlezen dat wat zij leren nu in geschreven vorm vanuit de kust tot hen is gekomen. De heiligheid van dit geschreven woord staat hoog. Er staat ook in dat ze niet zullen doodgaan, maar de aanhangers van de leugen-agama zullen gauw sterven. Nog even dit: Op 20 Dec, hoor ik dat Adriana Edowai met een stök is geslagen, haar kleren waren gescheurd en zo werd ze

+ gestuurd

"gedoopt" door Edowaamaadi want ze was van de leugenagama en...ze was het meer opgegaan om kreeften te vangen !

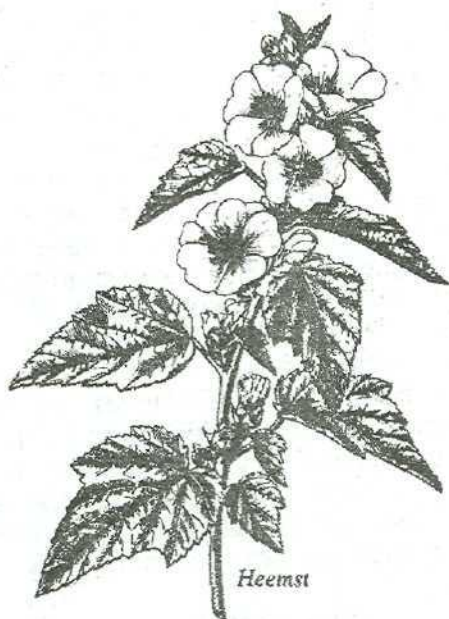
Mij dunkt er is afwisseling genoeg in Tigi.

Ondanks het voornemen het wat kalmer aan, te doen, kreeg ik daar weinig kans toe. Kerk, guruhuizen, scholen enz. en dan al het andere werk nog. Het catechese-onderricht verliep trouwens wel naar wens. Geregeld werden er groenen gedoopt: Ook had ik dit jaar zelfs al 19 trouwtjes. En voor het eerst zou ik Kerstmis op twee plaatsen gaan vieren. Na een sfeervolle Nacht- en Hoopmis in Wakeitei, ging ik in de namiddag naar Dijai. Ook daar werd een Nachtmis gehouden, terwijl ook hier de nachtelijke duisternis door de petroleumdrukklampen van de guru's was omgetoverd in een symbolische lichtgloed waardoor aller harten verwarmd werden. Na de Hoopmis begon het feest huiten. Het geheel moet de mensen in Dijai wel iets gedaan hebben. Ze waren nu geen aanhangwagen meer van Wakeitei. Het was dit jaar ook weer droog met Kerstmis. In de heldere nacht en overdag kon er gezongen en gedanst worden en de overnachtingshutten waren amper nodig.

Voor de laatste maal was de Hr. van Zeijl mijn gastheer in Dijai, dat hem en mij zo dierbaar was geworden. Voor een appel en een ei gaf hij mij zijn huis, dat juist voor Dijai zo'n grote betekenis had gehad.

Na de Kerstdagen had ik achtereenvolgens Zr. Carla en Tiny Jacobs op bezoek en na Nieuwjaar kwam Zr. Annie. Zulke vrouwen in huis zijn je nooit te veel en geven na dagen van hard werken weer de nodige afleiding.

Oud en Nieuw '60-'61 bracht ik door bij mijn politiebuurman en op Nieuwjaarsdag verdeelde ik mijn tijd tussen de RWD-man, de hr. van Hemert met zijn vrouw en het nieuwe HPR, de Hr. Mazairac die met zijn vrouw net voor het Nieuwe jaar was aangekomen.

Heemst

Ooggetuige bij missievliegcramp op Nw.-Guinea

Het was gezellig op de plaats waar ze samengekomen waren. Engeltje Smits uit de Mapija, de Overste P. Eelco Bruisma en de piloot Frans Verheijen, allemaal op weg naar de pastoorsvergadering via Enagotadi naar Tage. Na het eten bij Peul zou de Cesna ons er heen brengen. Het was de eerste keer dat ons die service werd aangeboden. Net vóór het eten kwam ook Theo Jansen nog aangewipt. Hij had heel de week de scholen in Tigi geïnspiceerd. Peul, die niet zo graag meer vliegt, zei hem: "als je met de Cesna mee wilt, ga je gang. Dan kun je je vrouw in Enagotadi verrassen. Zeg alleen dat de pastoor mij morgenochtend om 10 uur bij het prauwbivak in Utateida afhaalt." Zo werd afgesproken. Om kwart over twee ging alles naar het vlieveld. Het was Vrijdagmiddag 3 Febr.'61. Ik liep met Eelco Bruisma achteraan. Maar de piloot zag een bui aankomen en had haast. Toen ik zag dat de anderen al zowat bij het vliegtuig waren, sloeg ik een zijpaadje in naar het andere eind van het vlieveld. Daar de piloot tegen de wind in moest starten, waren de drie eersten al ingestapt en om wat tijd te winnen, taxiede de piloot met de Cesna alvast naar ons toe. Eelco stapte in, de deur ging dicht. Ik wuifde als enige man op het vliegveld, de heren na. Ik zag het vliegtuig na de start met een bocht over Wakeitei cirkelen, over het HPB-huis, waar Smitje met het nieuwe HPB nog net die morgen een bespreking had gehad. Alles ging gewoon. Ik liep al weer langs hetzelfde paadje naar huis, ging weer door een diepe greppel naar het zijpaadje en net voor ik weer boven was, hoorde ik een grote klap. Ik zag nog niets van de Cesna, maar het moest vreselijk zijn. Ik holde door allerlei kuilen en lange gewassen heen, een paar honderd meter vooruit tot ik vlak bij de weg, richting pastorie, de totaal vernielde plane zag liggen.

In de politietanksi die vlakbij was, wordt meteen alarm gegeven en toevallig hadden de mariniers, die achter de infiltranten in de Mapija aanzaten, hun hoofdkwartier ook in Wakeitei. Met de ziekenmantri van Wakeitei waren ook zij met hun ziekdienst direct aanwezig. Toen ik aankwam hadden ze Frans, de piloot, en Eelco al uit hun stoelen gehaald. Ze hingen nog met hun hoofd naar beneden in de riemen. Toen het vliegtuig begon te wankelen en met de neus naar beneden viel, raakte de plane de grond en brak in tweeën. Smitje en Theo Jansen, die achterin zaten, zijn er toen uitgeslingerd, wel tien meter ver en één van hen had de riem nog om. Mijnheer Jansen is toen tegen een paalkant in de grond gekomen. Hij lag met een grote hoofdwond naast de twee anderen. Smitje lag nog waar hij was neergevallen. Ik heb eerst de piloot de absolutie gegeven. Toen Eelco en daarna Theo Jansen. Bij Smitje zag ik geen stervensgevaar. "Wat is er gebeurd? Waar ben ik?, had ik van hem ongevraagd. Wat ik zag was vreselijk. Ik zag bloed, gebroken lichamen, een plane in brokken en ik rook benzine-lucht...maar ze leefden nog. Stervende was er gelukkig nog niemand.

Net twee dagen hadden de mariniers een zender in de lucht en via deze zender werden er meteen berichten doorgezonden naar Biak en naar Enagotadi via de P.T.T.. Toevallig was er een watervliegtuig van Wainami op weg naar Enagotadi. Dát zou de dokter oppikken. Intussen dreigde er een grote regenbui. Nood breekt wet. Er werden veldbedden gehaald en alle slachtoffers werden door de mariniers naar het bestuurskantoor gebracht, dat al gauw in een complete ziekenzaal veranderd was.

Voor alle zekerheid ging ik vlug naar huis en schreef daar een brief naar de dokter en naar de Missie in Enagotadi. In ijltempo moesten die toen worden weggebracht. Het watervliegtuig deed wat er van hem gevraagd werd, pikte de dokter in Enagotadi op en een uur na het radiobericht landde de plane op het Tigi-meer, precies voor de vreselijke regenbui. Net op tijd, want de plane had geen vijf meter zicht meer. Vanuit het dorp hadden we niets van het vliegtuig gezien, wel iets gehoord. Het was toen bijna 15.45 u.

Twee bromfietsen stonden bij het prauwbivak om de dokter gauw ter plaatse te brengen. Alles was enorm goed geregeld. Toen de dokter kletsnat aankwam, lagen de gewonden al keurig op hun veldbedden. Ik was toen net bezig om het H.Oliesel aan de derde persoon toe te dienen. Meneer Jansen wist van niets en lag in coma en had een zware hersenschudding. Hij was erg onrustig. Frans was bij kennis, had gebroken kaken en een kapot sleutelbeen. Hij was ontzettend rustig en erg dankbaar voor alle hulp. Hij kon niet praten maar kneep me in de hand, als teken dat hij bepreep wat ik aan het doen was. Eelco was ondanks zijn gekneusde ribben en een hersenschudding toch nog zo'n beetje bij kennis. Hij antwoordde zelfs op de gebeden die ik bad, tot ik hem zei, dat het beter was zich niet in te spannen. Ook hij was erg kalm.

De bedoeling was dat de gewonden nog diezelfde dag naar Biak vervoerd zouden worden. Er lag al een tweede vliegtuig in Enapotadi te wachten, maar het weer werd zo slecht dat dit al gauw uitgesloten was. Via de radio zond de dokter toen een bericht naar Enapotadi om medicamenten (plasma etc.) voor de nacht. 's Avonds om half negen kwam de mantri in de stromende regen met de medicamenten aan. Daarna werd Zr. Johanno nog opgeroepen. Tegen half elf kwam ze met Ben Smulders al aan. Ze had de weg over land binnen drie uur gelopen, een prestatie! De dokter had Zr. Johanno er graag bij, want zij had behalve een lange ervaring, in Holland ook gewerkt op de operatiekamer. Bij de kaakfractuur kwam dat erg goed van pas. Wat dit betreft erkende de jonge dokter in haar, zijn meerdere. Heel de nacht waren de dokter en de zuster met de ziekenoppassers van de mariniers en de mantrivernlegers van het DVG aan het werk. Het was een nacht vol spanningen, een worsteling met de dood. Zouden we allen de morgen nog halen? Om zeven uur ging de dokter met Frans en Theo naar Biak. Een uur later ging Johanno met Eelco en Smitje. Toen ik er 's nachts met Smitje over praatte dat ook hij naar Biak moest om doorgelicht te worden, wilde hij niet. Hij was toch al bang van vliegen. Na een dik uur praten gaf hij zich gewonnen, later wist hij er niets meer van. Tegen de morgen had Eelco braakneigingen gekregen en in de plane was hij er zo slecht aan toe, dat de zuster de piloot moest vragen, vanwege het gebrek aan zuurstof, zo laag mogelijk te vliegen. Ze vreesde dat hij Biak niet levend zou halen. Er was in Wakeitei al benzine-vergiftiging geconstateerd en vanuit Australië was er al medicijn onderweg. In Biak aangekomen was Eelco bar slecht. Anderhalve week zweefde hij tussen leven en dood. Twee weken lang moest hij kunstmatig gevoed worden, maar toen kwam plots de wending ten goede. Zijn neus die bij een vorig ongeluk nogal beschadigd werd, is nog wat bijgewerkt. Na een kleine maand ziekenhuis is hij ontslagen, maar hij had nog dikwijls pijn en jaren later pas, bleek bij een operatie in Holland, dat de maag door het middenrif was gestoten. Dagen lang was hij toen meer stervende dan levend. Frans had er nog bronchitis bij gekregen en dacht zondags dat het einde daar was. Ook hij moest steeds kunstmatig gevoed worden. Zijn kaak was op drie plaatsen gebroken. Zijn sleutelbeen nog geen 100%, maar 15 Febr. kreeg ik al een brief van hem. Hij openbaarde mij dat Peul bij het ongeluk blijkbaar dissy was geweest, want hij had niemand bediend !!!!

Geen van vieren wist er nog iets van. Van allen waren de hersenen dus toch wel behoorlijk geschokt geweest, ondanks de woorden of de gebaren waarmee ze spraken. Frans heeft achter zijn niloot-loopbaan een punt gezet. Maar hij heeft z'n weg toch heel goed gevonden....al moest hij verder met een don kerbruine stem door het leven.

Het eerste was Theo er aan toe. Zonder bij kennis te komen zweefde hij Zee lang tussen leven en dood. Hij was steeds onrustig en wild en zijn zenuwachtig gestel gaf eigenlijk weinig hoop op beterschap. De andere patienten moesten hem steeds wakker houden en zijn hersenen prikkelen. Na bijna vier weken kwam er verandering. Het werd tijd ook, want zelfs zijn vrouw herkende hij niet. Het werd steeds beter en hij kon na wat maanden rust zijn schoolwerk weer beginnen. Smitje had een scheurtje in zijn heup en kwam bijna vijf weken later al weer naar de Wisselmeren, maar het zware loopgebied de Mapija, moest hij vaarwel zeggen. Op 1 Mei moest hij toch nog met de Cesna naar Hollandia. Hij had het er niets op. Zijn ribben waren blijkbaar toch niet zo goed en zijn nek deed steeds pijn. Was hij vanuit Biak meteen maar naar Hollandia gegaan, want het ziekenhuis in Hollandia moet een model zijn

voor heel Zuid-Oost Azie. Zwartjes was intussen al naar de Mapija gegaan.

Zelf ging ik Maandag 6 Febr. naar Enagotadi waar ik mijn oud-leraar Nederlands van Sittard, P. Louter na 27 jaar weer eens zou ontmoeten. Hij was op weg naar de vergadering van de Ordensraad waar ook gesproken zou worden over een nieuwe Prefectuur. Vóór ik vertrok, keek ik nog even in de richting van de plek waar nu de brokstukken nog lagen. Gelukkig dat de piloot de benzinekraan nog had dicht gedraaid en het contactsleuteltje nog had omgedraaid, zodat de hoofdschakelaar was uitgezet. Zo had hij in elk geval voorkomen dat de zaak niet in brand was gevlogen. Vreselijk, je mag er niet aan denken. Nu was er voor allen nog hoop !

Weer thuisgekomen werden de brokstukken op mijn erf gesjouwd. Pater Hermans, de leider van het grondwerk van de missievliegerij, kwam op het eind van de maand een dag of wat naar Wakeitei om de zaak te slopen en eventueel nog bruikbaar materiaal er uit te pikken. Ik bleef zitten met een hoop aluminium en oud ijzer.

MOOI EN LELIJK

Het nieuwe RPB was blijkbaar een man van samenwerking. Al heel gauw kreeg ik een uitnodiging om met de andere geestelijke leiders van zijn afdeling, het district Tigi-Kamu en Manija, een vergadering te beleggen om te komen tot een gezamenlijke gedragslijn wat de huwelijken betrof. Het ging vooral om een onderzoek naar huwelijksgebruiken en dan vooral om de randgevallen. Natuurlijk waren er juridische moeilijkheden. Hij wilde die nu niet direct oplossen, maar wel komen tot een gemeenschappelijke gedragslijn voor Bestuur, Zending en Missie.

Ik hoopte op een vruchtbare bespreking en had daarom mijn confraters uit Panijai gevraagd om casussen opdat ik zo gedocumenteerd mogelijk voor de dag zou komen. Ik denk dat door de komst van de infiltranten en het ongeluk met de Cesna de zaak wat vergeten werd. Het zag er naar uit dat ik in elk geval altijd wel kon rekenen op een open begrip voor het missie-standpunt.

Na de komst van de eerste twee Hollandse gezinnen in Tigi, had ik het gevoel of er meer ruimte in mijn luchtwegen was gekomen. Begin 1961 kwam daar toen nog de politiecommandant met zijn vrouw bij, de fam. van Lint, en later ook nog Zr. Muis...en zij was de verbindende factor, de trait d'union, die ons allemaal op zijn tijd licht en warmte verschaft. Het heeft jammer genoeg allemaal niet zo lang geduurd, maar we hadden allemaal samen erg veel contacten.

Al meerdere keren hadden de Kapauku's mij gezegd: 'Pastoor, je verzuipt nog eens met je motorbootje. Inderdaad durfde ik toen daarom nooit iemand mee te nemen, dan alleen m'n twee trouwe helpers. Er lag in Nabire al een bootje van het thuisfront op me te wachten, maar de Twin kon nog niet landen in Wakeitei. Mijn bootje had weer een opdoffer gehad en ik vroeg daarom begin Mei '61 het Bestuur of ik hun boot even kon lenen om naar de overkant te gaan. Ik moest daar in Widime een aluminium dak op een guru-huis gaan leggen. Terwijl ik daarmee bezig was kwam er in Wakeitei bericht dat er een watervliegtuig zou komen. Toen ik om twee uur aan de wal kwam, bleek mijn boot ongehaald. Ik kreeg daar nog een briefje dat ik alsnog zou worden opgehaald. Ik wachtte tot vier uur en dacht toen: ook die boot is zeker kapot. Ik wilde toch wel graag voor donker thuis zijn en ging daarom aan de loop. Druipnat kwam ik om half zeven thuis...burenhulp mislukt wel eens.

Alle dagen keek ik daarna naar het vliegveld: wanneer zou mijn bootje komen? Gelukkig mocht de Cesna hier wel landen en zo kwam begin Mei de nieuwe piloot Rob Jansen met een vrachtje. Het was wel nodig want de spullen in de gudang werden al weer schaars. Hij vertelde me dat het invliegen in N. Guinea niet gemakkelijk was. Dezer dagen kreeg ik ook namens de Orde een Australische pater op visitatie. Ik kende hem nog vanuit Vanimo toen ik daar

met Mgr. Cremers op bezoek was. Hij vond het prachtig hier: "You have a nice job here, father." Ja, van buitenaf gezien lijkt het hier ook wel aardig, maar als je moet werken met gesubsidieerde guru's die totaal geen godsdienstijveraars zijn, die vrijgevochten als ze zijn, sinds het vliegtuigongeluk ook zelf geen leiding geven en bijna allemaal zonder werkklust in de school staan, geen voorbeeld zijn voor de jonge guru's en catechisten, dan is dat niet zo leuk, maar het is wel verlamdend en het valt ook niet mee om dan altijd maar weer de muntjes op de i te moeten zetten en alles te moeten nalopen. Sinds Theo Jansen is uitgeschakeld rommelen de gesubsidieerde guru's maar wat aan. De inspectie van de pastoor lappen ze aan hun laars. Je denkt dan aan wat Tillemans indertijd zei: "We moeten roeien met de riemen die we hebben". Je probeert daarom toch altijd maar vriendelijk en voorkomend te zijn tegen de heren. Gelukkig is er niemand van hen waar ik mot mee heb. Het drukt allemaal natuurlijk wel op je. Vooral in Wakeitei gaat het niet goed. Het schooljaar '60-'61 begon met 160 leerlingen. We zijn nu halfweg en er zijn er nog 100 over. Bij de wekelijkse kindermis ontbreken meestal 3 van de 4 guru's. Alleen de Kapauku David Pekei is er altijd, maar voor het dooponderricht heb ik nog niet veel aan hem. Op de andere plaatsen loopt men ook niet over van ijver. Neem bijv. Jinudoba. Dat had 60 leerlingen. Met het nieuwe schooljaar is het gesubsidieerd. Er zitten nu zelfs twee gesubsidieerde guru's, maar de pit die er bij Rufus inzat, is er helemaal uit. Toch probeer je voor die guru's begrip op te brengen. Ze zijn nog jong en hebben tenslotte geen van allen enige ervaring.

Het thuisfront helpt enorm. Ik heb nu al 80 pakketten gehad. De kleertjes die ik krijg, geef ik niet cadeau. Ik ben wel goedkoop maar men moet er voor werken. Ik spaar wat voor het ongesubsidieerd onderwijs of ik betaal met dat geld de zagers per m². Eindelijk ben ik nu zover dat ik daarmee de pasangrahan voor de guru's aan het bouwen ben. Dat wordt een gebouw van 12½ bij 7½ mtr.

Daags voor mijn verjaardag hadden we een vergadering met het Bestuur hier in Wakeitei. Ook P. Kammerer was gekomen. Hij had me liefst 5 pakketten van het thuisfront meegebracht. We hadden weer van alles. Heel de Hollandse groep kwam borrelen en allen snoepten we uit de pakketten. Kammerer bleef op m'n verjaardag nog te gast met de fam. Mazairac en natuurlijk ook Zr. Muis. 's Avonds was heel de groep weer bijeen, maar nu bij Diny van Hemert, want die was ook jarig. Met al die Hollanders heb ik nu toch wel wat meer conventionele verplichtingen, maar toch ook weer veel afleiding. Als ik bezoek heb bijv. van een van de D.O.-zusters uit Tage, of, zoals laatst, van Rob Jansen, dan moet alles 's avonds naar het huisje van het Muisje.

De "stad" zou uit de grond gestampt worden, maar alles gaat niet zo vlot. Twee jaar geleden waren er proefboringen op het vliegveld. Nu zijn ze weer bezig. Een drillboor ging al heel gauw kapot, nu is het wachten op een nieuwe en zo is het steeds wat. De opvoer door het Bestuur is nog steeds slecht georganiseerd. Gelukkig vliegt de Missie zelf weer. Zonder dat waren de guru's al lang verhongerd. Organiseren is een kunst en br. Karel doet dat voor ons vanuit Enagotadi heel goed.

Uit Wognum kreeg ik bericht dat de Ruige tijdens zijn vacantie Wognum niet vergeten is. Hij bracht de familie, de parochie en het thuisfront veel groeten en dank en hij mocht van pastoor Stammeijer preken over onze missie op de Wisselmeren. Het legde hem geen windeieren.

Eind Mei kwam pater de Wit uit Grootebroek op bezoek en Mevr. van Lint kwam om de klerenkast wat op orde te stellen, want ik kon niets meer vinden. Dat was vroeger natuurlijk wel anders, want ik kan me herinneren dat Zuster Annie in Wakeitei aankwam. Ze had Zr. Muis, die toen nog in Enagotadi woonde, meegenomen. Het Muisje zag er uit als een varkentje. Ze was languit in de prut gevallen. Ze had een schone weg verwacht en daarom had ze geen extra schone jurk meegenomen. Maar geen krimp. Pastoor ging naar de zolder en

kwam terug met uit de kast een jrukje van de missienaakrans uit Wognum. Zr. Muis paste het. Het stond haar beeldig ! Maar ze bofte wel, want in Wakeitei woonden toen nog geen dames. Ze moest natuurlijk wel even naar de badkamer.

Toen het schooljaar '60-'61 er weer op zat, ging ik dit jaar, evenals de guru's, ook op vakantie. Het zou dit jaar eens echt vakantie worden. Al meerdere keren had Mgr. me aangeboden eens naar Hollandia te komen. In het contactblad voor de missionarissen van 4 Oct.'61 lees ik dat Mgr. op 4 Juli uit Amerika weer was thuisgekomen en daarna stond er het volgende: "De herder van het Tigi-district, Pelinus Steltenpool, had gewacht op de terugkeer van monseigneur, om aan het reeds lang bestaande plan voor een bezoek aan Hollandia, nu eens uitvoering te geven. Op 7 Juli bracht de Cessna deze vermaarde pastoor der Kapauku's naar Sentani. Rustig heeft Peul 's lands hoofdstad en deszelfs onstuimig leven in ogenschouw genomen en er ook op waardige wijze retraite gehouden."

Vanuit Wakeitei ging het eerst naar Nabire, waar we moesten tanken. Na ruim 2½ uur vliegen kwamen we in Hollandia aan. Daags voor ik aankwam, was ook br. Felix Bakker in Sentani aangekomen. Ik heb zijn vader Cor nog gekend. Hij was toen met zijn broer "thuisgehaald" bij van Straten op de Tramweg. Een der eersten die ik ontmoette was de goeie Sees die daar nu pastoor was. Toen hij Peul daar in kakibroek met daarop 'n stel zakken genaaid, zag staan, nam hij me direct mee. Ik mocht toen ergens een overhemd met korte mouwen gaan passen met een nieuwe broek. Zo kon ik tenminste deftig in de "stad" verschijnen. Ik heb het overhemd nog. Ik heb het, denk ik, steeds bewaard als een soort relikwie, want aan Sees heb ik heel veel herinneringen. Toen ik in de Kamu zat, was Sees in een zeer hoge positie geplaatst. ER kraakte toen wel eens wat. Ik denk dat Sees met zijn positie eigenlijk geen raad wist, want toen hij later als gewoon pastoor weer terug was in Enagotadi, was alles heel anders. Hij was nu hier, en later in Biak, de goeie Sees die zich voor iedereen uitsloofde. De meeste tijd heb ik gelogeed in Hollandia-Binnen en wel in villa "Peul", het blikken hutje waar ik ruim elf jaar geleden was ingetrokken. Leo woonde er nu. De klappers die ik naast het huis gepoot had, waren nu kolossale bomen geworden. Later kwamen ook P. Mous en anderen daar. Wij hebben bij Leo soms wel met 5 man geslapen. Huizen stonden er vroeger niet. Alleen maar blikken hutten. Nu was er al veel gebouwd, ook veel semipermanent. Hollandia was in een enorme groeifase. Overal zag men nieuwe dingen verrijzen. De astanden waren enorm, maar we hadden gelukkig jeep-vervoer. Meerdere malen heb ik er ook Adam van der Veldt ontmoet, mijn oud-pastoor uit Batavia. Voor iemand uit het binnenland was hij altijd even gul. Ik heb heerlijk bij hem gegeten. Hij was een man die erg gastvrij was en graag eens wilde tracteren. In Hollandia lag ook een neefje van me in dienst, Herman Nipshagen. Hij heeft me verschillende keren opgezocht, gaf me een horloge en hij wil ook proberen bij me tomen op de Wisselmeren.

Mgr. woonde, vond ik, in een behoorlijke consert-hut. Natuurlijk werd er met hem gepraat over de guru's, ons schoolhoofd in het bijzonder en de VWS in Wakeitei...en over zusters. Ik hoorde dat de Zusters uit Eindhoven wel zouden willen komen. Die van Heerlen durfden geen nieuwe stichting beginnen, maar omdat de zusters van Enagotadi erg graag in Wakeitei zouden willen beginnen, hebben die weer naar Heerlen geschreven op hun besluit terug te komen, want het zou wel eens kunnen zijn dat Wakeitei later voor hen "verkocht" zou zijn. Wakeitei had ook voorrang op Biak. Zo lag het toen in Hollandia.

Geen wonder dat ik in Hollandia alles weer van de zonnige kant begon te zien. Overal in Hollandia was het gezellig en het doet je goed als je

nu eens wat andere medebroeders ziet en enige tijd geen guru's en geen lieve Kapauku's aan je oren hebt hangen. Ik kwam er achter dat er in Hollandia onderhand wel een 80 Kapauku's woonden, die daar werkten of studeerden. Al gauw bleek dat ze Leo geregeld opzochten en hij was dan ook weer alles voor hen. Ik heb ook nog een Zondag voor hen gepreekt. Ik hield nog retraite in Hollandia en daarna ben ik met Mgr. en br. Ambroos naar Enagotadi gevlogen. Daar hadden we pastoorsvergadering en Vrijdag daarop ben ik weer naar Wakeitei gelopen om daar de vereenzaamde kudde weer te gaan leiden.

Meteen daarop kwamen er Zaterdag al weer 5 logé's. Twee "echte" Zusters vanuit Enagotadi, wijs geworden door een vorige ervaring, nu gekleed in een soort tournee-kleding met een wijde broek, zoiets als de Volendamers hebben. Dikwijls kwam er bij de zusters in Tage vandaan, iemand even overwaaien. Ik kan me nog goed herinneren dat Julie voor de eerste keer bij me kwam. Ze wist denk ik niet goed wat ze aan me had. Ik heb er dan lol in en later begreep ik het ook wel. Het was me al meerdere keren verteld : je kunt met die guitige oogjes zo kijken dat iemand die je niet kent, echt niet weet of je het meent of dat je een grapje maakt. Nu was er ook weer iemand uit Tage met twee onderwijzeressen uit Sorong. Mien Schellekens en Jo Adriaans, die nu Claris is in N. Nidorp. De echte zusters sliepen boven samen op één kamer. De drie anderen moesten de andere slaapkamer delen. Ik had de drie slaappleatsen op de grond aangegeven door de letter TAU aan de wand te spelden, want die letter was Franciscus erg heilig. Het was de letter die hem aan het kruis deed denken. We hadden een gezellige avond, maar daarna begon de harde werkelijkheid boven. Je moet als vrouw maar ergens in het binnenland op een kamertje zonder slot moeten slapen. Boven angekommen nam Jo het woord en sprak: Mien, ga jij als oudste maar vlak bij de deur liggen, want moeder zei altijd, de oudsten moeten het eerst op !

Het bezoek werd uitgewuifd en vertrok weer zoals gelukkig altijd. Want je bent blij als ze komen, maar toch ook wel weer als ze gaan. Ik maakte nog een financieel verslag en daarna stonden om zo te zeggen, de trouwtjes en doopjes weer in de rij. Er was weer allerlei werk te doen, want tijdens mijn afwezigheid was P. Roozen slechts één Zondag in Wakeitei geweest. Daar op de pastoorsvergadering naar voren was gekomen dat de ODO, de onleidingsschool voor de guru's, mogelijk ook in Wakeitei zou komen, begon ik met behulp van Cornelis meteen de pasangrahan voor de guru's af te maken. Want daarin zou ik dan eventueel wat personeel tijdelijk kunnen opvangen. Het moest wel vlug besloten worden want de dorpsgemeenschap had ook de oude strip gekozen om er de nieuwe kampong te bouwen. Ik hoopte dus dat de terreinleider maar gauw zou komen om te beslissen. In het weekend dat nu naderde wilde ik ook de diensten aan de overkant weer doen. Ik wilde naar Dijai, maar dat ging niet zo maar. Gelukkig dat ik ruim vóór tijd maar eens ging kijken bij mijn oude bootje en de motor. Ik wist dat er tijdens mijn afwezigheid veel water was gevallen.

Had men het vele water bij de uittocht uit Egypte ervaren als een wonderbaarlijke hulp, hier was het geworden tot een natuurramp, een idaanita want : "de bergketens joegen hun water omlaag, de regen sloeg neer uit de nevels " (ps.77.17). Er waren dagen geweest dat er zelfs in één keer 90 tot 100 mm. water was gevallen. Vóór mijn vertrek had ik de motor in het botenhuisje opgehangen, maar het water was zo hoog gekomen dat het botenhuisje tot aan het dak in het water zat. Toen het al te laat was, was onze Mozes er achter gekomen. Hij had toen de motor thuis gehaald. Het was gelukkig geen zout water, maar de heer Klutte heeft er een aardige klus aan gehad. De boot bracht me netjes naar Dijai en weer thuisgekomen schreef ik naar Wognum het blijde nieuws waarmee ik uit Hollandia was thuisgekomen :
IK KRIJG NU IN WAKEITEI WEL ZUSTERS !

Op elk gebied werd er in deze tijd overal in N.Guinea alles aan gedaan om de Papua's op te trekken naar eigen zelfstandigheid. Maar of de eigen daden- drang daar nu al mee geprikkeld werd, bij mijn eigen gesubsidieerd personeel had ik er het afgelopen jaar nog weinig van gemerkt. Ja, men wil natuurlijk voor zichzelf wel een beter baantje. De pientere guru's wilden graag norma- list worden om een mooi plaatsje te krijgen aan een VVS en dat gaf maande- lijks wat meer geld in het zakje ! Maar over de ijver van heren nu in de kampongs, daarover kon ik het afgelopen jaar weinig verblijdends naar huis schrijven. Naar een nieuw schoolhoofd voor de eventuele VVS in Wakeitei werd intussen serieus gezocht. In de N.Guinea- raad was een harde strijd gestreden om het zesklassig onderwijs ook op de bestuursplaatsen in het binnenland doorgevoerd te krijgen. Onze Bertus v.d. Berg heeft er in die raad hard voor gevochten, maar....er was geen geld voor ! Mgr. deed er ook alle dagen zijn uiterste best voor om iemand te vinden die als schoolhoofd van de VVS zonder internaat in Wakeitei dat werk voor een missieloontje wilde doen. Er werd intensief gezocht naar Zusters maar uiteindelijk kwam er niets. Toen het nieuwe schooljaar op 1 September begon, was de zaak ver- loren. Met alle kansen was het misgelopen. Ik moest 24 leerlingen naar huis sturen, want na de centrale vierde klas kwam er plotseling niets meer. Met veel pijn en moeite kon ik nog 6 jongens naar de VVS in Enagotadi krijgen. Ze gingen er met lange gezichten heen, want ze zagen daar de voedselsituatie somber in, want ook daar was een VVS zonder internaat, geleid door de zus- ters van Heerlen.

Het nieuwe schooljaar begon met 16 leerkrachten aan de gesubsidieerde scholen. Elke school had nu een bantu. Theo Jansen was weer genezen op de WM teruggekeerd en ik hoopte dat het onder zijn leiding nu op de scholen beter zou gaan. Daar Theo nog niet meteen in functie was begon ik bij het begin het nieuwe schooljaar direct met een dienstbezoek aan de gesubsidieerde scholen. Dat was hier en daar wel hard nodig, want men was soms maar raar aan het rommelen. Aan schoolmateriaal kon ik de guru's nog niet helpen want de Cesna had voor het gesubsidieerde onderwijs noch ook voor het ongesubsidi- eerde onderwijs iets gebracht.

In Dijai was er met Palit aan het hoofd gelukkig weer een goede leiding. Ik besloot in Dijai een nieuw huis voor de pastoor te bouwen en zo gauw dat klaar was, zou het schoolhoofd gaan wonen in het huis van de hr. van Zeijl. Alle weekends als ik in Dijai was, werd daar met mijn jongens gewerkt aan de nieuwe pastorie. Bij de eerste Centrale Catechismusdag waren er in Dijai meteen al 180 doopleerlingen. In Wakeitei was het nieuwe schooljaar toch weer met 130 leerlingen begonnen, maar wat ik vreesde, gebeurde al heel gauw. Het kinderaantal daalde zo hard, dat zelfs de vierde guru moest worden weg- gehaald. Daar ik vreesde dat ook in het nieuwe schooljaar alle catechismus- onderricht weer alleen over de rug van de pastoor zou gaan, besloot ik met de NAZORGCURSUS in Wakeitei te stoppen. Het schoolhoofd had me het afgelopen jaar maar wat alleen laten modderen. Meneer zat lekker thuis. Alleen de bantu's hielpen nog wat. Erg jammer voor de mensen, maar het dooponderricht kreeg nu alle voorrang. Bij de eerste twee groepjes die ik vorig jaar in Wa- keitei doopte zaten maar een paar schoolkinderen en nu zouden er vóór Kerst- mis maar hoogop vijf in aanmerking komen. Op de catechese-zondag komen er nu altijd een 40 uit Wakeitei zelf. Ze zijn gehuwd of ongehuwd en zijn ooit of nooit op school geweest. Van de buitenposten komen er altijd nog een 80, meestal schoolkinderen, maar ook anderen. Als er van de lijst afgaan, komen er steeds weer nieuwe bij.

Van de gedoopten waren er altijd wel een honderd aanwezig. Verschil- lende jong getrouwde vrouwtjes woonden in Wakeitei zelf. Ook Julia Madai was wel altijd present. Ik kende haar nog vanuit mijn Ugapuga-tijd. Ze was toen naar de Zusters in Epouto gegaan, daar gedoopt en terwijl ze in Wakeitei rondhing, werd ze tegen haar zin door haar familie uitgehuwelijkt als de 6e of 7e vrouw van onze vriend Otto Dogopija. Als Bestuurskepala was hij in Wakeitei nogal van invloed, maar voor de rest was het een tamelijk brutaal mens.

Toen het gesprek rond was kwam Julita op een holletje naar me toe. Ze wilde met die man niet trouwen. Ik zei haar "ga dan naar het bestuur" Het HPB helpt je wel, maar ze ging niet, misschien omdat ze er geen vertrouwen in had. Het was ook iets nieuws. Ik had nog nooit de tussenkomst van het bestuur gevraagd. Misschien was ze ook wel bang, op weg daarheen, gepakt te worden. Dit laatste is denk ik toch gebeurd. Ze liet zich paaïen en ze kreeg f 30,-. om met hem te slapen. Daarna is ze wegevlucht. Ze werd weer opgehaald. Er vielen klappen. Ze is zeker een paar keer wegevlucht. Ik heb toen het HPB maar ingelicht. Uiteindelijk was zo ik hoorde, de uitspraak: aanvankelijk wilde ze niet en nu wil ze weer niet, maar toen de schelpen waren overhandigd heeft ze f 30,-. aangepakt. Daaruit blijkt dat ze toen wilde. Het adat-huwelijk was dus geldig ! Een pijnlijke kwestie tussen de pastoor en het HPB. Voor mij was dit het eerste en tevens laatste huwelijksgeval, waarbij ik de hulp van het Bestuur inriep. Dat zij het geld aanpakt, is dat een bewijs dat ze wil trouwen ? De onderduikster waarvan ik vertelde, nam het geld ook aan en dacht : kreng ! Nu heb ik tenminste dit nog van jou ! De meiden zijn niet gek ! Ze hebben heus ook een eigen wil en maken dat dan ook dikwijls duidelijk kenbaar.

Ik wilde bij de grondkwestie met de Cama in Wakeitei geen pestkop zijn, maar bij mijn bezoek in Sept. '61 hoorde ik hoe de Cama zelf in Onaago tewerk was gegaan. Tegen zijn zin in, had de Cama in het tuintje van Rufus Gijai een schooltje gebouwd. In Sept. '60 was hij daarover al bij het Bestuur wezen klagen. Begin '61 werd daar op dat schooltje een aluminium dak gelegd. Weer naar het Bestuur. De Cama moest toen flink betalen nl. f60,-. maar ze bleven rustig zitten tussen de katholieken. En wat z e i het nieuwe HPB: "ik kan dat schooltje toch niet laten afbreken?" Het is gewoon een wegjaagsysteem, bang voor het Bestuur binden de eigenaren dan maar in. Later bleek dat de gronden die de Cama-evangelisten ingepikt hadden, al door Pastoor Boersma betaald waren ! In '61 kreeg de Cama, behalve de VWS in Wakeitei, daar toch ook een dorpschooltje. Op 21 Sept. '61 bezocht het HPB het missieschooltje in Kogemani. Hij bevond alles in orde. Er waren wel 70 leerlingen. Na dit bezoek vroeg hij me waarom Kogemani niet gesubsidieerd was. We hadden het nooit durven aanvragen, want het was nog geen uur van Dijai en Mejepa verwijderd. Ik denk dat het HPB toen iets goed had willen maken t.o.v. de Missie, daar het met de subsidiering van het Cama-schooltje in Wakeitei wel heel vreemd was verlopen. Misschien was het ook om het geval Julita Madai en mijn vriend de lieve Otto Dogopija, want het HPB zat er, denk ik, toch wel een beetje mee. Misschien heeft hij wel gehoopt dat Julita het uiteindelijk toch wel zou winnen.

Om de guru's en catechisten wat te helpen maakte ik in deze tijd, naar het voorbeeld van de Duitse Catechismus, in het Kapauku een boekje met bijbels en liturgisch onderricht. Het is een neerslag van de lessen, die ik zelf gaf bij de doopvoorbereiding. Ik hoopte dat het de kennis zou vergroten. Ook de pastoors gaf ik het om hen wat te helpen bij het preek- en verdiepingsonderricht. Aan de zondagsevangelies werd intussen ook gewerkt. Om het Kapauku op de scholen beter te kunnen leren kreeg ik in deze tijd eindelijk "PODEPAI" toegestuurd. Twee deeltjes, keurig uitgegeven door het ASB-kantoor. Toch beter wát dan niks, zal men daar nu gedacht hebben, maar men heeft er wel erg lang over nagedacht ! Het was de bedoeling het nu ook op de gesubsidieerde scholen te gebruiken. Ik heb er daarom, toen ook het derde deel uit was, voor de Nederlands sprekende guru's in Juli '62 nog een handleiding en een woordenlijst aan toegevoegd.

Op mijn ontvang-zit- en werkkamer waren de röntgenfoto's, die als ramen fungeerden onderhand wit geworden en hier en daar zelfs kapot, maar dank zij de hulp van de RWD-man van Hemert en de inspanningen van Br. Ambroos zit er nu echt glas in en ik kan nu dus vorstelijk naar buiten kijken. Nog mooier voor mij, was op 16 Oct. het enthousiaste bericht: de Twin komt, niet alleen met materiaal voor het vliegveld, maar we nemen ook de boot mee van de pastoor! De beide HPR van Panijai en Tigi hadden erom gevraagd die boot

toch niet te vergeten. Stralend kwam er een hope meneer van de luchtmacht op me af: Pastoor, hij is er ! Heel de hollandse kolonie juichte ! Het aluminium bootje ging op de schouders en werd voorlopig in triomf naar de pastorie gebracht. Het gevaar nog eens te zullen verdrinken, is nu wel geweken.

Het moet in deze tijd zijn geweest dat ik ook nieuwe burens had gekregen, de fam. Toxoneus. En met zijn komst zou het AGRARISCH PROEFSTATION zijn werk beginnen. Men zou hier gaan uitzoeken welke soort zoete aardappelen voor de bevolking hier het beste zou zijn. Ook met de nieuwe burens had de pastoor weer heel goeie contacten....al schrijf ik het zelf!! Rond Nov.'61 ging ik weer naar Enagotadi om de Ruige na zijn vacantie persoonlijk welkom toe te roepen. Na het vliegtuigongeluk van Smitje in Wakeitei had Huub Zwartjes vanuit Timeepa heel de Mapija moeten bedienen. Toen de Ruige op vacantie ging, kreeg hij de Kamu er ook nog even bij. Hij had toen alleen maar tijd om er een paar keer doorheen te fietsen. De vele doopjes die de Ruige op stapel had staan, stonden daar nog op hem te wachten, zo gaat dat. In Tigi was er weer een andere reden waarom er eigenlijk nog zo weinig gedoopt was in het afgelopen jaar, maar dat zou nu wel gauw veranderen. Tegen het einde van November kreeg Wakeitei pater Overste weer eens op bezoek. Hij ging weer wat rond en wilde na het vliegtuig-ongeluk ook hier wel weer eens kijken. Over zijn indrukken schreef hij in "st. Antonius" Maart-April '62, het volgende :

Wakeitei, 26 Nov. 1961.

Beste lezers,

Terwijl ik aan het rondzwerven ben door het westelijk deel van onze missie, schrijf ik deze brief. Vandaar die vreemde plaatsnaam boven mijn brief. Wakeitei....Het is niet zomaar een "dorpje" Het is de Bestuurs-vestiging van het Tigi-district, waaronder ook de Kamu-vallei (P.Ruigrok) ressorteert en het Mapija-gebied (de paters Smits en Zwartjes). Maar de reden waarom Wakeitei voor ons van bijzonder belang is, is dat dit de hoofdstatie is van het TIGI-gebied, met een keurige pastorie, indertijd eigenhandig gebouwd met een eindeloos geduld door pater Keizer, en meteen pracht van een houten kerk, gebouwd door de lekenmissionaris Jan van Leeuwen, een eerste klas vakman. Br. Ambrosius Denkers is momenteel hier om de pastoor wat te helpen met allerlei klusjes (hij zou hem wel voor goed willen houden, maar ze zitten van alle kanten aan de arme Ambroos te trekken). De herder van Wakeitei is de Wognumse pater Steltenpool, die van hieruit zijn uitgestrekte parochie zo goed en zo kwaad als het gaat, probeert te verzorgen. Het is echt niet gemakkelijk. Om eens een indruk te geven: eens in de twee weken steekt hij Zaterdagmorgens met een aluminiumbootje het meer over naar Dijai, het grootste dorp met de grootste school aan de overkant van het meer. 's Morgens wat schoolbezoek, 's Middags biechthoren, catechismusonderricht voor de gedoopte kinderen (uit heel de streek) en godsdienstondericht voor de ongedoopten. Voor dat godsdienstondericht komen er iedere twee weken wel een 120 nog ongedoopte mensen opdagen.

De H. Mis zondagmorgens is een "gemeenschapsmis", met zang in de Kapankutaal. Ik heb vanmorgen het genoegen gehad deze mis te mogen doen. Het is nog lang niet volmaakt, maar er begint hier toch werkelijk iets te groeien van een doorleefde viering van de liturgie. Er waren in Dijai een kleine honderd communicanten. Alles verloopt eerbiedig en rustig. De tweestemmige liederen in het Kapauku bij wijze van Introitus, Kyrie, Gloria, tussenzang, offertori en communie, werden met enthousiasme door heel de kerk gezongen. Helaas bestaat er nog geen Epistel- en Evangelieboek in de Kapauku-taal. Ik kon natuurlijk ook niet preken, want ik ken geen woord Kapauku. In plaats daarvan las de guru een stuk voor bij wijze van Epistel en Evangelie uit een door pater Steltenpool geschreven kerkboekje.....Ondanks dat we elkaars taal niet verstonden, hadden we de hele Mis contact met elkaar.....

Terwijl ik in Dijai las, is Pater Steltenpool zelf naar een ander dorp Widime gegaan, een uurtje verder varen, om ook daar de Mis te doen. Anders

komt dit dorp maar zelden aan de beurt: je kunt als pastoor nu eenmaal niet overal tegelijk zijn. Om een uur of één waren we weer thuis om hier de avondmis te kunnen doen. Daar komt ook een klein groepje Europeanen naar toe, een bestuursambtenaar met zijn vrouw, een verpleegster, een politiemann. Ook hier (weer) een (andere) "gemeenschapsmis" met zang in de Kapauku-taal en een korte homolie in het Nederlands en een preek in het Kapauku. Er wordt hier in het Wisselmerengebied nergens meer van het Maleis gebruik gemaakt. De kinderen gebruiken op school hun eigen taal en leren ook al wat Nederlands.....

In deze Mis werd het evangelie in het Nederlands en in het Kapauku voor-gelezen. Dat klinkt heel eenvoudig: het evangelie in het Kapauku voorlezen. Maar het had gedurende de voorafgaande dagen uren gekost, om met behulp van een Kapauku-onderwijzer, de vertaling klaar te maken. En zo is het eigen-lijk met alles. Het klinkt allemaal zo vanzelfsprekend, dat zingen en bid-den in het Kapauku, maar je kunt je er geen voorstelling van maken, hoeveel uren werk en studie ieder gebedje en ieder liedje gekost heeft. Alles wat op school aan boekjes gebruikt wordt, moest speciaal voor hier gemaakt worden, zowel de boekjes in het Kapauku als de methodé om Nederlands te leren..... Ik ben bij.....de parochie Wakeitei eens wat langer blijven stilstaan om U een indruk te geven van een stuk missie in de praktijk, maar....de missie in N.Guinea is overal elders weer totaal anders.....

De week na het bezoek had ik de morgenmis weer in Wakeitei. Daarna ging ik naar Okomokebo. Na het eten thuis vertrok ik om 2 uur naar Ucateida. Daar zou de prauw om 5 uur klaar liggen, want er was 4 Dec. pastoorsvergadering. In de stromende regen stond ik daar tot 6 uur te wachten. De verrassing was groot toen ik verwelkomd werd door onze eigen Provinciaal P. Hogenboom. We kenden elkaar uit Peking, want daar was hij toen pastoor. Op Sinterklaas-avond zat ik toen weer in Wakeitei met de provinciaal bij me, die bij Paul wel eens een kijkje wilde nemen. Jammer dat het geen Zondag was, want dan is alles echt in bedrijf. Toen het hoge bezoek weg was ging ik weer wat kampongs bezoeken. Zo kwam ik half Dec. ook in Kigou. Daar vroegen de kinderen me om een nieuw schoolhoofd. Ze vroegen David Peki, een Kapauku. De Mimicaan Takati gaf al weken lang 's morgens tot een uur of tien alleen maar wat godsdienst en daarna sloot hij de zaak. De leerderige jeugd nam dat niet. Takati z'n vrouw zat in de Mimica. Hij zou met Kerstmis op vacan-tie gaan, maar dat duurde hem blijkbaar te lang. Toen ik daarna de Dabeï bezocht en in Waagomani aankwam, kwam men mij vragen, om als de gesubsidi-eerde guru kwam, hen er toch een te geven van de kust. Anders gaat het hier net als in Jinudoba ! Die twee kustlui doen niets. Geef ons een Kapauku-guru. Die kan ook met de mensen praten. In Jaba was Erya van armoë al bantu ge- worden in Kigou. Zijn opvolger Tanghama nam al gauw ontslag en met Inanosa, nu hoop je dan maar weer dat het kinderaantal wat zal toenemen. De kustlui blijven vreemdeling in de kampong. De schoolkerkjes liggen met zulke hoofden als eilandjes in de Kapauku-wereld. De mensen varen er om heen in plaats dat men er heen roeit om als beter mens en meerwaardiger kracht in de maat-schappij terug te keren. Over de Kapauku-bantu's ben ik zeer tevreden. Voor schoolhoofd zijn ze nog wat te jong en onervaren. Een beetje op afstand van hun geboorteplaats kunnen ze hun eigen mensen een dwetje geven om naar de school en de kerk te gaan. Ik meen te mogen constateren dat ook de school- hoofden hen eigenlijk wel graag hebben, want ze krijgen in hen een aanvulling voor het contact met de kampong. Bij het lesgeven van het Kapauku in de eerste klas hebben deze jongens geen moeite, al geeft het spreken van een vreemde taal, het Nederlands of het Maleis, hen nog altijd het gevoel wat meer te weten dan de gewone mensen. Als ik hun hulp vraag bij het vertaal-werk bijv. bij de evangeliën, dan merk ik bij hen eigenlijk weinig belang-stelling. Elke hulp moet je zowat afpersen. Ze lopen nog lang niet warm voor het gebruik van hun eigen taal in de liturgie. Nu weet ik wel dat de ideeën-wereld van het Evangelie een heel vreemde voor hen is, maar de sluitel om er iets van te begrijpen is voor hen toch het Kapauku. Hoe het Kapauku de mensen

tot elkaar brengt, kan je telkens horen, als ze in de liturgie volop meezingen.

Dit jaar vierden we in Wakeitei Kerstmis met de Hollandse families in ons midden. Voor hen zou het ook de laatste Kerstmis op de Wisselmeren worden. Ik denk dat ze zich deze Kerstmis allemaal nog wel zullen herinneren. Br. Ambroos, die na het bezoek van P. Overste, ook was vertrokken, kwam op 27 Dec. weer terug in Wakeitei om me een half jaar lang te helpen. Ik was daar natuurlijk erg blij mee. Hij had uit Enagotadi ook twee zusters meegenomen. Zij kwamen een paar dagen op vakantie. Toch altijd wel een beetje extra nieuwsgierig naar Wakeitei ! Het bezoek ging weer weg en de viering van Oud en Nieuw zal dit jaar in Wakeitei echt wel goed geweest zijn.

1962 begon weer zoals alle jaren. Je bent thuis altijd met alles tegelijk bezig en zeker als de guru's rond je deur zwerven, wordt je daar overal vanaf gehouden, want ze blijven lopen om spullen uit je gudang. Maar met Ambroos had ik nu eindelijk wat hulp. Want ik gaf hem allereerst de zorg over de gudang. Verder was hij er dacht ik om me allerlei klusjes uit handen te nemen. Maar aan die klusjes kwam eigenlijk nooit een eind. Mijn handen waren nu echt wat vrij gemaakt voor vertaalwerk. Eindelijk had ik eens tijd om mijn Grieks weer wat op te halen en daardoor geholpen de zondagsevangelies te kunnen vertalen. Er waren er die ik al drie keer bewerkt had...nooit was het goed. Nog nooit. Misschien later.

Half Febr. '62 ging ik met Ambroos naar Enagotadi. Daar was het afscheid van Ben Smulders en Willy Smidt, die in Enagotadi vanwege de bouw van een grote kerk hadden gebouwd. Net vóór we vertrokken kwam de Commissaris van het Centrale Bergland, de hr. de Haan nog even aanwaaien. Dat was weer oude kennis! Erg leuk. Hij vertelde van de angst in Hollandia en dat het daar vol journalisten zat, die de dreigende invasie van Indonesie kwamen verslaan. In het binnenland hoorden we daar eigenlijk weinig van. Alles ging daar gewoon door. Ook ons werk toen we weer thuis waren in Wakeitei en ik ging dan om wat frisse lucht te krijgen af en toe het Tigi-meer weer wat rond. In de weekends dat ik daar was, was ik in Dijai altijd aan het bouwen.† Een tweede parochie begon zich daar af te tekenen. Vóór Pasen had ik in Dijai weer 15 Doopjes. Pasen was dit jaar op 22 April en aan beide kanten van het meer waren de kerken weer vol. Een paar weken later vierde ik met Ambroos mijn 49ste verjaardag en met de Hollandse groep zaten we 's avonds met 13 man.

In de afgelopen maanden had ik wel gemerkt dat Ambroos zich in Wakeitei niet zo happy voelde. Ik liet Ambroos allerlei klusjes opknappen, maar hij had in Epouto en Modijo gebouwd en vol enthousiasme was hij naar Wakeitei gekomen in de hoop daar ook iets te mogen bouwen. Het was wel goed bedoeld, maar hij voelde zich een vierde wiel aan de wagen en een beetje "weggedrukt". Daar het ook wel hard nodig was, liet ik hem de gudang wat vergroten. Zo hervond hij zich wel weer een beetje. Achteraf had ik er beter aan gedaan, hem ook een tijd naar Dijai te sturen, toen ik daar de pastorie bouwde, maar dat deed ik tussen de bedrijven door zelf en het vele werk in Wakeitei ging allemaal door, omdat Ambroos daar zat. Toen ik begin Juni hoorde dat komend schooljaar de VVS in Wakeitei doorgang zou vinden, moest ook daar een nieuw leslokaal voor worden gebouwd, maar eerst moesten daar alle materialen voor bijeen worden gebracht. In elk geval stond het nog niet vast welk personeel daarvoor 1 Sept. zou worden aangetrokken. Uit Holland, dat stond vast, zou niemand worden aangetrokken. Zouden dan toch uiteindelijk de Zusters voor een missieloontje de oplossing moeten brengen? Ik wist alleen dat de Zusters van Heerlen nu toch al in Biak zaten en dat de moeder Gemma Maria en de Zusters uit Enagotadi heel graag een tweede plaats in het binnenland en wel in Wakeitei zouden willen beginnen. Ze droomden ook nog steeds van een eigen opleiding met meisjes uit het binnenland

Half Juni was ook Huub Zwartjes voor een paar weken naar Wakeitei gekomen om zich wat in de taalproblemen in te werken. Hij trof het toen hij kwam eigenlijk niet zo best, want ik was al enige tijd geen 100%. Maar na

† Met Pasen moest het pastoorshuis klaar en ...het was klaar.

een dag of wat uitzieken in bed, ging het al stukken beter en toen alles wat vlotter verliep kreeg Huub kiespijn. Hij moest naar de tandarts. We zagen elkaar weer op de pastoorsvergadering van 27 Juni. Precies een half jaar was Ambroos in Wakeitei geweest. We gingen samen op stap naar de pastoorsvergadering. Voor Ambroos moet deze dag een gevoel van bevrijding en herwaardering gebracht hebben, want hij kon nu elders weer een stuk timmerwerk afleveren. Voor mij bracht zijn heengaan alleen maar ontgoocheling. Ik was er te laat achter gekomen. Achteraf was ik toch blij want Ambroos had mijn handen voor heel wat ander "grondwerk" vrijgemaakt.

Waar het op de pastoorsvergadering van 27 Juni precies over ging weet ik niet meer. Maar in de namiddag van Donderdag 28 Juni '62 hadden we zo rond half vijf een vliegtuig gehoord. Niets bijzonders. Toch wel ! Want toen we na de vergadering buiten kwamen was alles in Enagotadi in rep en roer. Wat was er gebeurd? Ruim anderhalf jaar later zou ik in de verre jungle, heel ver weg, proberen er achter te komen, maar ik maakte een akelige vergissing.

In de namiddag van die Donderdag vertrok de Dakota C47 uit Merauke met aan boord de bemanning, een doktersvrouw met kind, een soldaat met een Indonesische infiltrant, die mooi mee naar Biak kon om daar te worden ondervraagd. Er hangen nogal wat grauwe wolken aan de hemel, maar het vliegtuig vertrekt. Het zal de reis maken langs en over het onherbergzame bergland. Precies 10 minuten later vertrekt er ook een militair vliegtuig dat dezelfde route zal volgen. Om vier uur in de namiddag heeft de verkeerstoren in Biak nog contact met de Dakota C47. De telegrafist meldt dat hij slecht zicht heeft. Er ligt een groot onweersfront en buien maken het vliegtuig het niet gemakkelijk. Vijf minuten na de laatste radio-verbinding hoort men van de Dakota C47 niets meer. Men hoopte nog dat het toestel mogelijk was uitgeweken naar een klein vliegveldje op de route, maar tegen de avond vreest men toch een ongeluk. En waar? Wij hadden om ruim half vijf een vliegtuig gehoord. We dachten dan ook dat het ergens na het Panijai-meer in de jungle moest liggen. Er ging zelfs een stem op om een zoekactie te organiseren. Maar het zou zoeken worden naar een speld in een hooiberg. Zo zaten we te praten, de paters met de mensen van het Bestuur. 's Avonds meldt de Indonesische radio dat we ons geen zorgen hoeven te maken. Het toestel is uitgeweken naar Nakaasar. Dat zou een enorme afwijking zijn van de geplande route. Radio Makasssar geeft ook geen bevestiging. Wij vinden ook dat dat niet kan, want wij hebben het vliegtuig gehoord. Kortom van de Dakota C47 werd toen nooit meer iets gehoord. Verdwenen! Verongelukt!

Op de pastoorsvergadering was ook Mgr. aanwezig. Daarna ging hij naar Tage om van daaruit met P. Kammerer naar Wakeitei te komen. In Tigi zou voor de eerste keer gevormd worden. Alleen de ouderen onder de gedopten waren nu aan de beurt. Op 4 Juli '62 gingen we met het thuisfrontbootje naar de overkant. Met trots liet ik in Dijai mijn nieuwe pastoriëetje zien. Terwijl ik wat aan het rommelen was hoorde ik de RSB tegen Mgr. zeggen: "Waarom Peul hier zo nodig dat pastoriëetje moest bouwen, begrijp ik niet helemaal!" Ik deed maar net of ik niets hoorde en dacht: de tijd zal het leren. In Dijai werden er toen 80 gevormd. Op 5 Juli was Wakeitei aan de beurt, daar waren er 133. Na afloop vierden we met Mgr. in ons midden in de nieuw gebouwde pasangrahan met vele bezoekers en met heel de hollandse kolonie heel bescheiden dat 25 jaar geleden de eerste minderbroeders naar Nw. Guinea waren gekomen.

WAAROM DE MOEDERTAAL OP SCHOOL ?

Na het feest ging Mgr. naar Moanemani en ik mocht P. Zwartjes weer wat onderdak geven. Een week lang is er toen hard aan de taal gewerkt tot beider genoegen.

De kerk in Tigi begon nu echt een gezicht te krijgen. En de kerkdiensten, daar ging ik eerlijk gezegd wel een beetje trots op. Zondags waren er nu in Wakeitei alleen al, een 200 communicanten. De banken zitten Zondags vol. Aan beide kanten van Tigi worden de H. Mis en de catechismuslessen steeds goed bezocht. Vooral door de getrouwde en oudere vrouwen. Van de mannen zijn het vooral de jongeren. Uiterlijk leek het al heel wat, maar hoe de familieverhoudingen lagen en wie met wie getrouwd was, dat was niet zo gemakkelijk. Ik begon daarom in deze tijd ook met een kaartsysteem. Mensen opvoeden tot grotere zelfstandigheid geldt ook binnen de kerk. Daarom begon ik ook de collecte in te voeren. Ook onder de guru's sprak ik nog al eens over de kerk en over de missie. Er was er zelfs één die zo geroerd was, dat hij me vroeg maandelijks f30,- van zijn salaris voor de missie te pottongen. De gedoopten moeten ook voor een ander iets over hebben. Als er iemand naar het ziekenhuis in Enagotadi gedragen moet worden, wil ik niet meer horen dat hij of zij geen familie van de drager is. Er is hulp nodig. De pastoor is er toch ook niet alleen voor de blanken. Wie kán, móet helpen. Daarom hebben we in Fakfak toch ook Kapauku-jongens, zonder onderscheid van de families, ongeleid tot guru. Er waren er op het eind van het schooljaar in '62 net weer een heel stel thuisgekomen. Toen ik het daarover had met de oude kepala van Ajatei, zei hij: "we waren vroeger wel wat huiverig om die kinderen aan de missie te geven, maar we zien ze nu als flinke kerels terugkomen." En aan hun eigen guru's vertrouwen de Kapauku's hun kinderen ook gemakkelijker toe. Als deze guru's wat ervaring hebben en getrouwd zijn en schoolhoofd zijn geworden, zullen de meisjes ook wel beter naar school gaan komen. De catechisten zijn dit schooljaar wat in de verdrukking gekomen, met sommige schooltjes liep het mis, maar de meesten hadden in de kampong toch wel een goede invloed. Het godsdienstig materiaal moet er bij de heren wel altijd goed ingehamerd worden. Zo had ik met hen al twee kumpulans over de kerk en de missie gepraat. Toen moesten ze daarover thuis een opstelletje maken. Het resultaat was allertreurigst. De meesten vertelden alleen wat over Adam en Eva, maar over de kerk niets. Hun tetaa's (verhalen) worden net zo lang aan iemand doorverteld, tot ze het kunnen navertellen. Zo moet hen ook, wat ze over de godsdienst moeten verder vertellen, steeds opnieuw worden voorgekauwd.

Schriftelijk vastgelegd moet je het met hen steeds maar weer doorlezen....tot ze het zelf kunnen voorlezen en na verloop van tijd kunnen ze het zelf dan vertellen, zonder het te lezen. Vragen en antwoorden mogen ook niet ontbreken.

Eind Juli-begin Augustus '62 werden er vanuit Panijai klachten gehoord dat de guru's niet overweg konden met "Podapai". Ze hadden vooral moeite met de schrijfwijze en de uitspraak. Er werd daarom een "Podapai-commissie" gevormd. Toen die commissie bij me kwam kon ik ze zeggen dat die moeilijkheden in Tigi niet bestonden. Maar de Tigi-guru's waren niet gehoord! In Tigi heeft de pastoor de guru's geholpen en wegwijs gemaakt. En of de onderwijzers nu Nederlands spreken of Maleis-Indonesisch, de moeilijkheden zijn hetzelfde: er is verschil in schrijfwijze en dus ook in de uitspraak. In Juli '62 verscheen "Podapai" deel III en pas toen kwam daarbij ook de "Handleiding" uit, voor de Nederlands sprekenden. Het eerste hoofdstuk daarin gaat over spelling en uitspraak. De guru's in Panijai hebben dit nooit in praktijk gebracht, want ze hadden die "handleiding" pas en de pastoor daar liet ze modderen. Zeker de leider van het experiment Nederlands had dit kunnen weten.

Om de resultaten van de Podapai te kunnen peilen heb ik de leider van het experiment wel eens naar de catechistenschool gestuurd. De man bekende me eerlijk dat hij perplex stond. Daar ik bang was dat met het badwater (Podapai) ook de baby (autochtone taal) zou worden weggeworpen, stelde ik de Podapai-commissie voor om na overleg met een onderwijskundige hierover nog een rapportje te willen schrijven. Vóór de maand om was, kon ik dat rapportje al schrijven. Dat het Nederlands vervangen zou worden door het Maleis-Indonesisch, ook daar was rekening mee gehouden.

Wakeitei 1 Sept. 1962

Aan de wrn. A.S.B. der R.K. Missie
Pater A. van Nunen o.f.m.
te Hollandia.

Ondw.aanvankelijk leesonderricht
in kl. 1 van een dorpschool

In een brief van 29 Aug. '62 no. E/62/58 schrijft de R.S.B. van de Wisselmeren : "Wat het gebruik van Podedpai betreft op klas één van de dorpschool : hierover verwacht ik nog de officiële beslissing van de ASB, maar het zal wel afgeschaft worden."

Ondergetekende zou dit ten eerste betreuren en wel om redenen die in het verslagje van de Podedpai-commissie zijn opgenomen nl. om psychologische en paedagogische redenen. De argumenten die in het verslagje zijn opgenomen om op de eerste klas al te starten met het Nederlands zijn zeer zwak. Duidelijk is gesteld dat men over de methode geen oordeel durft te vellen en als onderwijskundige durfde men zich ook niet op te werpen. Daarom deed ik een beroep op de commissie om een advies te geven, ná overleg gepleerd te hebben met iemand die meer deskundig is. Dit staat dan opgenomen in de N.B. Misschien hebben de andere leden van de commissie daar geen gelegenheid voor gehad. Ik heb van die gelegenheid wel gebruikt gemaakt en wil U het resultaat van deze gedachtenwisseling mededelen alvorens er een beslissing wordt genomen.

De kwestie waarvoor we gesteld zijn is deze: aanvankelijk lees- onderricht in de eerste klas van de dorpschool in de moedertaal of in een vreemde taal ?

Waar enigszins mogelijk : niet in een vreemde taal. Waarom ?

- 1) Aan het lezen in een vreemde taal dient het spreekonderwijs in die vreemde taal vooraf te gaan. (Deze mening is ook Rochove toegepast, zie zijn Handleiding.)

Zou men in de 1ste klas van een dorpschool meteen beginnen met het aanv. lezen in een vreemde taal, dan zou men daardoor het doel van het lezen t.w. het opnemen van gedachten en gevoelens, voorbijstreven, daar men het grootste deel van de tijd, beschikbaar voor het lezen, zal moeten uittrekken t.b.v.:

- a) het inprenten van de betekenis der woorden
- b) het inoefenen van de juiste uitspraak
- c) het inoefenen van het juiste accent

Begint men echter in de eerste klas niet met het lezen, maar met het spreekonderwijs in een vreemde taal, dan heeft men voldoende tijd om aandacht te besteden aan het inprenten van de betekenis der woorden, het inoefenen van de juiste uitspraak en het juiste accent.

Geleidelijk aan zal, als gevolg van het spreekonderwijs o.a. ook de taalschat van het kind toenemen, totdat het moment daar is dat men op verantwoorde wijze met het lezen kan beginnen. Vóór het lezen moet er nl. reeds een bepaalde hoeveelheid woordkennis aanwezig zijn.

- 2) De eerste maanden is het aanvankelijk lezen in hoofdzaak technisch lezen. Het doel van het technisch lezen is de leerlingen de techniek van het lezen zo spoedig mogelijk en zo goed mogelijk aan te leren.

Bij het moedertaal-aanv. leesonderricht verlopen lees- en leerproces gemakkelijker en derhalve ook vlotter dan bij het niet-moedertaal-aanv. leesonderwijs, daar bij dit laatste, behalve de normale actie ook nog de volgende acties - die onnodige vertraging van het lees- en leerproces tot gevolg hebben - een rol spelen :

- a) Het kind moet de betekenis in de vreemde taal van de aanschouwing (afbeelding) reproduceren.
 - b) Het kind moet de juiste uitspraak en het juiste accent reproduceren.
- 3) Het kind, vooral het kind van de eerste klas van een dorpsschool, beheerst zijn moedertaal nog zeer onvolkomen. Gezien het verband tussen taalgroei en ontwikkeling van het kinderlijk denken, verdient het ook om die reden aanbeveling, dat zeker in klas 1 en 2 en in iets mindere mate ook in kl. 3 van een dorpsschool, voldoende aandacht aan de moedertaal van het kind wordt besteed.

Is het toeval, dat art. 3 sub 1 van het "Reglement op het onderwijs aan de Dorpsscholen" als volgt luidt :

"Het aanvankelijk onderwijs gaat, waar mogelijk, uit van de taal der dorpsgemeenschap waar de school gevestigd is."

Tot slot : in Mededelingen van het Nutsseminarium voor paedagogiek aan de Universiteit van Amsterdam n. 53 : richtlijnen voor het nieuwe taalonderwijs in de Friese proefscholen door P. Post en M.C.J. Scheffer staat in de inleiding:

- 1) Het Fries moet gezuiverd worden van barbarismen, het Nederlands eveneens. Het spreekt vanzelf dat er een nuttig gebruik gemaakt wordt van de zich reeds enigermate ontwikkeld hebbende milieu-taal als hulpmiddel bij het goed leren van de tweede taal.
- 2) Vergelijking tussen Fries en Nederlands kan telkens weer nuttig en nodig zijn. Vooral het onderwijs in de tweede en derde klas, waarin de overgang tot het Nederlands als voertaal tot stand komt, dient profijt te trekken van het zich bewust maken der feitelijkheden.

Ik meende er goed aan te doen U de gedachtenwisseling met de Hr. van Zeijl mede te delen en afgezien van missiologische argumenten die nog aangevoerd zouden kunnen worden en de onzekerheid waarin zich het hele onderwijs op het ogenblik bevindt, zou ik U willen aanraden met het badwater toch het kind nog niet weg te werpen. Daarom deze aanbeveling:

	<u>VOERTAAL</u>	<u>LEERVAK</u>
Kl. 1 Dorpsschool	Kapauku	Nederlands/Maleis
Kl. 2 "	Kapauku	Nederlands:Maleis
Kl. 3 "	Maleis (Ned)	Kapauku

Met br. gr.
J. Steltenpool o.f.m.
past. Tigi

c.o. ASB Hollandia
Mgr. Staverman
RSB Wisselmeren
Podepai Commissie.

ALBA JACTA : DE TEFRLING IS GEWORPEN

Na het bezoek van Robert Kennedy aan Djakarta in Febr.'62 was het duidelijk geworden dat Nederland wat zijn N.Guinea-politie betreft, op het verkeerde paard had gewed. Het tijdperk Luns-Dulles was voorbij. Robert Kennedy zag het anders. Amerika wilde nu dat Indonesië aan zijn trekken kwam. Het streven van Nederland om de Papua's tot zelfbeschikking op te voeden en samen met het oostelijk deel van het eiland een westers bolwerk tegen het communisme te vormen, bleek politiek onhaalbaar. Het werd een spannerd jaar voor den Haag. Er werden nog allerlei constructies bedacht, maar net vóór de indonesische invasievloot zou landen werd het 'plan Bunker' via de V.N. aanvaard en op 15 Augustus '62 ondertekend.

Irian Djaja werd ingelijfd, het werd een Indonesische provincie. Op 1 Oct. wapperde de VN-vlag naast de Nederlandse. Op 1 Jan. 1963 kwam het Indonesische Bestuur het Nederlandse vervangen. En 1 Mei 1963 trok de VN zich terug van het eiland. Het referendum van de Papua's om zich uit te spreken over de aansluiting werd een farce. Het principe van de musjawara zou de Papua's opslokken. ("Overredend overleg" met de aangestelde kiesmannen.)

Vóór het zover kwam was er eind Aug. '62 in Wakeitei een Televisiegroep die de wereld kond moest doen hoe de Commissaris van het Bergland, de Hr. Den Haan, de bevolking inlichtte over de dingen die zouden gaan gebeuren. Ik hield me - je weet nooit wat ze er mee gaan doen - buiten schot en zorgde er wel voor om niet in beeld te komen. Maar in Wognum had men er mee te doen, dat de herder van Tipi zulke kannibalen als parochianen had... Ze moesten eens weten hoe veilig ik me hier bij hen altijd voelde, en ondanks hun armoede, waren mijn spullen hier denk ik, veiliger dan in Holland. En waar op dit grote eiland was het rustiger dan juist in Tipi? Maar zou dit zo blijven? De Hollanders wisten onderhand wel wat de internationale politiek bekokstoofd had, maar voor de Papua's in het binnenland kwam het heengaan van de Hollanders aan als een overrompelende verrassing. Om eventuele moeilijkheden te voorkomen gaf het gouvernement alle streekvreemden de gelegenheid om naar hun geboortestreek terug te gaan. Er waren misschien oude veten die nu weer zouden worden uitgevochten.

In Panijai groeven de kustlui het eerste en een van de oorzaken was misschien wel, dat de lui uit Panijai, toen ze hoorden dat de Hollanders weggingen, zeiden: nu is het onze kans. Nu moeten alle ogai (vreemden) maar meteen weg! Er mag niemand blijven! Men dacht daar weer aan "Obano". In Tigi hoorde men een heel ander geluid. Hier was juist sympathie voor de Hollanders: we willen geen anderen dan de Hollanders! Men wilde met de Hollanders in verzet, maar dat ging niet. Chaos, onrust, verwoesting, vernieling en verlies van vele mensenlevens zouden er het gevolg van zijn. Diepe ellende in plaats van de opbouw die zo'n beetje was begonnen. De Kapauku's begrepen dat en ze zouden in de veranderende omstandigheden met het nieuwe bestuur meewerken. Met Senen en bijeenkomsten van meerdere kepala's had ook ik meerdere gesprekken en ze waren zichtbaar blij dat Missie en Zending hun werk zouden voortzetten. Ze zwoeren trouw als er moeilijkheden zouden komen, vooral als met de opvoer van spullen het wat minder zou worden. Kortom: ze zouden rustig blijven en geen dwaze dingen doen, waardoor het alleen maar erger zou worden. Het werk in Tipi zou op beperkte wijze doorgang vinden, alles werd gedaan om de leidinggevende personen voor het onbouwwerk te behouden. Aangespoord door de Kapauku's besloten 7 tukans te blijven, allemaal Biakkers en zij moesten nu leiding geven bij het verdere onbouwwerk. Ze waren van de Molukse Kerk en ik had een heel goede verhouding met hen. Zij hielpen mij en ik soms hen. Japo zou de opvolger van Teun van Hemert (RWD) moeten worden. Hij hield ervan dat hij voortaan "tuan" moest zijn en men heeft heel wat moeten praten om hem zover te kunnen brengen. Maar hij doet het nu uit sympathie voor de Kapauku's, daar alles anders stil zou komen te liggen. Maar de administratie, zei hij, daar doe ik niets aan, want dat kan ik niet. Japo kwam nog eens extra bij me en vroeg me of het waar was dat ik wel bleef. Hij was echt ongelucht toen ik dat bevestigde en vroeg of zij

altijd mochten aankloppen bij de pastoor als hun bapa...als dat nodig mocht zijn.

Het HPB nu, is Mr. in de rechten. Zijn opvolger Dick Zonggenau komt van de bestuurschool en is + 20 jaar oud. De afdeling die hij moet besturen is zo groot als Noord- en Zuidholland met hooguit 100.000 inwoners. De jongeman die nu de zaak moet runnen zegt: ze zijn gek mij te benoemen...maar ik moet wel en zal mijn best doen. Het is een goedgez. Hij is van de Mōni-stam maar hij zal bij de bevolking wel goed liggen. De plotselinge aanstelling van Papua's tot "leiders" geeft soms grote onwetendheid en onkunde te zien. Gelukkig hebben ze hier over het algemeen geen ambitie tot het ambt. Ze hebben alleen maar schrik en willen het wel doen tot er betere (waarschijnlijk Indonesiers) zullen komen. Men zal hen zeker accepteren omdat het wel moet en omdat de Indonesiers ook zeker wel mensen zullen hebben die het beter kunnen. Zo wordt ook op de WM alles gedaan om niet in één klan iedereen naar huis te sturen zonder werk, want dan zou de zaak meteen in elkaar klappen. Zo kreeg ook de politie een andere leiding. We begonnen een totaal nieuwe periode.

In heel N. Guinea waren er heel weinig Hollanders die onder de vlag van de VN wilden bijtekenen. Op grotere plaatsen aan de kust dreigde een schreeuwend tekort aan personeel. De harde werkers op de WM beschouwden de overdracht als een "verraad" aan de Kapauku's. Ze hadden in het belang van de Kapauku's hun werk op de WM nog wel voort willen zetten, maar ze vreesden de open plaatsen aan de kust te moeten innemen en ze voelden er weinig voor om daar de vuile was op te gaan knappen. Ze wilden daarom allemaal vóór 1 Oct. het land uit.

Op 25 Juli was de evacuatie van alle vrouwen uit Hollandia al begonnen, op de WM vertrokken de vrouwen begin Sept. De laatste die vertrok was Zr. van Schaik, de opvolgster van Zr. Muis. Jammer, dit vertrek van de Hollanders, want hun komst had ons samenzijn heel wat gezelliger gemaakt. Aan onze droom kwam nu spoedig een einde. Maar wat ik nooit gedroomd had, werd me nu plots in de schoot geworpen. De beddezakken die ik van de zusters in Enagotadi gekregen had en die ik trots gevuld had met de pluizen van rietsigaren, kon ik nu wel weggooien. Voor nog onder de inkoopprijs die in Holland betaald was, kreeg ik de mooiste spullen. Dus zonder vervoers- of opvoerkosten. De fam. van Hemert gaf me 4 ledikanten met spiraalbedden, twee grote matrassen, een pracht wandkast en een boekenkast. De mooie wandkast met twee bedden bracht ik naar Dijai...alvast voor de nieuwe pastoor die daar wel gauw zou komen. Het HPB bracht ook nog een paar bedden en kasten, tafels, stoelen, lakens enz. enz. Het thuisfront in Holland betaalde hen in Holland. Alles voor een prikje. Twee rekeningen beiden van rond f350,-. De een z'n dood, de ander z'n brood ! En nu maar hopen dat er in Wakeitei ooit nog zusters zullen komen ! In elk geval kon ik ook de hr. van Zeijl wat helpen bij de inrichting van zijn huis.

HET NIEUWE SCHOOLJAAR

4 Sept. '62 was intussen het nieuwe schooljaar gestart. Opvallend is de toeloop van nieuwe leerlingen. Tot Oct. blijft dat doorlopen, zodat Wakeitei en Dijai wel 160 leerlingen hebben en Kigou en Waagomani 100. Er waren nu ook weer verschillende meisjes op school. Op elke gesubsidieerde school heb ik nu een Kapauku-guru. Ook de VVS kon op 4 Sept. in Wakeitei beginnen, maar.... zusters kwamen er niet. Toch was ik erg blij, want de hr. van Zeijl was bereid er de leiding van op zich te nemen en hij wilde onder de UNTEA blijven doorgaan tot 1 Mei '63. Met de kepala's was afgesproken dat elke leerling voor de afwerking van het VVS-lokaal 30 planken moest leveren. Vlot werden die geleverd. Men begreep dat de VVS er was voor hun eigen kinderen.

Het nieuwe schooljaar was met verschillende nieuwe guru's begonnen. De Mimica was in Tigi goed vertegenwoordigd. Het schoolhoofd van Wakeitei, Amarejao, had z'n vrouw in de Mimica achtergelaten. Zelf kwam hij pas 11 Sept. in de school en hij gedroeg zich verder tamelijk onbehouwen. Al gauw kwam het bericht dat het gouvernement de kustmensen verlof gaf, om, als ze gemist konden worden, naar de kust te gaan. Stuk voor stuk en met groepjes tegelijk stonden ze voor mijn deur. Heerlijk naar de kust op Rijkskosten!

De aanstoker was Amarejao. Ze begonnen met omong kosong (onzin). Ze waren bang voor het eten, daar was wel reden voor. Het Bestuur had een half jaar voorraad en de pastoor ook ! Toen : we zijn bang voor de mensen hier ! Ze zinspeelden op een tweede Obano. Op aandrang van de mensen hier zijn er 7 tukangs uit Biak in Tigi gebleven om bij de opbouw te blijven helpen, en omdat ze vertrouwen hebben in de pastoor die blijft. Zeven Protestantse Biakkers. Wat dachten jullie nu, dat Mgr. en de pastoor jullie er aan zouden wagen, als er echt gevaar was? Als jullie weggaan komt er juist rotzooi. Dan laat je je eigen volksgenoten, de Kapauku's, in de steek. Trouwens in de Mimica stikt het van de guru's, je krijgt er nooit een baan. Als jullie nu weggaan kunnen jullie aan de kust zeker op een houtje bijten. En dacht je dat je hier ooit nog een kans krijgt als je terug zou willen komen? De Kapauku's zien je aankomen. Nota's en groente zullen ze je nooit meer geven! Inanosa zei dat hij wilde trouwen. Ja dat mag, dat is een goede reden. Zeg dat dan direct. Maar je zult nu toch even moeten wachten. Oriwipiko uit Widime wilde zijn vrouw ophalen, natuurlijk per plane ! Toen dat lukte en hij weer boven kwam, stuurde hij zijn vrouw meteen terug ! Intussen had ie in Sept, maar enkele dagen in school gezeten. Toch zou hij bij gelegenheid wegens trouwe plichtsvervulling wel weer weddeverhoging krijgen. Zo zijn er heel wat guru's die maar wat rondlopen en er een potje van maken. En men lacht er om als de pastoor er iets van zegt. Als de RSB er later iets van hoorde stond hij meestal ook machteloos. Allerlei guru's kwamen in die dagen aan mijn deur. Ook een heel stel uit de Kamu. Uiteindelijk gingen er drie guru's naar de kust en onder hen was ook het schoolhoofd van Wakeitei, Marejao. Hij kreeg een plaatsje aan de kust, dat hij daar nu bantu werd was voor hem geen straf !

Toen het schooljaar startte kreeg Wakeitei voor het eerst een vrouwelijke leerkracht. Ik was er blij mee en hoopte dat zij mij van de vele dameskransjes die ik had, zou bevrijden. Naast mij, op het landbouwproefstation, woonde Mr. Toxopeus met z'n vrouw. Pas enkele maanden geleden hadden zij een kleine gekregen en er kwam een Hollandse Dominee om het kind te dopen. Als goeie buur ben ik daar bij geweest met practisch alle Hollanders. Na afloop is de Dominee ook bij mij geweest en we hadden het over de guru's van de Molukse Kerk die de Cama niet hielpen. Ik zei hem: voor één zieltje komt U hier, maar de guru's die de Cama helpen, leveren jullie over aan de Geloofszendingen. Nooit werden ze bezocht, de man vond het ook onverantwoord.

Vóór Toxopeus wegging heeft hij nog geprobeerd vanuit Manokwari verlof te krijgen de gebouwen die klaar waren aan de Missie te geven. Toen Filomeentje kwam kon ik haar moeilijk bij Amarejao in huis, of bij Mojau in de pasanrahan zetten. Zij woonde toen maar bij mij in huis. 25 Sept. vierde P. Kammerer zijn zilveren kloosterfeest, waarbij ook de hr. van Zeijl was uitgenodigd. 23 en 24 Sept, hadden we het afscheid gevierd met de bestuursambtenaren met een avondje kip. Alle Hollandse mannen bij elkaar - negen man - maar het HPB was er niet bij. Hij was plotseling naar Enagotadi geroepen. 24 Sept. gingen van Zeijl en ik naar Enagotadi, maar toen we weg waren is Filomeen plots heel erg bang geworden. Het is ook zo eng alleen in een pastoorshuis. Zonder iets tegen het wrn. hoofd H. Adii te zeggen, is ze zo uit de school weggelopen. Dat was op 25 Sept. Ze is toen met alle bestuursambtenaren en de zendingsguru's mee naar Enagotadi vertrokken. Achteraf werd het gedrag van Filomeentje me duidelijk. Zij had kennissen bij die groep. Ik hoorde dat ze al eens naar Bomo was gelopen en het slippertje naar Enagotadi werd me als verdacht medegedeeld. Toen ik thuis kwam wist ik niet wat ik zag. Heel mijn huis was volgesjowwd met allemaal spullen van Mr. Mazairac. Alles waarvan hij dacht, dat ik er iets aan zou kunnen hebben, had hij naar binnen gebracht.

Filomeen was in Enagotadi door de hr. van Zeijl weer oppepikt en toen ik weer thuis kwam liet ik haar naar het proefstation verhuizen. Ter bewaking 's nachts zou de hond er blijven. In overleg met de dokter zou ze er met de K.S.B.-meisjes wonen. Deze meisjes zijn er echter nooit gekomen. Filomeen woonde er alleen met een Kapauku-meisje en wel...zonder hond. Want toen ze in Enagotadi was is de hond door Horatius Adii ingerikt en toen ik dat hondje voor haar opeiste kreeg ik een grote mond. Hij wilde

f30,-. hebben want hij had het beest drie dagen "eten" gegeven. Later bleek dat de dame die hond helemaal niet wilde hebben, om zo rustiger haar gang te kunnen gaan. Ik denk trouwens dat ze een huisje tussen de tukangs nog veel leuker gevonden zou hebben. Later bleek dat ze schriftelijk uitnodigingen verstuurde om bij haar te komen. Kortom Filomeentje was "loops", maar eenmaal tegen de lamp gelonen was ze ook weer erg malu. Ze vluchtte daarop naar Enagotadi. Ze vroeg daar aan de RSB ontslag uit eigener beweging. Daarna is ze in overleg met het HPB langs de kortste weg naar haar eigen kampong teruggestuurd. Ze wilde dat zelf ook wel en ging daar over haar uitspattingen nadenken.

Later heeft die bewuste hond in een nacht in mijn konijnenheuvel wel 6 konijnen doodgebeten. Geheel volgens de adat hebben mijn jongens het dier toen neergepijld en Horatius Adii is nooit bij me geweest om vergoeding te betalen.

EEN AFSCHEIDSGROET VAN THEO JANSSEN

"Het uur van scheiden van de markt breekt aan. Per 1 Oct.'62 zal ik mijn loopbaan hier beëindigen en naar Nederland gaan. Ware Anneke nog hier geweest met de kinderen, zeer waarschijnlijk zou ik dan wel tot 1 Januari gebleven zijn. Nu hoor ik echter op de eerste plaats bij hen. Hoe het ook zij, bijna zes jaar in Nieuw Guinea is een in alle opzichten mooie tijd geweest. Maar ver boven alle bijzondere ervaringen staan de 2½ jaar Wisselmeren genoteerd. Die tijd had langer moeten duren! Wat ik hier ook allemaal achter laat, een schat aan herinneringen neem ik wel mee. Herinneringen aan de knusse avonden in de Wognumse herberg in Tigi, leerzame verhalen van de deken van Tigi; het bescheiden gesnater van Tetilija; de damescongregatie rond de Kapauku-leesbak. De Oknum Eryja van Jaba, een poging om per Cesna uit Wakeitei te vertrekken; het heerlijke geclubber rond het meer; waar allerlei snuiters "scholen" deden. Widime met Orowipiko, Kigou met Takati, Mejepa met Iiri, en ga zo maar door. Gelukkig heb ik deze herinneringen allemaal fotografisch vastgelegd.... Dat de jaren in het berpland zo goed geweest zijn, is zeker voor een niet klein deel te danken geweest aan U, pater. Veel heb ik kunnen onsteken en leren in Wakeitei. Heb daar een klein beetje dieper leren kijken in de mentaliteit van het Kapauku-volk. heb bij U zeer grote steun ondervonden in m'n werk. Dank voor deze leerzame tijd, dank voor Uw ongekende gastvrijheid, voor Uw gezellige manier om Uw gasten bezig te houden, al ging ik langzaam meer tot de huisgenoten behoren, zo voelde ik mij tenslotte thuis in het stukje West Friesland aan de Wisselmeren..... Hoe dan ook : TOT ZIENS, waar dan ook. Een welgemeend: Kojaa tou !!!!"

Theo Jansen.

In het Missietijdschrift "Sint Anthonius" schreef Theo later - ik meen in '65 - over Tigi nog het volgende:

"Drie dagen duurde de tocht om het meer heen. Aan welke kant ik ook liep, overal was de kerk van Wakeitei met z'n twee torens zichtbaar, vonken schietend in de zon. En hoe meer ik onder de modder kwam, en hoe smeriger ik werd, des te sterker werd het verlangen naar de gastvrije Wognumse herberg aan de overkant van het Tigimeer. In de komende jaren zou ik nog dikwijls dezelfde tocht maken, nog dikwijls wegzakken in modder en varkensmest, over gladde boomstammen glibberen, door rivieren en poelen heen waden. Dan prevelde ik echt geen schietgebedje bij een misstap, en ik kon me goed voorstellen hoe het vroeger geweest moest zijn in dit gebied, jaren geleden, toen daar nog geen kerk stond, geen schooltjes en geen huis. En als ik dan wel eens bij de Peul thuiskwam na zo'n tocht en hartgrondig ketterde over de toestand van het terrein, dan kon hij doodrustig opmerken: "Wat zeur je toch? Vroeger waren er nog niet eens wepen. Dat was andere koek".

Tientallen keren ben ik later nog op tournee geweest in Tigi. Vanuit Enagotadi was Wakeitei de eerste stopplaats. En het was goed daar een poosje op adem te komen. Steeds bleef het een verademing de twee torens te zien opduiken. Eindeloze gesprekken voerden we daar, tot laat in de avond, terwijl de olielamp hing te suizen aan het plafond. Af en toe werden die avonden opgeluisterd met een klein "spatje", dat daar hoog in de bergen best smaakte op koele avonden. Het onderwijs werd besproken, taalproblemen, zorgen over de parochie, de bouw van scholen, zijn lekke boot, de toestand van z'n kerkgebouw, dat terecht zijn trots vormde; de aanvoer van allerlei goederen, die zijn mensen toch zo hard nodig hadden. Ja, zijn mensen, over hen sprak hij altijd, avond aan avond. Want hij kent ze, kent hun grote zorg om het harde bestaan.

't Was bij Pater Steltenpool vlak voor zijn huis, dat op 3 Febr. 1961 een Cessnavliegtuig van de Missie, neerstortte. Toen ik maanden later - hersteld van de gevolgen van deze crash - weer bij hem langs kwam op tournee, trof ik achter zijn huis de onderdelen van het gesloopte wrak aan. Juist stond ik daar even naar te kijken, toen de deur - weer luid piepend - openzwaaide: "souvenirs worden niet verkocht", zei hij "elk stukje wat niet helemaal kapot is, kan ik nog best gebruiken."

En nu - weer terug in Nederland - moet ik nog dikwijls aan de Peul terugdenken. Ik blader nog in zijn "Leerboek voor de Kapauku-taal", zijn leesboekjes, zijn kerkboek, liedjes door hem geschreven. Ja, dat kon ook nog: diepgaande taalstudies maken naast de alledaagse klusjes van de missionaris, zoals dorpen bezoeken, godsdienstlessen geven, op tournee zijn, schooltjes bouwen, de boot renareren, voor de tuin zorgen, uren naar de mensen luisteren, en maar rekenen om rond te komen in een parochie temidden van modder, mest en moerassen. In Irian valt dit soort werk nauwelijks op. Het zich voortdurend inspannen voor de evenmens is daar de missionaris eigen...."

D.M. Jansen, Budel.

STRUBBELINGEN

De ontwikkelingen gingen intussen gewoon door, maar wel met allerlei strubbelingen. Nog vóór de Hollanders vertrokken waren, werd er met de mensen over gesproken dat ze nu meer dan ooit zelf hun toekomst moesten maken. De Kerk en de school dat was hún zaak ! Voor de Wakeitei-kant van het meer stelde ik op 18 Sept. '62 tua agama's aan, een soort kerkbestuur. Jaba was vertegenwoordigd door de al wat oudere Agabi (later Willibrord Motee, zie deel V, pag 29) Verder vertegenwoordigde Pontianus Kotouki, Atouda, Frans Mote en Mozes Tekege, Wakeitei, Lambertus Do, de politie-tanksi, Willem Pekei, Okomokebo-Ugija, Pius Pekei, Kigou en Mozes Pekei, Jagu. In een mum van tijd hadden de mannen de pagger vernieuwd en de vrouwen maakten de tuin en heel het terrein mooi schoon. Na het verdwijnen van Amarejao was op mijn verzoek David Pekei, een kapauku als schoolhoofd aangesteld. Met de godsdienstlessen, het bidden en de zang in de kerk ging alles weer prima. Het duurde niet lang of al heel gauw kwamen er onder leiding van Damiana Pekei-Mote, de gurvrouw, tweemaal in de week een paar dames om de kerk schoon te maken. Ook zorgden ze er voor dat er steeds bloemen op het altaar stonden. In Wakeitei hadden we onderhand al meer dan 60 echtvaartjes. Vooral de gehuwden werd hard aan gewerkt. Van Otto Dogonija had ik zelfs 3 vrouwen gedoopt. Zijn epa-me (zijn eerste vrouw), dan met zijn toestemming een verstoten vrouw, waarmee hij niets meer te maken wilde hebben en als derde Julita Madai, die hij na haar doopsel had ingelijfd.

Toen Titus Pekei zijn zusje wilde uithuwelijken aan een Zendingman stond heel de goegemeente op zijn kop, maar schelmen verblinden nog steeds, er werd gauw iemand gezocht die meer hooft.

Vooral ouderen zijn een belangrijk onderdeel van een levende gemeenschap. De Kerk heeft ze nodig, maar gelukkig kwamen er steeds meer oudere mannen op Zondag naar de Kerk. Otto wilde zelf ook wel graag gedoopt

worden....maar soms komt er aan de tolerantie toch een einde! Steeds werd de mensen er op gewezen dat ook het onderwijs, de opvoeding en de scholenbouw hún taak was. Toen er een onderwijscommissie kwam, was ook daarin Wakeitei vertegenwoordigd met Cornelis Kotouki.

Men kan er over twisten of er echt van een "bestuur" gesproken kon worden, maar alles ging in elk geval rustig zijn gangetje. Aan de strip wordt op kleine schaal doorgewerkt en met Kapauku-prauwtjes halen de mensen nu de stenen vanaf het eiland bij Kigou, om de strip te verharderen. Er wordt per m³ betaald. Nu de Missie in Wakeitei geen ODO bouwt, is men daar een "dorp" aan het bouwen. Alle huizen van Wakeitei zoveel mogelijk bij elkaar, richting Okomokebo. Langs de eens geplande strip, komt nu een soort dorpsstraat.

Toen bijna alle kampongs weer bezet waren door guru's kon ik op 1 Nov. '62 mijn eerste guru-kumpulan weer houden. De RSB kon niet komen en de guru-salarissen waren nog niet gekomen. Dat bezorgde me weer een hele lange avond werk extra, want ik moest alle bonnen van missie- en bestuursgudang weer verrekenen met het eventuele salaris dat nog moest komen. Een hoop onnodig werk. Intussen heb ik ook al vier maanden lang geen plane gezien.

Op 3 Nov. kwam de nieuwe commissaris van het Centrale Bergland met de Hr. Kroon een avondje bij me. Ik hoorde wel dat er in Wakeitei veel te veel geld werd uitgegeven. Alles moest zuiniger. Er zullen dus wel meer werkers naar huis gestuurd worden, dan de 200 man die al de laan uit waren. Maar het stenen slijpen met de prauw gaat gelukkig door, zodat meerderen daarmee nog iets extra verdienen. Gelukkig werd aan de strip hard gewerkt en 23 Nov. werd ie goedgekeurd. Het werd tijd ook, want de Missiespullen begonnen al aardig te krimpen. Het gemiddeld om de spullen die het vliegtuig brengt, met zakken en dragers op te halen, is nu gelukkig ook voorbij, want het thuisfront heeft me nu een mooi karretje opgestuurd.

Was het nieuwe schooljaar op de gesubsidieerde scholen begonnen met 635 jongens en 120 meisjes, na November zien we het aantal al minderen. De guru's schieten in hun verantwoordelijkheidsgevoel nog echt veel tekort. Ook het nationaal gevoel ontbreekt bij hen bijna totaal. De toekomst van hun eigen land zullen ze nu zelf moeten maken, maar er is weinig samenwerking op de scholen. Sommige schoolhoofden vertrokken naar de kust. Er waren er die aardig aan het spijbelen waren. In Jaba, en daarna in Mejepa, werd daarom een Kapauku-guru Ambr. Mote door het schoolhoofd weggewerkt. Hij gaf al twee maanden geen school en in Waagomani en Dijai hetzelfde met Iiri en Rantein. Het werd hoog tijd dat daartegen iets gedaan zou worden. In Widime waren na enige tijd helemaal geen meisjes meer op school tot het met Oriwipiko helemaal misliep. Het ging niet zo best met het gesubsidieerde onderwijs. Zowat overal zat ik in de zorgen. Het was lang niet altijd gemakkelijk om met allen in vrede te leven.

Gelukkig is de kerk Zondags in Wakeitei stikvol. Ik denk er zelfs over om de zijbeuken wat te vergroten, door het dak wat omlaag te trekken. Ook in Dijai is de kleine kerk steeds meer dan pronvol. Ook als de niet-katholieken bidden. De Kapauku-guru's in de scholen deden hun werk echt wel goed en met de catechisten zorgden ze voor het bidden en het godsdienstonderricht.

De Kapauku's voelen zich toch misschien wel meer verbonden met hun eigen stam. De toekomst van een land, waarin vele stammen samenwoonden, een toekomst waarin elk lid van de gemeenschap tot zijn of haar recht moest komen, sprak hen toen zeker nog niet aan. Maar de Kapauku-guru's en catechisten probeerden toch wel ruimte te zoeken voor de omgang met elkaar, voor grote en kleine mensen. Economisch werd de toestand er niet beter op, maar ze deden toch wel iets voor de mensen, probeerden ze gelukkiger te maken, althans gelukkiger dan vroeger door een zinvoller bestaan. Ze deden hun best echt een verhaal te schrijven van God met een meer menselijke toekomst voor de Kapauku's.

Er werd in Tigi gedoopt en getrouwd. De gemeenschap groeide gestaag, al kwamen er in Dijai minder oudere mannen dan in Wakeitei. We vierden weer Kerstmis aan beide kanten van het meer. De overgang van Oud naar Nieuw zal ik wel met Meneer van Zeijl gevierd hebben. Verder had ik tijd om de vele brieven van het thuisfront te beantwoorden.

HET KEERPUNT

Op 1 Januari 1963 nam Indonesië de Nederlandse teugels over. Als enig achtergebleven Hollander was ik er getuige van. Iedereen die in dienst van het Gouvernement werkte, moest aanwezig zijn. Als vertegenwoordiger van de R.K. Kerk was ik ook uitgenodigd, toen het commando van de politie werd overgedragen. Een hooggeplaatst Indonesier hield een geweldige speech. Tegenover hem zat de jonge nieuwe HPB. De hele speech ging over uitbuiting en kolonialisme. Het HPB antwoordde daarop heel droog: Wat meneer daar net allemaal verteld heeft over kolonialisme en uitbuiting...wij hier hebben daarvan nooit iets gemerkt enz.enz.. Daarop volgde de overdracht van de wapens aan de politie. Het Nederlands werd vervangen door het commando in het Maleis...en weg waren de Kapauku-politiemannen. Ik hoorde ze nog zeggen: daar gaan we nu met de geweren van de Hollanders.

Om vooral de ouderen wat meer te trekken begon ik in het nieuwe jaar 1963 te zoeken naar bruikbare Kapauku-melodieën. Zowel in Wakeitei als in Dijai begon ik in de godsdienstlessen mijn recorder te gebruiken. Ik liet hen horen hoe vroeger de Mis hier begon: eerst een stille Mis, toen met de guru's Latijnse gezangen, daarna Kapauku-liederen, een Kapauku-mis en zelfs een tweestemmige mis...maar de muziek was allemaal westers. Daarop liet ik ze dan godsdienstige negermuziek horen en de Missa Luba, een en al ritme. Het was dan of er een vonk door de massa ging! Daarop liet ik hen wat proefstukjes horen met hun eigen muziek, inii Naitai, kyrie enz. Ze waren enthousiast. Men was stom verbaasd dat men hun eigen muziek ook bij het bidden kon gebruiken. Een zelfde verbazing als met het nieuwe kerkboek : me-mana (mensentaal) onze eigen taal bij het bidden en nu ook in de kerk onze eigen muziek.

Avond aan avond kreeg ik in de pastorie groepen mannen en vrouwen, in Wakeitei kwamen ze zelfs uit de politie-tanksi en maar proberen nieuwe melodieën te zoeken voor de liederen uit het kerkboek: Credo, Agnus Dei enz. Toen eens op een avond in Dijai een paar oude mammetjes enthousiast in mijn huis meededen met het inoefenen van een Kyrie, zei een van die mammetjes als in trance: we denken alleen maar aan schelpen en vrouwen en het danshuis, maar dit is pas echt goed: we bidden en zingen nu op onze eigen manier.

Jammer dat ik in dit opzicht nog zo weinig steun heb van de Kapauku-guru's, want die pronken graag met een vreemde taal, het Maleis. Het is alsof ze bang zijn hun gezicht te verliezen. Misschien zijn ze ook wel er te lang tussenuit geweest. Maar met Pasen zongen een paar Kapauku-catechisten toch in Wakeitei een passieverhaal op een door ons uitgezochte melodie. Alles bij elkaar kwam er toch wel wat "proefwerk" tot stand. Het bood echt wel perspectief!

Gelukkig kreeg ik 6 Maart '63 wat hulp van Piet van de Laar. Op deze dag - zo stond er in het Contactblad der missionarissen - vertrok P. v.d.Laar naar de taalschool te Waghete, waar de Rector Magnificus met ongeduld op hem wachtte. Hij kwam dus met de opdracht zich wat in de taal te bekwamen...en als vicecureyt wilde hij me ook graag wel met een en ander helpen. Hij was ook muzikaal beter onderlegd dan ik en hij wilde zijn steentje ook hier wel bijdragen. Wat de taal betrof besloten we spijkers met koppen te slaan. Zo werd er een begin gemaakt met het maken van een Kapauku-woordenboek. Het grootste gedeelte stond al op fiches die me vanuit Hollandia door P. Overste al waren toegestuurd. Bij alle grond-

woorden stond het nodige bijgekrabbeld. Mijnheer van Zeijl zou de vertaling van de bahasa op zich nemen. Meer dan ooit leek mijn huis toen wel op een studiehuis, maar ook als herberg bleef het zijn klantjes trekken. Zo kwam er 15 Maart een Cessna met Mgr. aan boord en P. Hardo een Indonesische Carmeliet. 22 Maart was er al weer bezoek. Er kwam toen een grote delegatie uit Hollandia, nl. de plaatsvervanger van de UNTEA-Administrator Dr. Djalal Abdoh. Hij vertegenwoordigde het gezag van de VN in N.Guinea. Hij kwam plotseling uit de lucht gevallen en hij had bij zich twee heel deftige dames en de wakil Pemerinta Indonesia (vertegenwoordiger van het Indon.Gouvernement). Al wat er aan Indonesiers in Wakeitei rondliep dacht dat de wakil hén met een bezoek kwam vereren. Maar de Indonesiers kwamen helemaal niet aan bod. Op het vliegveld aangekomen vroeg Dr. Abdoh aan het HPB waar de pastoor woonde en zonder verder nog iemand aan te kijken, liep de man regelrecht naar mijn pastorie. De hoge Piet uit Indonesië volgde gedwee. De koffie was gelukkig al weer heel gauw bruin en onder het gesprek bleek al gauw dat de vertegenwoordiger van de VN, een Indiër, bijzonder geïnteresseerd was door bepaalde ideeën die hij blijkbaar elders bij de Cama had opgevangen. Zijn secretaresse, maar ook hij zelf, maakten flink wat aantekeningen. In de weergave van het Engels werd het plattelandspastootje waar nodig, geholpen door Piet v.d.Laar. Ik kreeg de indruk dat de visie die hij hier kreeg te horen over de christianisering van de bevolking, hem meer bevredigde dan die welke hij elders "in the field" gehoord had.

Echt Christen worden duurt wel enige generaties. De hooggeplaatste Indonesier deed aanvankelijk heel stoer en sprak Indonesisch, maar op een gegeven moment wilde hij toch ook nog laten merken dat hij nog een andere taal kende. Zo begon hij tegen mij in het Hollands en zei dat hij het plezierig zou vinden als hij nog eens zijn land in den Haag mocht vertegenwoordigen. En dat is nog gelukt ook ! Het gezelschap bleef een uur en ging toen weer regelrecht terug naar het vliegtuig, terwijl de Indonesische guru's en de bestuursambtenaren verbaasd achterbleven.

De eerste dagen van April zaten Piet en ik weer in Enagotadi. Met Mgr. in ons midden hadden we daar pastoorsvergadering. Ook onze Sees was daar, want hij wilde na zijn zilveren priesterfeest de Wm. nog weer eens zien om daar weer heerlijk uit te waaien.

Als je nog nooit met cement gewerkt hebt en nog nooit een cementen vloertje gelegd hebt, sta je wel lelijk te kijk. Het zal wel in deze tijd geweest zijn, dat de Cessna mij een aggregaat bezorgde. In elk geval leerde Japo van de RWD mij cement maken en hij hielp me ook bij het leggen van het vloertje. Precies uitgemeten moesten er op de 4 hoeken, 4 ijzeren staafjes staan...en waarachtig het aggregaat paste er precies in. Alles was gesmeerd gegaan. Van dit soort technieken heb ik helemaal geen verstand en ik heb er ook geen feeling in, maar de helpende hand van Gem Keizer heeft ook hier weer uitkomst geboden. Ik had van dat ogenblik af ook 's avonds een elektrische lamp in huis en 's morgens verbinding met allerlei staties. Geweldig ! Zo zat ik Zaterdag 27 April 's morgens met de radio of met de eigen zender te luisteren naar Hollandia. Ik schrok me die morgen rot. Edmar Vergouwen was op weg naar de Sibit en zei dat hij niet veel zicht had, maar hij wilde het nog even proberen. Ik zei toen in mezelf: man, ga toch terug ! We hebben zijn stem nooit meer gehoord. Bijna twee jaar later werd op 21-22 Febr. '65 de Cessna JZ-PTH in de donkere rimbou teruggevonden. Henk had 2332 vliegreuren gemaakt. Zijn heengaan betekende een enorme klan voor MILUVA waarvan hij al zolang de dragende factor was geweest. Slechts eenmaal is Henk een nachtje bij me overgebleven en op het vliegveld/zijn blij en hulpbiedend gezicht nooit meer zien !
Zou ik

Sinds de Hollanders weg waren werd de verhouding met de bevolking er niet slechter op. De contacten werden gelukkig steeds beter en voor de gekste dingen kwam men dikwijls bij me. Ik moest om zo te zeggen weer kiezen trekken, want sinds de zuster weg was, kwam de mantri-verpleger ook nergens meer.

Hij had toch geen spullen. Zo kwam er op een regenachtige middag een jonge man bij me, of ik direct bij zijn vrouw wilde komen. De mantri was een vreemde man, daar wilde hij niet heen. Of de pastoor maar gauw wilde komen, want zijn vrouw was aan het bevallen, en 't kind ging dood, het was al ijskoud. Ik vond het niet zo leuk, want ik had bij zoiets nog nooit geholpen. Maar na veel aandringen ging ik toch maar. Een rolletje verband gezocht en een schaar. Mijn prutschoenen aan en aan de overkant van de weg stond in de vlakte een hut. Daarvoor zat een jonge vrouw. Met de regenkap knielde ze in de modder met vóór haar knieën de baby. De kleine was er al. Het kind was erg koud, want de moeder had zo al een tijdje zitten wachten op de nageboorte. Bang dat het te lang zou duren, was de jonge vader bij me gekomen. Ik bond de navelstreng gauw af en zei de moeder snel naar binnen te gaan. De nageboorte komt vanzelf wel. Verwarm gauw het kind met de warmte van je lichaam en het vuur in de hut. Het kind is kerngezond, hoor 't eens schreeuwen. En inderdaad: alles is goed gekomen.

Niet veel later kwam het schoolhoofd David Peki. Hij was radeloos want met Dammi was het zo ver. Kom gauw. Ik weer mijn gereedschap bijeen gezocht. In de warme keuken zaten een paar vrouwen. Wat ? Jij hebt al vijf kinderen gebaard ! Waarom moet ik komen om te helpen? Ze durfden niet, want als het misgaat, moet je wel bloeden. Het was behoorlijk donker in het keukentje, maar een center gaf me voldoende licht. Het kind was er gelukkig al en schreeuwde lekker. Ik bond het af en zei Dammi nu maar rustig af te wachten. De rest komt vanzelf wel.

Op 1 Mei trokken de Verenigde Naties zich uit Irian terug. Iedereen moest getuige zijn van het strijken van de vlag van de VN en het hijsen van de Indonesische vlag. Alle kamongs met hun kepala's en zoveel mogelijk mensen waren op het vliegveld samengebracht. Ook ik zat tussen de Kapauku's en ik hoorde hen hun gevoelens verwoorden. Er waren er die dachten dat hun eigen mensen nu zouden gaan wonen in al die pas gebouwde huizen. Sommigen keken naar de lucht, richting Panijai. Ze dachten dat vanuit die hoek de Indonesiers met vliegtuigen zouden komen. Ze zouden voorlopig in tenten gaan wonen om daarna net als eens de Hollanders hun huizen, een nieuwe stad te bouwen. Maar er kwam niets. Ja, vanaf het HPB-huis kwamen heel deftig wat bestuursmensen aangelopen met voorop de politiemacht, die de Indonesische vlag meedroegen. Op het vliegveld was een heel grote vlaggemast neergezet met in de top de VN-vlag. Daaromheen ging het gezelschap staan. De VN-vlag ging omlaag. Toen kwam het hijsen van de Indonesische vlag. Heel plechtig ging hij omhoog. Alles keek naar boven. Maar de knoop waarmee de vlag vastgebonden ging niet door het ringetje. Drie keer werd het geprobeerd, maar het ging niet ! Blijkbaar hadden de agenten alleen bij de vlaggemast van het HPB-huis geoefend. Heel droog zeiden de twee agenten die er mee bezig waren : het gaat niet en ze stelden voor de vlaggemast bij het HPR-huis weg te halen. In processie ging men er heen. Het ding moest nog uit de grond gehaald worden, maar na een dik kwartier kwam men er mee aandragen. Daarop verliep alles vlot. Ik weet het niet, maar ik kreeg de indruk dat het een doorgestoken kaart van de Kapauku's was!

Op 1 Mei kwam er ook een einde aan de prettige samenwerking met de Hr. van Zeijl. Hij moest het veld ruimen en werd vervangen door een Indonesische guru. Alles zou nu anders worden aangepakt en om de "arme en onderdrukte Papua's" wat te helpen kwamen er al begin Juni 1963 in Wakeitei 6 Indonesische guru's aangewaaid. Er was ook een ibu Anastasia bij. Aan de voorkant van de uitgebreide gudang had ik een kamertje aangebouwd. Dat was aanvankelijk bedoeld voor Jan van Leeuwen die de ODO zou bouwen. Maar dat ging niet door. Nu woonde P. v.d.Laar in dat kamertje. Daar het proefstation intussen door nieuwe mensen van de LVD bezet was, had ik geen behuizing voor één dame. Zo moest Piet zijn kamertje aan haar afstaan.

De nieuwe guru's maakten eigenlijk een prettige indruk. Eerlijk gezegd was ik een beetje blij met hen. Ik hoopte dat het verantwoordelijkheidsgevoel van mijn guru's door hen een beetje zou worden opgepept en dat er nu, aan het dikwijls vrijblijvende leventje eens een einde zou komen. Er waren toen op de gesubsidieerde scholen 635 jongens en 120 meisjes. De ongesubsidieerde schooltjes hadden 198 jongens en 93 meisjes. Dus ruim 1000 schoolkinderen in Tigi. Maar toen ik 's avonds in een prettige sfeer met de nieuwe guru's op het plaatsje voor de voordeur stond te praten, gingen mijn gedachten de gesubsidieerde scholen langs. In het nieuwe schooljaar zou er ook in Dijai begonnen worden met een vijfde klas. Dat komt omdat een heel stel kinderen van de overkant in Wakeitei de vierde klas hadden gevolgd. Ze hadden er dikwijls honger voor moeten lijden. Gelukkig viel er voor hen, bij de hr. van Zeijl, dikwijls wel weer wat af. Maar daar was nu ook een eind aan gekomen. Bij Takati in Dijai zaten me liefst drie guru's in huis, maar als straks zijn vrouw met drie kinderen weer komt, wordt het toch hopeloos. Er moeten meer guru-huisjes worden gebouwd. En de school is nu ook veel te klein. In Kigou zal ook een vierde klas beginnen. De school moet weer een stuk groter worden, ook daar zit nu een getrouwde guru met een paar ongetrouwen in één huis. In Wakeitei is ook onvoldoende ruimte voor al die guru's. Er moet overal weer hout verzameld worden enz. enz., maar het ergste is het dak. Er is geen boomschors meer te krijgen. De RSB heeft al laten weten dat hij geen aluminium disponibel heeft. Misschien wordt het nog besteld.

Tegen de nieuwe guru's zei ik dat ik blij met hen was, maar dat de moeilijkheden voor de behuizing niet gering waren. Ik zei hen zo langs m'n neus weg: misschien dat het nieuwe gouvernement nu wat soepeler zal zijn om dakbedekking aan te schaffen. 's Avonds kronen alle nieuwe guru's in één guru-huisje. Ze zaten op de bovenverdieping allemaal bij elkaar. De deur goed dicht en ze voelden zich blijkbaar toch niet zo veilig bij de mensen die zij kwamen bevrijden. Ze hadden blijkbaar al wel gemerkt dat de Kapauku's niet op hen zaten te wachten om nu door hen van alle uitzuigerij verlost te worden.

De Indonesische guru's kwamen met praktisch niets, aan alles moesten ze worden geholpen. Het ergste was misschien wel het eten. De eerste maanden moest praktisch alles uit de missie-toko komen, want de opvoer was bij het bestuur bar slecht geregeld. Aan guru's en catechisten heb ik nu nog 38 man in vaste dienst. Ik zie nog de eerste Indonesische guru's in de toko. Ze keken hun ogen uit en wilden van alles kopen. Ze krijgen trouwens een zeer goed salaris. Toen ik de eerste kopers vroeg of ze thuis ook alles volop konden kopen, werden ze toch wat bescheidener. Opdat het gat in de voorraad niet al te groot zou worden, was er een soort distributie en ieder kreeg lang niet altijd wat hij of zij vroeg. Ik moest ze ook leren dat de gesubsidieerde guru's eigenlijk in de bestuurstoko moesten kopen. Als daar niets was zojik natuurlijk wel zo lang mogelijk helpen.

De toko is nu goed ingericht en Piet v.d. Laar heeft daarbij wel enige zweetdruppeltjes laten vallen. Verkocht wordt er nu alleen op vastgestelde tijden en dan nog alleen voor vast personeel. Voor de overigen is de zaak nu gesloten. Er is te weinig. Ergens onderga ik dat wel als een zegen, maar het gevolg is wel dat de tua agama's die zo ijverig begonnen zijn, nu ook niet meer komen. Het geld, bij het bestuur verdiend, kunnen ze nu niet meer kwijt. Met deze noodzakelijke regeling wordt de pastoor er niet sympathieker op. Alleen als we groente willen hebben moet de toko even open en ze geven dan "gratis" die groente.

Tussen de bedrijven door had Piet v.d. Laar het hele arsenaal van de Kapauku-taal wel zowat onder ogen gehad. Er werd ook later nog heel wat materiaal verzameld dat nog in het geheel werd opgenomen. Piet heeft door typen en checken op zich te nemen, bergen werk voor me verzet. Zonder zijn hulp zou ik er misschien nooit mee begonnen zijn om van die fiches een boek te maken. De combinatie werkte uitstekend. Het resultaat mocht er wel zijn.

Toen een jaar later Herman Mote (Deel V pag.69) de zoon van Jonas uit Ugaruga, z'n studie in Hollandia voltooid had, heeft hij alle woorden nog eens op hun merites beoordeeld. Daarop werd het eind Juli naar Hollandia gestuurd, daar zou getracht worden het werk door het Kon. Instituut voor Taal, Land- en Volkenkunde te laten uitgeven. Herman Peters die in de ethnologie zou doctoreren bij Prof. van Baal gaf hem het manuscript. Deze Oud-Gouverneur van N.Guinea stuurde het door naar het Instituut in Leiden, waar nu de Hr. Anceaux werkzaam was. Uiteindelijk is het door het Instituut bij Martinus Nijhoff uitgegeven.

Half Juli 1963 hadden we retraite van het duo Slegers/van Leeuwen in Epouto. We werden daarbij tevens ook op de hoopte gehouden van de ontwikkelingen in de wereldkerk. Na afloop ging de Prof. van Nijmegen, onze Peter van Leeuwen graag in op het aanbod, een weekeindje door te brengen in Wakeitei. Hij zal zich de kennismaking met de nog erg jonge kerk van Wakeitei nog wel herinneren ! Hij keek in elk geval zijn ogen uit ! Zoiets is wel een wandelingetje waard.

Het schooljaar '62-'63 was een druk jaar geweest. Er was in Tigi veel veranderd: en de strubbelingen op de scholen waren niet mis geweest. In de pastorie was veel werk verzet en ook daarbuiten wel. De zorg voor het godsdienstonderwijs had zijn vruchten afgeworpen en dit werk zichtbaar in het aantal gedoopten. Sinds eind Juni '60 waren er 490 gedoopten bijgekomen. Er waren er nu 818 en daaronder waren nu al heel wat ouderen vooral vrouwen. Met deze vooruitgang zag het er in Tigi voor de Missie wel goed uit. Het wachten was nu op de 6 Indonesische onderwijzers. Ik hoopte dat vooral ook de scholen er wel bij zouden varen en dat er een tijd van goede samenwerking zou volgen. Het nieuwe schooljaar zou het leren.

EEN ROMMELIGE TIJD

Er was in Tigi nu al heel wat veranderd. En als pastoor wilde ik een positieve bijdrage leveren voor de groei van een echte goede verhouding door vooral ook het goede in anderen te waarderen. Ik zocht bij alles naar een goede samenwerking met de gouvernementsautoriteiten en met een ieder die hier werkte. Dat was van het grootste belang, niet alleen voor de Missie, maar ook vooral voor de bevolking. Het schooljaar '63-'64 begon in Wakeitei met maar liefst 260 leerlingen. Er waren nu zes klassen. Zondags riep ik in de kerk kinderen op om het nieuwe schooljaar met een kindermis te beginnen. Maar er kwamen in die mis heel weinig kinderen en praktisch geen schoolpersoneel. Ik heb toen de guru's gevraagd om allemaal tijdens de schoolmis op Woensdagmorgen aanwezig te zijn. Ik gaf toen tevens Catechismus en sprak over het gebed en de H. Mis om zo het misbezoek te verbeteren. Het schoolpersoneel was inderdaad aanwezig en ik vroeg hen de namen (presentielijst) te noteren. De vierde keer in Aug. waren er maar twee guru's. Daarbij was ook Martinus Mote. Eind vorig schooljaar had ik hem vanwege een perkara van Dijai naar Wakeitei verplaatst. Ik dacht dan kan hij mij bij het vertaalwerk wat helpen en de catechismus geven in en buiten de school. Vóór die tijd had David Pekei dat als schoolhoofd gedaan. Hij heeft een paar keer in de kerk catechismus gegeven en daarna kwam hij niet meer. Nu was hij er met meen ik alleen het schoolhoofd. Na de Mis werden de namen afgeroepen, maar niet die waarvan de klassen er niet waren. Ik vroeg toen Martinus de absentielijst voor te lezen. Hij antwoordde dat de guru's dat zelf maar moesten doen. Ik werd toen wat kregelig, maar ik bemerkte dat en zei nog: och, ik ben niet kwaad op jullie twee. Jullie zijn er tenminste. Toe, schrijf die namen even op. Toen was het schrift er niet. Intussen stond ik bij de uitgang en zei: schrijf die namen dan op in het schrift dat je in je hand hebt. Ik wilde daaron zelf de namen opschrijven en toen Martinus mij passeerde, wilde ik het schrift uit zijn handen grissen.

Hij dacht denk ik, dat ik hem iets wilde doen en hij vloog als een tijger met gebalde vuisten op mij af. Alles net nog zonder mij aan te raken. Toen pakte ik hem bij de kraag en duwde hem zo met de handen en een voet de deur uit. Zonder verder te slaan of te schoppen. Het gebeurde allemaal in een oogwenk.

Niet mooi. Ik vond het ook erg rot, maar ik zat er mee. Ik verzocht hem nog eens rustig bij me te komen praten. Na een paar dagen schoolverzuim kwam hij weer op school. Hij zocht ook weer contact met me en kwam zeggen dat hij voortaan weer catechismus wilde geven. Daardoor bekende hij dus ook zijn schuld. Hij kwam daarop ook weer zeer vertrouwelijk praten over zijn huwelijksmoeilijkheden en vroeg me een week vrij, maar toen ik alles gehoord had gaf ik hem alleen vrij om met het Bestuur de zaak te regelen. Want als hij zelf alles zou moeten regelen, zou het hem weken kosten zonder resultaat. Zo is hij weggegaan. Ik verzocht het schoolhoofd de verzuimdagen op de kwartaalstaat te vermelden.

Al gauw merkte ik dat de radicale overgang naar de Bahasa Indonesia op school voor de kinderen moeilijk te verteren was. Er was geen contact meer met de kinderen en verschillenden lieten de school, de school. Ze bleven rustig thuis.

Op 9 Aug. was het groot feest in Epouto. De bouwheer van de kathedraal van Wakeitei zou die dag met Trius Couven in de huwelijksprauw gaan zitten. Van overal had de Cessna feestvierders opgehaald. Het werd een geweldig feest !

Elke schooldag begon met het hijsen van de vlag, maar het gebeurde nog al eens dat dit morgenfeest niet doorging. Dan was het vrij. Ik hoorde van geen enkele instantie welke de officiële vrije dagen waren. Soms had de radio het doorgegeven, maar ik luisterde daar nooit naar. Het schoolhoofd Andreas Suhardjiman zat lekker met zijn klasje in het VWS-lokaaltje naast de kerk. De grote school daarentegen puilden bij het begin van het schooljaar uit van de kinderen. Ik heb toen na enige weken maar eens ingegrepen. Trees Ukaago kwam met haar tweede klas van ruim 60 kinderen daar te zitten. Het schoolhoofd ging met zijn klas naar de grote school dat toen één groot lokaal was. Het was in de grote school gewoonte dat alles gezamenlijk had, samen met de kinderen van de eerste klas. Het begon dan met het morgengebed, maar tot mijn grote verwondering werd dat al enige tijd nagelaten en werd er alleen maar een Onze Vader gebeden in de Bahasa. Ik ben toen de school maar eens binnen gegaan en heb toen verzocht de morgen te beginnen met het morgengebed, temeer daar het voor de kinderen van de eerste klas de enige gelegenheid is om het te leren, want thuis werd er nog niet gebeden. In het VWS-lokaaltje had het schoolhoofd altijd mogen bidden in het Maleis. Die kenden trouwens ook alleen nog maar het Onze Vader en het Wees gegroet in de bahasa. Buiten het morgengebed mocht elke guru gerust in de bahasa bidden.

Half September kwamen er op een dag een stuk of zes, en een paar dagen later, kwamen alle leerlingen van de vijfde klas bij me : ze wilden de Indonesische guru niet. Ze wilden een Hollander. Wat is er dan ? We leren niets bij hem. Hij praat maar en laat ons zitten met niks voor ons. Geen taalwerk/ geen rekenen. Hij moet maar weg. Als tegenargument zei ik: de Kapauku-guru van de eerste klas is ook al een tijdje zoek en daarom moet de guru nu twee klassen lesgeven. Nee, dat is het niet. Hij kan toch werk opgeven. Ze hoorden wel veel Indonesisch spreken, maar ze konden er geen touw aan vastknopen. Net wat guru Mulsidi die Anastasia opvolgde zei: bitjara hanjak, tetapi murid tankap sedikit sadja (ik praat veel maar de leerlingen begrijpen er maar een beetje van). Zo is het, ze worden gek van al dat gepraat zonder enige verklaring in de Kapauku-taal. Daarom heb ik met Andreas de zaak eerlijk besproken. De woorden die hij gebruikt moet hij opschrijven en dan verklaren. De kinderen worden nu tureluurs.

Woorden waarvan hen de inhoud ontpraat, brengen ook een ontwikkeling. Voor het onderwijs is ook totaal geen optreksysteem voor de eerste jaren. En voor de eerste klas heeft men, wat het leesonderricht betreft, de klok totaal terug gezet. Toen ik in Oct. eens bij Mulsidi in de vierde klas kwam, hadden de kinderen daar een dictee in de Bahasa van 10 regels. Ik vroeg de guru het de kinderen ook in het Kapauku te laten vertalen. De eerste zin was heel eenvoudig: matahari sudah terbenam. Negen kinderen wisten dat het over de zon ging, 31 kinderen begrepen er totaal niets van, en 3 leerlingen verstonden het goed: de zon is reeds opgekomen. Zo dreigde het onderwijs een flon te worden.

De kinderen van de vierde klas hadden het meestal het moeilijkst. Maar in Dijai bleven de kinderen niet weg, daar was Takati schoolhoofd en die kende Kapauku. In Kicou daarentegen waren er van de 25 leerlingen al heel gauw 10 verdwenen. De guru was wel ijverig maar zijn gepraat ging het begripsvermogen van de kinderen te boven. Daar de school te klein was, gaf hij 's middags school. De vierde klas kreeg nooit catechismus en woensdagmiddags kregen ze geen vrij om naar de catechismus in Wakeitei te gaan. Ik wilde toen dat ze 's morgens naar Wakeitei zouden komen, maar het schoolhoofd vond dat de pastoor de kinderen niet mocht "dwingen" naar de catechismus te gaan. Ik vond dat ze dan maar een "godsdienstloze" school moesten zoeken. Zelf kwam hij Zondags ook nooit naar de Mis in Wakeitei, dat was hem te ver. De Kapauku's mochten wel. Kortom, het was hier en daar nogal moeilijk met de heren.

26 Sept. kreeg ik een vertrouwelijk schrijven onder ogen, dat de Vicarius Delegatus Vikariat Apostolik Kotabaru 13 dagen daarvoor aan mij geschreven had. Ik was er erg verbaasd over, eerlijk gezegd schrok ik me rot. Het was ons al bekend dat ook guru's soms rapporten schreven aan hun hogere gezagdragers. Over mij was in Kotabaru ook een brief aangekomen. En zo was er een hoge gezagdrager bij de Vicarius Delegatus gekomen. Ik moest maar weg uit Tigi. Er werd gepraat en gepraat en de man nam tenslotte genoegen met een brief op poten, een harde vermaning. De Vicarius Delegatus deed dat maar en schreef er hij: lees hem maar precies zoals hij gesteld is. Hij kon er niet omheen. De beschuldigingen in het rapport waren niet mis. Ik had op 26 Mei woorden gebruikt die beledigend waren voor het gouvernement, die gebrek aan vertrouwen insinueerden! Ik had toen gezegd: als de Indonesische autoriteiten een aluminium voor dakbedekking van de scholen sturen, kunnen de guru's uit Indonesie maar beter terug gaan. Wat men met een bepaalde instelling al uit iemands woorden kan halen! Op 3 Aug. had ik de school verboden om vrij te nemen! Ik had helemaal geen Jes- en vrije dagen regeling. Ik liet ze daarom maar koetelen, maar ging niet naar de school om vrij te geven. Op 30 Aug. had ik verboden te bidden in de bahasa Indonesia! Ik heb toen wel verzocht de dag met het morgengebed te beginnen, zoals het altijd (ook in de Nederlandse tijd) was geweest. De rest van de dag mochten ze gerust in de bahasa bidden. In het lokaaltje naast de kerk mocht dat altijd al. Op de vierde plaats stond erin, dat ik Martinus Mote de kerk uitgeslagen had, onbehoorlijk optreden! Om met het laatste te beginnen. Ik vond dat er rot, maar zoiets overkomt je eens. Ik gaf de Vicarius Delegatus ook verklaring van wat ik werkelijk gezegd en gedaan had. Ik heb er nooit meer iets over gehoord! Je slooft je uit voor de scholen en de guru's. Met niemand had ik eigenlijk iets. Alles was in mijn omgeving even vriendelijk. En dan zo iets. Je hebt dan plots het gevoel of je in een wespennest terecht bent gekomen, je zou het liefst maar willen weghollen. Maar je doet het niet en gaat maar rustig verder. Ik wist precies uit welke hoek deze koude wind vandaan kwam. Dat kon niemand anders zijn dan mijn schoolhoofd Andreas. Ik ben toen gewoon naar hem toegegaan en heb hem keihard de punten opgenoemd. Hij werd krijtwit. Ik zei hem: Kom jij hier de missie helpen. De pastoor is hier al dik 12 jaar en jij bent hier net een paar maanden. Kom je om samen te werken of om de zaak af te breken. Het scheelde een haartje of de pastoor had weg moeten. Ik heb nooit meer iets van de heren gehoord! Ik heb er ook nooit meer enige moeilijkheid van ondervonden.

Sinds de Twin in Wakeitei kan en mag landen, zien we geen Twin meer. Geen enkel gouvernementsvliegtuig. In de gouvernementsgudang is voor de guru's al lange tijd niets meer te koop. De hele opvoer moet de Missie zelf regelen. Het beroep van mij op de procurer en de AMA is dringender dan ooit. We kunnen de zaak gelukkig nog draaiende houden. Br. Carel stuurt met de Cessna af en toe ook wat dure horloges mee of iets anders dat weinig weeft, maar wel veel van het geld van de guru's vraagt. Zo beleggen ze hun geld, want alle personeel wil de buik vol en het verdiende geld zo veel mogelijk besteden. De heren gaven zelfs eens een Mido van f400,- aan de pastoor. Ik heb het nog in gebruik!

De Cessna doet zijn uiterste best en verschillende keren is er nu ook al aluminium naar boven gekomen. De woningen van het schoolhoofd in Wakeitei, Waagomani en Jinudoba vragen per stuk 35 platen, de bantuwoningen en dat zijn er heel wat vragen per stuk 25 platen. Precies uitgerekend! Op verschillende plaatsen wordt daar nu aan gewerkt.

Eind Oct. '63 vertrok Piet v.d.Laar naar de Kamu. Hij heeft me veel werk uit handen genomen. Jammer dat hij geen tijd meer had om de Hollandse ingang van het woordenboek nog even af te maken.

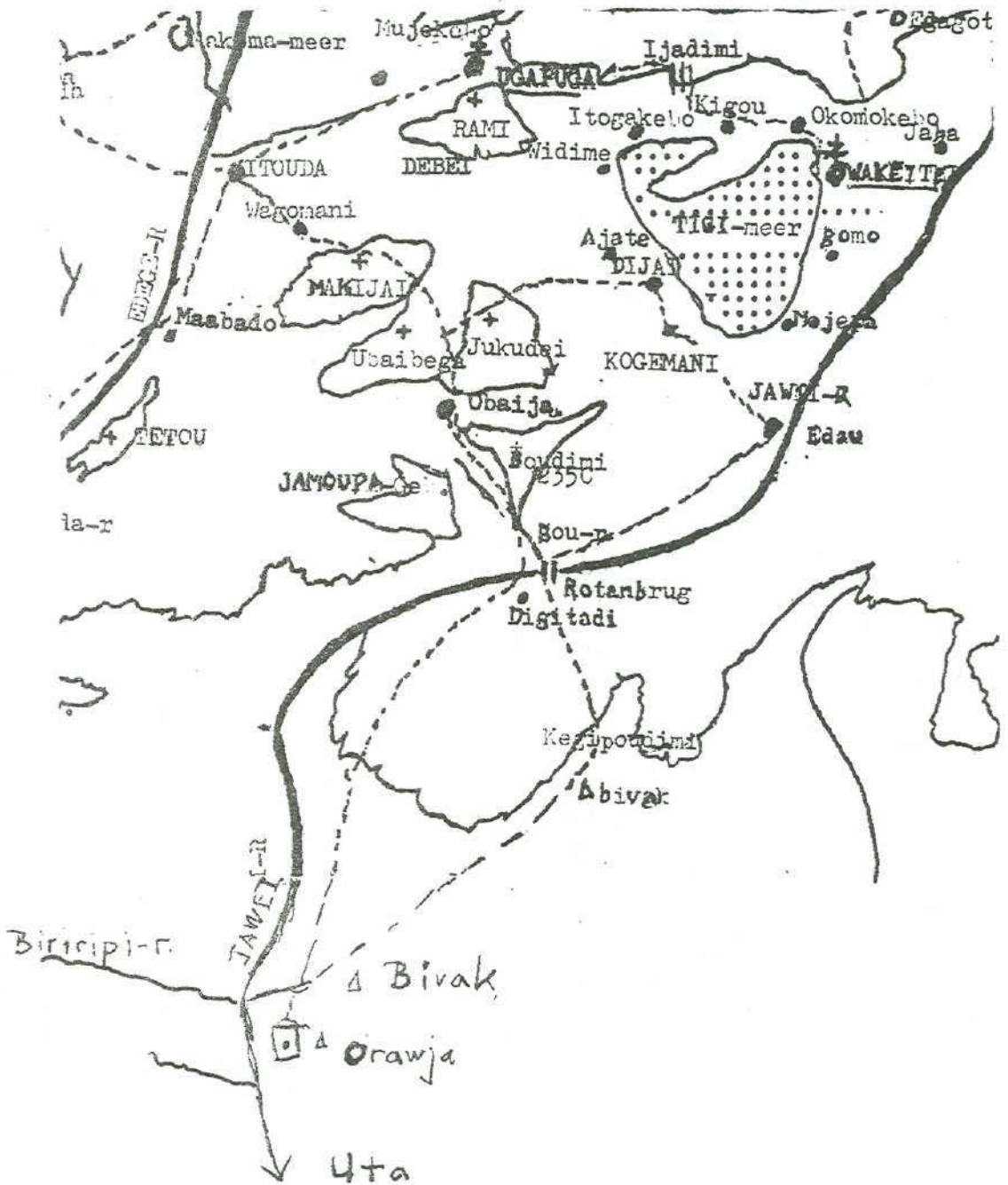
Maandag 4 Nov. '63 mocht ik Bertus van de Berø welkom heten. Hij was benoemd tot pastoor in Dijai. Met zijn komst zou de Tigi-parochie worden opgedeeld in tweeën. Voor Wakeitei zou dat een enorme verlichting betekenen. Hij ging wonen in het voorkamertje van de gudang en dat zou zo blijven ook als hij later in Wakeitei was. Natuurlijk zijn we wel eens naar de overkant, naar Dijai gevaren, maar voorlopig zou Bertus in Wakeitei blijven om zich daar van alles op de hoogte te stellen. De man van de N.Guinea-raad zou het nu zonder auto moeten doen en zich moeten voortbewegen per pedes apostolorum.

OP ZOEK NAAR DE VERMISTE DAKOTA

Eind 1962 was er juwo te Onaago. De Edowai-kepala had daar verteld dat hij bij de Dakota was geweest die in Juli 1962 vermist was. Op jacht naar een wild varken was hij er toevallig tegenom gelopen. Toen ik dat hoorde was ik van plan om daar eens met een patrouille heen te gaan. Maar telkens moest dat worden uitgesteld om allerlei dringende werkzaamheden. Naar wat ik gehoord had wist ik bijna precies waar het was. De weg daarheen was me grotendeels bekend en ik vond ook dat ik het moest doen uit eerbied voor de overledenen en voor de nabestaanden moest alle onzekerheid worden weggenomen. Maar het moest wel met overleg gebeuren want tenslotte was ik een achtergebleven Hollander. Er was in het land heel wat veranderd. Eind Oct. '63 ontmoette ik iemand uit Kigou die me vertelde dat hij met de Cama-zendeling van de Bijl op de plaats van het ongeval geweest was. Ik informeerde bij het Hoofd van het Plaatselijk Bestuur of hij daarvan op de hoogte gesteld was, maar hij had er niets van vernomen. Uit de verhalen meende ik te moeten opmaken dat de hr. van de Bijl niets had kunnen doen en ik meende er daarom verstandig aan te doen wat gereedschap mede te nemen.

Toen ik met de HPB, de Hr. Zonggenau de zaak besprak, opperde ik ook het idee om eventueel de stoffelijke overschotten naar Wakeitei over te brengen. Hij besloot zelf mee te gaan, maar hij moest eerst naar Kotabaru. Als vertrekdatum werd 25 November vastgesteld, nog in de droge tijd! Toen het HPB niet tijdig terug was, besloot ik in overleg met zijn plaatsvervanger met een politiepatrouille vanuit Dijai op weg te gaan. Ik had de agenten Jemou en Chorus Pigai en 5 dragers bij me. We vertrokken om kwart over zes. De tocht ging richting Mimica. We volgden het pad naar de Jukudei, kronen over vreselijke steenrotsen tot we de top van de Oditaka bereikten en daarna lieten we ons langs de steile bergwand van de Utaidimi afzakken naar waar Obaijo ligt. We kwamen er om half zes aa. Hier woonden nog mensen. Er kon eten worden ingeslagen voor de dragers. We hadden dik elf uur gelopen en geklauterd.

OP ZOEK NAAR DE VERMISTE DAKOTA (p.112)

Het nachtje in mijn tentje maakte weer een mens van me die er weer tegen kon.

26 Nov. ging het langs de Boudimi en de Pouririvier naar de rotanbrug. Deze moest nog worden hersteld, maar om 2 uur waren we al aan de overkant van de Jawei. We liepen nog een paar uur en sloegen toen bij een riviertje ons bivak op.

27 Nov. passeerden we Digitadi, gingen over de Kegipoudimi en sloegen 's avonds ons bivak op in Temegeitadi. Een lange dag.

28 Nov. kwamen we aan bij het kruispunt van de Bunai en de Touja. Hier had de Edwai-kepala uit Obaijo een bivakje staan en een tuin liggen. Deze omgeving beschouwde hij als zijn jachtterrein. Wij kwamen er rond 10 uur aan. Hij wist van onze komst, want Mathias Pekei, de kepala van Kigou, was langs hem naar de Mimica gegaan. Hij zou de kepala vragen ons de weg te wijzen naar de Dakota. Die dag wilde hij thuisblijven, morgen zou hij meegaan.

29 Nov. We wisten niet hoe ver het was en wat voor werk ons nog te wachten stond. We namen dus de tent maar mee. We volgden de rivierbedding van de Bunai naar de Bubáibega (berg). De Bunai was wel de vreselijkste steenkali die ik ooit besprongen en bekropen heb. Na een kleine twee uur "lopen" kwamen we bij de plek waar de Dakota was neergestort, vandaar waren we er 5 minuten vandaan, vanuit de kali een 40 meter omhoog. Daar lag inderdaad de Dakota, maar 16 maanden hadden hun werk wel gedaan. Overal lagen brokstukken en gruzelementen tussen bladeren en de halfverrotte takken. Toen de Dakota neerstortte was er geen mens in de buurt, want de kepala zat met zijn gezin rustig in Obaijo. En ook wij konden er toen niets van zien, tot we er een paar meter vanaf stonden. Komend vanuit de Mimica-kust was de neus van het vliegtuig tegen een boomtop op de Bunai bega gevloeden. Hoe? Dat weet niemand. Misschien was het wel erg bewolkt. Je kon nog zien dat er een boomtop was afgeknapt en de Dakota is toen, na een halve slag omgeslagen te zijn, als een kurketrekker langs de boom met de neus diep de grond ingeboord. Van de vleugels lagen er nog een paar brokstukken langs de romp, die op de staart na, bijna geheel verdwenen was. In de cockpit was van het dashboard niets meer over. Van deuren of stoelen was niets te vinden. Op de bodem, voor zover die er nog was, lag een motor en nog iets van een radio of accu. Heel de plane was uitgebrand, ofschoon het weer de brandsporen al bijna had uitgewist. Niets werd er meer gevonden dat aan een mens deed denken, tenzij twee grote doodsbeenderen - ik denk een kuit- en dijbeen - en wat kleinere beentjes, mogelijk dat dokterskind. Alles naar men zei, door van de Bijl, zo op een hoopje opeen gebracht. Verder zat van de cockpit alles diep in de grond tot en met de plek waar de piloot zijn voeten heeft.

Van de plane wist ik eigenlijk alleen dat de bemanning er in zat, een doktersvrouw met kind en een infiltrant van Indonesische nationaliteit en mogelijk nog een soldaat. Maar van al die personen kon niets worden geïdentificeerd. Alleen wat kinderbotjes en wat beenderen van hooguit één persoon. Totaal geen achtergebleven spullen. Alleen een kapot stukje brilmontuur. Ik dacht van een vrouw. Geen schedel, geen handen of voeten. Waren alle personen naar voren gevallen en in de grond verdwenen? Het waren wel raadsels. Aan stoffelijke overblijfselen verzamelden we 2 á 3 kg. Ik kon verder niets doen. We sloegen daarna onze tenten weer op in het bivakje aan de Bunai.

In het prauwbivak aan de bovenloop van de Bunai, vlakbij Orawja, vertelde de Edwai-kepala me dat Mathias Pekei, de kepala van Kigou, vanuit de Mimica daar zou terugkeren. Ik besloot toen met die prauw mee terug naar de Mimica te gaan. Stroomafwaarts is dat naar Mupuraka een halve dag varen. Zondagmorgen 1 Dec. gingen de twee agenten met drie van mijn dragers over land naar de WM terug, maar diezelfde zondagmorgen kwam er een nieuwe politiepatrouille met Adijoka aan het hoofd, vanuit Wakeitei. Ze zouden wachten tot ik naar de Mimica zou zijn vertrokken.

Want daar wilde ik de stoffelijke overblijfselen in Kokonao ter aarde bestellen. Met de patrouille die over land naar Wakeitei terug ging, gaf ik bericht mee opdat de missie in Kokonao van mijn komst over zee op de hoogte gesteld zou worden. Dat bericht is ook aangekomen.... maar om een of andere reden kwam Mathias niet met de prauw. Zo heb ik dagen lang in het prauwbivak zitten wachten tot Adijjoka op Sinterklaasavond bij me kwam en vertelde dat de politie geen eten meer had. Ik besloot toen niet langer te wachten. Vanaf Donderdag 28 Nov. was ik nu al in het bivak. Liever meteen maar teruglopen met alle consequenties van dien, geen dag langer in mijn tentje. Want het was snikheet in het bivak, vliegen, geen lectuur enz. Ik kon met mijn eten nu net de WM nog halen. Vrijdagmorgen 6 Dec. om half 7 werd de aftocht geblazen.

Ik had nog maar twee dragers over, maar mijn spulletjes gingen allemaal mee. Gerardus Goo wilde zich wel over de stoffelijk resten ontfermen, al gebeurde dat wel met een zekere angst. De terugtocht verliep vlug. De eerste dag al waren we over de Kegipoudini. De tweede dag zaten we al om 10 uur bij de rotanbrug. Toen volgden we de oude Orwawjaweg richting Kogemani. We overnachtten even voorbij Edau, op een plaatsje Komoutadi, waar een zendingsguru zat. Op Zondagmorgen 8 Dec. ging het naar Tigi. We vertrokken om kwart over 7. Ik moest mijn tentje achterlaten daar er twee dragers van de groep ziek waren geworden. Die laatste dag was een heel zware dag. Ik wist niet dat die weg zo lang en zo slecht was. Als katten klauterden we langs de berghellingen en passeerden Watervai. De dragers konden bijna niet meer.

Ik moest halfweg drie kwartier wachten op de drager die mijn tas droeg. Ik haalde toen mijn sleutels eruit en wilde die avond vóór donker nog aankomen in Dijai. Ik gaf iedereen het nakijken. Aan de weg leek geen einde te komen. Hij bleef slecht tot ik om 6 uur in Kogemani aankwam, helemaal alleen. De dragers moesten nog komen en ook mijn dragers wilde ik niet afwachten. Ze hebben dan ook allemaal die nacht in het bos moeten slapen.

Zelf kwam ik om kwart voor zeven in Dijai aan. Daar trof ik ook Lubert, oftewel Bertus aan, hij was naar Dijai gekomen om daar met de mensen Maria Onbevleete Ontvangenis te vieren. Dat trof dus best. Ik had geen zorg voor mijn eten en na een kort gezellig samenzijn ging ik al gauw naar bed, want ik had die dag 11½ uur velopen en dat een dik jaar nadat ik Abraham had gezien.

Maandagmorgen 9 Dec. ging ik samen met Lubert in de missieprauw naar Wakeitei. De politiepatrouille met de dragers werden die dag vanuit Kogemani met de bestuursboot opgehaald.

In overleg met het Hoofd van het Plaatselijk Bestuur had Woensdag 11 Dec. om 8 uur de teraardebestelling plaats op het kerkhof in Wakeitei, na een plechtige uitvaartdienst in de St. Johannes de Doperkerk te Wakeitei. We hebben gebeden voor de zielerust van de overledenen en om troost en sterkte voor de nabestaanden.

1963 LOOPT TEN EINDE

Bij het reconstrueren van wat er na mijn tournee eind '63 in Tigi nog voor belangrijks gebeurd is, lees ik in het Contactblad voor Missionarissen 30 Nov. '63, pag. 5 het volgende: "De heer van Zeijl zal begin Dec. de pusat katolik in Kotabaru verlaten om zich voor 4 á 5 maanden in Waghete te vestigen. Er is nl. een grote behoefte aan een eenvoudige handleiding voor de studie van de Kapauku-taal. We wensen de hr. van Zeijl alle succes toe bij de ~~samen~~stelling van dit boekje en hopen dat vele nieuwkomers er plezier van zullen hebben."

Terwijl ik op tournee was had Bertus hem op 3 Dec. in Wakeitei hartelijk ontvangen en de welkome gast was weer gaan wonen in zijn huis opzij van de pastorie. Ik was echt blij toen ik van Zeijl op 9 Dec. weer in Wakeitei mocht ontmoeten.

Ik moet toen in zijn komst wel een welkome hulp van de hoogste instanties in Kotabaru gezien hebben, bij mijn zorg voor het gebruik van de moedertaal bij het onderwijs. Hij zou dus een eenvoudig populair boekwerkje samenstellen, om zo diegenen die van buiten komen te helpen zich het Kapauku vlug eigen te maken. Toen ik een dag of wat thuis was, bleek dat ik bij het prauwbivak Malaria had opgelopen. Ik slikte wat kinine, maar ik had niet genoeg pillen om de kuur af te maken. Prompt kreeg ik een tweede aanval. Ik had toen weer pillen genoeg, maar ik liep toch een paar dagen met een suizend hoofd rond.

Over de verdeling van Tipi was in gezamenlijk overleg met de R.L. nog niets vastgesteld, maar Zaterdag 14 Dec. ging Bertus heel gewoontjes naar Dijai om zich daar te vestigen. Hij ging erheen met mijn kostbaar thuisfrontbootje en dat verhuisde heel eenvoudig mee naar de overkant. Er stonden in Dijai weer heel wat 'dopelingen op stapel en ik had gedacht nog wat met de catechese te moeten helpen, maar het hoefde niet meer. Ik vond dat toen wat vreemd, maar het bleek al heel gauw dat Bertus alles wat er was om Kapauku te leren, goed gebruikte en in Jan Pekei kreeg hij een goede hulp bij zijn werk. Dopen en biecht-horen was voor de nieuwe pastoor ook geen probleem en toen ik op het eind van het jaar 1963 de 400 doopjes dat jaar vol maakte, nam Bertus er in Dijai vóór Kerstmis ook al een 40 voor zijn rekening.

Kerstfeest leek daar toen wel een Pinksterfeest, want taalmoëilijkheden deden zich er niet voor ! Ik was blij nu ik de helft van Tigi kwijt was.

DE INDONESISCHE GURU'S OP VACANTIE

Om zoiets kun je alleen maar blij zijn. Met Kerstmis hadden de indonesische guru's een mooie kerstrot gemaakt, maar met de voorbereiding van de liturgie ging het minder mooi. Van Zeijl zou de tweestenmige Mis op een bandie opnemen, maar het was gewoonweg pet. Op de scholen was niets geoefend. Vroeger had je alleen kerkelijke liederen, nu zijn er allerlei liederen die veel belangrijker zijn. De kinderen moeten toch indonesische liederen kennen! Na de Kerst gingen de eerste vijf Indonesische guru's op verlof. Ze hadden nu al een half jaar gewerkt ! Oudejaarsavond zat ik weer helemaal alleen, want al wat Hollands sprak was naar elders.

Met het onderwijs op de scholen ging het allemaal niet zo best, want na de Kerst waren de indonesische guru's, moe van het werk, voor een maand op vakantie heel naar Java gegaan. Het duurde wel drie maanden voor ze weer terug kwamen, en het duurde nog langer vóór hun plaatsen weer volledig bezet waren. Intussen moesten vele Kapauku's hun plaatsen als schoolhoofd innemen. Wakeitei was het schooljaar met 260 leerlingen begonnen, na een half jaar waren er dik 100 verdwenen. Met de vrouwelijke leerkrachten waren we ook al bar ongelukkig, want Anastasia verdween al heel gauw en Trees Ukaago was een hopeloze bazuin. 50% van haar leerlingen lieten het dat jaar afweten. Theresia vertrok uiteindelijk en ging bij de mantri-verreleger inwonen. Mijn schoolhoofd Andreas Suhardjiman kwam niet terug en werd naar Kotabaru overgeplaatst. Vandaaruit schreef hij mij 30 Maart 1964 een briefje :

'Moge de Heer U zegenen

Door middel van deze brief spreken wij de hoop uit, dat U met allen die bij U zijn, in goede gezondheid verkeert.

Vanwege het vertrek waren wij niet in de gelegenheid afscheid van U te nemen. Daarom willen wij d.m.v. deze brief U zeer hartelijk bedanken voor alle hulp, die U ons gegeven hebt, in stoffelijk, maar vooral ook in geestelijk onzicht. Wees zo goed ons onze fouten te vergeven, die wij in onze omgang met U begaan hebben gedurende de afgelopen maanden.

Met oprecht hart wensen wij U een gezegend Paasfeest toe.
Moge U blijvend gesterkt worden in het volbrengen van Uw
verheven taak hier in West Irian.
Tot zover, met dank van Uw Zoon

AM Suhardiiman
Volksschool Christus Koning
Dok V Kota Baru

Al vóór de overdracht aan Indonesie op 1 Mei '63 een feit was, werd er al gehoord dat er in Java honderden guru's stonden te popelen om in het bevrijde gebied hun krachten te geven aan de heropvoeding van de jeugd in de scholen van West Irian. Dat zou wel eens heel radicaal kunnen gebeuren. Misschien wel door het inzetten van guru's die zweerden bij de Islam. Misschien was het daarom en om de touwtjes nog wat in handen te houden, dat de Missie in Java een beroep deed op katholieke guru's.

Ze kwamen. Ruim vóór het nieuwe schooljaar kreeg ik ze al in Wakeitei. Ik was er toen eigenlijk een beetje blij mee, want het ging op de scholen niet zo best. Het stel was goed geïnstrueerd en behoorlijk opgehitst en ze moesten verwerken, dat de bevolking heus niet op hun bevrijders zaten te wachten. Van die eerste groep heb ik niet veel plezier gehad, wel veel narigheid.

Van Kammerer hoorde ik dat men op de verstrekte gegevens rustig doorroddelde. Ik zou zelfs een Rood-Wit-Blauw-boekje hebben gemaakt om daarmee tegen Indonesië propaganda te maken. Een generaal zou dat tijdens de confrontatie met Maleisië aan het front verteld hebben. Van Koos Houwdijk hoorde ik dat er verteld werd dat ik op eigen houtje liken opgegraven had en die in Wakeitei begraven had enz. enz.. Met de politie stond ik op goede voet en van het Bestuur had ik verder geen last. Alleen bezorgden ze me wel eens moeilijkheden als ik niet op stel en sprong een Cessna voor hen kon versieren, die hen even voor een vergadering naar Sukarnapura moest brengen. Ik zei hen dan wel eens dat ze weer een nieuwe piloot een half jaar in Djakarta vasthielden. Zonder piloten kunnen wij het ook niet !

In Wakeitei staat ook nog geen moskee, maar er kwamen wel mensen bij me die zeiden dat er in Wakeitei nu ook een gouvernementsschool van het Bestuur moest komen. De Kapauku's vonden de scholen van Missie en Zending meer dan zat. Ze moesten materialen bij elkaar brengen. Onzin voor een school die niet nodig is ! We doen het niet ! Later heeft het Bestuur met koelies de zaak bijeen gebracht. Er is later ook een schooltje gebouwd. Er kwam een gouvernementsguru voor een tijdje. Toen kwam er weer een ander, maar niemand zorgde voor schoolspullen en voor eten voor de man. Hij kreeg alleen zijn salaris. Hoe het verder afgelopen is, weet ik niet, maar ik heb daarin nooit een bedreigend opvoedkundig centrum gezien. De scholen van de Missie en Zending bleven evenwel een doorn in het Indonesisch oog. Maar de Missie bleef gewoon doorgaan. Zo kwamen er voor het schooljaar '64-'65 met de "Tolando" weer 122 kath. onderwijzers uit Java naar Irian Barat. De pusat katolik beleefde dan wel hooptijdaven om hen allemaal weer een goed plaatsje in de missie te geven. Een moeilijke zaak !

Er is zelfs hier en daar een schoolstrijd ontstaan en in het gebied van de Amerikaanse Kruissheren is daar toen de Hollandse Pater Smit zelfs doodgeschoten. Van de nieuwe groepen missie-guru's heb ik verder gelukkig nooit meer bijzondere last ondervonden.

In Kigou kwam na het vertrek van de eerste groep al heel gauw Slamet. Het leek me een goeie kerel. Ik hoopte dat ik er ook voor de agama iets aan zou hebben want, ondanks de aansporingen tot doopvoorbereiding telt de school daar nog geen 30 gedoopte leerlingen. In Wakeitei kreeg ik Sudadi als schoolhoofd. Wat zou hij voor mijn kerkje gaan betekenen ? Gelukkig had ik in "Tjenderawasih" van 23 Dec. '63 en 2 Jan. '64 een artikel gelezen over de godsdienst op school. Daarin werd duidelijk gezegd wat de Regering van haar guru's op de dorpsscholen verwacht. De pusat katolik had tot zijn guru's nog nooit zo duidelijk gesproken. Op de kumpulan van 13-17 Febr. '64 heeft mijnheer van Zeijl dit artikel voor de guru's behandeld. Het leek me

wel eens goed dat een leek als van Zeijl dat zou doen. Wat betreft de agama werd in dit artikel verteld wat de Regering als plicht de guru's op school en in de kampong oplegt. In enkele punten werd vastgelegd wat er praktisch gedaan moest worden. De bespreking viel erg in de smaak. Of het catechismusonderricht ook buiten schooltijd er wel bij zal varen, zal de tijd wel leren.

Intussen werden er nog steeds overal huisjes gebouwd om ook de bantu's onder dak te krijgen. Na de pastoorsvergadering die op 3 April 1964 eindigde, kwam Piet v.d.Laar naar Wakeitei om het typewerk voor de Hollandse woordenlijst af te maken. Prachtig ! En het kwam klaar ! Intussen werd er nog een paar dagen gewerkt aan een schema voor een gezongen Mis. Dat moest vóór de vergadering van de liturgische commissie in Kotabaru klaar zijn. Ik heb ook Bertus gevraagd daar even zijn adem over te laten gaan in het rustige Dijai.

Na een weekje ging Piet weer terug naar Moanemani waar hij P. Ruigrok verving, die vanwege aandoeningen van keel en neus in Hollandia was opgenomen.

Op 27 April kreeg hij daar bezoek van Mgr. die er heen was gegaan om Br. Ephrem daar te feliciteren met de bouw van de mooie nieuwe pastorie. Op 28 April mochten de beide pastoors van Tigi Monseigneur ontvangen, die even naar Wakeitei was gekomen om van zijn belangstelling voor het werk in Wakeitei en in Dijai uiting te geven. Het was toen, meen ik, dat de Indonesische guru's uit eigen beweging vroegen het Kapauku op de lagere klassen te handhaven en te bevorderen, want de ondervinding had hen geleerd dat het gebruik van het Indonesisch in alle klassen alleen maar leidde tot spraakverwarring. Ze vroegen hem "zo de duisternis voor hen te verlichten en de puinwegen voor hen begaanbaar te maken"(Jes.42.16)

Ik was blij met dit steuntje in de rug, ofschoon Kotabaru daarvoor al van Zeijl gestuurd had. Mgr. vernam dat er in Tigi flink gedoopt werd. Er waren zelfs vrouwen die het baren van kinderen daarvoor probeerden uit te stellen. Ik was eens bezig met het dopen van een groep vrouwen, toen ik halfweg bemerkte dat er één tussen hen behoorlijke pijn had en bijna niet meer kon staan...Toen had ik het in de gaten. Ik heb haar toen gauw apart gedoopt. Ze werd afgevoerd en na de doopplechtigheid kon ik buiten meteen ook haar pas geboren kind dopen. Twee vliegen in één klap! Ze was de koning te rijk. Het doopfeest wilde deze vrouw niet missen. Ze had zich naar het feest toegesleept zoals soms anderen naar een juwo gaan om er maar niets van te hoeven missen. Deze man vond het dopen best, maar er kunnen daardoor wel moeilijkheden komen als de man voelt dat hij nu zelf zijn eigen weg niet meer mag gaan. Zo voelde Dam.Pekei het in elk geval aan. U weet wel, die agent die aan de afslachting in Obano was ontkomen. Aan de nieuwe dorpsstraat had hij indertijd een flink huis neergezet, hij woonde daarin met Antonija en z'n kinderen. Op een mooie middag stond alles in brand en hij liep als een woeste stier in het rond. Hij was niet te genaken. Een paar dagen later kwam ik er achter.

Dam. had met Antonija al meerdere keren ruzie gehad. Hij wilde een tweede vrouw. Antonija verzette zich met hand en tand en nu was het gebeurd: de fik in het huis. Nu hadden ze beiden niets. Dat Antonija zich verzette is begrijpelijk, maar Dam was nog steeds niet gedoopt en die mensen leven in een heel andere wereld. Het stel is later toch weer bijelkaar gekomen. Of Dam. later een tweede vrouw genomen heeft, weet ik niet.

De catechese had in deze tijd steeds alle aandacht en zo af en toe bezocht ik ook een kampong. Soms kikkert je dat weer wat on. Zo zag ik dat in Damaahavata verschillende aventen uit die streek begonnen waren met een actie om een nieuwe grote school te bouwen. Want daar in Wagaamo moest ook een grote gesubsidieerde school komen. De oude was omgevallen en ik zette daar mijn beste catechist nu neer. Toen twee jaar geleden die school goed liep, had ik er al subsidie voor aangevraagd, maar we hadden er nooit meer iets van gehoord.

Als Tigi een tweede pastoor krijgt moet Edagotadi bij Wakeitei komen. Zo was er afgesproken en zo kwam ik dan ook eens onverwacht in Edagotadi. Op de kwartaalstaten was alles keurig ingevuld, alleen de laatste 5 dagen niets. Daarvoor waren alle kinderen bijna present, maar toen ik kwam, was meer dan de helft niet op school, 50% was absent! Ja, op de kwartaalstaten ziet het er dikwijls nog zo slecht niet uit, maar het absentisme wordt er niet minder op!

Voor de afwisseling had ik de laatste week in Mei een rapat van Pagawai (vergadering van ambtenaren) en nieuw gekomen guru's, dorps-hoofden enz. enz. om kennis te komen maken met het nieuwe hoofd van het Plaatselijk Bestuur. De guru's waren er allemaal en hadden dus allemaal weer een dag vrij, waar ik niets van afwist. Ik was persoonlijk uitgenodigd. De plechtigheid duurde van 10 uur tot drie over drie. Niet te zeggen dat ik gaar was. Bij al die redevoeringen dacht ik steeds aan de kinderen op de school die dagelijks dat oeiwaarsgekwetter moeten aanhoren. Ik kon niet wegblijven en was dus present, maar ik had na afloop wel hoofdpijn. Ik benijdde wel de heer van Zeijl die rustig thuis kon blijven, want hij was in missiedienst.

MIJN LAATSTE PASTOORSVERGADERING

Mgr. sukkelde al enige tijd met zijn ogen. Voor de behandeling daarvan zou hij nu enige tijd naar Holland gaan. Daarna zou hij nog enige tijd wat vacantie houden om daarna voor de 3e zitting van het Vaticaans Concilie weer in de Eeuwige Stad present te zijn. Het zal hem moeilijk vallen zich daar te legitimeren. Want de eerste keer kwam hij daar als bisschop van Hollandia. Daarop was hij bisschop van Kota Baru en nu was hij bisschop van Sukarnapura. Drie en toch één en dezelfde residentie. Nog later werd het Djaiapura en toen de spelling vaststond Jayapura. In Gods Kerk is het dikwijls moeilijk, maar daarbuiten kan men het ook erg ingewikkeld maken. Dit even tussen haakjes.

Vóór Mgr. vertrok wilde hij ook de WM nog eens uitgebreid bezoeken. Zo ging Mgr. in de tweede helft van Juni naar Timeepa. Hij bracht daar een paar gezellige dagen door met Zwartjes en Andringa. Op 25 Juni landde Mgr. in Wakeitei. Nu was de missiestatie van Lubert aan de beurt. Zo ging hij met de boot vanuit Wakeitei naar Dijai. Hij zag daar veel gelovigen en een overvolle kerk. Hij bezocht ook nog even Ajate.. Na Wakeitei ging hij toen weer per plane naar Epouto. Daar zouden op 29 Juni alle werkers op de WM weer bijeen komen voor een retraite en er zou tijdens die retraite ook enige tijd uitgetrokken worden, want Mgr. wilde met de pastoors nog een vergadering beleggen.

Van de heren uit de Mapija had ik al gehoord waar naar alle waarschijnlijkheid wel over gesproken zou worden. Mgr. had het daar gehad over het gebruik van het Indonesisch, ook in de kerk. Ik had daar natuurlijk wel eens over nagedacht en me afgevraagd hoe het in Indonesië zelf met de streektaal gesteld was. Ik had een guru uit Sumatra. Hij woonde nu in Djakarta, want anders was hij nooit uitgezonden naar Irian.

Hij vertelde me dat het gebed en de zang in de kerk allemaal in de streektaal gebeurde. Ook elders gebeurde dat. Ik had ook Mgr. Grent geschreven. Hij schreef me: jonge paters denken dat ze aan het Indonesisch genoeg hebben, maar in de kampong met kinderen en oude mensen doen ze er niets mee. Zonder streektaal bereik je de mensen niet! Ik had dus al een klein onderzoekje verricht. Ook Bertus begreep niets van de wotse-linge ommekeer bij Mgr. Ik zei hem: ik wil er best wat van zeggen, maar doe jij het woord. Geef jij wat tegengas. Ik heb al genoeg gevochten voor de volkstaal... en het gaat nu net alles een beetje naar mijn zin. Machtig als je die Kapauku's de Mis hoort zingen! Ik heb op die vergadering blijkbaar wat mededelingen gedaan over mijn onderzoekje en verteld dat er zeker 80% van de gelovigen in de kerk op de WM nog anaalfabeet zijn.

Zij verstaan van het Indonesisch niets ! Er werd hevig gediscussieerd en ook ik wilde best een Mis in de week met de schoolkinderen in het Indonesisch. Bertus en ik hadden veel bijval. Maar Mgr. vond dat de streektaal op school gebruikt moet worden, zolang dit nodig is om het Indonesisch te leren, maar ook niet langer. Ook in de kerk dient het Indonesisch een steeds grotere plaats te krijgen. En dat moet nu maar eens beginnen.

Er werd gestemd. De R.L. die volgens mij nooit echt op het Kapauku gestudeerd had, was er voor. "His masters voice" hoorde ik Bertus zeggen. Chel in Tage was er ook een beetje voor en tot mijn verrassing ook Andringa die zelf hard op de taal studeerde. Later zei hij me: ik was toen bewust tegendraads, want bijna alles was tegen. Het werd stil na die stemming. Maar ondanks dat wilde Mgr. toch dat er nu voor de liturgie in de kerk plaats gemaakt werd voor het Indonesisch.

Wij gingen door met onze retraite en thuisgekomen dachten we : het zal met die mening van Mgr. wel zo'n vaart niet lopen. Het is tenslotte een langzaam groeiproces. Wel vroeg ik me af : waarom deze geforceerde opstelling ? Was het om de politiek ? Was het om de vele streektalen in het Bisdom ? Moest er een lingua franco komen, waarmee de Kapauku's, die overal naar toe begonnen uit te zwermen, zich ook goed konden redden ? Misschien het laatste en erpens misschien ook wel een beetje begrijpelijk. Ook de Kapauku's moesten zich elders in de kerk kunnen thuisvoelen.

DE LAATSTE MAANDEN VAN 1964

In het schooljaar '63-'64 had Wakeitei 40% van haar leerlingen verloren. Na de splitsing van Tigi in tweeën behield Wakeitei 5 gesubsidieerde scholen, samen met 539 leerlingen in het nieuwe schooljaar. Wakeitei zelf had er toch nog weer 221. Ofschoon ik bij loting het goede lot getrokken had, was Damaabagata nog steeds niet gesubsidieerd. Het werd dus nog bij de catechistenschooltjes geteld.

Via Kammerer had ik begin April '64 verzocht aan Mgr. om de hr. van Zeijl na 1 Mei nog wat te kunnen houden. Dat mocht gelukkig, want in Hollandia wist men dat hij me hielp met het Indonesisch van mijn woordenboek en er was nog veel ander werk waarmee hij me hielp. Maar op 1 Oct. liep het dienstverband ten einde. De laatste twee weken wilde hij voor eigen rekening nog wat van het schone Tigi genieten en toen de Cessna kwam, kwam er tevens een einde aan een heel plezierige tijd van samenwerking !

Een echte tegenvaller was het nog voor me dat het Kapaukuformulier voor de nieuwe misviering uit Sukarnapura terug kwam en dat kon pas na Pasen volgend jaar gedrukt worden. Ik vond het maar een klein boekje. Had dat misschien iets te maken met de radicale invoering van het Indonesisch en wilde men misschien de terugkomst van Mgr. afwachten ? Ik vertrouwde het niet. Ik had ook de Zondagspericopen van dat Jaar, van Marcus, nog in Sukarnapura willen laten drukken, maar mede om het vele andere werk, kwam daar niets meer van terecht. De pastoors en de catechisten zouden het nog met de oude stenciltjes moeten blijven doen.

Pater Peters schreef me nog het volgende uit een brief die hij van Dr. Anceaux ontvangen had: "Over het woordenboek van P. Steltenpool heb ik met Prof. Uhlenbeck (hij is voorzitter van de TLV en de man waartegen Drabbe zijn inleiding gericht was) gesproken. Hij heeft me gevraagd het nader te bestuderen, zodat we enig idee hebben van de wetenschappelijke waarde ervan. Het belangrijkste punt is, dat een eventuele uitgave alleen dan verantwoord is, als dit woordenboek een aanzienlijke verrijking van de gegevens biedt in vergelijking met dat van Miss Doble. Voorlopig ligt de zaak dus niet ongunstig, maar het zal wel even aanlopen, voordat een definitieve beslissing genomen wordt." aldus Anceaux. Ik heb in elk geval zeker het dubbele aantal woorden, zoals ook Peters al opmerkte.

Met de vliegrij is het de laatste tijd een beetje hommeles. Het valt niet mee om het eten en de andere benodigdheden op tijd binnen te krijgen en toch: het werk moet doorgaan en het personeel moet eten hebben. Op een dag kreeg ik via de radio door waarom het vliegveld in Wakeitei gesloten was. Ik naar het vliegveld en daar bleek dat de werkers van de vorige dag vergeten hadden het vliegveld weer open te stellen. Dat geef je dan weer door en het vliegtuig kwam gelukkig weer.

We hebben nogal pech gehad met ongelukken. Nu was de "Golf" gelukkig weer vernieuwd uit Sidney terug gekomen. Maar nu was de pilotenvoorziening weer een groot probleem. De piloot Henk Geut had men maar liefst twee maanden in Jakarta vastgehouden. Nu is hij in Irian, maar mag nog steeds niet vliegen. Als dat volgende maand nog zo is moet hij onverricht-erzake maar weer naar Holland terug. Men doet gelukkig alles om de zaak draaiende te houden. Van de gouvernementsambtenaren merk ik eigenlijk weinig. De heren zitten dan ook meestal in Sukarnapura. Je krijgt de indruk dat ze hier alleen maar zitten om hun salaris op te strijken.

Met de politie en de Biakkers heb ik gelukkig nog steeds een goede relatie. En door de Biakkers botert het ook wat beter met de zendingsmensen. In de Kerstavond ging ik zelf naar het kerkje door de Biakkers gebouwd, om daar hun dienst bij te wonen. Dat was erg aangekaart. Daarna kwam heel de Zending naar de Kerstmis van de katholieken. Zelfs hun voorganger, een Ambonees, was present. De jeugd en de christenen hadden hun bladerhutten al verlaten. Ze waren naar buiten getrokken en alle aanwezige Kapauku's zongen, gaande rond kerk en pastorie, hun vreugdeliederen, de waani's. Ze zijn er vol van, jong en oud. Alles rond de kerk is een zingende massa. De klok roept hen naar de kerk. de Kerstmis gaat beginnen. Als alles in de kerk is begint de Kapauku-zang: STILLE NACHT, ITOUNU...SANTOUNU.... Alles klonk even massaal. Daarna hoorde men nog vers van de pers, op de melodie van "Puer natus est", de vertaling ervan, gezongen door de Kapauku-guru's: "Een kind is ons geboren, een Zoon werd ons geschonken. Hem wordt de macht op zijn schouders gelegd. Zijn naam is: Afpezant van Gods Raad."

Voor het eerst hoorden onze gasten de ons zo bekende tweestemmige Kapauku-mis en ook de kerstliederen in het Kapauku. Dat moet op hen een geweldige indruk gemaakt hebben. Die laatste Kerstmis zal ook mij nog lang heugen als een pril begin van de Oecumene. En dat in Tigi!

In de statistiek van 30 Juni '64 telde Tigi 1404 gedoopte Kapauku's. 783 daarvan woonden in de parochie Wakeitei, 521 in Dijai. In dat jaar werden er alleen al in Wakeitei 94 hummeltjes gedoopt. Na die laatste statistiek doopte ik er zeker nog een honderd, een deel daarvan ook vlak voor Kerstmis.

Mijn vakantie is nu gepland. Het volgend jaar in Februari of Maart. Als ik bij mijn vertrek terugzie op Tigi, is Wakeitei geworden tot dat wat ik er ooit van gedroomd had, een christelijk centrum en Dijai is niet veel minder. Wie zou dat 15 jaar geleden gedacht hebben toen ik Leo in Wakeitei voor het eerst opzocht. Vóór het jaar 1964 om was, zou ik in Tigi meer dan 1100 doopjes gedaan hebben. Het geeft wel een dankbaar gevoel om zo op vakantie te gaan. Er waren in onze missie op Irian Java op het eind van dat jaar nog 51 priesters en 11 broeders werkzaam. Hoe lang nog?

Van Jongerius las ik dezer dagen een lied. Het moet die laatste weken voor mij in Tigi wel erg toepasselijk zijn geweest. De bruisende opbouwactiviteit was na de overdracht bij hen die achterbleven heel plotseling tussen de vingers weggelopen. De bestuursambtenaren waren verdwenen en daarvoor in de plaats was eigenlijk niets gekomen.

De afdeling TIGI-KAMU-MAPLJA werd maar wat aan zijn lot overgelaten. Er werd in Tigi ook bijna niet meer gewerkt. Ja, de achterblijvenden deden hun uiterste best om, wat er was, in stand te houden, maar daar hadden ze handen vol werk aan. Jongerius zegt in dit lied: "zolang er mensen zijn, is niemand ooit te groot om anderen te redden uit hopeloze nood." Daarom

waren ze ook gebleven, de Biakkers, de nolitiemensen, het missie- en zendingspersoneel, maar alles ging steeds moeizamer. Van opbouw en opleving was geen sprake meer, maar de mensen waren er nog, en voor die mensen wilde de missie blijven doen wat ze kon. Ik heb gelukkig altijd het gevoel gehad dat ik bij de mensen hoorde.

Voorspoed en welvaart kon ik hen niet geven, maar ik kon wel proberen hen de zin van het leven doorzichtiger te maken. Hun angsten weg te nemen en deze natuurmensen als betere mensen met elkaar te doen omgaan. Ik weet het: aanvankelijk zaten deze mensen niet op ons te wachten. Maar de boodschap die wij hen brachten en waarvan wij ook de praktijk lieten zien, begon nu toch heel langzaam tot hen door te dringen. "Later zul je begrijpen waarom de pastoor hier is gekomen", had ik hen dikwijls gezegd. Ik had mijn best gedaan, bijna 17 jaar lang.

Nu zou ik op vakantie gaan en een zeker gevoel van eenzaamheid was me de laatste weken niet vreemd. In een volgend couplet zegt Jongerius daarover het volgende: "Zolang er mensen zijn weet al wie eenzaam is: er kan een morgen komen na nachten vol gemis." De vrije Papua is geboycot en economisch kanot gemaakt. Ik vrees dat er voor ieder die nu leeft geen morgen meer zal komen, maar waardeloos is hun leven niet. Dat leert hen de boodschap van Christus en die stuur mij, om hen de waarde van het leven te leren.

Ik had mijn best gedaan, maar ik voelde me plotseling eenzaam. Dat was toen er een vrouw wat tomaatjes bij me aan de deur bracht. Ik dacht toen plotseling aan die tijd van vroeger. Wat was het mooi geweest en wat gezellig dikwijls. Het was al jaren geleden dat er eens iemand met tomaatjes aan mijn deur kwam. Ze zagen er wonderlijk uit. Ze leken wat hun vorm betreft wel op pruimen. Ik kocht ze en legde ze heel mooi in een doosje met houtwol. Die zijn morgen voor het Muisje in Enagotadi. Ik bracht ze zelf naar haar toe. Ze was ontzettend blij met de mooie pruimpjes. Op weg naar het ziekenhuis ontmoette ze Zr. Jovinia. Ik heb een doosje met heerlijke pruimpjes gekregen van de Tigi-pastoor. Jovinia was een beetje in haar wiek geschoten. Waarom niet aan mij gegeven? Ik ben toch altijd zo goed voor de pater! Na het werk kwam Marijke Muis thuis. Ze pakte het doosje en ging er meteen mee naar Mevr. Massing, de vrouw van het HPB. Elly, ik heb van de Tigi-pastoor deze lekkere pruimen gekregen. Heerlijk zeg! En ik heb een lekkere appel. Ruilen voor een paar pruimen? Goed! Elly pakte uit het doosje een heerlijke pruim en hapte er in. Potdorie! Het is een tomaat! Marijke keek of ze het in Keulen hoorde donderen. Toen Zr. Jovinia het later hoorde zijn haar de ogen zeker wel open gegaan. Ze zal het toen wel begrepen hebben: een pater beduvelt een Zuster niet!

Die kleine leuke dingetjes, ze bestaan niet meer! Wel kreeg ik als laatste meevaller een timmerman naar me toegestuurd. Hij was Florinees. Ik stuurde hem naar Jaba om daar een guru-huis te bouwen. Net vóór ik op vakantie ging werd zo aan het timmerwerk van de pastoor in Wakeitei gelukkig een eind gemaakt. De maandelijkse bevoorrading van guru's en catechisten van heel Tigi gaf de pastoor steeds veel werk en zorg. Bij de afrekening op het eind van '64 bleek dat er de laatste twee maanden voor maar liefst f2500,- door de pastoor zijn handen was gegaan. Dat kost heel wat uren gudanwerk. Maar het personeel heeft daar wel recht op.

IDENTIFICATIE VAN HET VLEIETUIGWRAK "Ste MARIE"

Eind Nov. '63 was ik op zoek gegaan naar de vermiste Dakota C 47, ook wel de X- 11 genoemd. Een verslag werd gestuurd naar de betreffende instanties. Er kwamen reacties uit Holland (radiobericht PCJ, Piet van Soest en een lange brief met vragen van Mgr. R.H.M. Verhoeven, ged. 26 Febr. '64) en hieruit bleek dat de gegevens van dien aard waren, dat de identiteit nog lang niet zeker was. Er waren inderdaad veel onzekerheden, die ik me pas

later gino realiseren. Ja, er waren maar heel weinig stoffelijke resten gevonden. Niets geen kleding, bagage enz. enz. Het intrigeerde mij dat de Eduwai-kepala de zaak ruim zmaanden had stil gehouden. Zou hij misschien een en ander hebben weggehaald? De kapauku's die ik er over sprak, achtten dit niet uitgesloten en ze wezen me op het zwartgeblakerde plekje grond in het wrak en zeiden, misschien heeft hij wel een vuurtje gemaakt om zo de sporen uit te wissen.

Een maand of vier na mijn tocht kwam de kenala naar Wakeitei. Ik heb hem toen uitgehooard en naar de politie gestuurd, maar hij bleef ontkennen iets te hebben meegenomen. Hij zou nog eens naar de motor gaan zoeken en naar kledingstukken. Hij kwam later met nog een dijbeen naar me, dat had hij bij de rivier gevonden. Ik begon alles een beetje raadselachtig te vinden. Maar toch twijfelde ik steeds meer aan de echtheid van een Dakotawrak.

Ik vond dat alles gedaan moest worden om de nabestaanden uit hun onzekerheid te helpen en ik vond dat ik dat moest doen, omdat het gebied mij bekend was. De patrouille erheen werd steeds uitgesteld, maar in verband met mijn a.s. verlof werd in overleg met de KPS en de politiecommandant de datum tenslotte vastgesteld. Ik zag erg tegen de tocht over land op en ik wist precies hoe je er vanuit de Mimica moest komen. Gelukkig mocht ik van Mgr. met de Cessna naar Kokonao.

Half '64 was er nog weer een politiepatrouille heen geweest. Ik vernam dat ze de motor en zelfs een Hollandse vlap gevonden hadden. Het was allemaal erg raadselachtig.

Daar de politiecommandant verhinderd was en ook de KPS geen plaatsvervanger had, stapte ik Maandag 25 Jan. '65 met de Hr. Karijouw, als vertegenwoordiger van de politie, in de Cessna naar Kokonao. De politiepatrouille zou vanuit Wakeitei over land vertrekken. Het duurde enige dagen voor we in Kokonao een prauw, motor en motrist hadden. De dokter leende ons een prauw, de Chinees Frans stelde ons zijn 40 pk-motor ter beschikking, een drum benzine van de missie, terwijl de missie ook de zagerij een paar dagen stilletde, door ons Jozef Tan als motorist mede te geven.

Donderdag 28 Jan. vertrokken we om half acht uit Kokonao. Om half 10 waren we al in Mupuruka aan de Uta. Hier moesten we mannen zoeken die het Bunai-bivak kenden. De kampong was evenwel leeg. Laurentius, de enige die met de kepala nog in de kampong was, gino met ons mee en hij bracht ons naar de plaats waar de kampong aan het sago-kloppen was. We kwamen daar om 12 uur aan. Daar de mannen pas tegen de avond thuis zouden komen, sloegen we hier ons bivak op.

Met een kleine boot op sleeptouw vertrokken we Vrijdag 29 Jan. met 6 Mimicaanse mannen naar de benedenloop van de Bumai, naar het punt waar deze in de Uta (Manija) uitkomt. Dat was op een paar honderd meter van Orawja, het oude prauwbivak naar de Wisselmeren. Na een klein tijdje varen werd de grote prauw achtergelaten en met een half uurtje varen waren we in het Bunai-bivak, waar volgens afspraak de Eduwai-kepala present was. We gingen meteen op stap en na een half uur lopen toonde de Eduwai-kepala ons een plekje waar ik mijn tentje, en de mannen hun bivakje konden opslaan. We waren toen op 6 minuten afstand van het wrak.

Met de kepala ging ik meteen naar het wrak om de situatie nog eens op te nemen. Verderop in de rivier toonde de kepala mij de plek (tussen twee grote stenen) waar hij dat dijbeen gevonden had. Dat was misschien wel 80 meter achter de heuvel waar het wrak lag. Mogelijk had een wild varken het meegenomen. Weer terug naar mijn tentie bracht ik hier de nacht in alle eenzaamheid door. De volgende morgen om 8 uur begon de wrn. commandant Karijouw met Jozef Tan en de 6 Mimicanen met het schoonmaken van het terrein volgens mijn opdracht. Dat was dus Zaterdag 30 Jan. Hierna begon het onderzoek dat om 12 uur werd afgesloten. Natuurlijk maakte ik nu van allerlei onderdelen, lettersenz., die belangrijk zouden kunnen zijn, foto's.

Na het onderzoek wilden we dezelfde dag nog terug naar de Mimica, maar toen we bij het prauwbivak aankwamen begon het ontzettend te regenen. Om half vier kwamen toen de eerste agenten van de patrouille-politie aan vanuit de Ml. Ze hadden twee dagen oponthoud gehad. Wij moesten vanwege de enorme regen die nacht toen doorbrengen in het prauwbivak aan de Rukai. Zondag 31 Jan. gingen Karijouw en ondergetekende terug naar de Mimica en over een tamelijk ruwe zee kwamen we om 3 uur in Kokonao aan. Terwijl wij met de boot vertrokken, gingen de agenten die als mosterd na de maaltijd waren gekomen, over land naar Wakeitei terug. De stoffelijke resten die we nog gevonden hadden, namen ze mee. Met medeweten van het Plaatselijk Bestuur en Politie zijn ook deze in alle stilte in het graf te Wakeitei bijgezet.

Na wat wachten op de Cessna bracht deze me een der eerste dagen van Februari weer naar Wakeitei. Ik was blij weer thuis te zijn, want er was niet veel tijd meer over, vóór ik op vakantie zou gaan. Met een gevoel van ontzuivering en voldoening was ik thuisgekomen. Ik vond me erg stom, want tenslotte had ik in de jungle bij mijn eerste zoektocht een akelige vergissing gemaakt. Ik was aanvankelijk toch wel erg voorbarig geweest. Maar wat wist ik van vliegtuigen af en ik miste op mijn tocht bijv. het deskundig oordeel van een dokter. Deze zou onmiddellijk hebben vastgesteld dat de gevonden beenderen slechts van één persoon afkomstig waren geweest. Bovendien was ik door de omstandigheden lichtelijk misleid. Na de mysterieuze verdwijning van de X-11 hoorde ik allerlei verhalen over het Dakotawrak. Ik ben er toen heen geweest en heb naar beste weten gehandeld. Om aan alle onzekerheid een einde te maken, schreef ik naar Holland mijn rapport....maar toen kwamen ook de vragen!

Ik wist nu dat een forse dosis nonchalance, achteloosheid en bruisende ijver me erg noodlottig was geworden. Ofschoon ik niet veel tijd meer had, begon ik, thuisgekomen, de verzamelde gegevens te verwerken in een nieuw rapport. Het onderzoek naar identiteit van het vermiste Dakotawrak liep uit op de identificatie van de "Ste MARIE"!

Onder het kopje OP ZOEK NAAR DE VERMISTE DAKOTA (pag.112) heb ik al aangegeven hoe ik het vliegtuig aantrof en wat ik allemaal niet aantrof. Nu kwam ik beter uitgerust, maakte foto's van alle mogelijke onderdelen en noteerde alle letters en tekens die ik maar ergens zag staan. Nu bezag ik de zaak met andere ogen.

Tussen staart en neus lag het wrak volkomen open. Met het afbreken van de linkervleugel, 2 mtr. lang en 1 mtr. breed, is de hele bovenkant er afgeslagen. Achter de plaats waar zowat de piloot gezeten moet hebben, lag, diep in de modder, de motor. Een nummerplaatje was niet zichtbaar. De motor was met een as onder de zitting van de piloot door, verbonden met de propeller, twee bladen van de propeller 1,50 lang, in het midden 28 cm. breed, staken boven de grond uit. In de neus zat een kogeltrommel van aluminium, maar de kogels waren nu door het weer aangetast, daar ik bij mijn eerste bezoek die trommel opengemaakt had. Verder vonden we bij die kogeltrommel twee gele aluminium bottles waarop Breathing Oxygen stond. We vonden nog twee platte flesjes van 8 cm. hoog. Mogelijk van een zwemvest. De staart was nog bijna in tact. Het staartstuk was met zeildoek bedekt geweest. Aan de linkerkant stond daaron nog in gele verf 22½ cm. hoog en 15 cm. breed 135, rechts 68. Volgens kolonel Gottschalk stond waarschijnlijk aan beide kanten hetzelfde nummer, dus 13568. Onder de vleugels stond in zwarte letters: P-390-20-BE Flap R.H. en daaronder 12-161-001 - 4R. Alles werd genoteerd. De grootte van de wielen, het neuswiel met lange vork enz. enz.. De plane was grijsgroen geschilderd met hier en daar aan de uiteinden peil. Over de lengte en de breedte van de vleugel was een rand of streep van ongeveer 5 cm. breed rood geschilderd. Waarschijnlijk om de benzinetank aan te geven. Ook was er op de vleugel nog een blauw geschilderd vierkantje van 30x20 cm. Dit zal de gedachte oproepen hebben van een rood-wit-blauwe vlag. Ik vond nog een verchromde handle, die, naar ik later van Kolonel Gottschalk hoorde, thuis hoorde op de linkervleugelpunt aan de voorkant waar de pitobuis zit : de

snelheidsmeter. Daarop stonden vijf regels met gegevens en aan de andere kant nog weer vier. Al die gegevens zal ik U onthouden, maar er stond ook bij : PAT CANADA 1940. MADE IN U.S.A; Op de kap van de neus, die 1.10 mtr. lang was, stond "Ste MARIE" geschreven over een lengte van 79 cm. Een frans Canadees zou dit geschreven kunnen hebben. Ik vond nog een klein deurtje van 61 cm. breed en 77-87 hoog enz. enz.

In elk geval een groot aantal serienummers van onderdelen. De journalist die mijn rapport in 1972 las, noemde het een toppunt van nauwkeurigheid. De conclusie was nu, de vermiste Dakota bleek een één-motorig Amerikaans gevechtsvliegtuig uit de tweede wereldoorlog. Het wrak toonde geen kogelgaten en was waarschijnlijk niet neergeschoten. Het was ook niet uitgebrand en is vermoedelijk tegen de heuvel gevlogen of heeft een noodlandingsmoeten maken. De gemaakte foto's moesten in Biak nog ontwikkeld worden en daar zou ik mijn eindrapport dan ook schrijven. En dat gebeurde.

DE LAATSTE DAGEN, BIAK, DJAKARTA, ROME

Intussen liep ik op de laatste dagen, de dagen van afscheid na 7½ jaar Tigi. Daar was in die tijd heel wat gebeurd en de veranderingen waren niet ongemerkt aan me voorbij gegaan. "De stormen waren in mij wat bedaard en enigszins vredig was mijn geest"(Ps.131,v.3) Er was nu ook in de Kapauku-maatschappij veel veranderd, maar de missie en de zending zouden bij deze arme mensen blijven. Hun werk zou er niet gemakkelijker op worden. Van ieder die ik ontmoette of die bij me kwam, nam ik afscheid. Voor de laatste maal bracht ik de moeder van Antonija Pekei de H.Communie in haar huisje en daar bad ik wat met haar. Ze heet ~~nu~~ Brigitta, naar mijn tante Bregje. Zondags was de grote afscheidsdienst. Ik was blij, maar het deed me toch pijn in het hart. Want als het zwaar werd, mij soms te zwaar, was bij mij wel eens de gedachte opgekomen om aan dit slopende werk in het binnenland maar eens een einde te maken. Je hoeft er toch niet te werken tot je er kapot aan gaat. Maar ik mocht de Kapauku's zo graag. Ik wilde ook niet in een ander gebied beginnen, want het duurt zo lang, voor je de taal kent, die je het vertrouwen van de mensen moet doen winnen. Dat vertrouwen had ik nu volop en alle mensen deden alsof ze zeker wisten dat ik over een jaartje weer zou terugkomen....en ik hield me ook zo, maar ik was er niet zeker van. Toen ik de eerste keer vertrok, was dat ook al zo geweest, maar toch was ik teruggekomen en ik was blij dat ik het gedaan had.

Ik had het gevoel dat er in Tigi toch wel een en ander bereikt was. Ik vertrok blij, vredig, maar toch met een zekere weemoed. Wat zou de toekomst mij brengen ? Bertus was natuurlijk uit Dijai gekomen. Hij bracht me rond 20 Febr. naar de Cessna: Tot ziens, tot over een jaar!!! Zo vertrok ik naar Biak. Bertus zou me tijdelijk vervangen en twee weken later zat P. Roozen in Dijai.

In Biak werd ik allerhartelijkst ontvangen door P.Seesink. Hij sleepte me overal heen. Allereerst werd er een fotograaf gezocht, die de bewuste filmpjes zou ontwikkelen. Toen dat klaar was, bracht hij me in contact met kolonel Gottschalk. Toen hij de verchromde handle zag, wist hij meteen het vliegtuigtype. Hij liet me er een foto van zien. Een "AJRA CORRA", de P-39.

Alle foto's werden bekeken. Bij foto 3 wees hij op de smalle beugel. Daaruit bleek dat er in de plane slechts plaats was voor maar één piloot. Toen herinnerde ik me - en dat had ik niet vermeld - dat ik daar bij het uitgraven één ruggewervel vond van iemand in een zittende houding. De wervels stonden nog recht op elkaar, voor ik er aankwam. Van de vier z.g. dijbenen, was in elk geval het laatste een echt dijbeen. Van de andere drie beenderen, waren er twee scheenbenen (waarvan één gebroken). Het derde been dat naast de plane gevonden en later in plane gelegd, moet een dijbeen geweest zijn.

De gevonden overblijfselen waren dus van één persoon, tenzij eventueel na onderzoek het tegendeel nog bewezen zou worden. Met veel dank aan kolonel Gottschalk werd daarop een uitgebreid rapport geschreven. Het werd verstuurd naar de Nederlandse Ambassade te Djakarta, naar Mgr. Verhoeven aalmoezenier, naar Mgr. Staverman, naar kolonel Gottschalk en één naar Wakeitei voor het archief. De Indonesische versie werd verzonden naar de Resident te Wamena, de KPS te Wakeitei Wamafma en de politiecommandant Rumbiak.

Het werkelijke wrak van de vermiste Dakota X-11 werd pas in 1969 ontdekt door de missie-piloot Emile Rölinn, een Zwitser, op de hoogte in het Carstenszgebergte, zo'n 100 km. oostelijk van het Aera Cobra-wrak. Het is kapotgeslagen tegen een loodrechte witte bergwand.

In April 1972 kreeg ik in St. Annaparochie bezoek van de A.D.-journalist Pieter v.d. Broecke. Hij informeerde naar mijn rapport en kreeg het mee naar huis. Heel merkwaardig merkt v.d. Broecke op, beschikte de luchtmachtvoorlichtingsdienst (Luvo) nog steeds niet over mijn rapport dat ik toch naar de ambassade in Djakarta gestuurd had. In het A.D. van 29 April 1972 zegt v.d. Broecke: een telefoontje met Lt. Kolonel A.P. de Jong, het hoofd van de Luvo, meldde over het registratienummer 13568 dat het inderdaad om een Aero Cobra ging, die tussen December 1941 en Maart 1942 in Moresby gestationeerd werd. De nabestaanden van de vlieger kunnen nu nauwkeurig worden geïnformeerd.

Voor wie we in Wakeitei gebeden hebben doet er verder niet toe. Want meestal is het een troost voor de nabestaanden te weten dat er een nette begrafenis is geweest.

In Biak had ik heel wat te doen. Ook mijn inreisvisum moest nog worden geregeld. Maar ook hier wist Sees de weg. Zelf was ik een beetje bang dat ik dat papier wel niet zal krijgen. Ik had daarom de brief van Suhardjiman bij me. Want daarin bedankte hij me voor alle hulp die hij in Wakeitei van me ontvangen had. Maar ik kreeg het gevraagde papiertje zonder enige moeite. Toen de papieren allemaal klaar waren, vertrok ik per plane vanuit Biak naar Djakarta. Met mijn medebroeders Cor v.d. Berg en Jan Oudejans vierde ik bij de Zusters Clarissen in Patjet mijn 25-jarig Priesterfeest. Na afloop van het feest ging ik mee met Jan Oudejans en daar hoorden we dat de auto waarin Pacianus Teepe zat, op de terugweg naar huis, was aangereden door een boerenkar. Een schok en Pacianus, die tussen twee anderen inzat, was meteen dood. De begrafenis in Sukabumi was geweldig, maar de gang vandaar naar het kerkhof was erbarmelijk. De weg was lang en de gaten waren onvoorstelbaar groot en diep. Ik heb nog nooit zo'n slechte weg gereden !

Ik had nog alle tijd om in West Java hier en daar wat rond te hangen. De bedoeling was om vanuit Djakarta per boot naar Genua te gaan en van daaruit per trein naar Holland. Pas 25 Maart vertrok ik per ss "Asia" van de Lloyd Trieste vanuit Djakarta. Ik koos dus het ruime sop en hoopte zo lekker uitgerust thuis te komen. In Karachi kwam er ook een medebroeder aan boord. Ik meen dat het P. Hoerberichts was. We hebben in elk geval lekker samen gereisd en we besloten niet door te reizen naar Genua. We passeerden Aden, de Rode Zee en Cairo en besloten in Napels aan wal te gaan. Die golf moet je gezien hebben vóór je sterft. Mijn reisgenoot had een adres van de Franciscanen bij zich.

We hadden bijna geen spullen in onze koffers en ik had in mijn oude koffertje helemaal bijna niets. Voor we aan wal gingen kwam een arme sloeber me vragen om een rolletje kant- en haakwerk voor hem mee te nemen. Het werd mijn koffertje ingewerkt. Mijn reisgenoot hielp de man ook wat. Het leek ons toch wel kostbaar nieuw spul. Ofschoon sommige koffers behoorlijk werden nagekeken, kregen wij bij de douane meteen een krijtje en konden doorlopen. We waren nog maar amper in het klooster of de man kwam er al aan. Hij was ons ontzettend dankbaar. We hadden blijkbaar meer aan waarde meegesmokkeld dan we hadden vermoed. Er ik zwoer bij mezelf me voor zoiets nooit meer te lenen !

Het klooster was vroeger een "klooster" geweest, waarin heel adellijke dames met een goede verzorging, min of meer op sterk water werden gezet. Er stierven er in geur van heiligheid, maar ook wel anders. De paters die er nu woonden waren erg vriendelijk en in de kerk bewonderde ik de uitwerking van het Vaticaans Concilie. We gingen ook een dag naar Pompeiji. Wat ik daar zag was overweldigend. Een hele stad, ontworsteld aan de lavastroom. Uitgegraven straten en huizen. Hier en daar nog versteende mensengestalten, die op hun vlucht door de lava overvallen waren. Ik vond het een boeiende gewaarwording.

Daarna gingen we per trein naar Rome. Mijn reisgenoot, die meer van het moderne verkeer wist, had het allemaal keurig geregeld. We logeerden in ons klooster in de Via Merulana, waar Caesarius van Hulst en Reinoud Weijenburg, twee Hollandse paters, ons verder met alles hielpen. We waren er net in de Goede Week. We volgden alle plechtigheden, maar er waren weinig Franciscanen te zien en er woonden er toch zo veel. "Ja", zei een Engelse Prof, met wie we nog al eens een babbeltje maakten, de Italianen lopen niet zo hard naar de diensten. Ze denken wel laatdunkend over Holland maar van jullie kunnen ze nog heel wat leren. De Engelsman had er maar een paar studenten. Zo is het met al die professoren hier. Wat voor nut dit voor de Orde heeft, weet ik ook niet. Van mijn part ga ik morgen weer naar huis terug.

We vierden dat jaar Pasen in Rome en dat was op 18 April. We namen onder goede begeleiding nog hier en daar een kijkje. Zagen Paus Paulus VI en na een paar dagen Rome ging ik met de KLM naar Schiphol.

HOLLAND

Dat was meen ik op Zaterdag 24 April 1965. Heel de familie was present en natuurlijk ook de Missie-Procuur. Ik kan me herinneren dat Andreoli, de procreator me nog wat op zij scheurde en me f75,- in de hand drukte. Hij zei er bij: ik schaam me rot. Ik mag het eigenlijk niet geven, maar neem het toch maar aan. Ik was weer aan familie, vrienden en kennissen overgeleverd. Zo was dat toen!

Alsof het dagelijks werk was stapte ik weer met een onverstoord Papua-gezicht in de bekende deftige slee, die me met Vader en Moeder naar Wognum bracht. Daar Vader en Moeder in "St. Agnes" waren getrokken, was ik ingegaan op het aanbod van broer Ton. Toen hij gemeenteconciërge was geworden had hij met zijn Veer en de kinderen, de vertrekjes in het oude "Piusgesticht" - hij noemde het spottend het "Vaticaan", vervuild met wat hij nu noemde "Het Ouirinaal", de ambtswoning in het Gemeentehuis.

In overleg met Burgemeester en Wethouders kwam ik te wonen in de balkonkamer, van waaruit de koningin bij een eventueel bezoek aan Wognum, de menigte zou toezwaaien. Ik woonde daar frank en vrij en kon me binnendoor met eten en recreëren bij de familie voegen. Ik heb daar heerlijk gewoond. De volgende dag kwam de fotograaf om deze gezinsuitbreiding meteen te vereeuwigen.

Veer had al een en ander aangeschaft zodat ik, als het moest eventueel in ondergoed, ook netjes beneden zou kunnen verschijnen. Ze heeft me als een tweede moeder verzorgd. Het is misschien vreemd, maar ook deze keer had ik de eerste tijd rust nodig en stilte. Natuurlijk bezocht ik geregeld mijn ouders, pastoor Stammeijer en ik bezocht ook de paters in "Dijk en Duin" in Hoorn.

Met heel de familie vierde ik op 30 Mei mijn 25-jarig Priesterfeest. Een pracht feest! Zelfs de fanfare was present. Het acclamatiseren ging evenwel niet zo geweldig. Ja, ik groeide wel, veel te hard. Ik kreeg er last van. Maar Dr. Boekhorst hield me wat in de gaten. Intussen nodigde de Gardiaan van Hoorn, pater Koper, me uit om ook met de groep in Hoorn mijn feest te vieren. Broeder Jan, die toen kok was van het vormingscentrum wist er wel wat van te maken!

Tijdens de politionele actie op Java was hij militair geweest. Nu vervult hij als diaken een erg belangrijke taak bij het opvangen van ziek en zeer in de Dionysiusparochie in de Waard. Als wij daar Zaterdags samenkomen, kookt hij nog steeds voor ons.

Na een paar maanden hoorde ik eindelijk iets over mijn woordenboek. Ik ging naar Leiden, naar het nieuwe gebouw tegenover het station, waar het Instituut voor Taal- Land- en Volkenkunde was ondergebracht. Dr. Anceaux zwaaide daar nu de scepter. Mijn boek was erg positief beoordeeld en men wilde het uitgeven. Om wetenschappelijk te kunnen meespelen moest er wel een Engelse tekst bijkomen. Het Indonesisch moest ook worden bijgewerkt. Het Nederlands vond hij niet zo belangrijk. Maar ik vond dat juist wel, want ik had het geschreven voor de paters, broeders en zusters en voor allen die het Nederlands verstonden, dat moest dus gehandhaafd blijven. Het mocht, maar het zou dan wel duurder uitvallen. Ik kreeg een tip om P. Balduinus de Goede voor het Engels te vragen. Hij had Engels gedoceerd en was rector geweest van de HBS in Leiden, waar hij nu nog woonde. Ik ben daarna heel wat weekends naar Leiden gegaan om met hem aan de vertaling te werken. Met het Indonesisch heb ik er wel 6 bij de kop gehad. Ik heb heel het land afgestroopt. Uiteindelijk gaf iedereen het op. Ik zat met mijn handen in het haar. Maar Jan Oudejans gaf me een gouden tip. De journaliste Therese Suriadi zou in het land komen. Misschien wilde zij wel een maandje langer blijven. Het lukte en Pater Koper zocht voor haar een onderdak. Bijna alle dagen ging ik naar Hoorn. Dagelijks zat ik daar te werken. Ik denk een maand lang. Die dame en ik in één kamertje. Br. Jan, de kok, dacht er het zijne van. Hij vond het eerlijk gezegd een beetje verdacht. Als dat maar goed afkomt met Peul. Hij weet nu dat het goed is afgelopen. Trees ging weer weg en heeft haar werk keurig gedaan. Fantastisch zoals deze dame werkte. Ze kende ook perfect Nederlands. Ze vertaalde alles in perfect modern Indonesisch. Hierna was het Engels weer te schools, maar Mr. Brotherton heeft ook dat keurig in orde gemaakt. Ik heb er tijdens mijn vakantie nog veel werk aan gehad.

Ik zat al een tijdje in St. Annaparochie (deel I, pag. 1-4) toen ik de proefdrukken mocht nakijken. Martinus Nijhoff heeft het woordenboek pas in 1969 uitgegeven. Prof. Wils schreef in het "Missiewerk" Jaarg. 9 (1970) pag. 125, over dit woordenboek een zeer lovende recentie. Ongeveer 4000 wortelvormen zijn in dit boek vastgelegd en opgetekend. De Hollandse ingang, bedoeld voor de werkers in het veld, was gauwer klaar. Met medewerking van Dick Laan werd deze in "Dijk en Duin" gestencild in October 1965 en daarna naar Irian verzonden.

Daar door het zoeken naar typisten en vertalers heel wat tijd verloren was gegaan, werd mijn verlof wat verlengd. Er kwam natuurlijk ook wel eens een journalist op bezoek. In het Dagblad van Westfriesland van 4 Jan. '66 lees ik: "Terwijl ik pen en papier te voorschijn haal, gaat hij op de rand van z'n bed tegenover mij zitten. Een forsgebouwde man (ik was toen, meen ik, 96 kg. en papperig dik), verweerd gezicht, pezige nek en oersterke bouwvakkershanden. Houding, gebaren, manier van spreken zijn niet van een geeestelijke, 17 jaar harde missiearbeid zijn daar stellig debet aan.....Pater Steltenpool speelt met dat witte koord om zijn middel. Ondanks de verweerde trekken heeft hij een zachtmoedig gezicht." Er werd geïnformeerd naar het woordenboek. Er werd gesproken over de taal en het gebruik ervan in de liturgie. "Bent U blij straks weer terug te gaan"? "Ik weet niet precies wat er te gebeuren staat. De invloed van de Indonesiers begint steeds sterker te worden. Zij willen dat iedereen de Indonesische taal gaat spreken. Dat betekent een hele omwenteling. Ik weet niet of ik dat aankan. Ik denk wel eens, zou dat geen taak zijn voor een jongere kracht. Het is een hard gelach hoor. Dat betekent wel dat 17 jaar opbouwen zonder meer wordt afgebroken. Ik weet wat het betekent als je daar met wat nieuws moet beginnen..."

HET ARTIKEL DAT DE DOORSLAG GAF

Na het Vaticaans Concilie kreeg de taal van de gelovigen bij het toedienen van de sacramenten en in de liturgie, alle kans. In het Contactblad voor de Missionarissen van 20 Nov. '64 had op pag. 4 onder het kopje VOLKSTAAL toen het volgende gestaan: "We staan dus voor een zeer verre gaande aanpassing van het kerkelijk gemeenschapsgebed aan de taal der gelovigen. Deze aanpassing wordt consequent volgehouden voor meertalige landen, bisdommen of parochies."

Het ging in dit stuk over de bevordering van de deelname der gelovigen aan het gemeenschapsgebed van de Kerk. En vóór 25 Maart '65 moest het zijn beslag hebben. Iedereen kende mijn ijver voor het gebruik van de volkstaal in de liturgie en bij de catechese. Geen wonder dat ik het geweldig vond. Een paar maanden er vóór hadden we op 29 Juni een vergadering gehad met Mgr. en de werkers op de WM. Als een knuppel werd toen plots het Indonesisch in het hoenderhok gegooid. "Op school worde de streektaal gebruikt zo lang het nodig is om het Indonesisch te leren, maar ook niet langer... Ook in de Kerk dient het Indonesisch een steeds grotere plaats te krijgen." We hadden hierover behoorlijk gediscussieerd. Er was zelfs gestemd, maar de meesten dachten: de soep wordt niet zo heet gegeten als die wordt opgediend. Maar zeker ik had me vergist. Dat bleek toen ik het Contactblad van 28 Aug. '65 onder ogen kreeg. "Op school de streektaal zolang dit nodig is en niet: zolang het mogelijk is. De gegeven richtlijnen dienen strakker te worden toegepast aan de Wisselmeren dan in gebieden als Baliem en Sterrenberge. Ik heb de indruk dat het omgekeerde soms het geval is en daarom waarschuw ik de Wisselmeren voor het gevaar van vertraging dat daarin gelegen is. Voor het Indonesisch is ook een plaats in de kerk en een steeds grotere plaats. Vorig jaar werd dit op de vergadering van missionarissen in Epouto nader gedetermineerd. Maar als het Indonesisch zelfs op grotere plaatsen aan de Wisselmeren nu nog geen functie heeft in de kerk, terwijl het materiaal beschikbaar is, dan... ja wat dan?"

Accoord, een duidelijk VOORSCHRIFT: op minstens twee Zondagen van de maand en op de meeste dagen van de week een uitsluitend Indonesische liturgieviering, met uitzondering van de preek. Ik vertrouw dat dit voorschrift nu onverkort wordt nagekomen."

De lezing hiervan schokte mij enorm. Het was geïrriteerd geschreven, maar duidelijk was dat Mgr. tucht meende. Ik kreeg het gevoel alsof de werkers op de WM alle verantwoordelijkheid voor de bevolking maar moesten inleveren. Het tempo werd alleen van bovenaf aangegeven en het gemeenschappelijk overleg was zoek. Ik was er wel niet bij, maar ze kregen er op de WM behoorlijk van langs. Dat was me krek te veel. Na de eerste termijn, was de tweede gekomen. Die was totaal anders, maar ook deze was me erg zwaar gevallen, ondanks het mooie werk dat tot stand kwam. Ik had er al mee geworsteld of ik een derde termijn wel aan zou kunnen. Bij alle veranderingen en moeilijkheden die ik juist nu zag komen, kwam nu nog het gebruik van de moedertaal.

Ik vond het allemaal te geforceerd en doorgedrukt. Ik had jaren lang voor de moedertaal op de bres gestaan, er voor gevochten. Maar nu vond ik die tijd voorbij. Vechten geeft narigheid en daar kon ik niet meer tegen. Ik vond dat mijn tijd voorbij was.

Ik besloot niet naar Irian terug te gaan, me om te schakelen en in Holland aan het werk te gaan. Ik was toen bijna 53 jaar. Ik ging dus naar Weert om het de Provinciaal te vertellen. Het kwam aan als een donderslag bij heldere hemel. Binnenkort zou Mgr. in Weert komen. De provinciaal wilde graag dat ik nog eens met Mgr. zou praten. Dat wilde ik wel. Maar wat Mgr. wil is duidelijk. Ik wil dat graag respecteren, maar het heeft wel gevolgen. Ik trek me terug. De ontmoeting met Mgr. waarbij ook de provinciaal aanwezig was verliep eigenlijk kort en zakelijk. Het verschil van inzicht bleef. Met pijn in het hart en ergens ook wel met respect voor elkaars verantwoordelijkheid namen we afscheid van elkaar. Voor mij was de missieperiode voorbij.

IN NOV. 58 VIEL
ER EEN
GEWELDIGE STILTE.
(p. 63)

VOOR HET WOORDENBOEK
ZETTE PIET v.d. LAAR
ALLES OP EEN RIJTJE.

IN HOORN HIELP
THERESE SURIADI
MET HET INDONESISCH
(p. 127)

IN St. ANNAPAROCHIE
KWAMEN
DE PROEFDRIJVEN NOG.
(p. 127)

Via via werd ik nog gepolst voor Flores, maar ik durfde het niet meer aan. Ik zou nu proberen me in Holland waar te maken. Ik werd nog gestrikt om te gaan werken in Haarlems' Cathedraal, maar door een telefoontje uit Friesland ging dat niet door. Achteraf erg gelukkig, want ik zou in de stad kapot gegaan zijn.

U denkt misschien dat ik mij voelde als een vogel die in zijn wiek geschoten was, neergevallen op de grond, om daar zijn leven te eindigen. Ik was wel geraakt, maar ik wilde en kon weer verder, de vrijheid, de ruimte in, verder vliegen als een vogel, zoals ik ergens in Jonge Kerk las :

Ik ben een vogel
die zijn vleugels spreidt
zo wil ik vliegen
altijd verder dan de zon
ik ben een paard dat zonder teugels rijdt
maar er is iemand die mij leidt
en hij zegt : KOM

Ruim 13 jaar mocht ik nog werken in Friesland en heb dat ook daar weer met heel veel plezier gedaan. Daarna ging ik naar de Waard. Ik schreef daar een boekje over mijn jeugd en gaf dat bij mijn 40-jarig Priesterfeest aan mijn nichtjes en neefjes, familieleden en vele bekenden. Toen werd me door medebroeders en missieprocurer gevraagd te schrijven over mijn missieperiode. Ik was nu de laatste nog van de eerste missionarissen op de WM en het zou een mooie vrijetijds-besteding zijn. Ik trapte erin !

Gelukkig...maar toch met behoorlijk wat dremmelvrees, want wat je vertelt is toch maar altijd min of meer gekleurd. Het laatste deel is nu klaar en U hebt het gelezen. Ik denk er nu aan, dat ieder mens juist zoveel ijdelheid bezit, als hem verstand en beoordelingskracht ontbreekt. Ik heb dit ergens gelezen en het zal wel waar zijn, misschien is het een troost voor U, maar zeker voor mij. Domheid is een voortreffelijk pantser, want de domme waant zich altijd verstandig. Heb ik alleen daarom dan geschreven ?

Ik hoop in elk geval dat U er bij het lezen ook veel plezier aan beleefd hebt. Er was veel wat mooi was en ook veel wat we maar moeten vergeten. Ik heb fouten gemaakt en soms leek ik wel hardstikke gek... en toch ben ik blij en in zekere zin gelukkig dat ik voor mijn beste Wisseltjes dit allemaal heb mogen doen. Misschien kunt U nog leren van mijn fouten. U zult de tijd wel niet krijgen ze allemaal te maken. Er was veel dat min of meer stom was in mijn leven, maar ik geloof dat het neerschrijven van dit alles mijn laatste stomiteit wel niet zal zijn.

Was het stom van mij, me uit de WM terug te trekken ? Ik heb het nooit zo gevoeld. Ik heb ook nooit met enige rancune naar die afgebroken periode omgekeken. De aandachtige lezer weet nu dat er voor mij ook meerdere redenen zijn geweest, die de doorslag hebben gegeven. Over mijn besluit heb ik nooit spijt gehad. Ik kan alleen maar blij zijn ook op de WM gewerkt te hebben. De Wisseltjes daar hebben nog steeds mijn hart gestolen. Moge dat zo blijven bij allen die daar nu nog werken !

Net voor Kerstmis '84 kwam plots die brief. Angela Mote was nu wat je hier maatschappelijk werkster noemt. Ze was er nog erg dankbaar voor dat de pastoor haar had "thuisgehaald". Ze schreef Maleis en juist daarom vroeg ik haar of de poes PODEPAI haar geen Kapauku geleerd had (Dl.V, p.169). Een paar maanden later kreeg ik een lange brief. Nu in keurig Kapauku van Johanna Agapaa. Zij werkte als administratrice bij de Missie. Beiden waren ze met een catechist getrouwd. Ze hadden 6 kinderen. Johanna had er nog twee thuishaalders bij. Ik zie nu kleine guitige snoetjes nog voor me, nu dertig jaar geleden. We hadden elkaar nog nooit geschreven. Toch leuk nu: zulke brieven! Johanna schreef nog: heel veel groeten voor u en ook uw familie. Zalig Paasfeest!

INHOUDSOPGAVE

DEEL VI	<u>R O N D T I G I</u>		
HOOFDSTUK 1	<u>VACANTIE - MISSIONARIS IN HOLLAND</u>		
	DE BISSCHOPSWIJDING	Pag.	4
	HET GURU-PROBLEEM	"	5
	OPSTAND IN OBANG	"	6
	DE KEUZE HERNIEUWD	"	12
	DE PASTOORSVERGADERING	"	17
	HET VERTREK NADERT	"	19
HOOFDSTUK 2	<u>MET DE M.S. BENGALIS NAAR NIEUW GUINEA</u>		
	VANAF DE JAVA-KADE HET ZEEGAT UIT	Pag.	23
	LANGS DE AFRICAANSE KUST	"	24
	DOOR HET SUEZKANAAL NAAR ADEN	"	25
	DE GROTE OVERSTEEK NAAR SINGAPORE	"	26
	PATER PIET EN STOELTJES IN		
	BRITS BORNEO	"	27
	DE NIEUW GUINEA-KUST	"	28
	MET DE KROONDUIF NAAR ENAGOTADI	"	29
HOOFDSTUK 3	<u>WAKEITEI AAN HET TIGI-MEER</u>		
	ALLES STOND TE WACHTEN	"	31
	EEN AKELIG BERICHT	"	33
	GASTHEER IN UGAPUGA	"	35
	HET EXPERIMENT NEDERLANDS	"	38
	DE EERSTE BIJEENKOMST VAN GURU'S		
	EN CATECHISTEN	"	40
	DE NOVEMBER-KUMPULAN	"	45
	'n PLAN RIJPT	"	49
	DE KOP IN DE WIND	"	51
	OPKIKKERTJES....TOCH NOG WAT WARMTE	"	58
	EINDELIJK EEN DESKUNDIGE IN DE TENT	"	60
	EEN KERK VERRIJST	"	63
	DE TETAA'S: OUDE VERHALEN	"	67
	BEZOEK IN DE HERBERG	"	70
	EINDELIJK WERD ER IN TIGI GEDOOPT	"	72
	INZEGENING VAN DE NIEUWE KERK		
	TE WAKEITEI	"	75

ER GROEIT WEL IETS IN TIGI	" 77
OOGGETUIGE BIJ MISSIE-VLIEGRAMP OP NIEUW GUINEA	" 84
MOOI EN LEEIJK	" 86
WAAROM DE MOEDERTAAL OP SCHOOL	" 95
ALEA JACTA : DE TEERLING IS GEWORPEN	" 99
HET NIEUWE SCHOOLJAAR	" 100
STRUBBELINGEN	" 103
HET KEERPUNT	" 105
EEN ROMMELIGE TIJD	" 109
OP ZOEK NAAR DE VERMISTE DAKOTA	" 112
1963 LOOPT TEN EINDE	" 114
DE INDONESISCHE GURU'S OP VACANTIE	" 115
MIJN LAATSTE PASTOORSVERGADERING	" 118
DE LAATSTE MAANDEN VAN 1964	" 119
IDENTIFICATIE VAN HET VLIEGTUIGWRAK "Ste MARIE"	" 121
DE LAATSTE DAGEN - BIAK - DJAKARTA - ROME	" 124
HOLLAND	" 126
HET ARTIKEL DAT DE DOORSLAG GAF	" 128

VEEL LEES-PLEZIER !

DEEL VI gaat over mijn Tigi-periode.

Via de missieprocuur kreeg ik uit Jayapura wat doordrukjes van mijn maandrapporten. Verder ~~zijn~~ diepte ik weer wat kennis op uit wat oude brieven en een paar verslagen.

Het inbranden en stencelen gebeurde deze keer met medewerking van de Dionysius-parochie.

Wim Frenen verzorgde weer het typwerk en een kaartje van Tigi. Jan Buur maakte weer een tekening. Zelfs de Dionysiuskerk van vroeger staat er nu in. Broer Ton zorgde met zijn zonen weer voor de fotocopieën. En iedereen in Wognum werkte er aan mee om er weer een mooi boekje van te maken.

Het ziet er weer keurig uit.

Alle medewerkers HARTELIJK DANK.'

En alle belangstellenden veel leesplezier !

 J. Stellenbosch